

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IMPACT STRATEGIC

Nr. 1-2[70-71]/2019

Revistă științifică trimestrială,
cu acces liber și prestigiu recunoscut de CNATDCU,
indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus,
WorldCat, ROAD

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

CONSILIU EDITORIAL

Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președinte
Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Ion PURICEL, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Prof.univ. dr. Dariusz KOZERAWSKI, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Prof. univ. dr. Bohuslav PRIKRYL, Universitatea Națională de Apărare, Cehia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”,
Germania
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Republica Elenă
Prof. univ. dr. ing. Adrian GHEORGHE, Universitatea Old Dominion, SUA
Conf. univ. dr. John F. TROXELL, Institutul de Studii Strategice, US Army War College, SUA
Conf. univ.dr. Georgi DIMOV, Colegiul Național de Apărare „G. S. Rakovski”, Bulgaria
Dr. Igor SOFRONESCU, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
Dr. Gábor BOLDIZSÁR, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria
Dr. Péter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

Lect. univ. dr. Stan ANTON	Prof. univ. dr. Visarion NEAGOE
CS II dr. Mirela ATANASIU	Lect. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU	CS III dr. Marius-Titi POTÎRNICHE
Conf. univ. dr. Janos BESENYO	Conf. univ. dr. Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU
CS II dr. Cristina BOGZEANU	CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
Dr. Cristian DOBRE	CS III dr. Mihai ZODIAN

COLEGIU DE REDACȚIE

Redactor șef: lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
Redactor-șef adjunct: CS III dr. Daniela RĂPAN
Redactor coordonator ediție: CS II dr. Cristina BOGZEANU
Redactor: Andreea TUDOR
Secretar de redacție: Iulia COJOCARU
Redactor Colocviu strategic: CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49;
Fax: (021) 319.57.80
Website: <https://cssas.unap.ro>
E-mail: impactstrategic@unap.ro

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Florian CÎRCIUMARU 5

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Balkanii de Vest – valențe ale (in)stabilității în actualul context de securitate european

Dr. Cristina BOGZEANU 7

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII – TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Regiunea extinsă a Mării Negre: definirea ca unitate de analiză

Daniel PETRESCU 20

Cooperarea intraregională post-Primăvara Arabă în Orientul Mijlociu și Africa de Nord

Dr. Mirela ATANASIU 29

CONCEPTE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Dezvoltarea conceptuală a comunicării strategice în domeniul securității

Dr. Ioan DEAC, dr. Ruxandra BULUC 40

Teoria controlului reflexiv: element al războiului neliniar

Dr. Marius-Titi POTÎRNICHE 50

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Jocul de război – instrument de sprijin în planificarea operațiilor

Dr. Dan-Lucian PETRESCU 61

STUDII DE INTELLIGENCE

Social media în analiza de intelligence

Teodor TROPOTEI, dr. Ioan DEAC 71

DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE

*Forumul economic mondial 2019:
globalizarea 4.0 – o versiune mai bună a globalizării*

Dr. Cristian BĂHNĂREANU 82

<i>Criza refugiaților și migrației ilegale în Europa: tendențe în primul semestru al anului 2019</i>	
Dr. Alexandra SARCINSCHI	86
<i>Cursul provocărilor la adresa securității europene</i>	
Dr. Cristina BOGZEANU	99
<i>Frontul larg de acțiune al Kremlinului</i>	
Dr. Marius-Titi POTÎRNICHE	106
<i>Retensionarea relației SUA – Iran, pe fondul deciziilor americane de politică externă</i>	
Dr. Mirela ATANASIU	113
<i>Eterogenitatea tematicii nucleare și politica mondială</i>	
Dr. Mihai ZODIAN	121
DIALOG STRATEGIC	
<i>Participarea la Conferința comandanților instituțiilor de apărare din țările NATO și parteneri</i>	
Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU	130
EVENIMENT ȘTIINȚIFIC	
<i>Atelier de lucru cu tema „România2019.EU – interese și soluții comune”, 21 martie 2019 ....</i>	138
<i>Seminarul internațional „ Cooperarea regională – instrument pentru realizarea securității”, 23 mai 2019 .....</i>	139
AGENDA CSSAS	
<i>Activități ale Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, ianuarie-iunie 2019 .....</i>	141
GHID PENTRU AUTORI	142

CUVÂNTUL EDITORULUI

Stimați cititori,

Ediția de față înglobează numerele 1 și 2 aferente anului 2019 (vol. 70 și 71) și cuprinde o colecție de șapte articole, la care se adaugă rubrica *Dinamica mediului de securitate*, urmate de *Dialog strategic*, *Eveniment științific*, *Agenda CSSAS* și tradiționalul *Ghid pentru autori*.

În prima rubrică, **Actualitatea politico-militară**, veți putea citi articolul *Balcanii de Vest: valențe ale (in)stabilității în actualul context de securitate european*, în care CS II dr. Cristina Bogzeanu realizează o analiză a dinamicii securității din regiunea vest-balcanică din perspectiva războiului hibrid, accentuând faptul că acest spațiu poate fi considerat o pârghie pentru sublinierea instabilității la nivel european.

Urmează rubrica **Geopolitici și geostrategii: tendințe și perspective**, în cadrul căreia regăsim două articole. În cel dintâi, domnul general Daniel Petrescu a realizat un studiu cu privire la *Regiunea extinsă a Mării Negre*, abordând *definirea ca unitate de analiză*, în care explică necesitatea de a înțelege dinamica regională, cu scopul identificării unor soluții la problemele cu care se confruntă statele din această zonă. Lucrarea a fost prezentată de către domnia sa la Seminarul internațional cu tema *Cooperarea regională – instrument pentru realizarea securității*, organizat de CSSAS în 23 mai 2019.

În cel de-al doilea articol, CS II dr. Mirela Atanasiu abordează tema *cooperării intra-regionale post-Primăvara arabă în Orientul Mijlociu și Africa de Nord*.

Cea de-a treia rubrică inclusă în această ediție este **Concepte de apărare și securitate**, unde am încadrat două materiale. Primul, *Dezvoltarea conceptuală a comunicării strategice în domeniul securității*, elaborat în coautorat de către domnul profesor universitar dr. Ioan Deac împreună cu doamna conferențiar universitar dr. Ruxandra Buluc, reprezintă o analiză a modului în care comunicarea strategică a evoluat în domeniul securității și apărării. Al doilea articol, *Teoria controlului reflexiv: element al războiului neliniar*, aparține domnului colonel (r) CS III Marius-Titi Potîrniche și examinează teoria controlului reflexiv, așa cum a fost dezvoltată în perioada URSS (momentul apariției acesteia) și transformarea sau modul cum a fost adaptată în actualul context internațional.

La rubrica **Securitate și strategie militară**, am inclus articolul domnului locotenent-colonel lect. univ. dr. Dan Lucian Petrescu, *Jocul de război ca instrument de sprijin în planificarea operațiilor*, care subliniază faptul că implicarea prognozei și a metodelor de testare și validare în jocul de război contribuie la deducerea rezultatelor confruntării dintre cele două părți.

Cea de-a cincea rubrică, **Studii de intelligence**, cuprinde articolul scris de către domnul Teodor Tropotei, în colaborare cu domnul profesor universitar dr. Ioan Deac, intitulat *Social media în analiza de intelligence*, în care autorii analizează în ce măsură aplicații, softuri, site-uri web special create pentru realizarea și diseminarea de conținut social media (în format audio, video, text etc.) între membrii unor grupuri sociale pot reprezenta provocări sau oportunități pentru procesele specifice de intelligence.

De asemenea, veți regăsi rubrica **Dinamica mediului de securitate (DMS)**, ce cuprinde șase materiale elaborate de cercetătorii CSSAS. Scopul DMS este de a furniza analize și evaluări asupra evoluțiilor sau evenimentelor recente în mediul de securitate internațional și regional, cu relevanță pentru zona de interes strategic a României. Inițial publicație de sine stătătoare, cu apariție exclusiv on-line, această rubrică a fost introdusă, începând cu al doilea semestru al anului 2018 în *Impact strategic* pentru a favoriza nu doar o diseminare mai eficientă a acestor evaluări, ci și pentru a acoperi un orizont de timp mai extins, având astfel posibilitatea identificării tendințelor relevante în funcție de tematică sau spațiul de interes strategic.

Ediția curentă a DMS cuprinde șase materiale, ce abordează următoarea tematică: CS II dr. Cristian Băhnăreanu aduce în atenție Forumul Economic Mondial 2019: *Globalizarea 4.0 – o versiune mai bună a globalizării*, CS II dr. Alexandra Sarcinschi analizează *criza refugiaților și migrației ilegale în Europa*, pe baza *principalelor tendințe din primul semestru al anului 2019*, în vreme ce CS II dr. Cristina Bogzeanu explorează *cursul provocărilor la adresa securității europene*. În continuare, CS III dr. Marius-Titi Potîrniche analizează *frontul larg de acțiune al Kremlinului*, CS II dr. Mirela Atanasiu abordează subiectul *re-tensionării relației SUA – Iran pe fondul deciziilor americane de politică externă* și, nu în ultimul rând, CS III dr. Mihai Zodian explorează *eterogenitatea tematicii nucleare și politica mondială*.

În această ediție, publicăm un *Dialog strategic* cu comandantul (rectorul) UNAp „Carol I”, prof. univ. dr. Gheorghe Calopăreanu, prilejuit de participarea domniei sale la Conferința Comandanților, ce a avut loc la Roma, în perioada 28-30 mai 2019.

La rubrica *Eveniment științific*, vă relatăm despre Atelierul de lucru cu tema „România2019.EU: interese și soluții comune”, organizat de către CSSAS, joi 21 martie 2019 și despre Seminarul internațional „Cooperarea regională – instrument pentru realizarea securității”, desfășurat în data de 23 mai 2019.

În cadrul *Agendei CSSAS*, vă aducem în atenție activitățile Centrului din primul semestru al anului 2019.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată *Impact strategic*, publicația, realizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate și editată cu sprijinul Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I” este *revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică*, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de nouăsprezece ani în limba română și de paisprezece ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA) și Index Copernicus International (Polonia), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește în două ediții distincte, în limba română și în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia și America.

În încheiere, îi încurajăm pe cei interesați să publice în paginile revistei să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>, indexat în baza de date internațională CEEOL.

Redactor-șef, colonel dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

BALCANII DE VEST – VALENȚE ALE (IN)STABILITĂȚII ÎN ACTUALUL CONTEXT DE SECURITATE EUROPEAN

Dr. Cristina BOGZEANU*

Perturbarea capacității societăților și statelor de a funcționa, valorificând o gamă variată de instrumente se numără printre obiectivele a ceea ce, după criza ucraineană, este definit drept „război hibrid”. Lucrarea de față¹ constituie o analiză a dinamicii securității din regiunea vest-balcanică din această perspectivă, având drept ipoteză faptul că acest spațiu poate fi valorificat ca pârghie pentru accentuarea instabilității la nivel european. În acest sens, articolul cuprinde o scurtă trecere în revistă a principalelor tendințe de evoluție a securității la nivel european, mergând ulterior către cercetarea modului în care Balcanii de Vest sunt abordați de către Federația Rusă nu doar în planul documentelor strategice, ci și în studiile geopolitice. Vulnerabilitatea regiunii este ulterior analizată atât din perspectiva relațiilor conflictuale ale actorilor din acest spațiu, cât și din cea a evoluției acestora în cadrul unor barometre internaționale ce ilustrează nivelul de stabilitate și soliditate al instituțiilor.

Cuvinte-cheie: *confruntare hibridă; vulnerabilitate; influență; scindare; stabilitate.*

---

¹ Articolul diseminează parte din rezultatele cercetării realizate într-un studiu de cercetare publicat sub egida Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate: Cristina Bogzeanu, *Conflictele din Balcanii de Vest: războaie înghețate? Regiunea vest-balcanică în contextul de securitate european*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2019.

Introducere

Gama de provocări cu care se confruntă comunitatea euroatlantică în prezent, atât pe plan intern, cât și pe plan extern a constituit adesea principalul argument în favoarea ideii că aceasta traversează una dintre cele mai serioase crize din existența sa. Politica externă a SUA sub mandatul lui D. Trump, efectele acesteia asupra coeziunii NATO, Brexit, resurgența naționalismului valorificat într-un discurs populist antieuropean, perspectiva din ce în ce mai atractivă de a adopta o strategie de evoluție a UE pe mai multe viteze sunt printre cele mai ilustrative exemple în această direcție. La toate acestea, se adaugă menținerea tensiunilor dintre Rusia și actorii occidentali, precum și instabilitatea care caracterizează, în diferite grade, regiunile din proximitatea spațiului euroatlantic. În contextul acestor tensiuni, sintagma „confruntare hibridă” a devenit una din ce în ce mai folosită pentru a descrie modul în care conflictualitatea este configurată, în special la nivelul relațiilor dintre Occident și Federația Rusă. Conceptul „confruntare hibridă”, utilitatea și valențele de noutate pe care le implică în special în domeniul științelor militare constituie subiectul unor ample dezbateri la nivel academic. În cadrul analizei de față, vom utiliza acest termen datorită utilității

*** Dr. Cristina BOGZEANU este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București.
E-mail: bogzeanu.cristina@unap.ro**

lui în a defini una dintre particularitățile majore pe care conflictul le cunoaște în prezent: „intenția celor care conduc acțiuni specifice războiului hibrid nu este atât aceea de a ocupa și controla teritoriul, cât de a distruge și perturba capacitatea societăților de a funcționa”².

O ipoteză similară o regăsim și în cadrul unui studiu elaborat de Centrul de excelență NATO pentru comunicare strategică, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*. Conform acestuia, miza în confruntarea de tip hibrid nu este cucerirea de noi teritorii, ci „crearea cadrelor mentale susceptibile la manipulare”³. Mai departe, obiectivele Federației Ruse în ceea ce privește Occidentul constau în slăbirea economică, diviziunea politică și stabilirea Rusiei ca putere hegemonică pe teritoriul european⁴.

Evoluția sintagmei „război/confruntare hibrid(ă)” este legată de modul în care a izbucnit și s-a desfășurat criza ucraineană, precum și de specificul relațiilor dintre Occident și Federația Rusă. Cu toate acestea, dinamica securității în spații unde conflictualitatea a depășit punctul de apogeu, dar care sunt caracterizate prin instabilitate și prin potențial conflictual notabil nu trebuie ignorată. Un astfel de spațiu este cel al Balcanilor de Vest.

Scenă a celor mai violente confruntări de după finalul celui de-al Doilea Război Mondial, adiacentă teritoriului NATO și UE, Balcanii de Vest au constituit constant o zonă de interes strategic pentru cele două organizații. În același timp, Federația Rusă, Turcia și, mai recent, China se numără în egală măsură printre puterile notabile cu interese în regiune, puteri ale căror relații au avut un pronunțat caracter de volatilitate în perioada recentă. Nu sunt

² Franklin Kramer, Hans Binnendijk, Dan Hamilton, „Defend the Arteries of Society”, în *US News and World Report*, 9 June 2015. Apud. Guillaume Lasconjarias, „Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, URL: <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738e-f524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>, accesat la 12 septembrie 2017.

³ ***, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*, NATO Strategic Communication Centre of Excellence, Riga, p. 5.

⁴ Ibidem, p. 20.

întâmplătoare avertizările multor decidenți politici europeni sau americani, în contextul escaladării crizei ucrainene, declarații care făceau referire la posibilitatea unei contagiuni sau extinderi a instabilității din estul Europei în cel al Balcanilor de Vest/ Europa de Sud-Est. Cancelarul Germaniei avertiza că destabilizarea Ucrainei pune sub semnul întrebării întreaga pace europeană, criza în discuție nefiind în exclusivitate a Ucrainei, ci și a Moldovei și a Georgiei și chiar a Balcanilor de Vest⁵. În contextul unei reuniuni a Consiliului UE (2017), F. Mogherini afirma că „Balcanii de Vest pot deveni cu ușurință una dintre tablele de șah pentru jocul marilor puteri”⁶. În august 2017, în timpul unei vizite în Podgorița, vicepreședintele SUA, Mike Pence, se exprima mult mai tranșant în această problemă: „După cum bine știți, Rusia continuă să încerce să redeseneze granițele internaționale prin forță. Și aici, în Balcanii de Vest, Rusia a încercat să destabilizeze regiunea, să submineze democrațiile și să vă divizeze unul de celălalt și de restul Europei”⁷.

1. Interese ale Federației Ruse în Balcanii de Vest. Viziune strategică și studii geopolitice

Dacă importanța strategică a Balcanilor de Vest reiese cu claritate din documentele strategice și din declarațiile oficiale ale liderilor occidentali, în special la nivelul NATO și UE, viziunea strategică a Federației Ruse nu include referințe speciale la această regiune. Spre exemplu, *Conceptul de politică externă a Federației Ruse* (2016), similar versiunii din 2008, face referire

⁵ ***, „Angela Merkel warns Russia could seek to destabilise ‘whole of the European peaceful order’”, în *The Telegraph*, URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/angela-merkel/11236622/Angela-Merkel-warns-Russia-could-seek-to-destabilise-whole-of-the-European-peaceful-order.html>, accesat la 7 decembrie 2014.

⁶ ***, „EU ministers: Balkans becoming ‘chessboard’ for big powers”, în *Euractiv*, 7 March 2017, URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-ministers-balkans-becoming-chessboard-for-big-powers/>, accesat la 10 iunie 2018.

⁷ Remarks by the Vice President at the Adriatic Charter Summit, 2 August 2017, URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2437/>, accesat la 10 iunie 2018.

în clar doar la viziunea negativă a Rusiei față de extinderea NATO, de apropierea infrastructurii militare a NATO de granițele rusești, precum și față de activitatea militară în creștere a Alianței în regiunile care se învecinează cu Rusia. În viziunea strategică enunțată de Kremlin, toate acestea constituie încălcări ale principiului securității egale și indivizibile și determină adâncirea vechilor linii de separare în Europa și emergența unor noi⁸, evocând astfel o experiență istorică, ce presupune reîntoarcerea la un nivel alarmant al tensiunilor. Doctrina militară (2014) creionează o viziune similară în ceea ce privește riscurile militare externe, primul menționat fiind „consolidarea potențialului de putere al NATO și dezvoltarea de funcții globale, desfășurate cu violarea normelor dreptului internațional, aducând infrastructura militară a statelor membre NATO în apropierea granițelor Federației Ruse, inclusiv eventuala extindere a Alianței”⁹.

Notabil este însă că respectivele documente strategice fac referire la interese strategice ale Moscovei în regiunile situate în vecinătatea comună cu UE, în prim-plan aflându-se în mod evident actorii din Regiunea Mării Negre (Ucraina, Georgia). Nu același lucru se întâmplă și în cazul Balcanilor de Vest, deși evoluția actorilor din acest spațiu spre integrarea în NATO a fost urmată de reacții dure din partea Rusiei, fapt ce poate fi corelat cu asocierea extinderii Alianței cu un risc militar extern la adresa țării.

Spre aceeași concluzie conduce și observația că nici documentele strategice, nici declarațiile oficiale studiate pentru realizarea lucrării de față nu conțin un discurs de opoziție vehementă din partea Federației Rusă privind aderarea statelor vest-balcanice la UE. De asemenea, discursul oficial rusesc nu mizează pe prezentarea unei alternative la parcursul aderării statelor

vestbalcanice la UE, ci pe consolidarea relațiilor dintre acestea și Moscova. Reacțiile puternic negative s-au manifestat însă în raport cu aderarea sau progresele către aderarea acestora la NATO.

Apropierea geografică de comunitatea euroatlantică, implicarea directă a actorilor euroatlantici în acest spațiu, precum și interesele Turciei și potențialul rol jucat de aceasta (prin legătura cu comunitatea etnică musulmană: Albania și Bosnia și Herțegovina) sunt factori care dau valoare Balcanilor de Vest din perspectiva direcțiilor politicii externe, conduse de la Kremlin. Destabilizarea Balcanilor de Vest s-ar traduce și într-o destabilizare a actorilor occidentali, a NATO și UE, și ar contribui la decredibilizarea acestora ca actori de securitate, atrăgând, mai departe, și scăderea gradului de atractivitate pe care organizațiile euroatlantice o exercită asupra actorilor din vecinătatea comună.

După cum am menționat, Moscova nu propune actorilor vest-balcanici alternative la parcursul euroatlantic, dar valorifică și dezvoltă relațiile ce au o istorie relativ extinsă, având mize culturale, economice și politice. De altfel, unul dintre principalele elemente ale discursului public privind bunele relațiile dintre Rusia cu statele vest-balcanice este de natură culturală și religioasă: fondul creștin-ortodox comun¹⁰. Prin urmare, dincolo de relațiile strânse cu Belgradul, vom putea identifica raporturi strânse cu statele, comunitățile etnice, entitățile politice care au acest profil, un exemplu ilustrativ în acest sens fiind raporturile dintre Moscova și liderii R. Srpka. În aceeași cheie poate fi interpretată și implicarea Rusiei în conflictul dintre Belgrad și Priștina, de partea sârbă, valorificat nu doar pentru a consolida parteneriatul cu Serbia (prin opoziția Moscovei în Consiliul de Securitate

---

⁸ Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), URL: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, accesat la 25 august 2018.

⁹ The Military Doctrine of the Russian Federation approved by the President of the Russian Federation, 25 December 2014 (translation from Russian), URL: <https://theatrum-belli.com/the-military-doctrine-of-the-russian-federation/>, accesat la 25 septembrie 2018.

¹⁰ Discursurile șefilor de stat, cu ocazia vizitei lui V. Putin în Serbia, la începutul anului 2019, constituie doar unul dintre cele mai recente exemple în acest sens. Pentru detalii, a se vedea: ***, „On Visit to Serbia, Putin Accuses Kosovo Of ‘Illegally’ Setting Up An Army”, în Radio Free Europe, 17 January 2019, URL: <https://www.rferl.org/a/head-of-high-level-visit-to-serbia-putin-blasts-west-s-role-in-balkans/29714843.html>, accesat la 20 februarie 2019.

ONU față de recunoașterea acestuia), ci și ca precedent pentru a justifica actul anexării ilegale a Peninsulei Crimeea. Mai mult, deși ar fi putut rezona profund cu experiența proprie, Belgrad a refuzat să se ralieze sancțiunilor impuse de UE Rusiei pentru acțiunile din Crimeea, aspect care poate indica o altă dimensiune a avantajelor rezultate pentru Moscova din cooperarea cu statele din Balcanii de Vest – cultivarea de bune relații cu state care, la un moment dat, vor deveni membre ale Uniunii, având posibilitatea influențării deciziilor de politică externă.

Într-o lucrare care își propune să analizeze „strategia războiului indirect pe care SUA o demonstrează în crizele din Siria și Ucraina”, A. Korybko¹¹ rezumă coordonatele majore ale viziunii rusești asupra războiului hibrid. Din perspectiva prezentată de autorul rus, războiul hibrid este un tip de război indirect, condus de SUA, care are două componente majore: revoluțiile colorate și războiul neconvențional¹². Korybko argumentează că revoluțiile colorate sunt noi modele de destabilizare a statelor, în care actorii externi pot nega în mod plauzibil implicarea în afacerile interne ale unui stat¹³. Mai departe, este identificat un „arc al revoluțiilor colorate”¹⁴, care se întinde din Europa Centrală până în Asia Centrală. Statele incluse în acest arc se identifică prin două caracteristici: a) sunt vulnerabile „în fața amenințării unei revoluții colorate”¹⁵; b) succesul unei schimbări de regim ar avea repercusiuni negative directe asupra politicii externe și marii strategii ale Federației Ruse.

În această viziune, statele vest-balcanice sunt incluse parțial într-una dintre cele trei categorii de state identificate de Korybko: Regiunea Extinsă a Balcanilor (Ungaria, Serbia, Macedonia de

Nord, Grecia), Regiunea Extinsă a Orientului Mijlociu (Turcia, Armenia, Iran), Asia Centrală (Turkmenistan, Uzbekistan, Kîrghistan). În politica externă a Rusiei, sunt identificate seturi de interese strategice corespondente celor trei categorii menționate mai sus. În ceea ce privește Balcanii, aceștia sunt descriși drept „cea mai bună oportunitate posibilă pentru a elibera Europa de lumea unipolară și de a răspândi multipolaritatea în inima continentului, reprezentând astfel una dintre contra-ofensivele asimetrice majore pe care Rusia le poate iniția pe termen lung în echilibrul geopolitic global”¹⁶. Notabil în această formulare este accentul așezat pe ideea contracarării influenței actorilor occidentali, în special a SUA în Europa. Interesul Rusiei nu este legat, în această viziune, de spațiile în sine – așa cum am putea argumenta în cazul statelor din Regiunea Extinsă a Mării Negre –, ci de posibilitatea de a le valorifica în direcția afirmării Federației Ruse ca mare putere.

În lucrarea publicată în 2015, A. Korybko schița așadar nu doar elemente ale viziunii rusești asupra războiului hibrid, ci ilustra și importanța pe care statele vest-balcanice o dețin în contextul asertivității Federației Ruse în plan regional și internațional.

2. (In)stabilitatea regiunii vest-balcanice din prisma relațiilor externe

Într-un volum publicat în urmă cu mai bine de un deceniu, autorii afirmă cu privire la criza Balcanilor de Vest că, „(...) deși vârful a trecut, are efecte pe termen lung. *Tensiunile* doar s-au estompat. *În situația în care se vor crea condiții, este foarte posibil ca ele să se activeze.* (...) Războaiele din spațiul slavilor de sud au dus doar la destrămarea Federației Iugoslaviei și la independența statelor de aici – Slovenia, Croația, Macedonia, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Muntenegru –, nu și la rezolvarea problemelor etnice, economice, sociale, naționale și politice cu care se confruntă și se vor confrunta comunitățile de aici”¹⁷. Dinamica recentă a

¹¹ A. Korybko este prezentat ca jurnalist și analist politic în domeniul afacerilor internaționale în cadrul Sputnik și membru al consiliului de experți al Institutului pentru Cercetări și Predicții Strategice. Lucrarea la care facem referire, *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*, a fost revizuită de Academia Diplomatică a Rusiei.

¹² A. Korybko, *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*, People's Friendship University of Russia, Moscow, 2015, p. 10.

¹³ Ibidem, p. 77.

¹⁴ Ibidem, p. 96.

¹⁵ Ibidem, p. 96.

¹⁶ Ibidem, pp. 97-98.

¹⁷ Mircea Mureșan, Gheorghe Văduva (coord.), *Criza, conflictul și războiul. Vol. 1, Definirea crizelor și*

mediului de securitate din această regiune confirmă actualitatea acestor concluzii.

De departe, cel mai acut diferend din Balcanii de Vest rămâne cel dintre Serbia și Kosovo. Deși Belgrad își menține poziția în ceea ce privește statutul Kosovo, refuzând să îl recunoască drept stat separat, acceptă autoritatea legală a instituțiilor kosovare asupra întregului teritoriu, inclusiv asupra regiunii de nord, locuită majoritar de sârbi. Kosovo, în schimb, a acceptat un anumit grad de descentralizare și autonomie a comunității majoritar sârbe din nord și oferă acestora competențe extinse în plan socioeconomic. În 2013, cu medierea UE, a fost semnat *Acordul de la Bruxelles* dintre partea sârbă și cea kosovară. Acordul, care presupune angajamentul de a normaliza relațiile dintre părți, a permis Serbiei să facă progrese în direcția integrării europene. În prezent, acordul se află în curs de implementare, fapt ce a permis Priștinei redeschiderea negocierilor pentru *Acordul de Stabilizare și Asociere cu UE* (iunie 2013), iar Belgradului demararea oficială a negocierilor de aderare la UE (în cadrul primei conferințe interguvernamentale din ianuarie 2014).

Una dintre cele mai recente inițiative de atingere a unui compromis între cele două a constat în propunerea președintelui sârb, care presupune un schimb de teritorii între Serbia și Kosovo¹⁸. Propunerea președintelui sârb nu a fost doar respinsă de partea kosovară, ci a fost urmată și de o serie de decizii luate în forurile decizionale de la Priștina, care semnalizează menținerea tensiunilor dintre cele două părți la cote semnificative. Spre finele anului 2018, o serie de evenimente au ridicat semnale de alarmă cu privire la evoluția stabilității regionale – decizia Kosovo de a aplica taxe de import asupra produselor provenite din Serbia și Bosnia și Herțegovina de 100%, ca răspuns la eforturile

---

conflictelor armate în noua configurație a filosofiei și fizionomiei naționale și internaționale de reșea, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 243.

¹⁸ ***, „Președintele Serbiei sugerează o variantă de compromis cu Kosovo”, în *Hotnews*, 9 August 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22629742-preedintele-serbiei-sugereaz-variant-compromis-kosovo.htm>, accesat la 10 august 2018.

Belgradului de a împiedica aderarea entității separatiste la organizații internaționale, precum și decizia forului legislativ de la Priștina de a transforma Forțele de Securitate din Kosovo în armată națională (noiembrie 2018). Reacția dură a premierului sârb în acest context, care a sugerat inclusiv posibilitatea unei reacții de tip militar din partea Belgradului, nu implică doar tergiversări suplimentare în procesul de normalizare a relațiilor dintre cei doi actori și în cel de integrare europeană a acestora, ci constituie și un moment de escaladare a tensiunilor dintre cei doi actori vest-balcanici, care pune în pericol stabilitatea regională. Aceasta cu atât mai mult cu cât eforturile de normalizare a relațiilor dintre cele două părți nu au dus la rezultate concrete.

Relevanța diferendului dintre Kosovo și Serbia nu rezidă însă doar în potențialul destabilizator pentru securitatea și stabilitatea regiunii vest-balcanice și implicit a Europei. În contextul tensiunilor dintre actorii occidentali (NATO și UE) și Federația Rusă, în perioada ce a urmat crizei ucrainene, dubla orientare a politicii externe conduse de la Belgrad (deopotrivă pro-occidentală și pro-rusă) se adaugă factorilor care construiesc importanța majoră a menținerii stabilității în această regiune.

Cu puțin timp înainte ca provincia Kosovo să își declare independența (2008), parlamentul de la Belgrad a adoptat statutul de neutralitate a țării, marcând astfel începutul unei abordări a politicii externe pe principiul neimplicării în conflicte armate sau alianțe politicomilitare. Declarația prin care Serbia îmbrățișa neutralitatea militară menționa, însă, și faptul că aceasta nu exclude posibilitatea ca Belgrad să coopereze cu alte state în virtutea intereselor de securitate și apărare națională¹⁹. Sunt create astfel premisele pentru dezvoltarea cooperării deopotrivă cu actori euroatlantici, dar și cu Federația Rusă. Spre exemplu, Strategia de securitate națională a Serbiei (2009) menționează că relațiile cu Federația Rusă sunt consolidate în contextul integrării în UE și al consolidării poziției

---

¹⁹ Filip Ejodus, „Serbia’s Military Neutrality: Origins, effects and challenges”, în *Croatian International Relations Review*, Vol. 20, No. 71, 2014, p. 50.

regionale, ceea ce va „crea cadrul pentru o nouă dimensiune a relațiilor speciale dintre Serbia și Federația Rusă”²⁰. Mențiunea reflectă cu acuratețe parcursul politicii externe conduse de la Belgrad, și anume acela de oscilare între orientarea pro-occidentală și cea pro-rusă.

În ceea ce privește evoluția stabilității regiunii, Bosnia și Herțegovina (BiH) reprezintă, de departe, cel mai notabil caz de stagnare sau chiar de involuție. Stat candidat la NATO și potențial candidat la UE, BiH este prinsă în dispute constituționale și etnice, fiind caracterizată de guvernare nefuncțională și stagnare economică. BiH constituie una dintre cele mai notabile surse potențiale de destabilizare din regiune, pe fondul unei instabilități și disfuncționalități economice și politice, al frustrărilor din ce în ce mai mari ale populației, al naționalismului, precum și al temerilor legate de terorism. Nu mai puțin important, la toate acestea, se adaugă și tendința separatistă a Republicii Srpska.

Bosnia și Herțegovina reprezintă unul dintre actorii vest-balcanici cu cel mai ridicat nivel de fragilitate în plan politic. Acordul de la Dayton²¹ (1995) a pus capăt confruntărilor, însă a consfințit și crearea unui stat de tip federal, alcătuit din două entități politice: Federația Bosnia-Herțegovina (locuită preponderent de croați și bosniaci musulmani) și Republica Srpska (locuită preponderent de sârbi ortodocși), reunind astfel cele trei comunități angrenate în războiul din 1992-1995 în cadrul aceleiași formațiuni statale. Fiecare dintre acele două entități care alcătuiesc BiH are un grad considerabil de autonomie, acestea putând lua decizii în toate domeniile care nu intră sub jurisdicția autorităților centrale. Sistemul tripartit de guvernare post-Dayton, dificultățile de atingere a consensului dintre cei trei președinți ai statului²², precum și tendințele

separatiste ale Republicii Srpska au constituit cauze ale ritmului lent al implementării reformelor implicite procesului de integrare europeană. Raportul de țară al Freedom House (2018) începe prin a rezuma situația BiH astfel: „timp de ani de zile, guvernarea națională în BiH a fost împiedicată de conflicte între politicieni care au așezat interesele personale mai presus decât guvernarea în numele binelui public”²³.

Dacă, în cazul Serbiei, Moscova a dezvoltat un parteneriat strategic cu statul sârb, semnificativ este, în situația BiH, faptul că relațiile de cooperare nu sunt dezvoltate cu autoritățile centrale ale BiH, ci cu Republica Srpska, entitate locuită preponderent de sârbi, cu aspirații secesioniste. Spre exemplu, M. Dodik, liderul RS, a fost sancționat de SUA pentru a fi împiedicat implementarea Acordului de la Dayton (ianuarie 2017), prin organizarea referendumului privind ziua națională a Republicii Srpska (fapt sancționat pe scară largă la nivel internațional, inclusiv de Serbia, dar nu și de Federația Rusă, care și-a manifestat sprijinul²⁴). Cu toate acestea, liderul Republicii Srpska a anunțat că va elabora o nouă constituție în cursul anului 2018, iar, în ianuarie 2017, a organizat o paradă militară cu ocazia „zilei naționale a Republicii Srpska”. În octombrie 2017, forul parlamentar al Republicii Srpska a adoptat o declarație de neutralitate militară, cu referire specială la alianțele militare, construind astfel un nou obstacol care blochează drumul BiH către aderarea la NATO. Aspirația separatistă a Republicii Srpska contribuie la menținerea BiH departe de dezideratul integrării în structurile euroatlantice, prin întreținerea unei instabilități generale, dar și prin împiedicarea implementării reformelor necesare în această direcție. Alegerea

---

²⁰ National Security Strategy of the Republic of Serbia, Belgrad, 2009, p. 21, URL: <http://www.voa.mod.gov.rs/documents/national-security-strategy-of-the-republic-of-serbia.pdf>, accesat la 10 iulie 2018.

²¹ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina initialled in Dayton on 21 November 1995, URL: <https://www.osce.org/bih/126173?download=true>, accesat la 19 iulie 2018.

²² Commission Staff Working document. Bosnia and Herzegovina report 2018 accompanying the document Communication from the Commission to the European

---

Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Strasbourg, 17 April 2018, URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf>, accesat la 10 iunie 2018.

²³ Dino Jahić, Nations in transit 2018. Bosnia and Herzegovina. Country Profile, The Freedom House, URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bosnia-and-herzegovina>, accesat la 11 iulie 2018.

²⁴ Guy Delauney, „Bosnian Serb referendum challenges peace terms”, în BBC News, 24 September 2016, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37453147>, accesat la 25 septembrie 2018.

lui M. Dodik în triada prezidențială a BiH, ca reprezentant al sârbilor, la începutul lunii octombrie 2018, poate contribui la o accentuare a instabilității statului, precum și la o consolidare a relațiilor cu Federația Rusă. Spre exemplu, după alegerea ca membru al președinției tripartite a BiH, M. Dodik și-a făcut publică intenția de a lansa o inițiativă prin care Sarajevo să recunoască Crimeea ca parte integrantă a Rusiei. Mai mult, orientarea lui puternic naționalistă ar putea conduce la adâncirea disensiunilor dintre reprezentanții celor trei comunități etnice majore și, implicit, la accentuarea instabilității autorităților centrale.

Relevante sunt și evoluțiile pozitive înregistrate de două dintre statele vest-balkanice, precum și reacțiile la nivel internațional, în special ale Moscovei, față de acestea. După ce a fost scena unei încercări de lovitură de stat în cursul anului 2016, Muntenegru s-a alăturat Alianței Nord-Atlantice în postura de stat membru, în cursul anului 2017, și este în curs de implementare a reformelor necesare aderării la UE. Cu o populație de 642.550 de locuitori, cu forțe armate de dimensiuni reduse (1.950 de militari activi²⁵), sprijinite de o forță paramilitară mai extinsă (10.100), aderarea statului muntenegrean la Alianță are mai degrabă o semnificație politică decât una militară, contribuind la confirmarea politicii ușilor deschise a NATO, dar și la angajamentul Alianței față de stabilitatea și securitatea actorilor din această regiune.

După obținerea independenței față de Belgrad, în 2006, Podgorica a menținut bunele relații cu Federația Rusă, fiind unul dintre statele vest-balkanice al căror profil permiteau valorificarea fundamentului etnic și cultural comun. Aderarea la NATO a atras așadar declarații agresive din partea Rusiei. Spre exemplu, Ministerul de Externe al Rusiei declara că aderarea Muntenegrului la Alianță marchează un „curs ostil” adoptat de acest stat și că „partea rusă își rezervă dreptul la reacție pe baza

reciprocității”²⁶.

În cazul Macedoniei de Nord²⁷, un progres istoric a fost atins odată cu încheierea Acordului de la Prespa (iunie 2018), prin care Skopje și Atena au adoptat această denumire. Negocierile de aderare la NATO și UE ale Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei (FYROM)²⁸ au fost mult timp amânate, din cauza disputei cu Grecia în ceea ce privește numele statului condus de la Skopje, pe de o parte, și, de cealaltă, din cauza derapajelor democratice. De altfel, Skopje s-a confruntat timp de mai bine de doi ani cu una dintre cele mai serioase crize politice de după 2001, după cum a fost descrisă într-un raport al Comisiei europene²⁹.

Organizarea referendumului pentru validarea acordului, din iunie 2018, în Macedonia de Nord a constituit și contextul în care a avut loc și o tensionare a relațiilor diplomatice greco-ruse, partea greacă invocând încercări ale Rusiei de subminare a acordului³⁰. În plus, intenția de

²⁶ David Brunnstrom, „Russia threatens retaliation as Montenegro becomes 29th NATO member”, în *Reuters*, 6 June 2017, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-nato-montenegro/russia-threatens-retaliation-as-montenegro-becomes-29th-nato-member-idUSKBN18W2WS>, accesat la 9 septembrie 2017.

²⁷ După ratificarea de către cele două părți vizate a Acordului de la Prespa, la 12 februarie 2019, fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei devine Macedonia de Nord.

²⁸ Numele cu care statul macedonean a fost acceptat în cadrul ONU, în contextul în care Grecia se opunea utilizării denumirii de Macedonia, motivând că aceasta ar implica pretenții teritoriale asupra părții de nord a statului elen.

²⁹ Commission Working Staff Document accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2016 Communication on EU Enlargement Policy, 9 November 2016, p. 4, URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf, accesat la 10 mai 2018.

³⁰ V.M., „Grecia critică Rusia pentru încercarea de a submina acordul cu Macedonia”, în *Hotnews*, 23 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22582102-grecia-critic-rusia-pentru-ncercarea-submina-acordul-macedonia.htm>, accesat la 23 iulie 2018; R.M., „Grecia: Ingerință a Rusiei în dosarul Macedonean, Atena va lua „măsuri pentru a garanta interesul național” / Kathimerini anunță expulzarea a doi diplomați ruși”, în *Hotnews*, 11 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22561552-grecia-ingerin-rusiei-dosarul-macedonean->

²⁵ ***, *Military Balance 2018. The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge Taylor and Francis Group, 2018, p. 129.

a împiedica aderarea Macedoniei de Nord la structurile euroatlantice se reflectă și în poziția oficială formulată de Moscova: „Absorbția Macedoniei în NATO prin forță doar confirmă că politica ușilor deschise a devenit un scop în sine și un instrument de a dobândi control asupra unui teritoriu geopolitic”³¹.

Ulterior acordului din iunie 2018, în cadrul Summitului NATO de la Bruxelles (11-12 iulie 2018), Skopje a primit oficial invitația de a deveni stat membru al Alianței. Din această perspectivă, parcursul Macedoniei de Nord este similar celui cunoscut de Muntenegru. Mai mult, în contextul semnării acordului istoric dintre Atena și Skopje, presa internațională publică nu doar declarații vădind o atitudine negativă și dezaprobatore din partea autorităților de la Moscova privind progresele Macedoniei de Nord către NATO, ci și semnale de alarmă privind tentative de ingerință ale Rusiei în negocierea acordului din iunie 2018³².

3. Instabilitatea regiunii vest-balcanice: cauze structurale

Într-un studiu publicat în cursul anului 2017, sub egida *European Council on Foreign*

atena-lua-suri-pentru-garanta-interesul-ional-kathimerini-anun-expulzarea-doi-diploma.htm, accesat la 11 iulie 2018; I.B., „Presa greacă: Jocul de influență al Rusiei în zona Balcanilor”, în *Hotnews*, 17 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22571351-presa-greac-jocul-influen-rusiei-zona-balcanilor.htm>, accesat la 17 iulie 2018; „Ministrul grec de externe: Grecia, gata să ia măsuri dacă se încalcă principiile suveranității naționale și respectul față de țară”, în *Agerpress*, 22 iulie 2018, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2018/07/22/ministrul-grec-de-externe-grecia-gata-sa-ia-masuri-daca-se-incalca-principiile-suveranitatii-nationale-si-respectul-fata-de-tara--148786>, accesat la 22 iulie 2018.

³¹ Briefing by Foreign Ministry Spokesperson Maria Zakharova, Moscow, July 12, 2018, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, URL: http://www.mid.ru/en/web/guest/organizacia-po-zapreseniu-himiceskogo-oruzia/-/asset_publisher/km9HkaXMTium/content/id/3293994, accesat la 9 august 2018.

³² „Grecia: Ingerință a Rusiei în dosarul Macedonean, Atena va lua „măsuri pentru a garanta interesul național” / Kathimerini anunță expulzarea a doi diplomați ruși”, în *Hotnews*, 11 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22561552-grecia-ingerin-rusiei-dosarul-macedonean-atena-lua-suri-pentru-garanta-interesul-ional-kathimerini-anun-expulzarea-doi-diploma.htm>, accesat la 20 iulie 2018.

Relations, M. Galeotti analiza modul în care Federația Rusă poate acționa în vederea creșterii influenței asupra statelor europene, în contextul confruntării hibride, dar și asupra factorilor care constituie și/sau amplifică vulnerabilitatea actorilor europeni în acest context³³. M. Galeotti susține că această vulnerabilitate este cu atât mai mare cu cât puterea instituțională a respectivelor state este mai mică³⁴. Practic, *cu cât statul este mai slab, cu cât instituțiile acestuia sunt mai puțin solide, cu atât mai mari sunt șansele ca acesta să fie mai vulnerabil la măsurile active dezvoltate în contextul confruntării hibride*.

Pentru a ne construi o imagine de ansamblu asupra nivelului de vulnerabilitate a actorilor vest-balcanici la acest tip de influență, am analizat evoluția acestora în *Indexul statelor fragile* în perioada 2014-2019, concentrându-ne doar asupra unor indicatori pe care i-am considerat relevanți pentru capacitatea instituțională a respectivelor state, dar și asupra stabilității interne: aparatul de securitate, elite dezbinat, nemulțumiri ale grupurilor, declin economic, legitimitatea statului și intervenție externă. Analizând graficul rezultat, în funcție de punctajele obținute în barometrul elaborat de *The Fund for Peace*, se remarcă o tendință de stagnare, dacă nu chiar de ușoară scădere, a instabilității în statele vest-balcanice (figura nr. 1). Excepție face BiH, care, în ciuda scăderii punctajului obținut în 2018, rămâne în zona de avertizare a clasamentului.

În acest context, am considerat semnificativă și evoluția acestor actori în Barometrul Corupției, aceasta fiind una dintre vulnerabilitățile endemice specifice la nivel regional, constituindu-se într-unul dintre principalele obstacole către integrarea euroatlantică (figura nr. 2).

Barometrul global al corupției, publicat de *Transparency International*, arată că actorii vest-balcanici se înscriu, în linii mari, în

³³ Mark Galeotti, *Controlling Chaos: How Russia Manages Its Political War in Europe*, European Council on Foreign Relations, August 2017, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe, accesat la 9 august 2018.

³⁴ Ibidem, pp. 6-7.

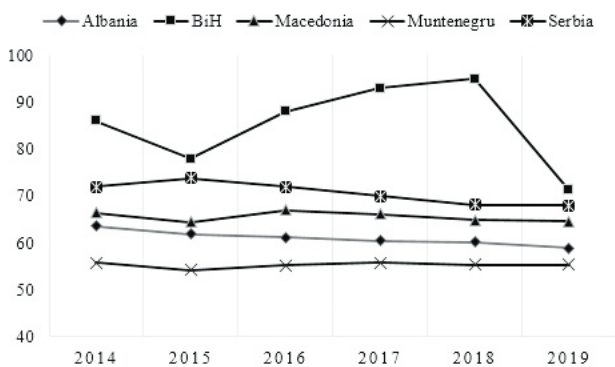

Figura nr. 1: Evoluția statelor vest-balkanice în Indexul statelor fragile în perioada 2014-2019³⁵

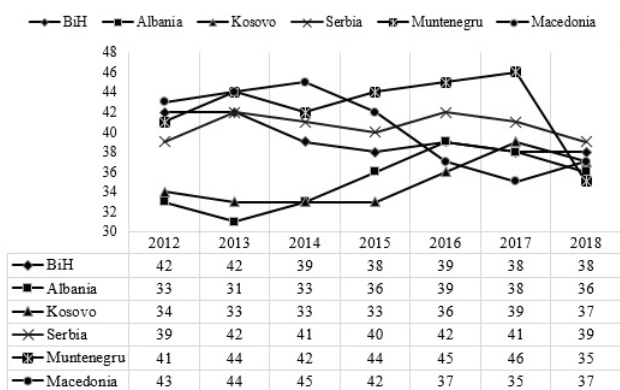

Figura nr. 2: Evoluția punctajelor obținute de actorii vest-balkanici în *Corruption Perceptions Index* în perioada 2012-2018³⁶

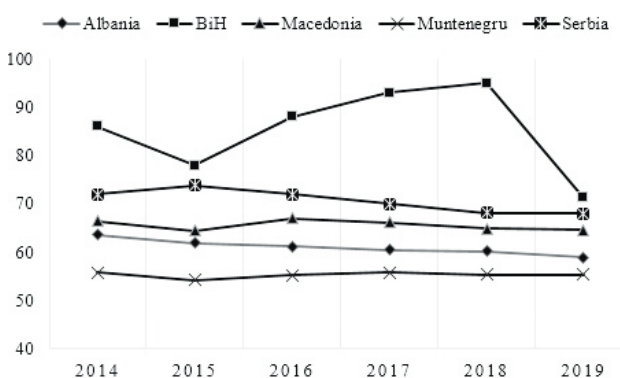

Figura nr. 3: Evoluția punctajelor obținute de actorii vest-balkanici în *Democracy Index* în perioada 2012-2018³⁸

categoria celor cu un nivel relativ înalt de corupție, ceea ce impune continuarea măsurilor pentru combaterea acestui fenomen. Evoluția punctajelor obținute în perioada 2012-2018 reflectă acutizarea acestei vulnerabilități în cazul Muntenegrului (devenit stat membru al NATO

în 2017), urmată, pe parcursul anului 2018, de o îmbunătățire substanțială. În ceea ce privește Bosnia și Herțegovina, se remarcă stagnarea sa într-o zonă de alertă în ceea ce privește fenomenul corupției. Totodată, în perioada analizată, barometrul percepției corupției ilustrează o ușoară ameliorare în cazul Serbiei, al Kosovo (încă aflat într-o măsură considerabilă sub administrație internațională) și al Albaniei. O scădere dramatică o înregistrează Macedonia de Nord în contextul crizei politice interne, finalizate abia de curând.

O evoluție similară poate fi observată pe graficul punctajelor obținute de statele vest-balkanice în barometrul democrației, publicat sub egida *The Economist Intelligence Unit*. Barometrul este alcătuit pe baza a cinci indicatori principali: procesul electoral și pluralismul politic, funcționarea guvernului, participarea politică, cultura politică și libertățile civile. Și de această dată, graficul (figura nr. 3) ilustrează momentele de apogeu ale crizelor politice (Macedonia de Nord și Muntenegru), dar și stagnarea BiH în coordonate care indică lipsa de progres pe calea dezvoltării democrației. Cu excepția Serbiei, singurul stat plasat în categoria democrațiilor fragile, actorii vest-balkanici se încadrează în tipologia regimurilor hibride.

Aspectele centrale care caracterizează evoluțiile în Balcanii de Vest țin și de stagnare

³⁵ Sursa: Fragile States Index, The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/>, accesat la 20 august 2018. Fragile States Index constituie un barometru al instabilității actorilor statali. Cu cât punctajul obținut este mai mare, cu atât respectivul actor este mai instabil.

³⁶ Sursa: Transparency International, URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017#table, accesat la 10 septembrie 2018. În cadrul acestui barometru, cu cât scorul este mai mare, cu atât nivelul corupției este considerat mai mic.

³⁷ Regimurile hibride se caracterizează prin vulnerabilități majore în planul culturii politice, funcționării guvernului și participării politice. De asemenea, corupția tinde să fie larg extinsă, iar statul de drept și societatea civilă, slab dezvoltate. Pentru detalii, a se vedea: ***, Democracy Index 2015. Democracy in the Age of Anxiety. A report by The Economist Intelligence Unit, URL: <https://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf>, accesat la 20 octombrie 2018.

³⁸ Sursa: The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, URL: <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex/>, accesat la 10 septembrie 2018.

economică sau chiar recesiune, asociată cu probleme în plan social, cu un nivel ridicat al nemulțumirilor populației, dar și de corupția specifică guvernelor statelor vest-balkanice. Tulburările în plan economic și social pot fi explicate și prin efectele crizei economice și financiare încă resimțite în UE și prin scăderea capacității acesteia de a furniza un astfel de sprijin.

Relevant în acest context este și faptul că, deși există o serie de state/entități politice relativ omogene din perspectivă etnică, spațiul sud-est european este, per ansamblu, unul al eterogenității. Această diversitate etnică se reflectă adesea și în lipsa coeziunii la nivelul clasei politice, favorizând corupția, stagnarea reformelor, stagnarea economică și, finalmente, într-un nivel de trai scăzut pentru cetățenii acestor state. Soluțiile implementate după finalul războaielor pentru concilierea diverselor etnii ce locuiesc statele din acest spațiu au fost prea puțin orientate spre integrarea acestora în cadrul aceluiași stat, continuându-se un tipar conflictual al relațiilor dintre ele. Practic, chiar și în statele eterogene, comunitățile etnice sunt relativ omogene.

Provincia separatistă Kosovo și Bosnia și Herțegovina sunt cazuri ilustrative. În urma acordului de la Dayton (1995), care include și constituția BiH, aceasta funcționează ca federație, fiind alcătuită din Federația Bosnia-Herțegovina (locuită preponderent de croați și bosniaci musulmani), Republica Srpska (sârbi ortodocși), la care se adaugă districtul Brčko. Constituția BiH (anexa 4/Acordul de la Dayton) permite reprezentanților comunităților etnice constituente să își blocheze reciproc inițiativele care ar permite dezvoltare și progrese pe direcția integrării euroatlantice. „Problema Bosniei constă în aceea că nici cetățenii și nici liderii nu sunt de acord cu actuala ordine constituțională – dar viziunile lor asupra soluționării acesteia merg în direcții opuse”³⁹. Prin urmare, se creează premisa menținerii instabilității politice sau, mai degrabă,

a unei „paralizii” în plan politic, care împiedică instituțiile centrale să funcționeze firesc, ceea ce se refrânge și în situația economică sau socială a țării.

Kosovo și-a declarat independența față de Serbia în 2008, invocând dreptul de autodeterminare al popoarelor. Locuită în majoritate de albanezi musulmani, parcursul provinciei în raport cu Serbia poate fi analizat și din perspectiva greutății pe care capacitatea și posibilitatea de a integra comunitățile etnice o are asupra stabilității și securității unui actor. Mai departe, chiar și în starea actuală *de facto* a Kosovo, minoritatea sârbă rămasă pe teritoriul provinciei este concentrată în partea de nord a acesteia, ceea ce constituie fundamentul nu doar al solicitărilor de realipire la Serbia, de dobândire a unui nivel mai mare de autonomie, în raport cu autoritățile de la Priștina, ci și al unei lungi serii de ciocniri violente cu etnicii albanezi. Este, de asemenea, ilustrativ pentru dificultatea de a ajunge la o conciliere între aceste comunități etnice și faptul că cele mai recente negocieri între Priștina și Belgrad privind normalizarea relațiilor dintre ele au inclus propunerea de a adopta varianta unui schimb de teritorii.

În contextul noilor evoluții în planul relațiilor tensionate dintre Federația Rusă și actorii euroatlantici, stabilitatea sau instabilitatea Balcanilor de Vest devine o miză importantă. Evoluția într-o direcție pozitivă echivalează cu menținerea influenței occidentale și cu creșterea securității euroatlantice, așa cum o evoluție în sens negativ consolidează terenul pentru sporirea influenței ruse, oferă pârghii pentru destabilizare, similar situației din estul Europei. De reținut, în acest context, este remarca lui M. Voicu referitoare la faptul că Rusia nu creează noi tensiuni în societățile unde urmărește să își extindă și să își consolideze influența, ci le valorifică și le amplifică pe cele existente⁴⁰. Or, din acest punct de vedere, regiunea care face obiectul prezentei analize poate constitui un teren propice pentru o astfel de abordare.

---

³⁹ Marko Prelec, „*New Balkan Turbulence Challenges Europe*”, International Crisis Group, 27 April 2017, URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/macedonia/new-balkan-turbulence-challenges-europe>, accesat la 10 august 2018.

---

⁴⁰ Marian Voicu, *Matrișka minicinoșilor. Fake news, manipulare, populism*, Editura Humanitas, București, 2018, p. 69.

Concluzii

Trecând în revistă viziunea strategică a Kremlinului așa cum este exprimată în textul documentelor strategice, putem concluziona că regiunea vest-balcanică nu intră în planul intereselor majore de securitate externă ale acestui stat, similar celor formulate pentru actorii din Regiunea Extinsă a Mării Negre. Însă, reacțiile relativ recente, exprimate de Moscova, în contextul apropierii actorilor vest-balcanici de structurile euroatlantice, precum și evoluțiile interne la nivelul acestor entități politice stau mărturie pentru existența unor interese ale Rusiei în acest spațiu.

Similar Regiunii Extinse a Mării Negre, Balcanii de Vest sunt un spațiu de convergență a intereselor actorilor occidentali și ai Federației Ruse, constituind, de asemenea, o regiune în care spectrul instabilității și conflictualității a rămas constant în urma războaielor iugoslave, în pofida eforturilor de stabilizare și reformare în care NATO și UE au fost angajate constant. În acest sens, sunt elocvente raporturile dintre Serbia și Kosovo, care se mențin ca sursă de tensiune și destabilizare regională, iar implicarea directă a actorilor euroatlantici și a Federației Ruse în menținerea stabilității regionale sau în parteneriate strategice face posibilă exportarea destabilizării la nivelul întregii Europe.

Într-un scenariu sumbru și puțin probabil, care ar implica accentuarea instabilității interne a comunității euroatlantice, concomitent cu pierderea capitalului de încredere al actorilor vest-balcanici față de instituțiile euroatlantice și escaladarea tensiunilor, am putea vorbi despre irosirea a cel puțin două decenii de investiții în stabilitatea acestei regiuni și accentuarea instabilității aferente, ceea ce s-ar răsfrânge cu siguranță și asupra securității europene. Într-un scenariu moderat, mult mai probabil, Balcanii de Vest vor rămâne obiectul unui interes secundar din partea Moscovei. Menținerea unei instabilități relative, în care disensiunile și conflictele nu își vor găsi o soluționare, cel puțin pe termen scurt, este unul dintre cele mai probabile scenarii de evoluție. În această ordine de idei, este puțin probabilă soluționarea conflictului dintre Belgrad

și Priștina. Similară este și situația relațiilor dintre structurile centrale ale Bosniei și Herțegovinei și Republica Srpska.

În opinia noastră, importanța stabilității și/sau instabilității regiunii vest-balcanice trebuie analizată în contextul european de securitate actual, caracterizat de fenomenul confruntării hibride, așa cum l-am definit în secțiunea introductivă a lucrării. Atât relațiile conflictuale care pot fi identificate între entitățile politice din acest spațiu, precum și vulnerabilitățile lor structurale, caracterul inadecvat al soluțiilor implementate după finalizarea războaielor ce au dus la destrămarea Iugoslaviei, dificultatea de a identifica soluții viabile nu doar pentru conflictele interstatale, ci și pentru cele intrastatale se constituie într-un teren propice pentru aplicarea unei strategii orientate către accentuarea disensiunilor. Astfel, dincolo de volatilitatea relațiilor vest-balcanice și a stabilității regionale per ansamblu, un alt risc aferent acestei regiuni este cel al valorificării acestor caracteristici în scopul creșterii influenței și, mai departe, în scopul îndepărtării acestor actori de dezideratul integrării euroatlantice și, implicit, de aspirația de a atinge standardele necesare, iar analiza de față ridică semnale de alarmă cu privire la existența unui teren propice pentru o astfel de evoluție în Balcanii de Vest.

Toate acestea s-ar adăuga provocărilor interne ale comunității euroatlantice. Brexit, direcțiile politicii externe ale SUA, ascensiunea populismului și extremismului politic pe arenele politice interne ale statelor membre se numără printre factorii care duc la erodarea capitalului de încredere al celor două instituții cheie pentru securitatea europeană, constituind, în același timp, și argumente ce pot fi valorificate pentru a accentua imaginea negativă asupra acestora.

Cu toate acestea, îngrijorarea ar trebui să fie temperată de progresele înregistrate de acești actori pe calea democratizării, de angajamentul către parcursul european sau euroatlantic, de deschiderea către negocieri (chiar dacă dificilă). Prezența activă și îndelungată a instituțiilor euroatlantice, deși controversată din perspectiva succeselor, creează un mediu propice pentru ca statele vest-balcanice să acționeze pe arena

internațională în mod independent. Autonomia acestora în ceea ce privește politica externă o depășește cu mult pe cea a actorilor din estul granițelor NATO și UE.

Spațiul sud-est european are o importanță majoră în evoluțiile de securitate recente, mai ales în contextul evoluției relațiilor dintre Rusia și actorii occidentali și al tendinței de erodare a solidarității europene. Încetinirea parcursului euroatlantic îmbrățișat de actorii vest-balcanici este, de altfel, un scenariu plauzibil, în situația în care nu sunt identificate soluții eficiente pentru a răspunde acțiunilor de decredibilizare a acestor instituții. În opinia noastră, este important să nu ignorăm eficiența măsurilor orientate către discreditarea NATO și UE și îndepărtarea Balcanilor de Vest de dezideratul integrării euroatlantice. Totuși, rolul acestui spațiu, capacitatea sa de a atrage interesul major al Rusiei în direcția accentuării instabilității nu trebuie exagerat.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Briefing by Foreign Ministry Spokesperson Maria Zakharova, Moscow, July 12, 2018, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, URL: http://www.mid.ru/en/web/guest/org_anizaciapo-zapreseniu-himiceskogo-oruzia/-/asset_publisher/km9HkaXMTium/content/id/3293994
2. ***, Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), URL: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-asset_publisher/CptICk6B6Z29/content/id/2542248
3. ***, National Security Strategy of the Republic of Serbia, Belgrad, 2009, URL: <http://www.vo.mod.gov.rs/documents/national-security-strategy-of-the-republic-of-serbia.pdf>
4. ***, Putin's Asymmetric Assault on Democracy in Russia and Europe: Implications for US National Security. A Minority Staff Report prepared for the use of the Committee for Foreign Relations. United States Senate. 115th Congress, January 2018, URL: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/FinalRR.pdf>
5. ***, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*, NATO Strategic Communication Centre of Excellence, Riga.
6. ***, Russia in the Balkans. Conference Report, London School of Economics, 13 martie 2015, URL: <http://www.lse.ac.uk/LSEE-Research-on-South-Eastern-Europe/Assets/Documents/Events/Conferences-Symposia-Programmes-and-Agendas/2015-Report-Russia-in-the-Balkans-merged-document.pdf>
7. ***, The foreign policy concept of The Russian Federation, 12 January 2008, URL: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>
8. ***, The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina initialled in Dayton on 21 November 1995, URL: <https://www.osce.org/bih/126173?download=true>
9. ***, The Military Doctrine of the Russian Federation approved by the President of the Russian Federation, 25 December 2014 (translation from Russian), URL: <https://theatrum-belli.com/the-military-doctrine-of-the-russian-federation/>
10. Anton, Stan; Sarcinschi, Alexandra; Siteanu, Eugen, *Conflictele atipice ale secolului al XXI-lea*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015.
11. Bechev, Dimitar, *Rival Power: Russia's Influence in Southeast Europe*, Yale University Press, US, 2017.
12. Ejodus, Filip, „Serbia's Military Neutrality: Origins, effects and challenges”, în *Croatian International Relations Review*, Vol. 20, No. 71, 2014.
13. Galeotti, Mark, *Controlling Chaos: How Russia Manages Its Political War in Europe*, European Council on Foreign Relations, August 2017, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe
14. Galeotti, Mark, *Do the Western Balkans Face a Coming Russian Storm?*, European Council

- on Foreign Relations, April 2018, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm
15. Jahić, Dino, *Nations in transit 2018. Bosnia and Herzegovina. Country Profile*, The Freedom House, URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bosnia-and-herzegovina>
  16. Korybko, A., *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*, People's Friendship University of Russia, Moscow, 2015.
  17. Lasconjarias, Guillaume, „Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, URL: <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738ef524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>
  18. Petrescu, Dan-Lucian, „Model avansat de configurare a agresiunii de tip hibrid”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [63]/2017.
  19. Potîrniche, Marius-Titi, „Război non-liniar versus război hibrid”, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 1-2/2018.
  20. Prelec, Marko, „New Balkan Turbulence Challenges Europe”, International Crisis Group, 27 April 2017, URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/macedonia/new-balkan-turbulence-challenges-europe>
  21. Voicu, Marian, *Matrioșka minicinoșilor. Fake news, manipulare, populism*, Editura Humanitas, 2018.
  22. Jane's Sentinel Security Assessment – The Balkans, 4 June 2018.
  23. Pagina web oficială Agerpress, URL: <https://agerpress.ro>
  24. Pagina web oficială BBC News, URL: <https://www.bbc.co.uk/news>
  25. Pagina web oficială CIA World Factbook, URL: <http://www.cia.gov>
  26. Pagina web oficială Comisia Europeană, URL: <https://ec.europa.eu/>
  27. Pagina web oficială Consiliul UE, URL: <https://www.consilium.europa.eu>
  28. Pagina web oficială Hotnews, URL: <https://www.hotnews.ro>
  29. Pagina web oficială Reuters, URL: <https://www.reuters.com>
  30. Pagina web oficială The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, URL: <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex>
  31. Pagina web oficială The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/country-data/>
  32. Pagina web oficială Transparency International, URL: <https://www.transparency.org>

REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE: DEFINIREA CA UNITATE DE ANALIZĂ

Daniel PETRESCU*

Lucrarea de față supune analizei semnificația Regiunii Extinse a Mării Negre (REMN) și abordează necesitatea de a înțelege dinamica regională pentru a găsi soluții la problemele cu care se confruntă statele din zonă și cetățenii acestora. Concluzia este aceea că standardele, ideile și valorile occidentale oferă cadrul necesar pentru evoluția actorilor statali din REMN. În acest context, deschiderea spre influența occidentală constituie o oportunitate majoră pentru REMN, având în vedere elementele de “soft power” ale UE, instrumentele europene și euroatlantice, precum sprijinul financiar, legitimitatea și know-how-ul instituțiilor occidentale.

Cuvinte-cheie: *confruntare geopolitică; cooperare regională; interdependență; identitate regională.*

Introducere

Un eseu despre o regiune care include numele Mării Negre trimite în mod inevitabil la rolul atribuit spațiului maritim nu doar în dezbaterile geopolitice, ci și în viața umană. „Omenirea nu s-a îndreptat către mare pentru o singură cauză, ci pentru o varietate de motive care sunt legate de cele patru valențe ale mării în sine, și anume ca resursă, ca mijloc de transport, informare și dominație. Fiecare dintre aceste patru valențe se află în strânsă legătură și fiecare prezintă, de asemenea, aceleași tendințe

de cooperare și conflict caracteristice relațiilor internaționale”¹.

Dincolo de valențele ce pot fi atribuite spațiului maritim, ne propunem ca, prin lucrarea de față, să abordăm interacțiunea oamenilor, a organizațiilor și a statelor, în căutarea unei definiții a spațiului geopolitic, cunoscut sub numele de Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN). Motivația care se află la baza acestui demers rezidă în schimbarea care a avut loc în perspectiva occidentală cu privire la această regiune.

După o îndelungată perioadă în care acest spațiu a fost abordat ca fiind „pur și simplu o gaură neagră: o zonă prin care se trece pentru a ajunge în Rusia, Bazinul Caspic, Asia centrală etc.”², și după o scurtă perioadă de tranziție, când „Zona Extinsă a Mării Negre a devenit rapid un punct important de interes pentru o serie de actori extraregionali”³, în prezent, acest spațiu este abordat ca zonă de confruntare geopolitică.

¹ Geoffrey Till, *Seapower. A Guide for the Twenty-First Century*, Frank Cass, London&Portland, 2006, pp. 6-7.

² Mustafa Aydin, „Regional cooperation in the Black Sea and Integration into Euro-Atlantic Structures”, în *The Role of Wider Black Sea Area in a Future European Security Space*, Vol. 1, NATO Defence College, Research Branch, Rome, December 2005, p. 31.

³ Dimitrios Triantaphyllou, „Preface to Ian O. Lesser: Global Trends, Regional Consequences: Wider Strategic Influences on the Black Sea”, în *Xenophon Paper*, no. 4, November 2007, International Centre for Black Sea Studies, URL: http://icbss.org/media/108_original.pdf, accesat la 13 mai 2019.

* General Maior Daniel PETRESCU este Comandantul Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est, București, România. E-mail: dpetrescu@mapn.ro

În cadrul acestei confruntări, implicațiile acțiunilor Rusiei, precum conflictul cu Georgia (2008), anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea (2014) și acțiunile de destabilizare continuă în estul Ucrainei, depășesc capacitatea regională de a le gestiona și tind să destabilizeze securitatea europeană în întregul ei. După cum au arătat clar liderii aliați la Summitul NATO de la Varșovia, din iulie 2016, „activitățile și politicile recente ale Rusiei au redus stabilitatea și securitatea, au crescut impredictibilitatea și au schimbat mediul de securitate”⁴.

Confrunțați cu noua situație, asistăm la o adevărată inflație de opinii care prezintă pașii pe care societatea occidentală ar trebui să îi întreprindă în vederea rezolvării conflictelor și transformării regiunii. Diferențe apar, cel mai adesea, în abordarea, interpretarea și explicarea stării de fapt din regiune, în special în cazul studiilor care prezintă două cauze extreme pentru aceasta, și anume povara istoriei și lupta pentru viitor. Istoria a influențat modul de gândire și comportament al populațiilor țărilor din REMN, în timp ce interesele economice, politice și de securitate determină obiectivele actorilor interni și externi. Ambele alimentează dezbaterile geopolitice. În realizarea acestui eseu, am plecat de la premisa că ambele tipuri de abordări au o importanță fundamentală pentru evoluțiile din regiune. Cele două cauzalități comportă însă un nivel ridicat de complexitate, iar analiza acestora depășește scopul lucrării de față.

În schimb, ne vom concentra pe definirea regiunii, pe argumentarea semnificației majore a conceptului REMN, precum și pe explicarea necesității de a înțelege dinamica regională pentru a găsi soluții la problemele specifice țărilor din zonă și locuitorilor acestora. Vom identifica două tipuri principale de interacțiune – în primul rând, interacțiunea dintre statele REMN și, în al doilea, interacțiunea dintre marii actori geopolitici în relație cu REMN. O altă premisă a prezentei lucrări constă în aceea că

ambele tipuri de interacțiune au un rol substanțial în determinarea viitorului regiunii. Prin urmare, susținem că un pas fundamental în consolidarea cooperării regionale ar trebui să fie înțelegerea corectă a specificului zonei și a aspectelor care o fac unică la nivel mondial, oferind astfel o bază identitară solidă.

De prea multe ori, în definirea caracteristicilor REMN, exponenții mediului academic și politic fac trimitere la diferențele, la liniile de demarcație dinăuntrul acestei zone: spațiu de coliziune pentru diverse complexe de securitate (NATO, Rusia și, eventual, UE); existența unei game largi de amenințări (puterea militară convențională, amenințările asimetrice de după 11 septembrie 2001, vulnerabilități ale noilor procese democratice, provocări hibride din partea Federației Ruse, dar și acțiuni convenționale); abundența așa-numitelor conflicte înghețate (în toate cazurile, fiind nevoie ca soluții democratice să înlocuiască abordările naționaliste și xenofobe)⁵ și, nu în ultimul timp, activarea unor conflicte „fierbinți” sau hibride (cum este cel din estul Ucrainei). Spre deosebire de această perspectivă, opinia noastră argumentată este că pot fi identificați factori care să justifice unitatea acestei regiuni și, în consecință, o abordare unitară. Dintre acești factori, putem menționa existența unei *interdependențe* între actorii statali din REMN, materializată într-o complexă rețea de legături (evenimentele care se petrec într-un anumit stat adesea reverberează în altele), semnificația majoră a regiunii din perspectiva *locației geografice*, mai ales în contextul *producției și transportului de resurse energetice* (politica energetică având un rol major în acest context)⁶, dar și manifestarea intereselor și influenței unei serii de actori strategici predominanți (NATO și UE, în special).

---

⁴ ***, Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, accesat la 17 mai 2019.

⁵ Cees COOPS, *The Role of the Wider Black Sea Area (WBSA) in a Future European Security Space*, Research paper, no. 24 November 2005, NATO Defence College, Rome, Italy.

⁶ *Ibidem*.

1. Regiunea Extinsă a Mării Negre ca unitate de analiză: abordări

Există mai multe moduri prin care putem realiza definiția unei regiuni – geografică, istorică (cuprinzând implicații culturale și sociale) – sau putem adopta o perspectivă mai funcțională, politică. În cadrul acestei lucrări, ne raliem abordării politice și funcționale, în perspectiva căreia REMN este alcătuită din cele douăsprezece state membre ale Proiectului de Cooperare Economică la Marea Neagră (BSEC)⁷ – Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Federația Rusă, Serbia, Turcia și Ucraina. Acest mod de a aborda componența REMN a fost exprimat și de Mihail E. Ionescu: „Regiunea Extinsă a Mării Negre este un concept geopolitic și cuprinde statele riverane și cele care sunt conectate în același complex de securitate”⁸.

În timp ce unele dintre statele menționate se referă la acest spațiu sub numele de Regiunea Mării Negre (RMN), SUA au contribuit la introducerea și utilizarea denumirii REMN⁹. Faptul că există încă dezacorduri în această privință evidențiază diversitatea specifică regiunii și incompleta conturare a identității, ceea ce ne conduce la primul aspect care necesită clarificare, și anume dacă REMN este „un concept semnificativ istoric sau strategic sau mai degrabă produsul imaginației prea fertile a mai multor strategii americani”¹⁰.

Există argumente care pot fi aduse pentru a susține semnificația conceptului REMN. În primul rând, unul dintre avantajele implicite

ale conceptului REMN constă în contribuția la depășirea obscurității istorice și la plasarea zonei în temele prioritare de dezbateră. După cum a afirmat Aydin Mustafa, „toate regiunile și identitățile regionale sunt totuși, înainte de toate, rezultatul eforturilor intelectuale la nivel regional. Toate regiunile sunt construite inițial în mintea oamenilor, indiferent că este vorba despre elite intelectuale, politice sau guvernamentale sau comunități de afaceri”¹¹. Cu alte cuvinte, „dorința politică a țărilor interesate și implicarea lor intelectuală transformă o arie geografică într-o regiune”¹².

Prin folosirea limbajului, urmată de acțiuni politice, se realizează regionalizarea zonei Mării Negre. Regionalizarea duce la dezvoltarea interesului pentru acest spațiu și a unui sentiment de identitate comună, facilitează colaborarea în vederea gestionării problemelor contemporane, încurajează membrii să dezvolte atitudini noncoercitive și reduce tendințele de a recurge la mijloace nonpașnice în urmărirea intereselor naționale¹³. În plus, în vederea regionalizării, se poate exploata o tendință intelectuală și birocratică a instituțiilor politice occidentale, „organizate pentru a aborda problemele regionale și, în special, provocările și oportunitățile din imediata lor vecinătate”¹⁴.

În al doilea rând, se ridică întrebarea dacă, în cazul abordării din perspectivă geografică a acestui spațiu, trebuie luată în considerare zona litoralului sau întregul bazin al Mării Negre¹⁵. Niciuna dintre cele două variante nu este satisfăcătoare, deoarece ambele se referă la Marea Neagră ca subiect al unei „geografii

⁷ Acesta se definește drept „cea mai veche și mai matură organizație în regiunea geostrategică ce leagă trei continente: Europa, Asia și Africa”, potrivit spuselor ambadorului Michael B. Christides, URL: www.bsec-organization.org, accesat la 17 mai 2019.

⁸ Mihail E. Ionescu, „Wider Black Sea Region Cooperation: A Historical Survey”, în: *The Role of Wider Black Sea Area in a Future European Security Space*, Vol. 1, NATO Defence College, Research Branch, Rome, December 2005, p. 24.

⁹ Ronald D. Asmus (ed.), „Next Steps in Forging a Euro Atlantic Strategy for the Wider Black Sea”, The German Marshall Fund of the United States, Washington, 2006, p. 16, URL: <http://www.gmfus.org/doc/BSBook.pdf>, accesat la 13 mai 2019.

¹⁰ Ronald D. Asmus, *Op. Cit.*, p. 15.

¹¹ Mustafa Aydin, *op. cit.*, p. 30.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 29.

¹⁴ Ian O. Lesser, „Global Trends, Regional Consequences: Wider Strategic Influences on the Black Sea”, în *Xenophon Paper*, November 2007, International Centre for Black Sea Studies, p. 14, URL: http://icbss.org/media/108_original.pdf, accesat la 13 mai 2019.

¹⁵ Două milioane de kilometri pătrați și 19 state – Albania, Austria, Belarus, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Macedonia de Nord, Germania, Georgia, Ungaria, Moldova, Polonia, România, Republica Slovacia, Slovenia, Turcia, Ucraina, Serbia și Muntenegru.

pasive¹⁶. De asemenea, în situația în care statele sunt considerate elemente de bază ale regiunii, se poate ridica problematica istoriei și a identității naționale.

În al treilea rând, istoria abundă în argumente privind caracterul continuu al schimbărilor care se petrec în REMN: colonizarea de către orașele ionice, conduse de Milet în Antichitate, hegemonia Atenei, a imperiilor persane și sciite, monarhiilor elene, Imperiul Roman și apoi cel Bizantin, Imperiul Otoman, Imperiul Mongol al lui Gînghis Han, Hoarda de Aur și influența Rusiei. De-a lungul acestor schimbări istorice majore, imaginea asupra Regiunii Mării Negre s-a schimbat în egală măsură. Eyup Ozveren explică modul în care „unitățile de analiză în mod evident geografice sunt constituite istoric la fel ca și procesele pe care intenționează să le explice¹⁷, luând ca exemple trei lucrări clasice: studiul istoriei Mediteranei, pe parcursul secolului al XVI-lea, al istoricului francez Fernard Braudel¹⁸, studiul lui Traian Stoianovici¹⁹ (istoric de origine iugoslavă) despre Balcani și lucrarea istoricului român George I. Brătianu²⁰.

Referindu-se la situația din secolul al XVI-lea, F. Braudel considera Marea Neagră nu ca pe o unitate separată, ci ca o extensie a Mării Mediterane²¹. El a interpretat evoluțiile istorice în spațiul Mării Negre ca fiind o „expresie unică a unei singure diviziuni a muncii” sau ca „spațiu distinct al unei civilizații”. Dat fiind că, în acea perioadă, spațiul Mării Negre era un „teren de contestare a civilizațiilor”, unitatea sa nu putea fi atribuită unui „numitor comun civilizator²². Opinia lui Stoianovici este diferită și include

Balcanii în cadrul spațiului Mării Negre: „Marea Neagră a devenit o rezervație otomană, creându-se astfel calea spre izolare a unui spațiu economic aflat sub jurisdicția unei singure structuri politice²³. În linii mari, Brătianu plasează Marea Neagră la intersecția civilizațiilor din est cu cele din vest, dar „evidențiază axa nord-sud ca fiind coloana vertebrală a lumii Mării Negre²⁴.

Toate cele trei abordări au în comun „plasarea Mării Negre la marginea altor unități geografice, despre care se presupune că ar fi mai importante. În consecință, Marea Neagră rămâne într-o zonă obscură²⁵. Opiniile lui Braudel și Stoianovici pot fi considerate tributare sistemelor de gândire ale timpului (școala de istoriografie *Annales*). În ceea ce privește viziunea lui Brătianu, aceasta este contrazisă de afirmarea unei noi axe de putere reprezentată de Uniunea Europeană, care mărginește țărmurile de vest ale Mării Negre, dar vizează și statele din sudul și estul Mării Negre, precum și majoritatea statelor din nordul acesteia.

În al patrulea rând, în ceea ce privește granițele, în general, se consideră că o regiune se termină acolo unde se oprește „efectul de atracție” (pulling effect)²⁶. Chiar dacă granițele REMN traversează alte zone cunoscute din punct de vedere istoric (împărțind Balcanii și Caucazul), punctul esențial îl reprezintă acum aspirațiile oamenilor care trăiesc în regiune și aspirațiile lor de a deveni parte a unui proiect democratic european.

2. Contraargument – punctele de vedere ale criticilor

Abordarea geopolitică își are criticii săi, din cauza întrebărilor pe care le ridică. Acestea se referă, în principal, la includerea în REMN a țărilor non-litorale, precum Grecia și Albania, interconectarea cu regiunile adiacente din Asia Centrală și Orientul Mijlociu și modul în care actorii externi numesc regiunea. Astfel, principala întrebare care se ridică se referă la

---

¹⁶ Eyup Ozveren, „The Black Sea World as a Unit of Analysis”, în Tunc Aybak (ed.), *Politics of the Black Sea. Dynamics of Cooperation and Conflict*, B. Tauris Publishers, London & New York, 2001, p. 61.

¹⁷ *Ibidem*, p. 63.

¹⁸ Fernard Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, Fontana/Collins, London, 1949/1960.

¹⁹ Traian Stoyanovich, *A Study in Balkan Civilisation*, Alfred A. Knopf, New York, 1967.

²⁰ George I. Brătianu, *La Mer Noire des origines à la conquête ottomane*, Societas Academica Dacoromana, Rome & Munich, 1969.

²¹ Eyup Ozveren, *Op. Cit.*, p. 65.

²² *Ibidem*, p. 69.

²³ *Ibidem*, p. 71.

²⁴ *Ibidem*, p. 73.

²⁵ *Ibidem*, p. 61.

²⁶ *Ibidem*.

relația dintre REMN, Balcani și Caucaz.

Pavel Baev atrage atenția asupra unei probleme, avertizând că o extindere geografică se adaugă extinderii funcționale, ceea ce presupune și o extindere a modului în care ne raportăm la securitate. „*Riscul evident al acestei duble extinderi este că se importă prea multe probleme extrem de grave, astfel încât câștigul obținut prin atragerea atenției este mai mult decât compensat de pierderea capacității de a aborda problemele de pe ordinea de zi, iar echilibrul net al întregului exercițiu devine negativ*”²⁷.

Premisa că REMN este doar un concept construit la nivel intelectual oferă un argument solid criticilor, care susțin că, pentru țările litorale, „identitatea Mării Negre” a fost, până recent, de importanță secundară pentru vastele lor agende internaționale²⁸. Problema identității este folosită pentru a explica parțial dinamica și coeziunea internă a regiunii, precum și pentru a oferi un argument împotriva prezenței mai extinse din partea actorilor externi. Prin urmare, trebuie să clarificăm dacă REMN are o identitate proprie sau nu.

Putem face acest lucru analizând principalii indicatori ai țărilor din regiune; analiza va evidenția discrepanțe și va oferi o imagine a complexității sociale și economice. Luând în considerare doar principalii parteneri economici pentru fiecare stat din regiune, pot fi identificate diferite modele și influențe. Statele membre ale UE își dezvoltă influența în statele litorale de vest și sud, în timp ce Rusia continuă să-și mențină influența în statele din nordul și estul Mării Negre. Concluzia este că există adevăr în afirmația despre lipsa identității, dar lucrurile evoluează, iar legăturile dintre statele REMN se întăresc.

Analiza strategiilor de securitate ale statelor REMN indică existența unor similarități în viziunea strategică a acestora. Unele strategii se concentrează asupra riscurilor interne, în timp ce altele se concentrează pe provocări regionale și

transnaționale sau globale²⁹. Totuși, cu excepția României, Greciei, Georgiei și Turciei, strategiile REMN rămase nu menționează Regiunea Mării Negre ca atare.

În același timp, s-ar putea susține că istoria REMN constituie o sursă pentru animozități etnice, alimentând renașterea naționalismului și existența unor elite lipsite de legitimitate, care sunt de așteptat să construiască tinerele democrații în spațiul Mării Negre pentru a le integra în Occident. În acest sens, notabil este faptul că, deși istoria și legăturile culturale au funcționat bine pentru integrarea în structurile occidentale a statelor litorale din vestul Mării Negre, tot istoria și caracteristicile culturale au contribuit la crearea unor conflicte dificile pentru restul statelor din regiune.

Credibilitatea, crizele de legitimitate și naționalismul nu sunt singurele efecte secundare. Istoria regională complexă explică și lipsa tradiției democratice în unele țări, controlul și echilibrul politic insuficiente, precum și imaturitatea unor societăți civile.

Niciunul dintre efectele mai sus amintite nu se manifestă singur, ele interacționează și se potențează reciproc. Dinamica politică este legată de istorie, de obiceiuri, de memorie și de modele de comportament înrădăcinate. Factorii menționați pot pune sub semnul întrebării viabilitatea tinerelor democrații pe termen lung, ceea ce creează o mare presiune în abordarea acestei regiuni.

În timp, una dintre consecințele problemelor menționate a constat în proliferarea instituțiilor regionale, însă fără ca scopurile lor să se afle în sinergie, mai ales în deceniul imediat următor căderii comunismului. Această inflație instituțională poate fi explicată prin necesitatea reală de dialog regional, având în vedere provocările regionale multiple. O altă explicație este că au fost create instituții suplimentare, din cauza eșecului instituțiilor deja stabilite în a produce rezultate. După cum a subliniat Bruce Jackson, „singurul și cel mai mare obstacol în

---

²⁷ Pavel K. Baev, „Evolving Security Interests in the Wider Black Sea Area: Managing Revolutions, Defusing Conflict, Engaging Russia”, în: *The Role of Wider Black Sea Area in a Future European Security Space*, Vol. 2, NATO Defence College, Research Branch, Rome, December 2005, p. 51.

²⁸ Mustafa Aydın, *op. cit.*, p. 30.

---

²⁹ Strategiile de securitate națională ale statelor din REMN pot fi găsite online la URL: <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, accesat la 13 mai 2019.

calea dezvoltării strategiei a fost problema unei supe alfabetice de instituții *ad-hoc* (GUUAM, OCEMN, CDC și Forumul Mării Negre), toate concurând să devină agent executiv al Mării Negre³⁰. Această stare a lucrurilor a constituit baza pentru formularea ipotezei că „zona Mării Negre nu are potențial nici intern, nici extern pentru edificarea unei regiuni”³¹.

3. Avantajul de a defini și cristaliza REMN

De la început, putem afirma că elementele pe care se construiește o societate sunt complexe și cuprind sentimentul comunității politice, instituții comune, un singur cod de drepturi și obligații, economie unitară, spațiu delimitat de granițe, cultură comună, memorie istorică împărtășită și strămoși, religie și limbaj comune³². Unele dintre acestea însă pot fi eludate atunci când avem în vedere analiza unei regiuni, caz în care construcția socială este mai puțin constrânsă (există un sens general al comunității regionale, al unor instituții regionale eficiente și al creșterii interactive a legăturilor economice). Plecând de la acești factori, putem susține că modelul european oferă o cale adecvată pentru REMN, cu condiția ca situația din Peninsula Crimeea și din estul Ucrainei să își găsească o soluționare.

Având în vedere că efectele evenimentelor din 2014 depășesc limitele regiunii, putem considera că respectivul an a reprezentat un moment de inflexiune, iar evoluțiile din cursul acestuia trebuie luate în considerare în fiecare analiză și propunere cu privire la REMN. Chiar înainte de debutul crizei ucrainene, referindu-se la contextul geopolitic, Bruce Jackson susținea că „ceea ce se desfășoară în interiorul și în jurul fostei Uniuni Sovietice (implicit REMN) este o luptă între puterea soft a Rusiei și puterea soft a Occidentului pentru orientarea politică a țărilor

din estul Europei, pentru influența economică în aceste regiuni și pentru extinderea sistemelor lor de alianțe și instituții multilaterale”³³.

Deși diferit de Războiul Rece, acest nou tip de război a pus față în față Occidentul și Rusia. Occidentul „are o preferință puternică pentru democrațiile liberale, pentru economiile de piață libere integrate în sistemul comercial mondial și pentru țările care lucrează bine cu politica de vecinătate a Uniunii Europene ... și NATO”³⁴. Rusia caută un „sistem caracterizat de dominația Moscovei asupra unor statelor autoritare și o dictatură ciudată, o economie a vecinătății apropiate, ostatică monopolului energetic și comercial rusesc în Spațiul Economic Comun și respingerea completă a instituțiilor europene și euroatlantice”³⁵.

În 2014, situația s-a deteriorat brusc. Confruntată cu posibilitatea de a-și pierde influența în Ucraina, Moscova a acționat inițial într-o formă hibridă (Peninsula Crimeea și estul Ucrainei), trecând, ulterior, la expuneri agresive ale forței militare, militarizarea regiunii și exacerbarea confruntării narative cu Occidentul. „Dincolo de utilizarea forței militare convenționale, Rusia aplică în această regiune mijloace asimetrice de luptă, care vizează perturbarea și incapacitarea deciziilor suverane ale națiunilor și a proceselor lor de democratizare și integrare euroatlantică”³⁶.

Chiar dacă aceste acțiuni au modificat fundamental dinamica regională, putem susține că Rusia continuă să își exercite și puterea soft. Este în desfășurare un lung război pentru influență, aliniere și valori. „Atât Rusia, cât și Occidentul sunt pregătite să-și organizeze puterea soft – economică, financiară și diplomatică – pentru a crea o regiune după propria imagine”³⁷, în timp ce Rusia continuă să scoată în evidență și disponibilitatea sa de

---

³⁰ Bruce P. Jackson, „The ‘Soft War’ for Europe’s East. Russia and the West Square Off”, 11 July 2006, URL: https://www.realclearpolitics.com/articles/2006/07/russia_and_the_west_square_off.html, accesat la 13 mai 2019.

³¹ Mustafa Aydin, *op. cit.*, p. 30.

³² Taras Kuzio, „The Nation-Building Project in Ukraine and Identity: Toward a Consensus”, în *Ethnicities*, nr. 1(3)/September 2001, p. 14.

³³ Bruce P. Jackson, *op. cit.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ Pavel Anastasov, „The Black Sea Region: A Critical Intersection”, în NATO Review, online edition, 25.05.2018, URL: <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/the-black-sea-region-a-critical-intersection-nato-security/EN/index.htm>, accesat la 17 mai 2019.

³⁷ Bruce P. Jackson, *op. cit.*

a folosi instrumentul de putere militar, atunci când este necesar.

În ceea ce privește Occidentul, Bruce Jackson identifică trei posibile obiective de campanie: să protejeze și să perpetueze democrația în Ucraina și Georgia și, eventual, să extindă aceste evoluții democratice la soluționarea conflictelor înghețate de pe teritoriul Moldovei și Georgiei; să construiască o rută energetică transcaucaziană, care să lege resursele energetice din Asia Centrală și Marea Caspică de piețele europene, rupând monopolul asupra tranzitului de hidrocarburi, de care Moscova se bucură în prezent și pe care îl exploatează; să consolideze prezența noilor state democratice independente din sud-estul Europei și din fosta Uniune Sovietică în cadrul instituțiilor euroatlantice³⁸.

Modul în care este conceptualizată REMN poate constitui un avantaj pentru Occident în așa-numitul „război soft” descris anterior, dat fiind că acest concept promovează ideile occidentale și racordează aspirațiile regiunii la cele occidentale. „Cei care au propus această abordare încercau, de fapt, să stabilească un nou cadru politic și strategic pentru strategia occidentală, care să reunească dezbateri diverse asupra Turciei, Ucrainei și Caucazului de Sud și în care ansamblul strategic era mai mare decât suma părților individuale”³⁹.

Aceasta amintește de „proiectul integraționist” al lui Helmut Kohl, care a sugerat că ar trebui să încetăm să numim țările foste comuniste „Europa de Est” și să ne referim la ele sub denumirea de „Europa Centrală și de Est”, înlocuind astfel conceptul artificial creat în timpul Războiului Rece cu un nou termen, care implică ideea apropiierii dintre aceste state și Occident⁴⁰.

În afară de dimensiunea strategică, există și o dimensiune morală a strategiei occidentale în ceea ce privește REMN. Așa cum a remarcat Bruce Jackson, Occidentul are „o obligație morală de a anula daunele rezultate după o jumătate de secol de separare și comunism și de

a face ca jumătatea estică a Europei să fie la fel de sigură și democratică ca jumătatea vestică a continentului”⁴¹.

Concluzii

Această lucrare s-a concentrat pe definirea REMN și explicarea importanței definirii ei atât în raport cu edificarea identității regionale, cât și cu eforturile comune pentru gestionarea provocărilor de securitate specifice. Am acceptat încă de la început că, în contextul actual, pentru REMN, implicațiile confruntării geopolitice depășesc, ca amploare și importanță, efectele și rezultatele cooperării regionale.

Cu toate acestea, concluzionăm că, în ciuda unor efecte nedorite pe care le aduce confruntarea geopolitică, regiunea nu trebuie să se opună intervenției din exterior și să încerce cu încăpățănare să găsească în mod unilateral soluții pentru problemele cu care se confruntă. Dimpotrivă, contrariul acestui curs de acțiune este unul valid. Regiunea ar trebui să identifice influențele pozitive ale confruntării geopolitice și să își construiască identitatea regională necesară pentru a înregistra progrese pe calea democratizării, prosperității economice, rezolvării pașnice a conflictelor și integrării în structurile de securitate europene și euroatlantice.

Chiar dacă această lucrare nu a urmărit să formuleze o strategie, considerăm că, în cadrul concluziilor, se pot regăsi soluții practice. Analiza și înțelegerea profundă a conexiunilor dintre competiția geopolitică și evoluțiile din cadrul REMN pot constitui puncte de plecare pentru o astfel de strategie. Ideea principală este că standardele, ideile și valorile occidentale oferă cadrul pentru ca REMN să evolueze din perspectivă economică, politică, socială, culturală, militară sau de mediu. În acest context, orientarea către NATO și UE poate reprezenta o oportunitate majoră pentru REMN, dat fiind

---

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Ronald D. Asmus, *op. cit.*, pp. 15-16.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 16.

---

⁴¹ Ronald D. Asmus, Bruce P. Jackson, „The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, în *Policy Review*, 1 June 2004, Hoover Institution, URL: <https://www.hoover.org/research/black-sea-and-frontiers-freedom>, accesat la 13 mai 2019.

că cele două organizații își vor exercita puterea soft asupra acestor actori, în timp ce vor da legitimitate, sprijin financiar și know-how pentru actorii din acest spațiu.

Chiar dacă dorința de a dezvolta cooperarea regională este evidentă, doar aceasta nu va constitui soluția pentru toate provocările specifice regiunii. Mai mult decât atât, putem remarca faptul că, pentru marii competitori geopolitici ai lumii, REMN a devenit un subiect de îngrijorare. Înțelegerea echilibrului și a tendinței dominante poate oferi răspunsuri pentru a arăta cum ar trebui abordate problemele din zonă.

În ansamblu, definirea conceptuală a REMN poate constitui un punct de plecare util, reprezentând unul dintre pașii esențiali pentru dezvoltarea cooperării regionale dintre statele REMN, care, ulterior, ar putea pune în aplicare programe și inițiative specifice, pe principiul pașilor mărunți. În timp, acestea ar putea crea contextul potrivit pentru ca actorii externi să poată implementa strategii mai ample în regiune. Aceste strategii ar putea include o politică a ușilor deschise pentru accesarea în organizațiile europene și euroatlantice, oferind astfel perspective viabile de integrare, sprijin financiar, militar și politic pentru democrațiile tinere, post-sovietice, pentru a susține efortul de separare de autoritarismul local și de puternica influență rusească, precum și dezvoltarea unei politici energetice competitive. Însă, oricum am privi această problemă, în opinia noastră, strategia occidentală față de REMN trebuie să aibă o componentă puternică de diplomatie activă, bazată pe un sprijin occidental semnificativ pentru statele din regiune.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *Warsaw Summit Communiqué*, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
2. Anastasov, Pavel, „The Black Sea Region: A Critical Intersection”, în *NATO Review*, online edition, 25.05.2018, URL: <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/the-black-sea-region-a-critical-intersection-nato-security/EN/index.htm>
3. Asmus, Ronald D. and JACKSON, Bruce P., „The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, în *Policy Review*, 1 June 2004, Hoover Institution, URL: <https://www.hoover.org/research/black-sea-and-frontiers-freedom>
4. Asmus, Ronald, „Developing a New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”, în *Istanbul Papers*, no. 2, Turkey, June 25-27, 2004.
5. Aydin, Mustafa, „Regional cooperation in the Black Sea and Integration into Euro-Atlantic Structures”, în *The Role of Wider Black Sea Area in a Future European Security Space*, Vol. 1, NATO Defense College, Research Branch, Rome, December 2005.
6. Baev, Pavel K., „Evolving Security interests in the Wider Black Sea Area: Managing Revolutions, Defusing Conflict, Engaging Russia”, în *The Role of Wider Black Sea Area in a Future European Security Space*, Vol. 2, NATO Defence College, Research Branch, Rome, December 2005.
7. Brătianu, Gheorghe I., *La Mer Noire des origines à la conquête ottomane*, Societas Academica Dacoromana, Rome & Munich, 1969.
8. Braudel, Fernand, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, Fontana/Collins, London, 1949/1960.
9. Christides, Michael B., BSEC, URL: www.bsec-organization.org.
10. COOPS, Cees, *The Role of the Wider Black Sea Area (WBSA) in a Future European Security Space*, Research paper, no. 24 November 2005, NATO Defence College, Rome, Italy.
11. Ionescu, Mihail E., „Wider Black Sea Region Cooperation: A Historical Survey”, în *The Role of Wider Black Sea Area in a Future European Security Space*, Vol. 1, NATO Defence College, Research Branch, Rome, December 2005.
12. Jackson, Bruce P., „The ‘Soft War’ for Europe’s East. Russia and the West square off”, Real Clear Politics, 11 July 2006, URL: https://www.realclearpolitics.com/articles/2006/07/russia_and_the_west_square_off.html.

13. Kuzio, Taras, „The Nation-Building Project in Ukraine and Identity: Toward a Consensus”, în *Ethnicities*, 1(3)/September 2001.
14. Lesser, Ian O., “Global Trends, Regional Consequences: Wider Strategic Influences on the Black Sea”, în *Xenophon Paper 4*, November 2007, International Centre for Black Sea Studies, URL: http://icbss.org/media/108_original.pdf.
15. Ozveren, Eyup, “The Black Sea World as a Unit of Analysis”, în: Aybak, Tunc (ed.), *Politics of the Black Sea. Dynamics of Cooperation and Conflict*, Tauris Publishers, London & New York, 2001.
16. Stoyanovich, Traian, *A Study in Balkan Civilisation*, Alfred A. Knopf, New York, 1967.
17. Till, Geoffrey, *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, Frank Cass, London, Portland, 2006.
18. Tismăneanu, Vladimir (Ed.), *Political Culture and Civil Society in Russia and the New States of Eurasia*, M.E. Sharpe, Amonk, New York & London, 1995.
19. Triantaphyllou, Dimitrios, “Preface to Lesser, Ian O: Global Trends, Regional Consequences: Wider Strategic Influences on the Black Sea”, în *Xenophon Paper 4*, November 2007, International Centre for Black Sea Studies, URL: http://icbss.org/media/108_original.pdf.

Lucrarea de față conține opiniile personale ale autorului și nu reflectă poziția Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est (HQ MND-SE).

COOPERAREA INTRAREGIONALĂ POST-PRIMĂVARA ARABĂ ÎN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI AFRICA DE NORD

Dr. Mirela ATANASIU*

Cooperarea regională instituționalizată intra- sau extraregională facilitează abordarea în comun a unor probleme specifice unor state care generează sau pot genera și/sau exporta insecuritate în celelalte state ale regiunii, dar și dincolo de acestea. Mai mult, cooperarea intraregională, dintre state aflate în proximitate geografică unele față de altele sprijină dialogul transfrontalier pentru materializarea unor interese comune economice, politice sau de mediu și dezvoltarea unor capacități de menținere sau realizare a unui mediu regional de securitate optim necesar asigurării prosperității statelor și cetățenilor lor.

MENA (Middle East and North Africa – Orientul Mijlociu și Africa de Nord) reprezintă un caz particular în ceea ce privește cooperarea intraregională. Deși regiunea deține premisele pentru o dezvoltare amplă a acesteia, prin specificitatea dată de factorul etnico-religios, precum și de rezervele de petrol și gaze naturale, deținute de o parte importantă a statelor sale, gradul său de integrare și de regionalizare, chiar și pe aria clasică economică, este prezentat de specialiști ca fiind limitat, ca urmare a formelor clasice autoritare de guvernare și intereselor divergente ale statelor regiunii cu orientări islamice diferite. În lucrarea de față, analizăm tendința în cooperarea intraregională a MENA

după evenimentele Primăverii Arabe, plecând de la ipoteza că înlăturarea guvernelor autoritare are ca efect deschiderea statelor spre democrație și dialog.

***Cuvinte-cheie:** cooperare; regionalizare; securitate; schimbare; Primăvara Arabă.*

Introducere

În contextul globalizării, statele sunt din ce în ce mai interdependente, ceea ce face ca acestea să nu mai poată acționa unilateral în abordarea unor probleme care au devenit cel puțin regionale, dacă nu globale (degradarea mediului, migrația, terorismul, sărăcia, foametea, protejarea drepturilor omului etc.), apelând astfel la formate de cooperare mai extinse sau mai restrânse, mai deschise sau mai limitate pentru rezolvarea acestora.

În perioada ante-Primăvară Arabă, deși regiunea MENA era recunoscută ca fiind o comunitate de state majoritar musulmane și arabe cu avantaje naturale (de exemplu, resursele de petrol și gaze naturale) și cu probleme specifice similare (nevoia de democratizare, diferende etnice și religioase, sisteme de guvernare autoritare etc.), care necesitau abordarea în comun pentru creșterea nivelului de securitate și prosperitate regională, la nivel instituțional,

** Dr. Mirela ATANASIU este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.
E-mail: atanasiu.mirela@unap.ro*

această nevoie de cooperare nu era pe deplin implementată.

După evenimentele din 2011, în ceea ce privește MENA putem vorbi despre un paradox – este o regiune din ce în ce mai fragmentată de conflicte (Siria, Libia, Irak, Yemen, Somalia), dar interconectată prin problemele similare generate de respectivele conflicte, multe fiind consecințe firești ale procesului de înlăturare a regimurilor autoritare și încercărilor de democratizare a statelor regiunii.

1. Conceptele „regionalizare”, „regiune”, „cooperare regională”

Regionalizarea se referă la ideea politică și cognitivă de formare a regiunilor. Astfel, în secolul al XX-lea, regionalizarea, văzută ca ansamblul de „organizații regionale, sisteme regionale și doctrine regionale”¹, a fost marcantă pentru cercetarea în domeniul relațiilor internaționale.

După cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu mutarea focalizării autorității dinspre statul centralizat către organizațiile internaționale, organizațiile regionale s-au multiplicat și diversificat în natură și scop, sistemele regionale au început a fi construite, iar doctrinele în domeniu au înregistrat încercări în descrierea și explicarea conceptelor „regiune” și „regionalizare”.

La scară globală, de la mijlocul anilor ‘80 au apărut o mulțime de formule regionale², ca rezultat direct al cooperării interstatale. În prezent, procesul regionalizării este strâns legat de natura schimbătoare a politicii globale și de intensificarea fenomenului globalizării. Mai mult, există autori care consideră chiar că regiunea reprezintă principalul nivel de analiză a politicii globale actuale și de aceea resping axioma reprezentării statelor-națiune ca principali actori

ai scenei internaționale³, încurajând acceptarea organizațiilor regionale ca principali actori globali în era post-globalizare.

De-a lungul timpului, conceptul „regiune” a cunoscut o evoluție, la momentul actual fiind reprezentat, în funcție de arealul geografic acoperit, în două forme – fie microregiune, fie macroregiune.

Microregiunile sunt incluse cu prioritate în studiul politicilor interne ale statelor, deoarece acestea sunt văzute, cu prioritate, ca spații geografice, situate între nivelul național și cel local al statelor. Ca urmare a acestei localizări, pentru a exprima acest spațiu, se folosesc și sintagmele corespunzătoare de „microregiune” sau „regiune subnațională”⁴.

Microregionalizarea este percepută, în general, ca un transfer de autoritate dinspre statul central către un nivel intermediar, situat între nivelul guvernamental și nivelul local. Federalizarea este văzută ca rezultat al acestui tip de proces, în urma căruia s-au creat statele descentralizate ale Germaniei, Elveției sau Austriei. Dintre acestea, în prezent doar Elveția mai poate fi încadrată în categorie, dat fiind că Germania și Austria au devenit membre ale UE, făcând obiectul unui grad ridicat de integrare regională.

Totuși, termenul de referință „regiune” este folosit și pentru a exprima unități teritoriale mai extinse, precum macroregiunile (așa-numitele regiuni mondiale sau internaționale), acestea existând între nivelul statal și cel al sistemului global. Macroregiunea este un obiect de analiză obișnuit al relațiilor internaționale, cu atât mai mult cu cât apariția ONU a favorizat statele să întemeieze organizații regionale prin care să mențină pacea și securitatea sau să-și rezolve problemele în comun. Astfel,

---

¹ A. P. Rana, „Regionalism as an approach to International order: a conceptual overview”, în *International Studies*, volume 18, issue 4, SAGE Journals, October 1, 1979, pp. 491-535.

² Bertrand Badie, Dirk Berg-Schlosser, Leonardo Morlino (eds.), *International Encyclopedia of Political Science*, SAGE, January 2011, p. 1.

³ Peter J. Katzenstein, „A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium”, Capsule review, în *Foreign Affairs* November/ December 2005, URL: <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2005-11-01/world-regions-asia-and-europe-american-imperium>, accesat la 15.04.2019.

⁴ Bertrand Badie, Dirk Berg-Schlosser, Leonardo Morlino (eds.), *International Encyclopedia of Political Science*, 1st Edition, SAGE, Thousand Oaks, CA, 2011 (googlebooks).

macroregionalizarea s-a extins sub imboldul cooperării regionale dintre state. De asemenea, dimensiunea regională a cooperării implică faptul că problema identificată, indiferent dacă este de natură civilă (politică, economică, financiară, socială etc.) sau militară, prin gestionarea sa în comun și în mod eficient de către state poate fi transformată în plusvaloare, în oportunitate, astfel încât din factor de insecuritate devine unul de securitate.

După arealul geografic acoperit de statele implicate în acest tip de relație, cooperarea la nivel regional poate lua una din cele două forme distincte – cooperarea intraregională și cooperarea extraregională. Totuși, indiferent de tipul cooperării, aceasta are la bază interese politice, economice, financiare etc. ale părților implicate în proces. Pe de o parte, cooperarea intraregională se realizează în baza unor mecanisme și instrumente politice și instituționale, utilizate de state aflate unele față de altele în proximitate geografică, în scopul materializării unor interese comune, dar și al promovării unor interese naționale prin dialog reciproc. Pe de altă parte, cooperarea extraregională se referă la promovarea intereselor regionale, care sunt comune, de obicei, cu ale unor mari puteri statale și/sau organizații internaționale dintr-un areal geografic mai îndepărtat sau care reprezintă chiar un rezultat al manifestării unor interese individuale, de obicei economice, ale acestora într-o regiune anume. Prin interconectarea crescută a statelor și economiilor naționale din regiune, prin cooperarea în cadrul organizațiilor politice, economice, de securitate etc., se inițiază și se desfășoară procesul de integrare regională.

2. Cooperarea intraregională în Orientul Mijlociu și Africa de Nord

Din punct de vedere geografic, pentru ca un teritoriu să fie considerat regiune, trebuie să aibă unele caracteristici comune naturale, cum ar fi climatul sau peisajul, ori artificiale, cum ar fi guvernarea, limba sau religia⁵. Astfel

⁵ ***, „Region”, National Geographic, URL: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/region/>, accesat la 10.04.2019.

că raportarea la arealul teritorial al Orientului Mijlociu și Africii de Nord, ca „spațiu care include țări cu moștenire istorică, religie, limbă și cultură comună”⁶ (elemente care țin de geopolitică) și exponent al lumii arabe, în care credința islamică este dominantă, justifică încadrarea acestui teritoriu în categoria regiunilor⁷ pentru atingerea scopului lucrării de față, în sensul delimitării spațiului geopolitic de referință pe baza unor canoane recunoscute științific.

Diferiți specialiști sau organizații de profil consideră regiunea Orientului Mijlociu și Africii de Nord (MENA) ca incluzând diverse grupuri de țări. De altfel, în literatura de specialitate din domeniul relațiilor internaționale, științelor politice sau securității, precum și în documente oficiale ale unor organizații regionale care sunt implicate în gestionarea diferitelor probleme ale regiunii, referințele la acest spațiu geopolitic cuprind sintagme precum „Marele Orient Mijlociu”⁸, „Orientul Mijlociu Extins”⁹, „Noul

⁶ Mai multe detalii pe acest subiect în studiul de cercetare științifică: Mirela ATANASIU, *Influența conflictelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu asupra securității europene*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016, p. 15.

⁷ Lucrări în care se face referire la acest spațiu ca fiind o regiune sunt numeroase. A se vedea: Eduard Soleri Lecha (ed.), *Re-conceptualizing Orders in the MENA Region The Analytical Framework of the MENARA Project*, Methodology and concept papers, No. 1, November 2016; Mohammad Reza Lotfalipour, Samaneh Montazeri, Somayeh Sedighi, „Trade Openness and Inflation. Evidence from MENA Region Countries”, în *Economic Insights – Trends and Challenges*, Vol. II (LXV) No. 2/2013; Pamela Thompson-Hall *Five ways to increase gender parity in the MENA region*, World Economic Forum, 5 April 2019.

⁸ Dietrich Jung, Wolfgang Piccoli, *Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and a Greater Middle East*, Zed Books, London, New York, 2001; G.B. Bertino, S. Colombo, M. Izzo, J. Leone, „Greater Middle East”, în *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Volume 45, Issue 2, Taylor and Francis, 2010; Ivo H. Daalder, Nicole Gnesotto, Philip H. Gordon, *Crescent of Crisis: U.S.-European Strategy for the Greater Middle East*, The Brookings Institution, Washington, 2006. A se vedea: Mirela Atanasiu, *Influența conflictelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu asupra securității europene*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016, p. 9.

⁹ Sabine Fischer, „The EU and Russia in the Wider Middle East”, în *EUREN Chronicles*, no. 3, Institut français des relations internationales (IFRI), Paris, July 2017; Shahrām Chubin, Bruce Hoffman, William Rosenau, *The United States, Europe, and the Wider Middle East*, RAND

Orient Mijlociu²¹⁰ și, în unele cazuri, „Lumea Arabă”²¹¹ sau „Lumea musulmană”²¹². Deși aceste formulări denotă o oarecare uniformizare regională, realitatea este diferită. De fapt, MENA include state petrolifere prospere, precum Qatar, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, dar și țări eșuate din punct de vedere politic și economic, precum Siria, Irak sau Yemen. De asemenea, regiunea MENA cuprinde unele subregiuni, precum Maghreb¹³ și Mashreq¹⁴, recunoscute

---

Corporation, Santa Monica, CA, 2004; Bayram Sinkaya, „Introduction to Middle East politics: leading factors, actors and dynamics”, în *Orsam Resource*, no.1, April 2016, p. 15.

¹⁰ Marina Ottaway, Nathan J. Brown, Amr Hamzawy, Karim Sadjadpour, Paul Salem, *The New Middle East*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2008; Mahdi Darius Nazemroaya, *Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a “New Middle East”*, Global Research, 24 February 2016.

¹¹ ***, *The Arab World: An Introduction to Cultural Appreciation an Introduction to Cultural Appreciation*, UK Government, January 2007; ***, *The Arab World Competitiveness Report 2018*, World Economic Forum, Geneva, 2018; ***, *Inequality, Uprisings, and Conflict in the Arab World*, International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC, October 2015.

¹² ***, *Geography and the Territory of the Muslim World*, URL: https://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/islamiccivilizations/files/6511935.pdf, accesat la 10.04.2019.

¹³ Maghreb reprezintă o porțiune din regiunea nordică a Africii care cuprinde Libia, Algeria, Mauritania, Tunisia și Maroc. A se vedea: „Which Countries Are Located in the Maghreb Region?”, *World Atlas*, 7 ianuarie 2019, URL: <https://www.worldatlas.com/articles/which-countries-are-located-in-the-maghreb-region.html>, accesat la 10.04.2019.

¹⁴ Componenta subregiunii Mashreq este contestată. Astfel, unii specialiști spun că aceasta este o subregiune geografică, ce se întinde de la granița de vest a Egiptului până la granița de est a Irakului, în state precum Egipt, Sudan, Arabia Saudită, Yemen, Oman, Kuweit, Emiratele Arabe Unite, Israel, Iordania, Liban, Siria și Irak. Există însă și alți specialiști, cum sunt cei de la FAO (Food and Agriculture Organization, UN), care consideră că Mashreq cuprinde doar state precum Iordania, Siria, Liban, Irak și Palestina, identificând o subregiune separată în Peninsula Arabă și în Golf, cuprinzând Oman, Arabia Saudită, Kuweit, Bahrain, Emiratele Arabe Unite, Yemen, Iran și Qatar. A se vedea: „Mashriq. Geographical Region, Middle East”, în *Encyclopaedia Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/place/Mashriq> și „Chapter 13 Regional Assessment of Soil Changes in the Near East and North Africa”, *Status of the World's Soil Resources*, FAO and ITPS, 2015, p. 400, URL: <http://www.fao.org/3/a-bc602e.pdf> accesate la 10.04.2019.

astfel pe baza unor elemente comune.

Principalele platforme de cooperare regională existente în Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA) sunt: Liga Statelor Arabe (LAS), Organizația de Cooperare Islamică (OIC), Uniunea Africană (AU), Consiliul de Cooperare al Statelor Arabe ale Golfului (GCC), Banca Islamică de Dezvoltare (IsDB), Uniunea Maghrebului Arab (AMU) și Comisia Economică și Socială pentru Asia de Vest (ESCWA)¹⁵, în care participă majoritatea sau doar unele dintre statele regiunii (Tabelul nr. 1), majoritatea urmărind cu predilecție cooperarea în domeniul economic.

Dintre organizațiile regionale menționate, le vom analiza pe cele pe care le considerăm cele mai relevante pentru identificarea tendințelor de cooperare în MENA, în perioada post-primăvară arabă.

---

¹⁵ În această analiză, ne orientăm strict pe cooperarea dintre statele arabe sau statele non-arabe din regiunea MENA, exceptând cooperările extraregionale cu organizațiile occidentale.

¹⁶ Detalii la: League of Arab States, URL: <https://arab.org/directory/league-of-arab-states/>, accesat la 16.04.2019

¹⁷ *Organization of Islamic Cooperation*, URL: <https://www.oic-oci.org/states/?lan=en>, accesat la 16.04.2019.

¹⁸ Banca Islamică de Dezvoltare este un proiect saudit, înființat pentru a promova dezvoltarea economică și progresul social în statele sale membre, în conformitate cu principiile legii islamice. În prezent, în IsDB, participă 57 de state membre de pe patru continente – Africa, Asia, Europa și America Latină. Condiția de bază pentru aderare este că țara ce dorește calitatea de membru al acestei organizații trebuie să dețină deja calitatea de membră a Organizației Cooperării Islamice (OIC). Așadar, toate statele din MENA membre în OIC sunt membre și în IsDB, respectiv un număr de 24.

¹⁹ Participarea Siriei la LSA este suspendată din 2011, în urma respingerii brutale a protestelor civile de către forțele guvernamentale ale lui Bashar al-Assad. În anul 2018, oficialii statelor membre ale LSA au deschis discuția asupra reacceptării Siriei în Ligă. Ca urmare, un prim pas spre reconciliere a fost făcut în decembrie 2018, când EAU și-au redeschis ambasada la Damasc, în condițiile în care statele arabe aliate SUA, inclusiv Qatar, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, au sprijinit opoziția față de președintele Bashar al-Assad. În ianuarie 2019, Irak își exprima sprijinul pentru Siria în acest efort de revenire în Ligă. Ulterior, în martie 2019, ministrul de externe de la Cairo declara că Egipt nu are condiții pentru restabilirea calității de membru al Siriei în Liga Arabă. Totuși, consensul dintre statele arabe pe această problematică nu a fost atins cel puțin până în aprilie 2019. Vezi detalii la: ***, „Syria suspended from Arab League”, în *The Guardian*, 12 noiembrie 2011, URL: <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/12/syria-suspended-arab-league>; ***,

Tabelul nr. 1: Statele MENA și apartenența la principalele organizații de cooperare regională

	Organizații intraregionale						
	LAS ¹⁶	OIC ¹⁷	AU	GCC	IsDB ¹⁸	AMU	ESCWA
Algeria	X	X	X	-	X	X	-
Bahrein	X	X	-	X	X	-	X
Comore	X	X	X	-	X	-	-
Djibouti	X	X	X	-	X	-	-
Egipt	X	X	X	-	X	-	X
Eritreea	-	-	X	-	-	-	-
Irak	X	X	-	-	X	-	X
Iran	-	X	-	-	X	-	-
Israel	-	-	-	-	-	-	-
Iordania	X	X	-	-	X	-	X
Kuweit	X	X	-	X	X	-	X
Liban	X	X	-	-	X	-	X
Libia	X	X	X	-	X	X	X
Mauritania	X	X	X	-	X	X	-
Maroc	X	X	X	-	X	X	X
Palestina	X	X	-	-	X	-	X
Oman	X	X	-	X	X	-	X
Qatar	X	X	-	X	X	-	X
Arabia Saudită	X	X	-	X	X	-	X
Sahara de Vest (SADR)	-	-	X	-	-	-	-
Siria	X ¹⁹	X	-	-	X	-	X
Somalia	X	X	X	-	X	-	-
Sudan	X	X	X	-	X	-	X
Tunisia	X	X	X	-	X	X	X
Turcia	-	X	-	-	X	-	-
Emiratele Arabe Unite	X	X	-	X	X	-	X
Yemen	X	X	-	-	X	-	X

Liga Statelor Arabe (LAS) este o organizație nonguvernamentală, înființată în 1945, prima organizație regională instituționalizată din lume²⁰. Aceasta include 22 de state membre din Africa și din Orientul Mijlociu și întruchipează în mod tradițional atât ideea de panarabism

„UAE reopens Syria embassy in boost for Assad”, în Reuters, 27 decembrie 2018, URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-emirates/uae-reopens-syria-embassy-in-boost-for-assad-idUSKCN1OQ0QV>; ***, „Iraq says it supports Syria’s return to Arab League”, în AP News, 13 ianuarie 2019, URL: <https://www.apnews.com/94de73a53ce64b11b01248790ecc8170>; ***, „Egypt ‘has no condition’ for Syria’s Arab League return”, în Middle East Monitor, 20 martie 2019, URL: <https://www.middleeastmonitor.com/20190320-egypt-has-no-condition-for-syrias-arab-league-return/>, accesate la 16.04.2019.

²⁰ Silvia Feraboli, *Arab Regionalism: A Post-Structural Perspective*, 1st Edition, Routledge, New York, 2015, p. 8.

(principiul patriei arabe), cât și naționalismul arab (respectarea suveranității fiecărui stat membru), toate statele incluse în organizație fiind vorbitoare de limbă arabă. Scopurile tradiționale ale ligii sunt cooperarea economică, demilitarizarea Orientului Mijlociu, în special referitor la armele de distrugere în masă, și combaterea terorismului.

Liga, deși constituită declarativ pentru atingerea unor scopuri comune ale statelor membre, a fost permanent scindată între orientări diferite, cauzate de rivalitățile pentru preeminență regională sau de interese divergente de politică externă. De exemplu, în timpul Războiului Rece, parte a statelor membre îi susțineau pe sovietici, alții pe occidentali, scindare concomitentă cu cea existentă între monarhiile tradiționale (Arabia Saudită, Maroc, Iordania) și noile republici create

în această perioadă (Libia, Egipt, Siria, Irak). O problemă care a ținut Liga activă și oarecum unită a fost preocuparea comună a statelor panarabe pentru susținerea cauzei palestinienilor în diferite moduri (prin sprijin diplomatic, militar și uneori financiar, precum și prin găzduirea refugiaților palestinieni).

Dacă organizația a reacționat disfuncțional în contextul războiului dintre SUA și Irak, condus de Saddam Hussein, din cauza divizării opiniilor interne²¹, în cazul Primăverii Arabe, Liga a demonstrat mai mult consens în ceea ce privește Libia, unde a sprijinit acțiunea ONU împotriva forțelor lui Muammar Gaddafi și Siria, căreia i-a revocat calitatea de membru al organizației, în urma acțiunilor guvernamentale brutale asupra populației. Totuși, în ceea ce privește Tunisia și Egipt, Liga nu a avut o reacție coordonată, ceea ce denotă caracterul limitat al cooperării și/sau consensului. Liga Arabă s-a evidențiat prin măsurile luate împotriva guvernelor libian și sirian după 2011, cu atât mai mult cu cât acestea au fost invocate de comunitatea internațională ca bază pentru a justifica deciziile de intervenție militară și umanitară în Libia.

În aprilie 2019, în Tunisia, s-a desfășurat un Summit al Ligii, denumit „al solidarității și determinării”²², deși presa îl descria ca fiind „o adunare de lideri arabi, care au manifestat o solidaritate retorică și o hotărâre teoretică”²³. La aceste tipuri de descrieri s-a ajuns din cauza lipsei de reacție concretă a statelor arabe, în cadrul acestui summit, față de mutarea, în 2018, a Ambasadei SUA la Ierusalim²⁴ și de recunoașterea suveranității Israelului

asupra Înălțimilor Golan²⁵. De altfel, în presa internațională, se precizează că „liderii statelor arabe au condamnat aceste politici, dar nu au anunțat nicio acțiune viitoare”²⁶. De fapt, aceste luări de poziție fără consistență arată că liderii Ligii arabe nu reușesc să se unească în jurul unei strategii nuanțate pentru a face față în mod eficient diferitelor puteri regionale și internaționale care intervin în lumea arabă.

Consiliul de Cooperare al statelor arabe ale Golfului (CCG) a fost înființat, la 25 mai 1981, de către șase state din Peninsula Arabică (Regatul Arabiei Saudite, Kuweit, Regatul Bahrain, Qatar, Emiratele Arabe Unite și sultanatul Omanului din Abu Dhabi), care au semnat Carta organizației²⁷. Aceste state sunt membre și ale Ligii Statelor Arabe, precum și ale Organizației Statelor Exportatoare de Petrol, reprezentând un nucleu de state cu putere economică notabilă în plan regional și global și numărându-se printre cele mai bogate țări din lume.

O serie de factori interni și externi au contribuit la formarea CCG, majoritatea ținând de similarități existente între respectivele state, precum Islamul sunnit, care este religia oficială a acestora, modelele totalitare ale sistemelor de guvernare, identitățile culturale, gradul de omogenitate socială și economică, rezervele bogate de petrol și dependența de veniturile din petrol, ceea ce a dus și la apropiere relațională între respectivele popoare și au generat voința acestor state de a fi membre într-o organizație regională în vederea cooperării în domenii diverse de interes comun. Mai mult, aceste state împărtășesc aceleași opinii în diferite problematice regionale, precum grupările palestiniene radicale, iraniienii șiiți și muncitorii imigranți, care, de cele mai multe ori, depășesc

---

²¹ Kuweit, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Bahrain au susținut sau cel puțin au refuzat să se opună în mod public atacurilor militare conduse de SUA.

²² Marwan Bishara, „The summit of decline: In defence of an Arab league. *Is it time for the Arab League to disband?*”, în *Al Jazeera*, 1 aprilie 2019, URL: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/summit-decline-defence-arab-league-190401102112909.html>, accesat la 05.04.2019.

²³ *Idem*.

²⁴ Stephen Farell, „Why is the U.S. moving its embassy to Jerusalem?”, în *Reuters*, 7 mai 2018, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-diplomacy-jerusalem-explai/why-is-the-u-s-moving-its-embassy-to-jerusalem-idUSKBN11811N>, accesat la 25.03.2019.

---

²⁵ Chase Winter, „Golan Heights: Why it matters to US, Israel and Syria”, în *Deutsche Welle*, 22 martie 2019, URL: <https://www.dw.com/en/golan-heights-why-it-matters-to-us-israel-and-syria/a-48019484>, accesat la 25.03.2019.

²⁶ Bouazza bin Bouazza, Samy Magdy, „Arab League Rejects President Trump’s Israel Policies at Annual Summit”, în *Time*, 31 martie 2019, URL: <http://time.com/5561768/arab-league-trump-israel/>, 03.04.2019.

²⁷ ***, „The Charter”, About GCC, 2019, URL: http://www.gcc-sg.org/en-us/AboutGCC/Pages/Primary_law.aspx, accesat la 25.03.2019.

în aceste state numărul cetățenilor lor.

Deși a fost construită ca organizație ce avea drept scop principal cooperarea economică, științifică și de afaceri²⁸, aceasta a luat ființă în contextul deteriorării mediului de securitate regional, la momentul respectiv afectat de desfășurarea revoluției iraniene, invaziei Afganistanului de către URSS și izbucnirii războiului Irak–Iran. Ulterior, la Summitul GCC, din decembrie 2000, statele membre încheiau și un Acord de Apărare Comună, bazat pe un principiu similar celui statuat în articolul 5 din Tratatul de la Washington, respectiv agresiunea asupra unei stat membru reprezintă agresiune la adresa tuturor membrilor. Totuși, și în prezent statele GCC se bazează foarte mult pe sprijinul extern american pentru a asigura securitatea regională, nereușind să ducă prea departe demersul de consolidare a unei organizații specifice funcționale de securitate colectivă.

Primăvara arabă a creat fricțiuni în interiorul GCC, deși organizația condusă de liderul său informal – Arabia Saudită – a reușit să-și mențină afacerile subregionale, influența revoltelor arabe asupra monarhiilor din Golf fiind atenuată atât prin politici preventive, materializate atât în subvenții și în creșterea numărului de locuri de muncă din sectorul public, cât și prin măsuri represive, în special în Bahrain și Arabia Saudită. Astfel, statele membre ale GCC au continuat să joace un rol activ în cadrul diplomației din Orientul Mijlociu, dar rivalizând unele cu altele mult mai incisiv.

Rivalitatea regională dintre ele a contribuit la actuala criză diplomatică, manifestată între Qatar și alte țări membre ale GCC, care acuză Doha că sprijină grupuri teroriste și sectare (inclusiv Frăția Musulmană), că finanțează grupări asociate cu Iranul, că încalcă suveranitatea statelor vecine prin încurajarea opozițiilor politice în acestea. De altfel, în iunie 2017 Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Bahrain au întrerupt legăturile diplomatice, comerciale și

de transport cu Qatar, motivând că regimul de la Doha destabilizează regiunea prin sprijinirea unor rețele teroriste, precum Stat Islamic și Al-Qaida și prin menținerea unor relații apropiate cu Iran²⁹, cunoscut ca ducând o politică externă agresivă în regiune. Mai mult, la Summitul GCC din 2018, relațiile tensionate cu statul qatarian nici nu a fost pe agenda de lucru. În același timp, se remarcă eforturile depuse de Kuweit pentru a media refacerea relației în interiorul GCC, dar până în prezent fără succes.

Un aspect determinant al Primăverii Arabe, ca fenomen de masă ce a afectat statele MENA, constă în caracterul regional al mișcării pro-democrație, care a avut loc în câteva țări în mare parte musulmane. Astfel, Tunisia, Egipt, Bahrain, Yemen, Siria și Libia, state învecinate, reunind aproape 50% din populația totală a regiunii MENA, au fost imediat și profund afectate de acest fenomen. În ceea ce privește Maroc și Algeria, acestea au fost, de asemenea, afectate de Primăvara arabă, dar guvernele au răspuns foarte repede și au tratat situația cu promisiuni și măsuri minime și au izolat agenții radicali din rândul cetățenilor³⁰. Irak se afla deja în război din 2003, iar Liban avea o stabilitate fragilă, imperfectă, dar democratică. În schimb, monarhiile Golfului au fost aproape neatrinse.

La nivel mondial, regiunea Orientului Mijlociu arab este una dintre cel mai puțin integrate în cadrul unor structuri de cooperare, fiind descrisă de unii specialiști drept o „regiune fără regionalizare”³¹. De altfel, comparativ cu alți actori ai arenei internaționale, guvernele arabe sunt deosebit de rezistente la transferul de suveranitate față de instituțiile internaționale, ceea ce poate justifica limitările în materie de cooperare regională care sunt evidente și între statele MENA. În acest sens, există unele teorii

---

²⁸ Kimberly Amadeo, „Gulf Cooperation Council Countries. Six Rich Countries That Own the World's Oil”, în *The Balance*, 18 decembrie 2018, URL: <https://www.thebalance.com/gulf-cooperation-council-3306357>, accesat la 26.03.2019.

²⁹ *** , „The Gulf Cooperation Council Will Never Be the Same”, *Stratfor*, 6 decembrie 2017, URL: <https://worldview.stratfor.com/article/gulf-cooperation-council-will-never-be-same>, accesat la 26.03.2019.

³⁰ Janos Besenyo, „Can the „Arab Spring” present a real threat to Europe?”, în *Strategic Impact*, No. 1/2014, „Carol I” National Defence University Publishing house, Bucharest, 2014, pp. 32-44.

³¹ Paul Aarts, „The Middle East: A Region without Regionalism or the End of Exceptionalism?”, în *Third World Quarterly*, Volume 20, nr. 5, 1999, pp. 911.

care motivează această particularitate regională prin următoarele caracteristici:

- existența unor interdependențe economice și sociale scăzute, performanțe economice diferite și interese conflictuale³² (neoliberalism);

- diversitatea tipurilor de regimuri politice, diferențele sectare, proiectarea deliberată de instituții slab productive³³ (constructivism social);

- reziliența sistemelor de guvernare autoritare asociată cu lipsa tranziției democratice³⁴ (excepționalism arab);

- natura post-colonială a statelor arabe și continua dominație occidentală³⁵ (post-colonialism);

- lipsa unui hegemon recunoscut regional, ce are ca rezultat lupta pentru obținerea supremației hegemonice³⁶ (teoria stabilității hegemonice).

De asemenea, în marea parte a Orientului Mijlociu și a Africii de Nord, dezvoltarea cooperării interstatale este marcată de stările de conflict sau postconflict persistente la nivel regional și de efectele directe ale unor astfel de manifestări – numărul mare de refugiați și emigranți, instabilitatea politică și disfuncționalitățile instituționale, nerespectarea drepturilor omului și a principiilor democratice, dar și existența deficiențelor în materie de egalitate de gen. De asemenea, lipsa unor resurse de bază (apă, alimente și energie) reprezintă un factor care favorizează caracterul conflictual al relațiilor dintre state, guverne și organizații regionale și internaționale, creându-se un cadru de nesiguranță și neîncredere generală.

În urma Primăverii Arabe, la nivelul statelor

---

³² Shahrokh Fardoust, „Economic Integration in the Middle East. Prospects for Development and Stability, Regional Cooperation Series”, *MEI Policy Paper 2016-5*, Middle East Institute, Washington, D.C., 2016.

³³ Michael Barnett, Etel Solingen, *Designed to Fail or Failure to Design? The Origins and Legacy of the Arab League*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 180-220.

³⁴ Larry Diamond, „Why Are There No Arab Democracies?”, în *Journal of Democracy*, Volume 21, no. 1, 2010, pp. 93-112, URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/why-are-there-no-arab-democracies/>,

³⁵ Silvia Ferabolli, *Arab Regionalism: A Post-Structural Perspective*, 1 edition, Routledge, New York, 2015.

³⁶ Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York, 1996.

MENA, mediul politic este unul în continuă schimbare, ceea ce oferă atât provocări, cât și oportunități pentru abordarea unor noi dimensiuni ale cooperării regionale. Nevoia evidentă de democrație, de justiție socială, reducerea șomajului și crearea de locuri de muncă în societățile arabe ar putea determina actorii regionali să exploreze noi modalități de promovare a creșterii economice, care se poate realiza prin îmbunătățirea cooperării regionale. Totuși, până în prezent, istoria MENA arată că împărtășirea unei moșteniri culturale, lingvistice, religioase și istorice nu incumbă neapărat o cooperare regională extraordinară.

În urma revoltelor arabe, s-a încercat reinstrumentalizarea organizațiilor regionale existente, dar evoluțiile ulterioare arată fragmentarea în interiorul acestora, ca urmare a regimurilor politice, intereselor economice și tendințelor etnico-religioase divergente care au dus în continuare la progrese insuficiente în domeniul cooperării intraregionale.

Totuși, statele din această regiune trebuie să conștientizeze că este dificil să se aibă în vedere o îmbunătățire semnificativă a perspectivelor de dezvoltare ale țărilor arabe, dacă nu sunt înregistrate progrese pe calea integrării regionale. În același timp, punerea în aplicare a unei noi ordini economice regionale necesită, de asemenea, o nouă ordine politică. Principala dificultate în acest sens este că acele țări din regiune care dispun de activele și instrumentele economice – principalii exportatori din Golf – sunt guvernați de monarhii patrimoniale, nu de forțe politice, iar modelul lor de guvernare nu poate fi exportat. Perspectivile procesului de democratizare a statelor MENA vor fi, de asemenea, decise la nivel regional și vor fi influențate, în esență, de rezultatele războaielor civile, care nu pot fi anticipate, aflate în desfășurare și alimentate de diferiți actori statali sau nonstatali.

Concluzii

Lipsa unei cooperări regionale consolidate are potențialul de a exacerba nu doar majoritatea amenințărilor la adresa securității, ci și majoritatea conflictelor. Așadar, nivelul de cooperare într-o regiune poate fi considerat un indicator al păcii și prosperității. Mai mult, deși integrarea economică în regiunea arabă a fost o temă și un obiectiv recurent încă de la începutul panarabismului, realizările în acest sens sunt destul de mici. În ultima jumătate de secol, multe încercări de regionalizare au fost lansate, dar progresele s-au limitat la o cooperare politică, economică și de securitate destul de restrânsă, din cauza intereselor divergente ale statelor implicate în acest proces.

În prezent, rivalitățile intraregionale aflate într-o perioadă de incertitudine pronunțată au condus la lipsa unei cooperări regionale semnificative. Conflictul care reprezintă o dispută între Qatar și alți aliați ai SUA, în special Emiratele Arabe Unite și Arabia Saudită, blochează efortul de menținere a unui front comun împotriva acțiunilor ostile ale Iranului. Mai mult, scindarea în comunitatea statelor petroliere din MENA a dus la consolidarea legăturilor dintre Turcia și Qatar, două puteri care acceptă sau sprijină Frăția Musulmană, comparativ cu Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, care se opun acesteia. De asemenea, Qatar a legat relații economice mai strânse și la vedere cu Iran. De altfel, majoritatea statelor MENA continuă lupta pentru supremație, ceea ce duce la înrăutățirea cooperării regionale și subregionale. Reprezentative pentru această luptă sunt tendința de destrămare a GCC și apariția de noi forme de cooperare, precum alianțele bilaterale dintre regimuri asemănătoare care devin din ce în ce mai solide. Mai mult, criza pe care Qatar o traversează în perioada recentă evidențiază cel mai bine fragilitatea relațiilor dintre statele membre în diferite organizații regionale în MENA, această criză fiind un model specific care subminează vădit orice încercare de integrare regională a unor state, în care orgoliile suveranilor și interesele sectare par a fi întotdeauna mai presus decât securitatea și prosperitatea statelor și cetățenilor lor.

Totuși, în Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA), evoluțiile politice majore au loc mai degrabă la nivel regional, decât la nivel de stat unic. Primăvara arabă este un astfel de fenomen regional, întreaga regiune fiind implicată astăzi în ceea ce pare un conflict perpetuu. Faptul că regionalizarea problemelor a devenit o caracteristică specifică în MENA face necesar ca, în căutarea unor strategii economice adecvate, care să susțină procesul de democratizare a acestor state, dimensiunea regională să nu poată fi ignorată, deoarece, așa cum o arată evoluția în majoritatea statelor arabe, subiecte ale Primăverii Arabe, rețetele pur naționale nu au avut șanse prea mari de succes.

Cert este că, începând cu anul 2011, când o serie de regimuri dictatoriale de lungă durată au fost răsturnate după Primăvara arabă, regiunea MENA a crescut ca importanță geopolitică în plan global și și-a lărgit posibilitățile de deschidere spre cooperare regională. De asemenea, cei patru cei mai puternici actori din regiune (Arabia Saudită, Iran, Turcia, Egipt) trebuie să acționeze în comun, prin promovarea unor interese, precum stabilizarea politico-economică regională sau rezolvarea unor probleme stringente. De exemplu, proiectele majore de infrastructură regională în domeniul energiei, al apei și al transportului sunt necesare pentru o mai bună integrare a economiilor statelor MENA la nivel regional și internațional.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *The Arab World Competitiveness Report 2018*, World Economic Forum, Geneva, 2018.
2. ***, *Inequality, Uprisings, and Conflict in the Arab World*, International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC, October 2015.
3. ***, *The Arab World: An Introduction to Cultural Appreciation*, UK Government, January 2007.
4. Aarts, Paul, „The Middle East: A Region without Regionalism or the End of Exceptionalism?” *Third World Quarterly*, Volume 20, nr. 5, 1999.

4. Amadeo, Kimberly, „Gulf Cooperation Council Countries. Six Rich Countries That Own the World's Oil”, în *The Balance*, 18 decembrie 2018.
5. Atanasiu, Mirela, *Influența conflictelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu asupra securității europene*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016.
6. Badie, Bertrand; Berg-Schlosser, Dirk; Morlino, Leonardo (eds.), *International Encyclopedia of Political Science*, 1st Edition, SAGE, Thousand Oaks, CA, 2011.
7. Barnett, Michael, Solingen, Etel, *Designed to Fail or Failure to Design? The Origins and Legacy of the Arab League*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
8. Bertino, G.B.; Colombo, S.; Izzo, M.; Leone, J., „Greater Middle East”, în *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Volume 45, Issue 2, Taylor and Francis, 2010.
9. Besenyo, Janos, „Can the „Arab Spring” present a real threat to Europe?”, în *Strategic Impact*, No. 1/2014, „Carol I” National Defence University Publishing house, Bucharest, 2014.
10. Chubin, Shahram; Hoffman, Bruce, Rosenau, William, *The United States, Europe, and the Wider Middle East*, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2004.
11. Daalder, Ivo H.; Gnesotto, Nicole; Gordon, Philip H., *Crescent of Crisis: U.S.-European Strategy for the Greater Middle East*, The Brookings Institution, Washington, 2006.
12. Diamond, Larry, „Why Are There No Arab Democracies?”, în *Journal of Democracy*, Vol.21, no. 1, 2010.
13. Fardoust, Shahrokh, „Economic Integration in the Middle East. Prospects for Development and Stability, Regional Cooperation Series”, *MEI Policy Paper 2016-5*, Middle East Institute, Washington, D.C., 2016.
14. Feraboli, Silvia, *Arab Regionalism: A Post-Structural Perspective*, 1 edition, Routledge, New York, 2015.
15. Fischer, Sabine, „The EU and Russia in the Wider Middle East”, *EUREN Chronicles*, no. 3, Institut français des relations internationales (IFRI), Paris, July 2017.
16. Huntington, Samuel, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York, 1996.
17. Jung, De Dietrich; Piccoli, Wolfango, *Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and a Greater Middle East*, Zed Books, London, New York, 2001.
18. Lotfalipour, Mohammad Reza; Montazeri, Samaneh; Sedighi, Somayeh, „Trade Openness and Inflation. Evidence from MENA Region Countries”, în *Economic Insights – Trends and Challenges*, Vol. II (LXV) No. 2/2013.
19. Nazemroaya, Mahdi Darius, „Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a New Middle East”, în *Global Research*, 24 February 2016.
20. Ottaway, Marina; Brown, Amr; Hamzawy, Nathan J.; Sadjadpour, Karim; Salem, Paul, *The New Middle East*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2008.
21. Rana, A. P. „Regionalism as an approach to International order: a conceptual overview”, în *International Studies*, volume 18, issue 4, SAGE Journals, October 1, 1979, pp. 491-535.
22. Sinkaya, Bayram, „Introduction to Middle East politics: leading factors, actors and dynamics”, *Orsam Resource*, no.1, April 2016.
23. Soleri Lecha, Eduard (ed.), „Re-conceptualizing Orders in the MENA Region, The Analytical Framework of the MENARA Project”, în *Methodology and concept papers*, No. 1, November 2016.
24. Thompson Hall, Pamela, „Five ways to increase gender parity in the MENA region”, în *World Economic Forum*, 5 April 2019.
25. Website-ul oficial al Reuters, www.reuters.com
26. Website-ul oficial al The Guardian, www.theguardian.com
27. Website-ul oficial al Food and Agriculture Organization of the United Nations, www.fao.org

28. Website-ul oficial al Consiliului de Cooperare al Golfului, www.gcc-sg.org
29. Website-ul oficial al *Deutsche Welle*, www.dw.com
30. Website-ul oficial *Al Jazeera*, www.aljazeera.com
31. Website-ul oficial al *Ligii Statelor Arabe*, <https://arab.org>
32. Website-ul oficial al *Organizației de Cooperare Islamică*, www.oic-oci.org
33. Website-ul oficial al *Time*, <http://time.com>
34. Website-ul oficial al *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com>
35. Website-ul *Stratfor*, <https://worldview.stratfor.com>
36. Website-ul *World Atlas*, www.worldatlas.com
37. Website-ul *Foreign Affairs*, www.foreignaffairs.com
38. Website-ul *National Geographic*, www.nationalgeographic.org
39. Website-ul *Middle East Monitor*, www.middleeastmonitor.com

DEZVOLTAREA CONCEPTUALĂ A COMUNICĂRII STRATEGICE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII

Dr. Ioan DEAC*
Dr. Ruxandra BULUC**

Articolul de față își propune, în primul rând, o analiză a modului în care comunicarea strategică a evoluat în domeniul securității și apărării, a definițiilor pe care le-a primit, a scopului în care a fost folosită, a instrumentelor pe care s-a bazat. În al doilea rând, autorii își propun să identifice rolul actual al procesului, dată fiind schimbarea contextului din ultimul deceniu care necesită apelul la specificul comunicării strategice. Acest context e generat de evoluțiile din mediul informațional și al comunicării publice, care transformă radical modul de percepere și reprezentare a realității. Comunicarea strategică poate deveni cel mai eficient proces de gestionare a reprezentării securității pe care îl au la îndemână guvernele democratice pentru a apăra și promova valorile societăților pe care le reprezintă.

Cuvinte-cheie: *comunicare strategică; strategii narrative proactive; public ținută.*

Introducere

Articolul de față investighează utilitatea și rolul comunicării strategice în domeniul securității, în contextul sporirii amenințărilor hibride, al confruntărilor informaționale, al dezvoltării mediului informațional și a social

media, al intensificării atacurilor diferitelor entități statale și non-statale la adresa valorilor democratice pe care societatea occidentală se bazează. În acest context amplu, complex, comunicarea strategică interconectează valorile democratice, instituțiile publice, instituțiile suprastatale – precum NATO și UE –, mediile de comunicare, diverse categorii naționale și internaționale de public. Procesul comunicării strategice poate constitui oportunitatea de care este nevoie pentru a opri evoluția curentelor iliberale (populiste și/sau extremiste), pentru a spori reziliența publicului la campaniile de dezinformare și pentru a promova în rândul tinerelor generații și al scepticilor valorile care au asigurat pacea și dezvoltarea în Europa, în ultimii 60 de ani.

1. Evoluția conceptuală a comunicării strategice în domeniul securității

Conceptualizarea comunicării strategice în domeniul securității a apărut inițial cu menționarea procesului în *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, Washington D.C., 2001, fiind anterior și ulterior utilizat și în alte domenii, deoarece comunicarea strategică este asumată, invocată

* Dr. Ioan DEAC este profesor universitar la Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București. E-mail: ioan.deac@animv.ro

** Dr. Ruxandra BULUC este conferențiar universitar în cadrul Departamentului de comunicare strategică, publică și interculturală, Facultatea de Securitate și Apărare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: buluc.ruxandra@myunap.net

și practică de instituții, organizații, companii care doresc să obțină un impact major, complex, pe termen mediu și lung, asupra categoriilor de public pe care le relaționează și să-și promoveze astfel valorile fundamentale și definitorii.

Primul document oficial important în care este menționat rolul „comunicării strategice” în promovarea valorilor unui stat în lume este *Strategia națională a SUA pentru diplomația publică și comunicarea strategică*, din iunie 2007. În acest document sunt menționate obiectivele de securitate ale SUA, conform *Strategiei de securitate națională a Statelor Unite*: 1) promovarea demnității umane; 2) consolidarea alianțelor împotriva terorismului; 3) dezamorsarea conflictelor regionale; 4) prevenirea amenințărilor cauzate de armele de distrugere în masă; 5) încurajarea dezvoltării economiei globale; 6) extinderea zonelor dezvoltate; 7) cooperarea cu alte centre de putere globale și 8) transformarea instituțiilor de securitate națională ale SUA pentru a putea face față provocărilor și oportunităților secolului al XXI-lea¹. În acest context, procesele de diplomație publică și de comunicare strategică au primit drept scop susținerea valorilor fundamentale și obiectivelor naționale de securitate, trebuind:

- să sublinieze angajamentul SUA față de libertatea, drepturile omului, demnitatea și egalitatea tuturor oamenilor;
- să creeze o punte către toți cei care împărtășesc idealurile democratice ale SUA;
- să îi sprijine pe cei care luptă pentru libertate și democrație;
- să se opună celor care adoptă și impun ideologii ale urii și opresiunii².

Se poate observa că această primă strategie privind diplomația publică și comunicarea strategică are ca obiectiv promovarea valorilor democratice și liberale în plan internațional, nu domestic, că accentul și orientarea cad nu pe situația internă, ci pe diverse situații și contexte

regionale și globale, din perspectiva a ceea ce SUA consideră a fi valori fundamentale pentru o societate deschisă și liberă. Scopul ultim și extrem de ambițios este asigurarea securității la nivelul întregului glob, prin eliminarea acelor elemente care contravin valorilor promovate.

În această strategie sunt stabilite obiectivele strategice, orientate către publicul străin :

- SUA trebuie să ofere o viziune pozitivă a speranței și posibilităților care se întemeiază pe valorile lor fundamentale;
- SUA, împreună cu partenerii săi, caută să izoleze și să marginalizeze extremiștii violenți care amenință libertatea și pacea dorite de cetățenii civilizați ai fiecărei națiuni, culturi și credințe;
- SUA trebuie să activeze pentru a facilita dezvoltarea intereselor și valorilor comune între propriii cetățeni și cetățenii altor naționalități, culturi și credințe din lume³.
- În același timp, strategia definește audiențele pe care le vizează:
- formatorii de opinie: cei ale căror puncte de vedere se pot propaga în societate;
- categoriile sociale vulnerabile: tinerii, persoanele de gen feminin, minoritățile;
- publicul larg.

Analiza acestei strategii prezintă o serie de avantaje în înțelegerea proceselor de diplomație publică și de comunicare strategică. Ea prezintă în mod clar care sunt valorile ce trebuie promovate, acțiunile ce trebuie întreprinse pentru a le promova, obiectivele ce trebuie urmărite, publicul ce trebuie vizat, măsurile de monitorizare a procesului, inclusiv modul de alocare a resurselor. Din punct de vedere structural, această strategie atinge toate elementele necesare construirii unei comunicări strategice eficiente și concordante cu interesele de securitate ale SUA. Chiar dacă vizează o audiență externă SUA, odată cu realizarea obiectivelor propuse, SUA își realizează și propriile interese de securitate internă.

Cu toate că *Strategia națională a SUA pentru diplomația publică și comunicarea strategică*

---

¹ ***, U.S. National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication, 2007, URL: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/state/natstrat_strat_comm.pdf, accesat la 20.03.2019.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 3.

oferă o bază clară pentru organizarea comunicării strategice, ea nu oferă o definiție propriu-zisă a ceea ce este *comunicarea strategică*. Totuși, pentru a înțelege conceptul, putem apela la definițiile utilizate în domeniul apărării și în alte domenii sociale pentru acest proces. Le vom analiza pe rând, urmând ca, pe baza lor, să sintetizăm o definiție a ceea ce ar putea fi procesul comunicării strategice în domeniul securității.

În 2009, Statul Major Întrunit al Departamentului Apărării al SUA⁴ propunea, într-un document destinat publicării, următoarea definiție pentru comunicarea strategică: „comunicarea strategică reprezintă alinierea unor multiple direcții de operare (de exemplu, implementarea doctrinelor, afacerile publice, manevra forțelor, operațiile informaționale etc.), care generează împreună efecte pentru a sprijini obiectivele naționale. În esență, comunicarea strategică înseamnă partajarea conținuturilor (respectiv, comunicarea) în sprijinul obiectivelor naționale (respectiv, strategice). Acest proces implică în egală măsură receptarea și transmiterea și se aplică nu doar informațiilor, ci și comunicării fizice – acțiunilor care transmit înțelesuri”⁵. Această definiție prezintă în mod evident o formulare care servește scopurilor militare, fiind elaborată la nivelul șefilor categoriilor de forțe din armata americană: referirile la manevra forțelor, la operațiile informaționale etc. În același timp, chiar dacă pare să exprime oarecum confuz anumite idei din domeniul teoriilor comunicării, definiția are meritul de a indica foarte precis natura definitorie a acestui tip de comunicare: sincronizarea proceselor de comunicare – „alinierea unor multiple direcții de operare” – în vederea îndeplinirii unor misiuni fundamentale ale instituției în cauză – „pentru a sprijini obiectivele naționale”. Mai mult, autorii au găsit de cuviință să indice în definiție și elemente structurale, unele organizatorice, altele procesuale, care îi asigură funcționalitatea:

„afacerile publice, operațiile informaționale, implementarea doctrinelor, manevra forțelor”. Această enumerare nu e chiar întâmplătoare și nici confuză, deoarece ea surprinde, într-o manieră eclectică e adevărat, complexitatea spectrului de acțiuni și procese care trebuie sincronizate pentru a da coerență comunicării strategice.

În 2008, analizând termenul relativ nou la acea vreme, S.A. Tatham propune o definiție a comunicării strategice în domeniul apărării pentru guvernul Marii Britanii: „o serie sistematică de activități susținute și coerente, desfășurate la nivelurile strategic, operațional și tactic care permite înțelegerea audiențelor țintă, identificarea canalelor celor mai eficiente și dezvoltarea și promovarea ideilor și opiniilor prin acele canale pentru a promova și susține anumite comportamente”⁶. Această definiție e mult mai sintetică, surprinzând atât conotația efortului de sincronizare acțională, cât și conotația mult mai clară a finalității procesului: „promovarea și susținerea anumitor comportamente”. De această dată, este exprimat explicit faptul că rolul comunicării strategice este a de a schimba sau de a modela comportamente pentru a determina acceptarea valorilor care sunt promovate. Altfel spus, este pus în evidență caracterul de influențare a comunicării strategice. S.A. Tatham mai aduce în atenție încă o idee importantă: deși fusese înțeleasă până în acel moment ca un proces destinat unor audiențe externe, comunicarea strategică poate fi folosită și pentru audiențele interne: „Există prezumția că folosirea comunicării strategice este direcționată către publicul extern. Este incorectă. Comunicarea strategică este la fel de importantă pentru publicul intern ca pentru cele externe”⁷. Această precizare devine extrem de importantă din două rațiuni: mai întâi, pentru faptul că admite posibilitatea influențării audiențelor proprii cu mijloace și tehnici specifice comunicării strategice, iar, în al doilea rând, pentru că, în contextul actual, se susține apelul la comunicarea strategică în promovarea valorilor democratice.

---

⁴ Department of Defense, Joint Staff, URL: <https://dod.defense.gov/>, accesat la 20.03.2019.

⁵ ***, Joint Staff's October 2009 Joint Integrating Concept for Strategic Communication, URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a510204.pdf>, p. ii, accesat la 21.03.2019.

⁶ Cdr. S.A. Tatham, *Strategic Communication: A Primer*, Defence Academy of the United Kingdom, 2008, p. 3.

⁷ *Ibidem*, p. 4.

Noua tendință de angajare în domeniul comunicării strategice a fost dezvoltată și în cadrul NATO. În august 2010, NATO adoptă *Concepția militară a NATO pentru Comunicarea Strategică*, care oferă o definiție a comunicării strategice din perspectiva Alianței: „Comunicarea strategică NATO este un proces specific de conducere care are drept scop dezvoltarea abilității Alianței de a-și prezenta în mod coerent strategiile narative, temele și mesajele audiențelor externe și interne. Comunicarea strategică NATO oferă orientare strategică politică și militară conform unei strategii de informare aprobată de Consiliul Nord-Atlantic”⁸. Și de această dată, se poate constata că audiențele spre care este orientată comunicarea strategică sunt în egală măsură „externe și interne”. Un element important și de noutate pe care îl prezintă definiția NATO este legat de menționarea elementului care constituie diferența specifică a comunicării strategice față de alte procese de comunicare: „strategiile narative”. Strategiile narative reprezintă expresiile, formulele, ideile care au capacitatea de a genera teme și mesaje noi, diversificate, dar coerente, de către orice membru al audienței țintă, pe termen lung și chiar foarte lung. Prin operaționalizarea strategiilor narative, spre deosebire de abordarea SUA, care e preponderent acțională și mai puțin comunicațională, abordarea NATO devine eminentemente comunicațională. Mai mult, în cadrul NATO, comunicarea strategică reprezintă în același timp o funcție a structurilor de management, nu doar a celor executive, cum era inițial în abordarea SUA.

S.A. Tatham observă, în lucrarea sa din 2014, că este nevoie de o clarificare a ceea ce înseamnă și presupune strategia de comunicare strategică a NATO prin explicitarea unor componente cheie ale procesului. În opinia lui Tatham, comunicare strategică presupune:

- „înțelegerea, informarea și angajarea audiențelor pentru a promova interesele și obiectivele prin influențarea percepțiilor, atitudinilor, convingerilor și comportamentelor;

---

⁸ ***, Military Concept for NATO Strategic Communications, 12 august 2010, p. 2, URL: <https://publicintelligence.net/nato-stratcom-concept/>, accesat la 23.03.2019.

- sincronizarea acțiunilor, imaginilor, cuvintelor pentru a sprijini politicile și planificările pentru a îndeplini obiectivele strategice cuprinzătoare;
- recunoașterea faptului că toate operațiile și activitățile au o componentă de comunicare critică, pentru că tot ceea ce NATO face și spune sau nu face și nu spune are consecințe dorite sau nedorite pentru audiențele țintă sau pentru alte audiențe;
- recunoașterea faptului că comunicarea strategică nu este o funcție de sprijin, ci o parte integrantă a planificării și desfășurării tuturor operațiilor și activităților militare”⁹.

În 2017, aceste idei au apărut în noua politică militară a NATO privind comunicarea strategică extinsă¹⁰. Conform acesteia, comunicarea strategică în contextul NATO reprezintă „integrarea capacităților de comunicare și personalului de informare (publică – n.n.) cu alte activități militare pentru a înțelege și modela mediul informațional, în sprijinul obiectivelor și scopurilor NATO”¹¹. Conform acestei doctrine, implementarea comunicării strategice presupune un efort conjugat și se bazează pe următoarele principii:

- toate activitățile sunt fondate pe valorile NATO;
- activitatea este dictată de obiectivele derivate din strategiile narative, doctrinele și strategia inițiate de cadrul politico-militar;
- credibilitatea și încrederea sunt atribute fundamentale și trebuie protejate;
- cuvintele și acțiunile trebuie să fie în consonanță;
- mediul informațional trebuie înțeles;
- comunicarea este un efort colectiv și integrat;
- accentul se pune pe atingerea efectelor și rezultatelor dorite;

---

⁹ S.A. Tatham, R. Le Page, *NATO Strategic Communication: More to be Done?*, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, Riga 2014, pp. 4-5.

¹⁰ ***, NATO Military Policy on Strategic Communications, 14 august 2017.

¹¹ *Ibidem*, p. 4.

- comunicarea este autorizată la toate nivelurile.¹²

Definiția comunicării strategice și principiile ei doctrinare, formulate în doctrina NATO din 2017, indică foarte clar modul în care accentul, inițial pus doar pe componenta comunicațională a comunicării strategice, s-a deplasat spre cadrul acțional al operațiilor militare, cu o misiune clară de influențare socială – invocarea strategiilor narrative, apelul la valori, menținerea credibilității și încrederii –, fără distincții în ceea ce privește apartenența audienței vizate: externă sau internă, adversă, fidelă sau indiferentă.

2. Evoluția comunicării strategice în Uniunea Europeană

Preocupările pentru comunicarea strategică în Uniunea Europeană încep în primăvara anului 2015 și aparțin Serviciului European de Acțiune Externă, în cadrul căruia s-a înființat Departamentul de Comunicare Strategică (*The Strategic Communications Division – “StratComms” / “StratCom”*¹³). StratComms este responsabil cu coordonarea eforturilor Uniunii Europene de diplomatie publică și de comunicare în domeniul afacerilor externe și politicilor de securitate, precum și în acțiunile externe, într-un mod general. Scopul acestui departament este de a proiecta și promova valorile și politicile cheie ale UE – respectul pentru demnitatea umană, libertate, democrație, egalitate, statul de drept și drepturile omului – la nivel global, dar și în rândul audienței din cadrul UE¹⁴. Valorile și obiectivele pe care Uniunea Europeană dorește să le promoveze sunt enunțate în mod clar în misiunea acestui departament și în *Planul de acțiune pentru comunicarea strategică*, prezentat în iunie 2015, care se dorește a fi o manieră de comunicare strategică în vecinătatea estică a UE:

---

¹² *Ibidem*.

¹³ Pentru „comunicare strategică”, documentele UE folosesc alternativ acronimele “StratComms” și “StratCom”. Indiferent de acronimul folosit, procesul la care se referă este același: comunicare strategică.

¹⁴ ***, Strategic communications, European External Action Service, URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/100/strategic-communications_en, accesat la 24.03.2019.

- comunicarea eficientă și promovarea politicilor UE în zona vecinătății estice;

- întărirea mediului informațional din zona vecinătății estice și din statele membre ale UE, inclusiv sprijinirea libertății presei și consolidarea mass-mediei independente;

- îmbunătățirea capacității de a anticipa, de a gestiona și de a răspunde la activitățile de dezinformare ale actorilor externi¹⁵.

Mecanismele comunicaționale, invocate în *Planul de acțiune pentru comunicarea strategică*, se referă la strategiile narrative proactive, al căror rol este să explice publicului beneficiile apartenenței la UE, prezentând evenimente din zona de interes a publicului vizat, narațiuni strategice cu potențial empatic și de rezonanță, exprimate într-un limbaj accesibil și care să reflecte, în același timp, valorile UE.

Interesul pentru vecinătatea estică a UE este justificat, deoarece un an mai devreme, în 2014, Rusia anexase Crimeea, printr-o acțiune concentrată, specifică unui război hibrid, alimentată intens cu mesaje și conținuturi de comunicare manipulative și propagandistice. Ca urmare a situației create, a fost înființat grupul de lucru East StratCom Taskforce, al cărui scop declarat este să „dezvolte produse și campanii de comunicare care să explice mai bine politicile UE în țările din parteneriatul estic”¹⁶, dar care, de fapt, se ocupă cu contracararea informațiilor false și a *fake news*, difuzate pe diferite canale de către Rusia sau alți actori externi, ostile UE, misiune stabilită explicit în *Concluziile Consiliului European*, din 20 martie 2015, punctul 13: „Consiliul European a subliniat necesitatea de a combate dezinformarea continuă a Rusiei și a invitat Înaltul Reprezentant, în cooperare cu statele membre și cu instituții UE, să pregătească până în iunie un plan de acțiune privind comunicarea strategică. Instituirea unei echipe de comunicare (East StratCom Taskforce

---

¹⁵ ***, Action Plan on Strategic Communication, 22 June 2015, URL: <http://archive.eap-csf.eu/assets/files/Action%20Plan.pdf>, accesat la 24.03.2019, p. 1.

¹⁶ ***, Questions and Answers about the East StratCom Task Force, 5 December 2018, URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/2116/, accesat la 30.03.2019.

n.n.) este un prim pas în această privință¹⁷. Astfel de produse de comunicare au drept scop dezinformarea și slăbirea adeziunii națiunilor din estul Europei la valorile UE, urmărindu-se chiar periclitarea a însăși existenței UE. În acest moment, comunicarea strategică a UE se axează primordial pe lupta împotriva dezinformării online.

În martie 2018, a fost publicat *Raportul Grupului de experți de înalt nivel pentru dezinformare și fake news*¹⁸, care analizează fenomenul dezinformării în UE și care propune cinci măsuri pentru combaterea acestuia:

- sporirea transparenței partajării știrilor online;
- formarea abilităților media, de informare și de navigare în mediul digital media;
- dezvoltarea instrumentelor care să permită utilizatorilor și jurnaliștilor să combată dezinformarea;
- protejarea diversității și durabilității ecosistemului european al știrilor;
- promovarea cercetării continue a dezinformării în Europa, evaluarea și adaptarea măsurilor adoptate.

O lună mai târziu, în aprilie 2018, a fost publicată *Comunicarea Comisiei (Europene) către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind combaterea dezinformării online: o abordare europeană*¹⁹, care analizează cadrul și cauzele dezinformării online, modalitățile de creare și diseminare a dezinformării și abordarea europeană pentru combaterea dezinformării online, care se

bazează pe transparența și responsabilizarea ecosistemului online și care se concentrează pe procesul electoral securizat și rezilient, deoarece, în context electoral, de exemplu, dezinformarea produce consecințe importante pentru societățile democratice. Această idee privind necesitatea protejării procesului electoral împotriva campaniilor de dezinformare se reflectă și în *Planul de acțiune împotriva dezinformării*, din decembrie 2018²⁰, care propune un răspuns coordonat, concertat și construit pe patru piloni:

- îmbunătățirea capacităților instituțiilor Uniunii de a detecta, a analiza și a deoala dezinformarea;
- consolidarea răspunsurilor coordonate și integrate împotriva dezinformării;
- mobilizarea sectorului privat în combaterea dezinformării;
- sporirea gradului de conștientizare și îmbunătățirea rezilienței sociale.²¹

Cel mai recent pas, întreprins de UE în combaterea dezinformării, datează din 18 martie 2019, când a fost lansat Sistemul de Alertare Rapidă, o platformă digitală de reacție rapidă împotriva dezinformării. După cum se poate observa, măsurile luate la nivelul UE se concentrează exclusiv pe combaterea dezinformării digitale, mai precis pe dezvoltarea capacităților tehnologice și umane pentru a controla acest fenomen.

Cu toate acestea, părerea noastră este că un astfel de control e dificil de realizat, dezinformarea nefiind un fenomen nou sau unul a cărui înaintare poate fi oprită. O modalitate mai eficientă de combatere a dezinformării și a efectelor negative ale acesteia asupra democrațiilor liberale este de a promova în mod activ valorile, principiile și realizările acestor sisteme în rândul publicului astfel încât dezinformarea să nu își mai găsească atât de ușor ținte vulnerabile. Vom reveni asupra acestui rol al comunicării strategice în cele ce urmează.

---

¹⁷ ***, European Council meeting (19 and 20 March 2015), Conclusions, 20 March 2015, URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21888/european-council-conclusions-19-20-march-2015-en.pdf>, accesat la 30.03.2019.

¹⁸ ***, Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation, 12 March 2018, URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, accesat la 30.03.2019.

¹⁹ ***, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Combaterea dezinformării online: o abordare europeană, 26 April 2018, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236&from=EN>, accesat la 06.04.2019.

²⁰ ***, Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Action Plan against Disinformation, 12 December 2018, URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf, accesat la 06.04.2019.

²¹ Ibidem, p. 6.

3. Viitorul comunicării strategice

Începând din 2010, comunicarea strategică devine o necesitate în contextul dezvoltării exponențiale a social media, al intensificării campaniilor online de dezinformare, al diversificării mijloacelor, surselor și țintelor campaniilor de influențare manipulativă, al acutizării deficitului de încredere în sistemul democrațiilor liberal-occidentale, prin inocularea și susținerea ideologiilor iliberale în țările din Europa și în SUA. Comunicarea strategică este procesul conceput să contracareze efectele de structurante ale dezinformării și ale informării malițioase, având drept țintă nu doar publicul extern, în scopul promovării intereselor naționale, ci și publicul intern, în scopul sporirii rezilienței acestuia la atacurile informaționale.

Cu toate că este mai mult decât evidentă necesitatea și importanța comunicării strategice în promovarea intereselor de securitate, în acest domeniu sunt mai puține realizări decât documente doctrinare. Măsurile organizatorice, tehnologice și informatice sunt binevenite, pe termen scurt, pentru că ele pot doar să blocheze conținuturi malițioase, ceea ce nu e puțin, dar e totuși insuficient, deoarece orice barieră tehnologică poate fi depășită și orice structură organizatorică poate deveni inoperabilă. Cauza acestei situații se regăsește în înseși articulațiile funcționale ale procesului comunicării strategice. Le vom explica pe rând.

Dezvoltați și aplicați, în contextul misiunilor militare de stabilitate, de impunere a păcii, de reconstrucție socială, vectorii comunicării strategice au fost structurile care aveau deja această misiune și care erau specializate în astfel de procese: structurile de PsyOps și cele de InfoOps. Acestea desfășoară de multă vreme activități de influențare socială și de promovare a intereselor de securitate ale statelor, ale grupărilor de forțe. Sprijinul acordat misiunilor militare este cunoscut, iar uneori au fost în situația de a planifica și de a derula misiuni de primă importanță. Dar toate acestea au fost executate având drept țintă un public extern, considerat de cele mai multe ori advers, dacă nu cumva chiar ostil. Această situație corespundea exact

prevederilor doctrinare ale PsyOps și InfoOps, potrivit cărora acțiunile specifice pe care le desfășoară nu au drept țintă publicul propriu, ci doar publicul advers. Câtă vreme structurile de PsyOps și cele de InfoOps lucrează doar pentru misiunea lor, nu apare nici o problemă, dar atunci când aceste structuri lucrează pentru misiunea comunicării strategice, lucrurile nu mai sunt la fel de simple, deoarece comunicarea strategică are drept scop determinarea și influențarea inclusiv a publicului propriu, ceea ce contravine prevederilor doctrinare ale PsyOps și ale InfoOps. Aceste structuri sunt puse într-o dilemă etică: să încalce principiile doctrinare în care s-au format sau să nu îndeplinească misiunea care le-a fost stabilită?

Această dilemă are o soluție și nu este deloc una conjuncturală, ci chiar una care poate deveni doctrinară. După cum am arătat mai sus, prima menționare a comunicării strategice, ca acțiune de sprijin a misiunilor militare, apare în SUA, în 2001, în aceeași perioadă în care tot în SUA fusese identificat, pentru prima dată, un inamic care nu mai era o alianță, nu mai era un stat, nu era o grupare de forțe, ci un fenomen: terorismul. SUA declanșase un război împotriva unui fenomen, insidios, difuz, susținut, e adevărat, inclusiv de forțe înarmate, dar nu doar de ele. Războiul împotriva terorismului a fost și este încă un război, care se poartă în egală măsură atât în afara granițelor, cât și în interiorul lor. Altfel, acest război ar fi pierdut. Ca orice fenomen, terorismul nu ține cont de granițele politice sau de cele culturale. El se manifestă oriunde găsește fisuri de securitate și oriunde găsește adepti.

La fel se întâmplă azi cu un alt fenomen care a căpătat mai multe nume, care se manifestă sub multiple forme și care nu mai e o serie întâmplătoare de manifestări. El se bazează pe difuzarea unor conținuturi informative care au rolul de a malforma percepția realității, de a slăbi încrederea în cadrul social și de a distruge relațiile de solidaritate și coeziune socială. A fost numit manipulare, dezinformare, *fake news*, realitate alternativă. Aceasta din urmă sintagmă este poate cea mai potrivită pentru scopul pe care îl urmărește, pentru că fenomenul care se produce chiar sub ochii noștri nu este altceva

decât o tentativă agresivă de alterare a realității publice. Acest fenomen este cu siguranță mult mai insidios și, poate, mai periculos, prin amploarea și prin modul de manifestare, decât terorismul. Terorismul este asumat de autorii săi, de cei care îl susțin și îl promovează. Autorii terorismului pot fi identificați și definiți ca ținte. Dar autorii acestui fenomen de alterare a percepției realității nu pot fi identificați ușor, nu pot fi declarați ținte. Mai ales că, în mod inconștient, victimele acestei agresiuni devin și vectorii ei inocenți, propagând mai departe conținuturile manipulative, dezinformative, *fake news*, realitățile alternative pe care le generează. Astfel, se ajunge la situația în care aceste victime devin adversarii din interiorul societăților, care trăiesc în continuare în aceeași realitate publică, dar care o percep în modelarea indusă de inițiatorii acestui fenomen. Victimele și agresorii devin, astfel, membrii legitimi ai aceleiași realități, prinși în aceleași relații sociale pe care însă le valorizează diametral opus: o formulă de succes pentru disoluția socială, statală. Această formulă a fost aplicată în Ucraina, în 2014, de către actori statali interesați în destrămarea articulațiilor sociale, politice, economice ale acestei țări.

În acest context, devine oportună și necesară redefinirea doctrinară a comunicării strategice, în ceea ce privește misiunea sa. Comunicarea strategică trebuie să devină maniera de combatere a conținuturilor informative care urmăresc alterarea realității publice. Capacitatea de realizare a acestei misiuni rezidă în strategiile narrative proactive, elemente care reprezintă specificul comunicării strategice. Strategiile narrative proactive au capacitatea de a menține și de a restabili perceperea adecvată a realității publice, în concordanță cu interesele de securitate și cu interesele publice ale societății.

În acest fel, comunicarea strategică poate fi orientată inclusiv asupra publicului propriu, așa cum anticipa S.A. Tatham, în lucrarea sa din 2008. E adevărat că Doctrina StratCom a NATO din 2017 nu făcea distincții în ceea ce privește publicul-țintă, pe care îl viza, dar nici nu era explicită în acest sens, atât de explicită încât să anuleze prevederile doctrine ale PsyOps și InfoOps. O recalibrare de această natură a

comunicării strategice ar putea depăși în mod real reținerile de natură etică și doctrinară legate de influențarea publicului intern, a publicului propriu, iar comunicarea strategică ar putea deveni un instrument eficace aflat la dispoziția guvernelor democratice pentru combaterea fenomenului de alterare a realității publice. Orientarea definitivă a comunicării strategice ar viza combaterea conținuturilor informative, de tipul manipularilor, dezinformărilor, *fake news*, realităților alternative, iar nu influențarea publicului.

Trebuie spus însă că fenomenul alterării realității publice nu poate fi combătut doar cu strategiile narrative proactive și cu mesajele de influențare pe care le-ar difuza comunicarea strategică. Comunicarea strategică nu poate decât să susțină pe termen mediu o astfel de misiune. Pe termen lung, misiunea asigurării unei percepții adecvate a realității publice trebuie să revină proceselor educaționale din societate. Împreună, educarea competențelor de reprezentare a realităților publice, generarea de strategii narrative proactive și măsurile tehnologice și organizatorice au șansa să combată fenomenul alterării realității publice, instrumentat de actori statali interesați în destabilizarea societăților și guvernelor democratice.

În prezent, această luptă este lăsată mai mult pe seama instituțiilor mediatice, considerându-se că problema vehiculării unor conținuturi informative, indiferent de scopul și natura lor, este parte doar a vastului proces al comunicării de masă. Se scapă din vedere faptul că tocmai aceste canale ale comunicării mediatice și canalele *new media* sunt cele utilizate de actorii statali, interesați în propagarea și întreținerea fenomenului alterării realității publice. Mai mult, instituțiile clasice media și cele ale *new media* nu au misiunea de identifica amenințările externe informaționale și de a adecva realitatea publică cu interesele de securitate. Aceasta trebuie să fie o misiune a instituțiilor responsabile de promovarea culturii de securitate.

Un aspect care rămâne fundamental pentru procesul de comunicare strategică este necesitatea de a avea o coordonare strictă și o consecvență clară a mesajelor pentru a

putea produce rezultatele dorite. De aceea comunicarea strategică trebuie asumată, concepută și coordonată de la nivelul cel mai înalt al guvernării, acolo unde este realizată și strategia de securitate, pentru a fi sincronizată cu aceasta și pentru a-i transpune în strategii narrative proactive ideile și mesajele. Acestea vor fi promovate prin intermediul unor campanii de comunicare strategică, în care vor fi parcurse o serie de etape.

1. *Analizarea publicului țintă* pentru a identifica categoriile în care se împarte cu privire la: cunoașterea valorilor pe care le împărtășește, a intereselor și valorilor securitare pe care le urmărește; surse de informare; identificarea gradului de reziliență la dezinformare.

2. *Stabilirea obiectivelor comunicării strategice* pentru fiecare grup țintă identificat. În opinia noastră, este imposibil, în prezent, ca un singur obiectiv să acopere toate categoriile de public țintă; diferențele dintre grupuri sunt foarte mari, fiind dictate nu doar de factorii clasici: categorii de vârstă, gen, educație, dar și de sursele de informare, de grupurile în care membrii publicului interacționează, de interesele și experiențele personale; epoca *social media* a creat oportunitatea de manifestare a fiecăruia și a creat premisa ca fiecare voce să își afirme individualitatea și să se aștepte ca interesele și nevoile sale să fie luate în calcul în acțiunea socială.

3. *Conceperea și elaborarea mesajelor*, concomitent cu *realizarea planului de acțiune pentru comunicarea strategică*, în forma strategiilor narrative proactive, care pot transpune valorile universale pe care guvernele democratice le promovează: democrația, statul de drept, libertatea de exprimare, drepturile omului, drepturile minorităților, lupta împotriva corupției, în mesaje pe care oamenii le înțeleg, care rezonază și care adecvează reprezentările cu realitatea. Strategiile narrative proactive vor transpune concepte abstracte, informații și statistici publice și sociale în narațiuni care pot fi reținute și redade, pe care oamenii pot să le înțeleagă, să le asimileze și să le reproducă, contribuind, astfel, la modificarea, influențarea sau adaptarea unor comportamente.

4. *Evaluarea rezultatelor campaniilor de promovare și monitorizare a gradului de acceptare a valorilor publice și sociale* vor indica în ce măsură scopul comunicării strategice a fost realizat, în ce măsură strategiile narrative proactive au reușit să creeze cadrul potrivit pentru combaterea fenomenului de alterare a reprezentării realității publice și sociale, care ar putea să fie direcțiile viitoare de acțiune și de adaptare proactivă a strategiilor narrative.

Parcursarea asumată și consecventă a acestor etape poate conduce către campanii de comunicare strategică, menite să îndeplinească scopul pe termen scurt și mediu declarat, și anume, acela de a susține și de a adecva realitatea publică dezirabilă de către publicul intern, astfel încât reziliența acestuia la acțiunile de dezinformare, *fake news*, la realitățile alternative adverse să fie sporită și susținută în mod proactiv.

Concluzii

Comunicarea strategică reflectă necesitatea resimțită de instituțiile publice de a avea o componentă care să ghideze activitățile de comunicare publică, desfășurate în mod normal, dar ghidate de o viziune strategică. Strategia presupune planificarea activităților pe termen mediu și lung cu suficientă flexibilitate astfel încât să ia în calcul acele modificări ale sferei publice, care ar putea cauza deservicii misiunii sau imaginii respectivei instituții. Procesul de comunicare strategică trebuie să fie coerent, suficient de clar și de explicit astfel încât să surprindă dinamica, complexitatea, flexibilitatea și utilitatea conceptului în organizarea campaniilor de comunicare ale instituțiilor cu atribuții în domeniul securității și apărării. Comunicarea strategică subsumează diferite scopuri și metode specifice ale diferitelor tipuri de comunicare, reunite într-o abordare unitară oferită de comunicarea strategică, accentul fiind pus pe strategie, ca element integrator, menit să conducă la modificarea sau influențarea atitudinilor, comportamentelor și valorilor publicului țintă. Scopul final al comunicării strategice este ca fiecare membru al publicului țintă să perceapă valorile, interesele și obiectivele publice și

sociale ca fiind necesare și reale, dacă nu chiar vitale pentru bunăstarea individuală.

Astfel, comunicarea publică, comunicarea mediatică, comunicarea online, relațiile publice, comunicarea de influențare, comunicarea organizațională contribuie, în cadrul campaniilor de comunicare strategică, la organizarea coerentă și eficientă a proceselor de percepere și reprezentare a realității publice și sociale, adresându-se unui public neomogen, cu profiluri variate, supus la diferite tipuri de dezinformare, care folosește surse de informare diverse, cu diferite grade de acuratețe. Fără o strategie coordonată, comunicarea de succes în aceste condiții ar fi imposibilă. Comunicarea strategică poate oferi cadrul necesar desfășurării unor campanii de comunicare flexibile, integratoare, capabile să combată fenomenul alterării realității publice, susținut agresiv de actori statali interesați în destabilizarea societăților democratice.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Action Plan on strategic communication, 22 June 2015, URL: <http://archive.eap-csf.eu/assets/files/Action%20PLan.pdf>
2. ***, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Combaterea dezinformării online: o abordare europeană, 26 Aprilie 2018, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236&from=EN>
3. ***, European Council meeting (19 and 20 March 2015) – Conclusions, 20 March 2015, URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21888/european-council-conclusions-19-20-march-2015-en.pdf>
4. ***, Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation, 12 March 2018, URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>
5. ***, Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Action Plan against Disinformation, 12 December 2018, URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf
6. ***, Joint Staff's October 2009 Joint Integrating Concept for Strategic Communication URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a510204.pdf>
7. ***, Military Concept for NATO Strategic Communications, 12 august 2010, URL: <https://publicintelligence.net/nato-stratcom-concept/>
8. ***, NATO Military Policy on Strategic Communications, 14 august 2017.
9. ***, Questions and Answers about the East StratCom Task Force, 5 December 2015, URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/2116/
10. ***, Strategic communications, European External Action Service, URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/100/strategic-communications_en
11. ***, U.S. National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication, 2007, URL: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/state/natstrat_strat_comm.pdf
12. Tatham, Steve, *Strategic Communication: A Primer*, Defence Academy of the United Kingdom, 2008.
13. Tatham, Steve; Le PAGE, Rita, *NATO Strategic Communication: More to be Done?*, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, Riga, 2014.

TEORIA CONTROLULUI REFLEXIV: ELEMENT AL RĂZBOIULUI NELINIAR

Dr. Marius-Titi POTÎRNICHE*

Articolul își propune să examineze teoria controlului reflexiv așa cum a fost dezvoltată în perioada URSS, momentul apariției ei, și transformarea sau modul cum a fost adaptată în actualul context internațional. Inovațiile în acest domeniu apar destul de rar, în prezent, putându-se vorbi mai mult de adaptare la cerințele sau nevoile utilizatorului. Pentru aceasta, sunt analizați factorii istorici, ideologici și psihosociali, factori care au contribuit la apariția acestei teorii. Articolul constituie un prim pas către un studiu mai aprofundat al teoriei controlului reflexiv, ca element de bază al războiului hibrid/nelinier. Este de așteptat ca materialul prezentat să suscite interesul, dialogul, diferențele de opinie și chiar controversele pe această temă.

Cuvinte-cheie: război nelinier; război hibrid; control reflexiv; gândirea dublă; mascare (Maskirova), finlandizare; aversiune față de risc.

Introducere

Războiul de tip hibrid nu reprezintă nici o inovație recentă și nici nu a început odată cu criza ucraineană. Tacticile specifice acestor tipuri de acțiuni hibride au fost dezvoltate și aplicate în circumstanțele conflictelor anterioare, exemple relevante fiind conflictul din Cecenia și criza din Georgia. De asemenea, lecțiile învățate din „primăvara arabă” au influențat dezvoltarea acțiunilor militare hibride sau ceea ce, în abordarea rusă, este cunoscut sub numele de *război nelinier*. Războiul de tip hibrid are o mulțime de definiții,

niciuna agreată în totalitate, iar a accepta una sau alta din definiții ar putea ridica de la început controverse. Războiul nelinier, în perspectiva Rusiei, este definit ca o „dezvoltare progresivă, secvențială a unei strategii în care conflictul este o combinație simultană de acțiuni militare și tactici de luptă non-militare”¹. În spatele teoriei controlului reflexiv, se află ideea că paradigmele geopolitice convenționale nu mai sunt de actualitate. Mai departe, una dintre premisele acțiunilor militare moderne constă în aceea că, în prezent, câmpul de luptă nu mai este delimitat de linii clasice de despărțire, ci se prelungește în subconștientul celor ce participă la asemenea acțiuni. Printre obiectivele principale ale unui asemenea tip de conflict, se numără evitarea folosirii unor forțe armate convenționale, precum și atragerea unei părți a populației statului țintă de partea atacatorului.

Diferența dintre modul în care conceptul „război de tip hibrid” este înțeles în accepțiunea rusească și cel în care același concept este definit de actorii occidentali este foarte mare. Cuvântul cheie care poate descrie războiul de tip hibrid din perspectivă occidentală este „multimodalitate”, în timp ce cuvântul cheie pentru a descrie paradigma războiului ofensiv nelinier din punctul de vedere al rușilor este „penetrare”.

¹ Joshua Stowell, „What is Hybrid Warfare”, *Global Security Review*, ediția on-line, 1 August 2018, URL: <https://globalsecurityreview.com/hybrid-and-non-linear-warfare-systematically-erases-the-divide-between-war-peace/>, accesat la 01.07.2019.

* Col. (r.) dr. Marius-Titi POTÎRNICHE este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: potirniche.marius@unap.ro

Concret, elementele cheie ale doctrinei ruse cu privire la războiul neliniar/hibrid sunt derivate din conceptele de operații în adâncime, de măsuri active și din teoria controlului reflexiv. În cele ce urmează, vom face o scurtă abordare a conceptului „control reflexiv”, pentru a sublinia importanța acestuia în contextul confruntării neliniare.

1. Controlul reflexiv – aspecte teoretice

Teoria controlului reflexiv îi este atribuită matematicianului și psihologului Vladimir Lefebvre, care a lansat-o în anii '60 și care a dezvoltat-o până la nivelul determinării unor ecuații, ce pot fi utilizate pentru a determina probabilitatea cu care un individ ar întreprinde anumite acțiuni. Deși teoria a atras interesul specialiștilor militari ruși încă de la început, ea a fost adoptată abia spre sfârșitul anilor '70. În ultimii ani, dinamica războiului informațional dintre SUA, NATO și UE, pe de o parte, și Rusia, de cealaltă parte, a captat atenția analiștilor militari și politici. Termenul asociat acestui război informațional de către Rusia și cei familiarizați cu subiectul și de către specialiștii în domeniul influențării și dezinformării este cel de *control reflexiv*, nu ca echivalent, ci ca una dintre componentele cele mai importante ale acestuia. Această teorie este prezentă și în literatura de specialitate occidentală, sub forma sintagmei „managementul percepției” sau „controlul percepției”², însă în Rusia a câștigat o importanță majoră, în special în domeniul militar, dar și în alte domenii, cum ar fi cel al relațiilor diplomatice sau economice.

Definit pe scurt, controlul reflexiv presupune „transmiterea către un partener sau un oponent, a unei informații special pregătite pentru a-l determina să ia o anumită decizie în mod voluntar”³. Controlul reflexiv reprezintă o

modalitate superioară de exercitare a controlului asupra mediului de operare, pentru a crește predictibilitatea și a crea condițiile dorite de inițiator. Controlul reflexiv presupune realizarea unei corespondențe între intenția agresorului și motivația țintei, corelată ulterior cu emulația dintre motive și obiective, la nivelul țintei, ducând, astfel, la distrugerea independenței deciziei acesteia și la controlul exercitat de către agresor asupra procesului decizional al oponentului. Controlul reflexiv poate fi executat cu succes independent de „calitatea” raționamentului oponentului atât timp cât raționamentul este imitat pe de-a întregul și destul de exact.

Controlul reflexiv este folosit pentru a influența acțiunile oponentului și este realizat prin înțelegerea hărții mentale a oponentului pentru ca, ulterior, să îi fie modelat modul în care acesta își reprezintă o anumită situație, fără a trezi suspiciuni că aceasta ar putea fi una falsă și că își are originea în afara propriului sistem de analiză. Din acest punct de vedere, atenția asupra aspectelor psihologice și asupra factorilor subiectivi are o importanță decisivă. „Controlul inamicului presupune influențarea deciziilor prin folosirea unor cunoștințe profunde privind politica, ideologia, doctrina militară, obiectivele, statutul forțelor, organizarea, psihologia, calitățile individuale ale personalului de execuție, relațiile mutuale și statutul emoțional.”⁴

Controlul reflexiv este o unealtă strategică specială pentru că este discretă și, de cele mai multe ori, nedetectabilă și permite optimizarea deciziilor prin sprijinul factorilor de decizie în a identifica și a cuantifica cele mai bune strategii alternative, în baza unor reflecții corecte asupra oponentului. Flexibilitatea și creativitatea permisă de teorie asigură mijloacele pentru eliminarea unor tipare și vulnerabilități, precum și a acțiunilor aleatorii⁵.

Controlul reflexiv presupune transmiterea unor informații alterate în mod intenționat,

---

² Christian Kamphuis, „Reflexive Control”, în *Militaire Spectator*, ediție on-line, 21 June 2018, URL: <https://www.militairespectator.nl/thema/strategie-operaties/artikel/reflexive-control>, accesat la 01.07.2019.

³ Vladimir A. Lefebvre, „Reflexive Control: The Soviet Concept of Influencing on Adversary's Decision Making Process”, în *Science Applications, Inc.*, Englewood, Colorado, February 1984, p. 4.

⁴ V. V. Druzhinin, D. S. Kontorov, *Problems of Military Systems Engineering*, 1976, p. 310 apud Diane Chotikul, *The Soviet theory of reflexive control in historical and psychocultural perspective: preliminary study*, Monterey, California, Naval Postgraduate School, Powell, 1986.

⁵ V. A. Lefebvre, *Algebra of Conflict* apud Diane Chotikul, *op. cit.*, p. 18.

în scopul de a controla o anumită situație, în contextul războiului psihologic. Teoria controlului reflexiv are și aspecte duale. În primul rând, poate fi executat în două feluri: prin transformare, procesarea informațiilor inamicului (cognitiv) și control reflexiv prin selectarea mesajelor (informațional).

Modul de aplicare a teoriei controlului reflexiv prezintă aspecte duale. Pe de o parte, în funcție de forma și conținutul informațiilor transmise, controlul reflexiv poate fi exercitat sub aspect *cognitiv*, prin transformarea/adaptarea conținutului informației, conform rezultatelor care se doresc a fi obținute din procesarea informațiilor de către oponent, sau sub aspect *informativ*, prin selectarea și transmiterea acelor mesaje, care să producă efectul scontat. De cealaltă parte, considerând criteriul efectului la țintă, controlul reflexiv poate fi *obstructiv*, când inamicul este influențat pentru a lua o decizie, în mod voluntar, astfel încât aceasta să fie favorabilă celor care controlează mesajul, sau *distructiv*, când acțiunile desfășurate au scopul de a distruge, paraliza sau neutraliza procedurile și algoritmi procesului de luare a deciziei inamicului⁶.

Aceste aspecte variate privind modul de aplicare a teoriei controlului reflexiv determină atât nivelul de eficiență, cât și eficacitatea, influențând semnificativ discernământul agresorului în utilizarea ei. În ceea ce privește tipurile de acțiuni care se încadrează în modelul strategic corespunzător teoriei controlului reflexiv, cele mai importante sunt transferarea unor informații false despre situația reală, crearea unui scop și a unei strategii pentru oponent și influențarea/transferarea deciziilor, concomitent cu neutralizarea deducțiilor oponentului.

2. Aspecte privind contextul în care s-a dezvoltat teoria controlului reflexiv

După încheierea Războiului Rece, mulți occidentali optimiști au spus că există noi speranțe de dezvoltare a unei relații cu Rusia, bazate pe cooperare. Astfel, într-o celebră

anecdodă referitoare la deosebirile dintre actorii occidentali și cei ruși, dacă generalii francezi, britanici și americani ajungeau la concluzii similare atunci când analizau o problemă, generalii ruși ajungeau la concluzii total diferite⁷. Totuși, Occidentul a continuat să se raporteze la Rusia prin prisma culturii proprii. Unul dintre principalele motive pentru aceasta poate consta în cunoașterea doar parțială a istoriei, doctrinei, valorilor și scopurilor Rusiei.

Este, de asemenea, important să fie cunoscut faptul că informațiile oferite Occidentului de către partea rusă pot fi menite să deformeze sau să modifice percepția asupra Rusiei. V. Lefebre spunea că acest lucru poate fi făcut prin sugerarea că există simetrie între societatea rusă și cea americană – „voi vreți pace noi vrem pace, voi aveți panglică roșie avem și noi panglică roșie, cât de profund de asemănători suntem”⁸.

În realitate, percepțiile și termenii de referință care fundamentează acțiunile Occidentului și Rusiei diferă considerabil. Spre exemplu, în perioada Războiului Rece, la nivelul societății rusești, puteau fi regăsite aspecte precum: reminescente ale concepției marxiste de structurare a societății și cursul istoriei, o logică bazată pe dialectica marxistă, opusă raționamentului deductiv al Occidentului, un set diferit de legi morale și țeluri diferite⁹. Nu numai scopurile, crezurile și practicile celor două sisteme, cel socialist și cel capitalist, erau, de multe ori, diametral opuse, ci și înțelesul dat unor cuvinte și concepte sunt de multe ori diferite¹⁰. Aceste diferențe pătrund și afectează societatea în toate aspectele sale, exemple relevante în această direcție fiind înțelesul atribuit științei și cercetării, drepturilor omului și bunăstării, diferitelor aspecte ale problemelor militare, precum și păcii și coexistenței. La baza acestor diferențe stă faptul că fiecare aspect al vieții în Rusia a fost explicat prin legile materialismului dialectic și istoric, în timp ce societatea occidentală nu a fost puternic

⁷ Oleg Penkovskiy, *The Penskovskiy Papers*, Doubleday, New York, 1965.

⁸ Vladimir A. Lefebre, *op. cit.*, 1984, pp. 125-126.

⁹ William S. Powell, James G. Taylor, *The Soviet Perspective on the Nature and Evaluation of Command and Control*, în: Diane Chotikul, *op. cit.*, 1986, p. 13.

¹⁰ *Ibidem*, p. 26.

⁶ Vladimir A. Lefebre, „*Reflexive Control: The Soviet Concept of Influencing an Adversary's Decision Making Process*”, în Science Applications, Inc., Englewood, Colorado, 1984, pp. 144-145.

influențată de astfel de concepte. Aceste filosofii au servit ca bază pentru dezvoltarea teoriei ruse privind cunoașterea, toate acțiunile lor rezultând de aici. Unele precepte de bază ale socialismului au inclus credința că totul în lumea reală este explicabil științific: evenimentele au un anumit scop și sunt generate de legi care guvernează natura lumii, fiind realizate printr-un proces de antiteză și sinteză, iar cunoașterea umană evoluează în concordanță; de asemenea, teoriile trebuie aplicate și probate prin practică (primatul practicii), unde conceptele proprii au tendința de a deveni mult mai eclecticice.

Un alt exemplu de favorizare a ambiguității, datând, de asemenea, din perioada Războiului Rece, constă în conceptualizarea „păcii” în accepțiunea rusească, care ne duce într-un domeniu de „relaxare” – „coexistența pașnică”. „Politica relaxării” a rezultat din creșterea nivelului de conștientizare a pericolului catastrofic aferent „erei nucleare” și de la necesitatea de a semna acorduri menite să prevină un eventual război nuclear. Motivele care au stat la baza stabilirii climatului de relaxare erau însă diferite pentru cei din Occident față de cei din fosta URSS: „în timp ce vesticii vedeau o promisiune de stabilitate și o terminare a condițiilor de *nici pace nici război* care a marcat lumea după 1945, liderii sovietici au identificat noi căi și modalități de extindere a puterii și influenței”¹¹. Ușurința cu care Rusia a adoptat o poziție de relaxare a fost interpretată în mod eronat ca semn al unei schimbări binevenite în doctrina și politica rusească vizavi de dominarea globală. Însă, la baza unui astfel de comportament, se poate afla și un raționament realist: în respectivul context internațional, o atitudine agresivă nu ar fi adus câștiguri semnificative, în timp ce un comportament orientat spre relaxare oferă timpul necesar pentru a se pregăti pentru o etapă ulterioară¹².

Revenind la perioada contemporană, societățile deschise, libere sunt vulnerabile în

fața campaniilor de influențare, dar și în fața unei abordări de tipul *divide et impera*. Alegațiile frecvente privind încercările Rusiei de a accentua tensiunile din cadrul comunităților occidentale, de a alimenta divizarea dintre puterile occidentale și, în special, de a încuraja grupuri clandestine și de a acorda ajutor financiar organizațiilor susceptibile de a fi influențate¹³ pot fi considerate manifestări ale războiului informațional, orientate către slăbirea coeziunii forțelor dintre Est și Vest în beneficiul propriu. Această stare a lucrurilor poate fi asociată următoarei premise: „forțele armate nu pot triumfa decât dacă sunt suplimentate de campanii politice, economice, sociale și psihologice bine calculate”¹⁴. Este evident că marea parte a actorilor occidentali a realizat abia în ultimii ani că există doar o linie fină între absența războiului și intensificarea războiului informațional.

Pentru înțelegerea teoriei controlului reflexiv, este important să fie analizată diferența dintre intensitatea controlului în societatea rusă și în cea occidentală. De asemenea, este necesar să subliniem câteva diferențe în ceea ce privește filosofiele celor două sisteme cu privire la control și trebuie să privim societatea rusă prin prisma evoluției sale istorice.

3. Originile teoriei controlului reflexiv

3.1. Factorii de mediu și istorici

Faptul că liderii ruși au fost, de-a lungul istoriei, preocupați constant de deținerea controlului poate fi explicat, surprinzător sau nu, prin duritatea mediului și a climei specifice spațiului¹⁵. Natura și istoria au fost factori care au sădit și au dezvoltat în caracterul rusesc o serie de trăsături care i-au ajutat pe conducători să stabilească

---

¹¹ Stephen P. Gilbert, *Soviet Images of America*, Crane Russak Inc. Company, New York, 1977, p. 17.

¹² John M. Collins, *Grand Strategy: Principles and Practices*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1973, p. 116.

¹³ ***, *Putin's Asymmetric Assault on Democracy in Russia and Europe: Implications for US National Security*, A Minority Staff Report Prepared for the Use of the Committee on Foreign Relations, United States Senate One Hundred Fifteenth Congress Second Session, January 10, 2018, URL: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/FinalRR.pdf>, accesat la 10.12.2018.

¹⁴ John M. Collins, *Grand Strategy: Principles and Practices*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1973, p. 288.

¹⁵ Nicholas Vakar, *The Taproot of Soviet Society*, Harper and Brothers, Publishers, New York, 1961, p. ix.

și să mențină controlul asupra populației. Unele din aceste trăsături includ capacitatea de a suporta privațiunile, disponibilitatea de a accepta inevitabilul și consimțirea de a se supune autorităților. Unitatea socială de bază nu a fost persoana, ci gospodăria, iar unitatea politică de bază a fost satul. Acesta din urmă a fost asociat unei societăți totalitare în miniatură, aspectele legislative, juridice, executive și autoritatea morală aflându-se sub autoritatea conducătorului satului, datoria membrilor fiind de a se supune acestuia. Autoritatea statului în Rusia are rădăcini adânci, care merg dincolo de condițiile de mediu și de influența educației: „tradiția a ajutat la crearea climatului psihologic pentru aspirațiile liderilor de a fi întruhipați ca preoți și ca funcționari politici, să fie creditați ca deținând adevărul absolut, singur și indivizibil, atât adevărul divin, cât și pe cel al cunoștințelor științifice infailibile”¹⁶.

De asemenea, folosirea unor mijloace de forță pentru perpetuarea controlului a fost larg răspândită în Rusia comunistă. Controlul a fost realizat prin supraveghere, dar și prin alte sancțiuni severe. De la epurările regimului lui Stalin, la exilul lui Sakharov în Arhipelagul Gulag, injustiția și încălcările drepturilor omului ale regimului rus au fost bine documentate. „Faptul că instrumentele de control în Rusia au funcționat așa de bine și atât de eficient de-a lungul timpului indică faptul că, la un anumit nivel, partidul a fost susținut de un segment mare al populației”¹⁷.

3.2. Filosofia cunoașterii

Din această perspectivă, cea mai mare parte a succesului în ceea ce privește controlul poate fi explicat în termenii care stau la baza teoriei controlului reflexiv. Conceptele „conștiință”, „cunoaștere” și „reflexie” au avut o importanță deosebită în abordarea liderilor ruși. Astfel, fără o înțelegere deplină a importanței reflexiei asupra gândirii ruse, nu se poate înțelege teoria controlului reflexiv.

În genere, cunoașterea rezultă din reflectarea lumii materiale în mintea individului uman, care

influențează „conștiința socială”. Inteligența omului și procesul de cunoaștere depind de conștientizarea senzorială a lumii exterioare, care, la rândul ei, determină conținutul și dimensiunea propriei conștiințe. „Senzația este, de fapt, o legătură directă între conștiință și lumea exterioară, de conversie a energiei unui stimul extern la un fapt de conștiință”¹⁸. Prin urmare, modificarea cu intenție a informațiilor pe care individul le primește din mediul în care trăiește poate constitui o metodă de control (de exemplu, prin manipularea intenționată și managementul percepțiilor). Conștientizarea acestor fluxuri de informații și capacitatea de a influența forma pe care acestea o vor lua constituie un instrument foarte puternic în exercitarea controlului. Principiul cheie care stă la baza elaborării controlului reflexiv este acela că: „un lider trebuie să controleze nu numai acțiunile, ci și modul de gândire al subordonaților, direcționând lucrurile astfel încât colectivul să participe la formarea și elaborarea ideilor. Aceasta este una din trăsăturile esențiale ale liderului”¹⁹.

3.3. Scena cunoașterii influențată de controlul reflexiv

Transmiterea unor informații prelucrate, în vederea influențării procesului de luare a deciziei spre anumite soluții și scopuri urmărite, a constituit una dintre practicile valorificate de către diverși lideri în istoria Rusiei. Inițial, motivația consta în consolidarea credinței populației în necesitatea unei autorități și a dorinței de a fi conduse de un simbol patern. „Odată ce obișnuința subordonării s-a împământenit cu sfințenie în psihicul oamenilor, responsabilitatea pentru propria alegere poate deveni insuportabilă pentru o persoană care crede cu adevărat că supraviețuirea sa depinde de controlul unui alt agent”²⁰.

În al doilea rând, caracteristici ale controlului reflexiv pot fi identificate în credința în necesitatea

¹⁶ Klaus Mehnert, *Soviet Man and His World*, Frederick A. Praeger Publishers, New York, 1962, p. 54.

¹⁷ Jerry F. Hough, *Soviet Leadership in Transition*, The Brookings Institution, Washington, D. C., 1980, p. 7.

¹⁸ V. V. Druzhinin, D. S. Kontorov, „Algorithm, Decision (A Soviet View)”, în *Soviet Military Thought*, Vol. 6, (translated and published under the auspices of the U. S. Air Force), 1972, p. 257.

¹⁹ V. V. Druzhinin, D. S. Kontorov, „Problems of Military Systems Engineering”, 1976, p. 309, apud Diane CHOTIKUL, *op. cit.*

²⁰ Erich Fromm, *Escape from Freedom*, Holt Paperbacks, New York, 1994.

socialismului. „Sunt milioane de oameni în Rusia care sunt nefericiți sub actualul sistem și sunt unii care îl urăsc, dar au, de asemenea, tendința să accepte și caracterul inevitabil condițiilor în care trăiesc. Această atitudine este de o valoare inestimabilă pentru autoritățile ruse; cine ar lupta fără șansa de a câștiga împotriva a ceva ce este absolut inevitabil. Și cine, de asemenea, și-ar pierde timpul să se plângă. Oamenii găsesc că este mai ușor să accepte unele lucruri care par invariabile”²¹. Segmentul de populație care nu rezonază la credința în autoritatea paternă a liderului poate fi influențat în mod diferit, la nivel intelectual. Teza că evoluția societății este guvernată de legi specifice, la fel ca în dezvoltarea tuturor formelor naturale de evoluție, a fost acceptată la scară largă. Rezultatul a fost credința că, deși socialismul nu funcționa întotdeauna în mod optim, era cu mult mai bun decât sistemul capitalist. Acesta este un exemplu concret al controlului reflexiv în acțiune, care a influențat contextul cultural, în care sunt incluse și deciziile. Este, astfel, creată scena pentru cunoaștere sau harta cunoașterii, în așa fel încât, de cele mai multe ori, populația ajunge la decizia pe care o doresc liderii.

A treia zonă majoră în care controlul reflexiv a jucat un rol în configurarea zonei de cunoaștere a populației ruse se referă la conceptul „amenințare”. Încă de la începuturi, „regimul rus a dezvoltat exploatarea pericolului extern la nivel de artă. Încercuirea capitalistă a fost o oportunitate pentru „arma” propagandistică, în arsenalul rusesc reprezentând o temă continuă în planul politicii externe și interne a Rusiei, un mijloc inestimabil pentru cei de la putere pentru a suprime opoziția și dizidenții”²². Din nou, experiența istorică prebolșevică a favorizat derularea unui „asediu” asupra mentalității, iar poziția geografică a constituit factorul care a creat o stare de supervigilență și suspiciune față de străini, printre locuitorii acestor teritorii. Aceste înclinații au fost exploatare de către conducătorii ruși, care au descris lumea ca fiind alcătuită din

două tabere distincte: tabăra socialistă, care deține răspunsurile la problemele umanității, și inamicul ireconciliabil, sistemul capitalist, care intenționează să distrugă și să persecute speranța socialistă a lumii. Începând cu viziunea lui Stalin privind „încercuirea capitalistă” și până la ultimul președinte american, „inițiator de războaie”, rușii au fost expuși constant unui discurs, conform căruia adevărata amenințare pentru pace și existența lor pașnică o reprezintă guvernele capitaliste din lume, cu SUA ca principal inamic. În prezent, sondajele de opinie arată că percepția favorabilă a rușilor față de SUA a crescut odată cu alegerea lui Donald Trump ca președinte (41% în 2017), dar a scăzut brusc la 26% în 2018, în timp ce percepția favorabilă a americanilor față de ruși s-a menținut oarecum constantă, 21% în 2018, față de 19% în 2014, odată cu anexarea Crimeii²³.

În acest fel, orice respingere a libertății interne și orice restricție a libertăților cetățenilor pot fi ușor raționalizate prin această imagine a lumii, împărțită în două tabere ostile, în care „forțele luminii”, socialismul, luptă dintotdeauna cu cele ale „întunericului”, capitalismul, într-o luptă acerbă fără sfârșit, chiar și atunci când relațiile dintre cele două țări par a fi cordiale²⁴. Este interesant de remarcat cât de adânc și de sincer cred cetățenii ruși că liderul lor reprezintă pacea și moderația pe glob, în timp ce liderii SUA și alți oameni politici din Occident susțin în mod activ războiul și nedreptatea²⁵. Pentru conducătorii ruși, existența unui inamic și a „forțelor întunericului” a fost de o importanță esențială și a jucat un rol major în dezvoltarea accentului pus de ruși pe control, pentru a include aici și controlul reflexiv, în mod particular.

---

²¹ Klaus Mehnert, *Soviet Man and His World*, Frederick A. Praeger, Publishers, New York, 1962, p. 197.

²² Stephen P. Gilbert, *Soviet Images of America*, Crane Russak Inc. Company, New York, 1977, p. 28.

²³ Jacob Poushter, „6 charts on how russians and americans see each other”, Pew Research Centre, 4 October 2018, URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/04/6-charts-on-how-russians-and-americans-see-each-other/> accesat la 05.07.2019.

²⁴ Robert B. Cullen, *Cover Story: Colin Burke 2, Felony & Mayhem*, pp. 22, 26.

²⁵ ***, *Whence the Threat to Peace*, Military Publishing House, USSR Ministry of Defense, 1982, p. 68.

4. Ascunderea adevărului ca politică de stat

Principiul cauză-efect, aplicat la nivelul individului și societății face ca orice reacție umană să se bazeze pe influența mediului extern, tradusă prin date, obținute în urma percepțiilor, ca sursă primară și, ulterior, prin informații și cunoștințe, rezultate din interiorizarea acestora. Putem afirma faptul că, la nivelul societății rusești, aceste date sunt deseori influențate, chiar prelucrate (și, deci, diferite de adevăr), astfel încât rezultatul să fie cel scontat. Continuând acest raționament, în literatura de specialitate occidentală, se consideră chiar faptul că dezinformarea este una dintre condițiile de bază ale interacțiunii societale rusești, „rușii fiind foarte puțin interesați în a fi civilizați și mai mult în a ne face să credem acest lucru”²⁶. Această noțiune s-ar putea corela bine cu ideea conform căreia rușii încurajează credința în simetria externă, că ei sunt, de fapt, similari occidentalilor, și aceasta pentru a-și promova scopurile în relațiile internaționale. Desigur, această abordare se poate identifica și în cazul altor națiuni, cum ar fi cele din zona Orientului Mijlociu.

Considerăm că este extrem de important să analizăm cum au apărut aceste tendințe și care este legătura lor cu teoria controlului reflexiv. Structura ambiguă și complexă a guvernului totalitar și relațiile pe care le generează între lideri și mase contează mult pentru dezvoltarea trăsăturilor de bază ale societății ruse. Contrar imaginii prezentate anterior, conform căreia autoritățile ruse încurajează ideea de similitudine a societății ruse cu cea occidentală, la nivelul mentalului colectiv acestea cultivă ideea potrivit căreia cetățenii ruși au caracteristici deosebit de diferite „de cele ce sunt determinante pentru cei din Occident”²⁷. Aparatul totalitar de cenzură riguroasă, restricționarea călătoriilor, influențarea gândirii și supravegherea generală a cetățenilor au devenit obligatorii în timpurile recente pentru a pretinde că un asemenea control nu există, că, de fapt, cetățenii ruși sunt mult

mai liberi decât cei din Occident. În plus, forța emoțională a marelui mesianism rusesc a fost încorporată în politica de stat. Aceasta, la rândul ei, a rezultat într-o mentalitate, disjunctă în două compartimente, în care gândurile private ale individului trebuie separate de linia oficială a statului, care, deseori, conduce la manipularea percepțiilor pentru a corespunde viziunii dorite cu privire la realitate²⁸.

În acest context, „dubla gândire” constituie un concept extrem de relevant, care se referă la conformarea conștiinței, la a trăi contrar convingerilor și la adaptarea obiectivelor și chiar nevoilor proprii, în sensul atingerii unor standarde de confort sau carierismului. „Dubla gândire”, combinată cu imoralitatea publică, este considerată reală și aflată la temelia de nezdruncinat a sistemului, o temelie înrădăcinată adânc în mentalitatea maselor. În acest sens, trebuie remarcat faptul că Soljenițin vedea „dubla gândire” ca pe o problemă exclusiv morală, o problemă de etică a sistemului pe care se bazează sistemul rusesc²⁹.

Prin ocolirea adevărului, înțelegem inducerea în eroare, prin propagarea unor informații neadevărate sau incomplete, care, însă, au legătură cu realitatea. Această practică a evoluat într-un aspect instituționalizat încă de la nivelul societății sovietice. Liderii urmăresc dezinformarea pentru a influența harta mentală a maselor, astfel încât modul în care populația își reprezintă realitatea rusă să fie în concordanță cu intenția acestora. Atunci când este necesar, masele folosesc diferite subterfugii, ca măsuri de apărare, în relația lor cu liderii, iar societatea, în întregul ei, practică *disimularea* în relația cu lumea externă.

Corolarul realizării cu succes a eludării adevărului este nevoia de a menține cenzura și secretul, pentru ca adevărul să nu fie în mod evident în afara realității. Un accent ridicat pe secretomanie a persistat de-a lungul secolelor, caracterizat de o tendință puternică de a ține toate informațiile despre țară la mare secret. Prin

²⁸ *Ibidem*, p. 98.

²⁹ Wolfgang Berner, *The Soviet Union 1980-1981: Domestic Policy, the Economy, Foreign Policy*, Volume 6, Holmes and Meier Publishers, New York, 1983, pp. 82-85.

²⁶ *Ibidem*, p. 85.

²⁷ Ronald Hingley, *The Russian Mind*, The Bodley Head Ltd., 1978, p. 108.

urmare, analiștii din Occident s-au simțit frustrați în eforturile lor de a înțelege mai bine gândirea sovietică. Desigur, acesta este scopul principal al controlului reflexiv, de a ține adversarul confuz, nesigur și în lipsă de cunoștințe, prin aceasta scăzând eficiența unui răspuns adecvat. Pare că un concept, ca cel de control reflexiv, poate fi înrădăcinat cel mai ușor și dezvoltat într-un mediu unde elemente de incertitudine și secret sunt acceptate ca trăsături naturale ale mentalului colectiv. Totuși, dacă relațiile dintre conducători și mase nu ar fi pline de ambiguități și complexitate, controlul reflexiv ar fi mai puțin probabil să se dezvolte ca mijloc de menținere și consolidare a controlului asupra societății. Acesta este paradoxul dinamicii culturii sovietice: pe de o parte, întrețineau și aveau nevoie de autotarism (frica de libertate, umilință, importanța psihologică a liderului), pe de altă parte, aveau nevoie de mecanisme efective (cum ar fi gândirea dublă, cenzura, controlul reflexiv) pentru a menține guvernul autoritar pe linia de plutire.

În scopul înțelegerii și dezvoltării teoriei controlului reflexiv, eludarea adevărului, în mod particular, pare să fie un aspect important, din două motive. În primul rând, pentru a realiza eficiența controlului reflexiv, înșelarea trebuie să aibă legături cu realitatea, astfel încât ea să poată influența audiența țintă fără să pună în mișcare vreun sistem de alarmare. Al doilea motiv se bazează pe faptul că realizarea controlului reflexiv este un proces în două sensuri, în care relația dintre emițător și receptor este esențială. Cu cât nivelul de înțelegere al decidentului cu privire la harta mentală a țintei este mai mare, cu atât crește și eficiența controlului reflexiv.

5. „Mascarea”, „finlandizarea” și aversiunea față de risc și excesul

Până în acest punct, studiul originilor teoriei controlului reflexiv a fost direcționat către controlul actorilor și relaționarea dintre aceștia. Este necesar însă să analizăm și acțiunea externă, pentru a înțelege modul în care teoria controlului reflexiv este valorificată pentru a influența scopurile și pentru a contracara acțiunile adversarilor. Pentru aceasta, este necesară analiza

altor trei procese:

- mascarea – o tehnică valorificată, în special, în domeniul militar;
- „finlandizarea” – specifică domeniului politic și relațiilor internaționale;
- aversiunea față de risc și excesul – ca proces generic.

Termenii erau specifici modului în care acțiunea Rusiei era văzută în perioada Războiului Rece: „conștientizarea tăinuirii, camuflajul și înșelăciunea sunt trăsături universale ale militarilor ruși, mult mai des întâlnite decât în sistemul de apărare occidental. Mascarea pare a fi o parte integrantă a doctrinelor, strategiilor, precum și tacticilor în Rusia. Ei cred în acest concept pe care îl dezvoltă continuu”³⁰.

În perioada sovietică, „mascarea” avea un înțeles mult mai extins decât conceptul american de camuflare în luptă, deși cei doi termeni sunt considerați asemănători în mod eronat. „Mascarea” (*Maskirova*) se definește prin ascundere, camuflaj și înșelare. Scopul major al „mascării” este de a denatura viziunea inamicului asupra misiunilor de luptă, pozițiilor și obiectivelor, precum și de a modifica percepția asupra realității situației pe câmpul de luptă, prin folosirea unor principii doctrinare, cum ar fi naturalețea, varietatea și continuitatea³¹.

Pentru a fi eficientă, mascarea trebuie să fie foarte plauzibilă pentru inamic și în conformitate atât cu perspectiva asupra doctrinei ruse, cât și cu ipotezele strategice ale acestuia. Ipotezele strategice sunt extrem de importante în dezvoltarea unei metodologii de analiză a controlului reflexiv. „Ipotezele strategice se confruntă, de obicei, ca forțe cauzale autentice. Când ipotezele strategice iau în calcul un atac prin surprindere, ele scot în evidență anumiți factori determinanți. Ipotezele strategice sunt în mod invariabil plauzibile, cel puțin până la momentul în care evenimentul a avut loc, și, de cele mai multe ori, sunt întărite de alte acțiuni de înșelare colaterale. În mod natural, oamenii pun preț pe convingerile lor de bază și cu greu pot

---

³⁰ Roger A. Beaumont, *Maskirovka: Soviet camouflage, concealment, and deception* apud Diane Chotikul, *op. cit.*, p. 8.

³¹ *Ibidem*, p. 9.

fi înlocuite. Această reținere de a privi faptele în realitatea lor, ca urmare a unor convingeri anterioare, sunt o atenționare cu privire la un dezastru³².

Acesta este motivul pentru care mascarea este folosită pentru a câștiga un avantaj, prin zădărnicierea sau distorsionarea acurateții reprezentărilor, prin aceasta exercitând un control asupra zonei de cunoaștere. Mascarea poate fi realizată la nivel tactic, operativ și strategic, în funcție de nevoile și amploarea manevrei. „Puterea militară trebuie să fie văzută prin lupa mascării, a dezinformării. Pentru a accepta acest lucru nu trebuie să se genereze un nivel înalt de anxietate, ci doar prudență, și mai mult sensibilizarea politicianilor, comandanților și analiștilor asupra spectrului larg și ciudat de incertitudini³³. O analiză completă a mascării ar trebui să implice o revizuire riguroasă a altor discipline, pe care rușii le consideră a fi legate de aceasta, precum psihologia atenției și percepției, factorul uman, fiziologia, electronica, teledetecția sau optica. În opinia noastră, legătura dintre mascare și controlul reflexiv este evidentă, fiind legate prin trăsături comune, ambele meritând o atenție considerabilă din partea comunității academice din domeniul militar.

Mascarea își regăsește un echivalent la nivel politic în ideea de „finlandizare”. Pe scurt, finlandizarea descrie procesul prin care comportamentul politic intern și extern al unui actor statal poate fi influențat de actori terți, în așa fel încât să le determine să urmeze îndeaproape politica acestora din urmă sau să fie în concordanță cu interesele acestora. Liderii care dețin un control sporit asupra opiniei publice și surselor de informare au un avantaj notabil în acest context. Studiile privind surprinderea strategică și subiectele legate de aceasta concluzionează că, în general, guvernele nu sunt pregătite, în special pentru modul în care oamenii gândesc³⁴.

³² Gerald W. Hople, „Intelligence and Warning Lessons”, în *Military Lessons of the Falkland Islands War: Views from the United States*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1984, p. 102.

³³ Roger A. Beaumont, *op. cit.*, p. 20.

³⁴ Michael I. Handel, „Intelligence and the Problem of Strategic Surprise”, în *Journal of Strategic Studies*,

Un ultim subiect care ne ajută să înțelegem mai bine motivațiile rușilor este *aversiunea față de risc și excesul*. Relevantă în acest sens ar fi analiza intervențiilor militare și politice ruse în cazuri în care a existat oportunitatea de a acționa în interesul promovării obiectivelor politicii externe sau în care Federația Rusă a valorificat aversiunea față de risc și exces. Aversiunea față de risc definește o tendință specifică tuturor indivizilor și se referă la evitarea riscurilor, în special a celor care presupun un grad mare de incertitudine, iar rezultatul pozitiv nu poate fi garantat. Cauzele aversiunii față de risc pot rezida din asimetria dintre puterea și capacitatea statului, pe de o parte, și nivelul insuficient dezvoltat al standardelor de viață ale cetățenilor, pe de altă parte, de unde rezultă multe disfuncții. Aceste disfuncții fac sistemul mai static, protecționist, defensiv și prevăzător și mai puțin dinamic și agresiv (doar dacă condițiile sunt atât de favorabile încât să garanteze reușita unei acțiuni, care implică un risc considerabil).

Spre exemplu, din perspectiva dezvoltării socioeconomice, Rusia este un sistem încă inspirat de un program în construcție, dar care asigură belșug și destindere. Acest stadiu tinde să conțină un risc foarte scăzut, plasând astfel Rusia printre cele mai precaute sisteme din lume. Există o ipoteză, care spune că „riscul maxim pe care un sistem politic și-l poate asuma este constant la nivelul respectivului sistem. Acțiunea intrinsecă a riscului, plus pragul preexistent de tensiune nu vor excede această constantă. În consecință, dacă acest risc intrinsec celor două variabile independente – starea curentă și pragul de tensiune – exced constanta, obiectivul factorului de decizie va fi să aducă riscul în limitele de toleranță ale constantei³⁵. În acest sens, se pare că una dintre implicațiile teoriei controlului reflexiv este tendința de a reduce

---

Issue 3, 24.01.2008; Walter Jajko, „Strategic Surprise”, 19.09.2012, The Institute of World Politics, URL: <https://www.iwp.edu/articles/2012/09/19/strategic-surprise/>, accesat la 20.05.2019; ***, „Study on Strategic Surprise”, 26.02.2015, Defence Science Board, Department of Defence USA, URL: <https://fas.org/irp/agency/dod/dsb/surprise.pdf>, accesat la 20.05.2019.

³⁵ Hannes Adomeit, *Soviet Risk-Taking and Crisis Behavior*, George Allen and Unwin, London, 1982.

riscul și de a crește predictibilitatea situațiilor, astfel încât factorii de decizie să poată lua acțiuni decisive și afirmative.

În ultimii ani, se poate observa un paradox, care, în opinia noastră, necesită o examinare atentă și pe care îl vom ilustra, revenind la exemplul URSS, din perioada Războiului Rece. Dacă este adevărat că factorii de decizie sovietici au preferat un nivel redus de implicare a unor anumite resurse, atunci cum am putea explica existența unei corelații între dezvoltarea capacităților și forței militare cu aversiunea față de risc? Această întrebare ne determină să luăm în considerare subiectul excesului. Comportamentul unui stat care este adeptul asumării unui risc scăzut în acțiunea externă are la bază dorința de a-și susține propria apărare și de a acționa de pe poziții de forță – o cale pentru a garanta o poziție de forță, de a menține rezerve și întăriri pentru a acoperi orice situație posibilă. În ceea ce privește Rusia, acest scop este realizat prin *exces*, respectiv prin efortul de a depăși ceea ce este considerat la scară largă a fi suficient și normal. „Puterea militară masivă este percepută ca cea mai bună apărare, nu numai împotriva unui atac NATO (...). În al doilea rând, conducerea rusă pune preț pe excese. Se zice că rușii se simt mult mai confortabil cu trei armate în plus decât cu trei divizii în minus. Supraasigurarea este axiomatică în doctrina militară sovietică”³⁶.

Un alt aspect legat de *exces*, de importanță majoră este practica de a nu repeta procedeele de lucru, câștigarea avantajului făcându-se prin folosirea unui răspuns variat. Varietatea împreună cu accentul pus pe excese pot fi foarte eficiente în încercarea de a reduce riscul și de a crea condițiile propice pentru a dobândi avantajul și, foarte probabil, chiar și controlul asupra adversarului³⁷.

Concluzii

Controlul reflexiv, așa cum este el definit de generalii ruși, este echivalat cu influențarea

procesului de luare a deciziei prin manipularea informației (cantitativ și calitativ), transmise prin mai multe canale/vectori, luând în considerare toate cadrele mentale de referință, prin care se dă sens acelei informații (de natură psihologică și culturală). Reprezentarea inamicului asupra situației și scopurile lui sunt cele susceptibile de a fi influențate prin control reflexiv. În luptă, situația include aspecte ale mediului fizic, mărimea și caracteristicile forțelor, dezvoltarea tehnologică și evoluția curentă a evenimentelor. Scopurile pot include îndeplinirea la timp a misiunii, păstrarea capacității de luptă a unităților și controlul geografic al dispunerii, toate putând fi influențate de demonstrațiile de forță, prezentarea incertitudinilor sau o situație care presupune contramăsuri nepotrivite. Controlul reflexiv al algoritmului de decizie al oponentului poate fi greu de exersat, dar cu o cunoaștere temeinică a acestuia și cu o simulare corectă a etapelor de decizie folosite de acesta, poate fi realizat eficient.

O condiție esențială care contribuie la creșterea eficienței controlului reflexiv o constituie evitarea subaprecierii gradului de reflecție a adversarului și adaptarea acțiunilor ce exploatează acest aspect la nivelul impus, aspect care poate compromite serios potențialul de exercitare a controlului. Este, de asemenea, important să se aplice tehnici nonrepetitive pentru a preveni ca oponentul să poată deduce ce se întâmplă și ce metode să aplice, astfel încât să-i permită acestuia să dezvolte contramăsuri potrivite. Prin acțiuni de înșelare, provocare, intrigă, dezinformare, se ating obiectivele controlului reflexiv. Astfel, deciziile oponentului sunt controlate de inițiator, fără folosirea unor mijloace de luptă sau a unor forțe numeroase. Procesul de transferare a motivelor pentru formularea unei decizii de la un oponent la altul se numește control reflexiv.

Această teorie creează legături între aspectele tehnice și bazele psihologice din care sunt dezvoltate și include importanța controlului, dorința de a fi pregătit pentru orice situație (aversiunea față de risc), supervigilența și conștientizarea altora (reflecția și conștientizarea pe niveluri), importanța înțelegerii adversarului

---

³⁶ Alvin Rubinstein, „Western Europe”, în: *London Kurt* (Ed.), *The Soviet Union in World Politics*, Westview Press, Boulder, 1980, p. 102.

³⁷ *Ibidem*, p. 37.

și influențarea mediului cu un anumit scop și în mod științific pentru a crea „condițiile potrivite”.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Whence the Threat to Peace”, Military Publishing House, USSR Ministry of Defense, 1982.
2. Adomeit, Hannes, *Soviet Risk-Taking and Crisis Behavior*, George Allen and Unwin, London, 1982.
3. Ashby, Ross W., *An Introduction to Cybernetics*, Science Editions, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1963.
4. Chotikul, Diane, ”The Soviet theory of reflexive control in historical and psychocultural perspective: preliminary study”, Monterey, California, Naval Postgraduate School Powell 1986.
5. Cullen, Robert B., *Cover Story: Colin Burke 2, Felony & Mayhem*, 2007.
6. Fromm, Erich, *Escape from Freedom*, Holt Paperbacks, New York, 1994.
7. Gilbert, Stephen P., *Soviet Images of America*, Crane Russak Inc. Company, New York, 1977.
8. Hingley, Ronald, *The Russian Mind*, The Bodley Head Ltd, 1978.
9. Hople, Gerald W., „Intelligence and Warning Lessons”, în *Military Lessons of the Falkland Islands War: Views from the United States*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1984.
10. Hough, Jerry F., *Soviet Leadership in Transition*, The Brookings Institution, Washington, D. C, 1980.
11. Lefebre, Vladimir A., „Reflexive Control: The Soviet Concept of Influencing on Adversary’s Decision Making Process”, în *Science Applications, Inc.*, Englewood, Colorado, February 1984.
12. Mehnert, Klaus, *Soviet Man and His World*, Frederick A. Praeger Publishers, New York, 1962.
13. Penskovskiy, Oleg, *The Penskovskiy Papers*, Doubleday, New York, 1965.
14. Vakar, Nicholas, *The Taproot of Soviet Society*, Harper and Brothers, Publishers, New York, 1961.

JOCUL DE RĂZBOI – INSTRUMENT DE SPRIJIN ÎN PLANIFICAREA OPERAȚIILOR

Dr. Dan-Lucian PETRESCU*

Planificarea operațională este unul dintre cele mai complexe și mai fascinante procese care au loc în dinamica pregătirii acțiunilor militare. De vreme ce caracteristica cea mai proeminentă a întregului set de activități care îi incumbă este incertitudinea, considerăm că identificarea unor modalități de diminuare a acestui neajuns prin implicarea prognozei și a metodelor de testare și validare a estimărilor rezultate deține o importanță deosebită. Cea mai prolifică metodă de acest tip este jocul de război, iar prognoza intervine și în cadrul acestuia, contribuind la deducerea rezultatelor confruntării dintre cele două părți. Modalitățile de realizare a prognozei sunt analiza/cercetarea operațională, simularea asistată de calculator și analiza intuitivă a confruntării dintre părțile adverse, pe baza experienței acumulate și a lecțiilor identificate din acțiunile anterioare. Jocul de război contribuie la luarea deciziei privind cel mai bun curs de acțiune și optimizarea acestuia pentru a fi dezvoltat în plan.

Cuvinte-cheie: *planificare operațională; decizie militară; punct de decizie; prognoză; analiză operațională; plan de operație.*

Introducere

Prognoza (*prognose*, fr.) este definită ca prevederea desfășurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariția și evoluția, este o

estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante¹. Termenul de *prognoză* este tradus în limba engleză ca *forecast*.

Planificarea operațiilor reprezintă un complex de activități, desfășurate de comandanți și de statele lor majore, la toate nivelurile conducerii militare, în vederea pregătirii și execuției campaniilor și operațiilor militare, respectiv tranziției și dezangajării forțelor la terminarea acestora². Procesul constă în elaborarea de concepții și planuri de operații, care vor permite punerea în practică a opțiunilor de nivel strategic, operativ și tactic, stabilite la nivel politic și politico-militar³. Privind mai în detaliu, prin planificarea operației se desfășoară un proces complex de analiză și evaluare a situației inamicului, forțelor proprii, vecinilor, condițiilor de teren, anotimp, timp și stare a vremii, precum și a misiunii primite și se determină un plan al operației care reprezintă cea mai bună metodă de îndeplinire a obiectivelor și de atingere a stării finale dorite.

După cum se observă, procesul de planificare presupune un set de activități complexe, întreprinse pe baza unor informații privind unii

¹ ***, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția online, URL: <https://dexonline.ro/definitie/prognoza>, accesat la 31.05.2019.

² S.M.G./P.F.-5, *Doctrina planificării operațiilor în armata României*, București, 2013, p. 7.

³ SMG-3, *Manualul de planificare a operațiilor*, București, 2016, Anexa nr. 1 – Termeni și definiții.

* Locotenent-colonel dr. Dan-Lucian PETRESCU este lector universitar în cadrul Facultății de Securitate și Apărare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” din București. E-mail: dan_petrescu1@yahoo.com

factori cu un grad de previzibilitate variabil, niciodată cerți, dintre care cei mai importanți sunt potențialul de luptă și acțiunile inamicului și forțelor aliate sau starea vremii. În acest context, afirmația lui Helmuth von Moltke, conform căreia niciun plan nu rezistă primului contact cu inamicul devine, fără îndoială, justificată.

Privită în ansamblu, planificarea acțiunilor militare constă într-o succesiune logică de demersuri care se poate diviza, din punct de vedere temporal, în două părți, conectate prin momentul începerii operației. Ambele părți, și anume cea a elaborării planului de operație și cea de executare a operației (implementarea planului), se circumscriu secvențelor din cadrul procesului general al cunoașterii, și anume *percepția*, *înțelegerea* și *proiecția*. Percepția și înțelegerea se manifestă pe tot parcursul procesului de planificare, însă fiecare dintre ele se realizează în mod preponderent pe parcursul unei faze anume. Astfel, putem afirma faptul că percepția se materializează, în special, pe timpul fazei de cunoaștere a situației, pe când înțelegerea se realizează, predominant, în faza de evaluare/apreciere a mediului operațional. Proiecția reprezintă partea cea mai complexă, depinde în mod vital de primele două și se realizează pe timpul elaborării opțiunilor (militare) de răspuns (cursurile de acțiune – *Courses of action* – COAs) și a planului de operație. Pe timpul executării operației, percepția, înțelegerea și proiecția se produc în permanență, într-o succesiune ciclică, astfel încât conducerea și controlul acțiunilor de luptă, precum și adaptarea planului să aibă loc în mod oportun și cu eficiență maximă.

Toate aceste aspecte conduc la ipoteza potrivit căreia, în procesul de planificare operațională, prognoza ocupă un rol extrem de important, întrucât constituie baza determinării estimărilor pe care se construiesc COA ale adversarului și ale forțelor proprii. Validarea sau invalidarea rezultatelor prognozei, cuprinse în estimări, se face pe tot parcursul procesului de planificare, atât în prima parte, cea a elaborării planului de operație (în secvența de proiecție), cât și în cea de-a doua, a executării operației. Pentru ca, pe timpul executării operației, neprevăzutul să apară în proporții cât mai reduse, este necesar

ca planificatorii să întreprindă toate măsurile necesare pe timpul procesului de planificare, să întrebuințeze toate metodele posibile, pentru ca planul rezultat să fie unul cât mai plauzibil.

Una dintre metodele întrebuințate în obținerea unui plan cât mai verosimil este jocul de război, iar momentul în care acesta are loc îi conferă, cu certitudine, gradul ridicat de importanță pe care îl are. Este vorba, desigur, despre momentul care precede luarea deciziei de către comandant. În partea de elaborare a planului, este vorba despre momentul în care comandantul selectează dintre cursurile de acțiune propuse pe acela care va fi dezvoltat în planul de operație. În partea de executare a operației, momentul desfășurării jocului de război corespunde optimizării acțiunilor sau testării unor variante aplicabile în situații critice.

Proceduri similare jocului de război au mai fost întrebuințate de către marii comandanți din istorie, pentru a-și prezenta intențiile comandanților subordonați, pentru a-i antrena sau chiar pentru a analiza anumite tactici. Jocul de război, într-o variantă mai apropiată de cea din prezent, a fost dezvoltat, în anul 1811, de către locotenentul Johann von Reisswitz, ofițer în armata prusacă⁴. Acesta a dezvoltat un set de reguli, care au permis prezentarea manevrelor a două forțe adverse de valoare batalion și, mai mult, la lada cu nisip. Mai târziu, această procedură a evoluat într-un întreg proces, care permite realizarea unor scopuri multiple, integrând participanți, instrumente, activități și metode variate, pe care le vom prezenta în continuare.

1. Jocul de război – scop și desfășurare

Așa cum am precizat, jocul de război constituie o parte importantă din cadrul procesului de planificare operațională, iar rezultatele obținute și procesul în sine contribuie semnificativ la identificarea și optimizarea COA al forțelor proprii. În consecință, putem afirma că cel mai

---

⁴ Marc Birnstiel et al., *Wargaming – guide to preparation and execution*, General/admiral Staff Officer Course, Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg, 2006, p. 1.

important aspect urmărit în parcurgerea acestui proces este evaluarea potențialului COA ale forțelor proprii de a duce la îndeplinirea misiunii în mod eficient împotriva COA (cel mai probabil și cel mai periculos) ale adversarului. De aceea rezultatele obținute vor fi utilizate în secvența care succede jocul de război, și anume în cea de comparare a cursurilor de acțiune ale forțelor proprii pentru a determina optimul. Trebuie să precizăm că jocul de război este recomandat a se utiliza în special în scenariile corespunzătoare confruntărilor simetrice, în care se întrebunțează forțe, mijloace și TTP⁵ convenționale. Pentru scenariile asimetrice, este utilizată, de regulă, metoda analizei operaționale.

Un alt scop urmărit este identificarea în mod corect a necesarului de capacități, precum și punctele tari, deficiențele și vulnerabilitățile acestora. În acest fel, comandantul forței întrunite, pe de o parte, justifică cererile de capacități formulate către nivelul strategic și, pe de altă parte, conștientizează activitățile pe care trebuie să le desfășoare pe timpul pregătirii operației.

Jocul de război permite comandantului și statului major să sincronizeze și să vizualizeze ducerea operațiilor în timp și spațiu, ceea ce reprezintă un scop de importanță majoră, întrucât le permite să identifice principalele elemente ale designului operației și, după dezvoltarea acestuia, ale planului operației. Prin parcurgerea și analiza pas cu pas a principalelor secvențe ale operației, comandantul și statul major au posibilitatea să anticipeze posibile evenimente critice, care determină puncte de decizie, să identifice potențialele riscuri și oportunități și să genereze proceduri sau chiar planuri de contingență pentru contracararea unor amenințări posibile și/sau exploatarea diferitelor situații favorabile.

---

⁵ *Tehnici tactici și proceduri.* În literatura de specialitate, acești termeni sunt definiți astfel: tehnicile reprezintă căi/metode de a executa misiuni/sarcini rezultate din valorificarea unei experiențe și care pot fi adoptate și aplicate în mod particular pentru situații concrete; tacticile sunt modalități de manevră/dispunere/întrebunțare a unităților în raport una față de cealaltă și/sau în relație cu inamicul, în scopul întrebunțării lor la potențial maxim; procedurile presupun algoritmi detaliați și standardizați pentru executarea sarcinilor/misiunilor.

Jocul de război poate fi întrebunțat, la o scară mai redusă, și pe timpul executării operației. De această dată, scopul urmărit nu va mai fi acela al comparării cursurilor de acțiune proprii, ci dezvoltarea, îmbunătățirea sau revederea planului de operație sau testarea unor acțiuni de contingență, necesare a fi executate la apariția unor situații neprevăzute.

Dinamica jocului de război comportă trei metode⁶. Prima dintre ele este cea mai des utilizată și presupune jocul pe faze ale operației, în care se analizează îndeplinirea sarcinilor principale în cadrul unor segmente temporale în care se împart cele două COA analizate (propriu și advers). În funcție de tipul de operație, aceste segmente pot avea durate fixe (zile sau săptămâni) sau pot avea dimensiuni variabile, corespunzătoare obiectivelor operaționale asociate acestora. A doua metodă presupune desfășurarea jocului de război pentru parcurgerea punctelor/condițiilor decisive. În acest caz, se joacă sarcinile principale, pentru a ajunge în unul sau mai multe puncte decisive (pentru nivelul tactic) sau pentru a realiza unul ori mai multe seturi de condiții decisive (pentru nivelul operativ), conform designului operațional. Modul în care se analizează punctele/condițiile decisive la nivel individual sau grupat determină gradul de detaliere a jocului de război. Cea de-a treia metodă vizează jocul de război pe zone ale mediului operațional, ceea ce permite analiza îndeplinirii sarcinilor principale în diferite zone geografice de acțiune.

Jocul de război (WG) presupune o activitate laborioasă, ale cărei rezultate depind de coerența și eficiența desfășurării acestora. Pentru a i se asigura nivelul maxim, este necesară numirea unui personal participant, cu atribuții clare, specifice dinamicii întregului proces: directorul, coordonatorul, arbitrul, secretarul, personalul de serviciu, ofițerii de legătură, specialiștii în analiză operațională, precum și reprezentanții și secretarii celulelor RED, BLUE, WHITE⁷.

Directorul poartă întreaga responsabilitate a

---

⁶ SMG-3, Manualul de planificare a operațiilor, București, 2016, art. 0437.

⁷ Marc Birnstiel et al., *Wargaming – guide to preparation and execution*, General/admiral Staff Officer Course,

desfășurării jocului de război. El prezintă situația inițială la începutul execuției, stabilește situația inițială la începutul fiecărei runde și procesează fiecare rundă în termeni de conținut. El nu intervine în parcurgerea etapelor WG pentru a putea urmări întreg procesul, consemnează rezultatele în faza cognitivă și ordonă introducerea datelor în matricea de sincronizare.

Coordonatorul are cea mai mare experiență privind desfășurarea WG. El este responsabil cu organizarea și parcurgerea etapelor WG, stabilește și instruește personalul participant, asigură respectarea regulilor pe timpul activităților și coordonează personalul de serviciu.

Arbitrul este un ofițer de stat major cu experiență și reputație, posibil din altă structură. El este echidistant pe timpul execuției WG și își exprimă decizia, în situația în care apar controverse pe timpul execuției WG, la solicitarea directorului.

Secretarul consemnează rezultatele activităților executate în cadrul WG și introduce datele în matricea de sincronizare, la ordinul directorului.

Personalul de serviciu execută sarcini administrative (conduce audiența, pregătește sala, instrumentele de lucru și documentele), acordă sprijin tehnic pentru afișarea informațiilor, operarea calculatoarelor, asigurarea comunicațiilor și întocmește materiale de prezentare a criteriilor de selecție ale comandantului, constrângeri/restricții și reguli de bază.

Ofițerii de legătură asigură informații necesare, la solicitarea directorului, precum și feedbackul pentru structurile pe care le reprezintă.

Specialiștii în analiză operațională simulează și analizează diferite aspecte ale situației operaționale pentru a asigura informațiile necesare bunei desfășurări a WG (ex., puterea de luptă, evaluarea pierderilor, probabilități etc.) sau estimări/tendințe în aria lor de competență. La solicitarea directorului, acordă consiliere privind fezabilitatea COA, asigurând explicații și chiar opțiuni suplimentare. Aceștia au un rol major în luarea deciziilor privind rezultatul parcurgerii

Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg, 2006, pp. 12-14.

rundelor de joc, prin asigurarea de prognoze cu un grad de certitudine cât mai ridicat și justificate prin mecanisme matematice și logice.

Reprezentanții celulelor (RED, BLUE, WHITE) reprezintă acțiunile forțelor opozante (RED și BLUE) și neutre sau de altă natură (WHITE), prezentând segmentele COA și justificând rezultatele pe fiecare rundă. Secretarii celulelor sprijină celula corespunzătoare în pregătirea și executarea WG și asigură documentarea rezultatelor în cadrul celulei.

Buna desfășurare a jocului de război impune respectarea unor reguli specifice, care trebuie respectate cu strictețe, alături de formatul acestuia, de către toți participanții. În primul rând, presupunerile și condițiile stabilite în fazele anterioare ale procesului de planificare trebuie respectate cu strictețe. Nu se admit modificări de ultimă oră sau ajustări ale informațiilor pe care s-a fundamentat elaborarea COAs. De asemenea, WG nu trebuie utilizat pentru a justifica sau a apăra un anumit COA. Toate COAs ale forțelor proprii trebuie tratate într-o manieră echidistantă. WG trebuie să reprezinte, în mod exclusiv, o comparație între cursurile de acțiune ale forțelor proprii și cele ale adversarului și nu o competiție între participanți. Un aspect deosebit de important de care trebuie să se țină cont este acela că WG este un proces, și nu un forum pentru discuții. Scopul lui este prezentarea unor fapte și determinarea unor concluzii. Este important ca abordarea să fie una obiectivă, fără însă a se trece direct la concluzii. În acest sens, intervențiile conducerii WG trebuie să fie ferme și oportune, fără a direcționa participanții către confirmarea sau infirmarea unui anumit COA. Nu în ultimul rând, toate rezultatele trebuie să fie consemnate într-o manieră ușor de înțeles. Dacă, pe timpul executării WG, se ajunge la concluzia că un COA nu mai îndeplinește criteriile esențiale sau nu duce la îndeplinirea misiunii, acesta este exclus.

Dinamica procesului dictează secvențialitatea acestuia, urmărind trei etape: pregătirea jocului de război, executarea jocului de război și evaluarea finală a rezultatelor jocului de război.

Pregătirea jocului de război presupune desfășurarea unor activități atât administrative, cât și operaționale. După stabilirea rezultatelor

dorite (și a modalităților de înregistrare a acestora) și după luarea deciziei privind metoda de desfășurare, are loc stabilirea participanților la joc, incluzând eșaloanele subordonate, aliații, partenerii și oponentii, arbitrii, experții pe diferite domenii etc. Tot în această etapă, se stabilesc regulile de joc, se amenajează locul de desfășurare corespunzător (vezi fig. nr. 1) și se pregătesc instrumentele necesare simulării și analizei manuale sau asistate de calculator. Nu în ultimul rând, se pregătesc informațiile necesare înțelegerii situației și se revăd criteriile de selecție ale comandantului.

de către directorul WG. Acesta aduce la cunoștința tuturor participanților informații necesare înțelegerii situației operaționale, rezultate din fazele anterioare ale procesului de planificare operațională și care au stat la baza configurării cursurilor de acțiune ale celor două părți ce vor fi angajate în confruntare (RED și BLUE). Acestea se referă, în primul rând, la definirea cadrului general, vizând considerente generale de natură politică, tipul amenințărilor, condițiile de mediu, civile, media, de informare etc. De asemenea, se stabilesc elementele specifice operației ce se va executa, cum ar fi cele legate de misiune (scopul,

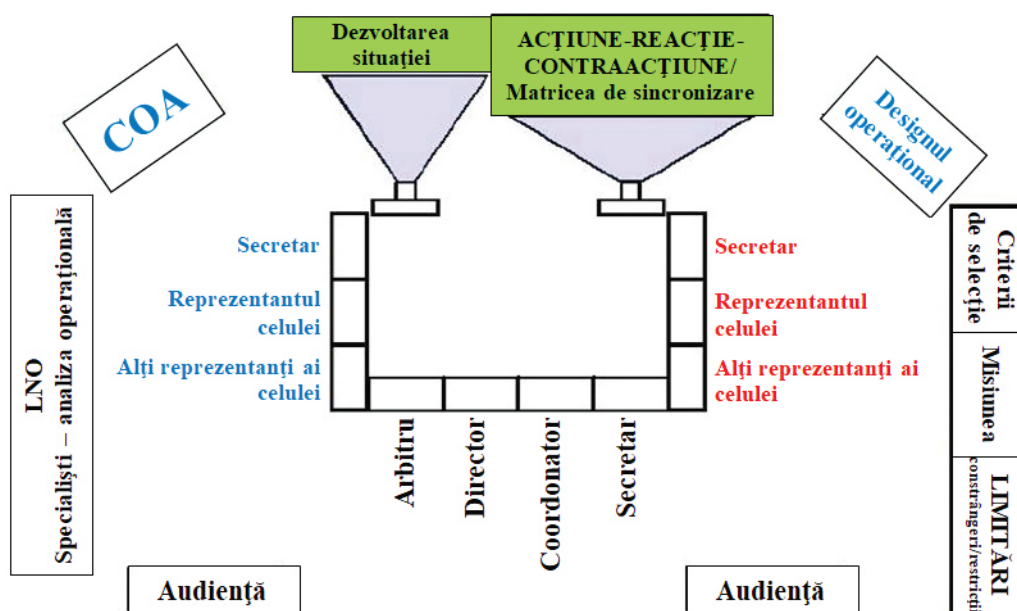

Figura nr. 1: Variantă de amenajare a sălii de desfășurare a jocului de război⁸

Executarea jocului de război reprezintă etapa cea mai importantă, cu ponderea cea mai mare în ceea ce privește durata și efortul depus, și presupune parcurgerea a trei părți: stabilirea condițiilor inițiale, desfășurarea rundelor de joc în cadrul secvențelor și evaluarea fiecărei secvențe.

Stabilirea condițiilor inițiale are ca scop introducerea în situația din teatru și este executată

tipul și perioada de executare a operației, zona de operație, starea finală dorită), direcționările de planificare a operației din care evidențiază limitările (constrângeri și restricții), centrele de greutate (proprii și ale adversarului) și criteriile de selecție ale comandantului⁹. Nu în ultimul

⁹ Criteriile de selecție ale comandantului trebuie să includă ce este mai important pentru îndeplinirea misiunii privind liniile de operații, condițiile decisive, cunoștințe, riscuri etc. Ele constituie reperate de bază în analiza rezultatelor obținute la sfârșitul secvențelor. Pe baza lor, se determină avantajele și dezavantajele fiecărui curs de acțiune analizat (de exemplu, evitarea victimelor colaterale, risc, simplitate, flexibilitate, tempo, sustenabilitate).

⁸ Figură preluată și adaptată din Marc Birnstiel et al., *Wargaming – guide to preparation and execution*, General/admiral Staff Officer Course, Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg, 2006, p. C-2.

rând, se precizează măsuri de coordonare și alte informații privind desfășurarea WG (combinațiile dintre cursurile de acțiune ale forțelor proprii și cele ale adversarului, atribuții ale personalului, măsuri de coordonare, timpii alocați WG și cei pentru intervenții etc.).

Parcurgerea fiecărei secvențe presupune executarea succesivă a următoarelor activități: prezentarea COAs jucate, desfășurarea rundelor de joc și analiza finală a secvenței. Numărul de secvențe este egal cu numărul de combinații dintre COAs proprii și cele ale adversarului și este dat de produsul acestora (de exemplu, pentru 3 COA proprii și 2 COA ale adversarului se vor parcurge 6 secvențe. O secvență (de exemplu, COA 1 vs. COA probabil, COA 1 vs. COA periculos etc.) este divizată în cicluri (runde). La sfârșitul fiecărei secvențe, se realizează o analiză finală a rezultatelor, verificându-se completarea corectă și coerentă a matricei de sincronizare.

În cadrul *prezentării cursurilor de acțiune jucate*, fiecare reprezentant al celulelor BLUE și RED prezintă pe scurt COAs analizate în secvența respectivă, utilizând situația generală, în scopul uniformizării nivelului de cunoaștere a participanților, privind COAs și ideile de bază ale concepției operației (designul operațional inițial).

Desfășurarea rundelor de joc presupune parcurgerea unor cicluri „ACȚIUNE – REACȚIE – CONTRAACȚIUNE”. Fiecare rundă începe cu o prezentare a situației inițiale jucată, specifică segmentului ales (conform metodei WG) și se finalizează cu FAZA COGNITIVĂ. Rundele de joc corespund unor segmente de timp, stabilite de către coordonatorul WG. La începutul fiecărei runde, se descrie situația inițială specifică acestuia, și anume se stabilesc condițiile operative și tactice care influențează operația, inclusiv considerentele de natură politică, tipul amenințărilor, condițiile de mediu, civile, media, de informare etc. Apoi, actorul A *acționează*, actorul B *reacționează* și actorul A *contraacționează*. Rezultatele fiecărei runde sunt analizate și consemnate în matricea de sincronizare, în faza cognitivă. Tot în această fază, se realizează și stabilirea condițiilor în care urmează să se joace următoarele runde. În funcție de metoda de WG utilizată, în următoarea rundă

se poate analiza un segment conectat cronologic cu anteriorul sau un segment separat. Dacă o rundă încheiată are efecte asupra următoarei (introducerea prematură în operație a forțelor sau o dimensiune mai mare a forțelor), acesta se consemnează în matricea de sincronizare, iar situația inițială din următoarea rundă se adaptează corespunzător.

Parcurgerea unei runde – Situația inițială

La începutul fiecărei runde, directorul pregătește executarea acesteia. El prezintă situația din zona de operație, specifică segmentului supus analizei, prezentând alocarea, dispunerea și puterea de luptă a forțelor RED și BLUE (și WHITE, dacă este necesar). Coordonatorul îl asistă pe director, prezentând aceste informații sub formă grafică. Apoi, directorul decide cine are inițiativa pentru a începe mutarea.

Parcurgerea unei runde – ACȚIUNE

Reprezentantul părții care are inițiativa (A) prezintă segmentul din COA, utilizând vigneta. Aceasta include, printre altele, obiectivele de atins și prezentarea cooperării cu alte structuri, la nivelul de detaliere necesar. Trebuie luate în considerare toate forțele și capacitățile, sarcinile primite și acțiunile planificate (ocupare dispozitiv de luptă, manevre, acțiuni de luptă). Directorul se asigură că informațiile prezentate sunt vizibile de către toți participanții. Coordonatorul se asigură că nivelul de detaliere și timpul acordat sunt respectate. Dacă este necesar, el poate adresa întrebări pentru clarificare. În cazul apariției unor elemente controversate, directorul solicită arbitralului să ia o decizie. Secretarii celulelor și al conducerii WG înregistrează rezultatele și consemnează primele idei pentru faza cognitivă, alături de diferite informații și concluzii.

Parcurgerea unei runde – REACȚIE

Reprezentantul părții oponente (B) prezintă segmentul din COA, utilizând vigneta. Acțiunile prezentate nu trebuie să constituie exclusiv o reacție la ACȚIUNE, ci pot conține și măsuri sau acțiuni independente de aceasta. Un element important îl constituie culegerea informațiilor și acțiunile de recunoaștere. Este extrem de important care dintre acțiunile desfășurate de către partea A în ACȚIUNE pot fi descoperite. Dacă acestea nu pot fi observate de către partea

B, segmentul corespunzător din COA al părții B trebuie executat fără informații privind acțiunile părții A. Dacă este posibilă obținerea de informații privind partea A, atunci trebuie luate măsuri flexibile în cadrul vignetei acestuia (mascarea sau asumarea faptului că partea B poate cunoaște acele informații). Sarcinile directorului, coordonatorului și ale secretarilor rămân aceleași.

Parcurgerea unei runde – CONTRAACȚIUNE

Este cea mai flexibilă parte a „mutării”. Reprezentantul părții A face referire la evenimentele prezentate în ACȚIUNE și REACȚIE, corelate cu opțiunile din vigneta sa. Pentru aceasta, trebuie analizate capacitățile proprii de descoperire pentru a identifica acțiunile din cadrul REACȚIEI, care pot fi observate. Sarcinile directorului, coordonatorului și secretarilor rămân aceleași.

Parcurgerea unei runde – Faza cognitivă

Scopul acestei faze este de a înregistra informațiile identificate de către director și concluziile în matricea de sincronizare. Rezultatele înregistrate pe parcursul mutării vor fi analizate de către fiecare participant la WG (responsabil – directorul WG). Pentru analiza rezultatelor, directorul este consiliat de către experți, ofițeri de legătură și reprezentanții celulelor. Directorul determină informațiile importante și concluziile. În concordanță cu instrucțiunile directorului, informațiile colectate și concluziile rezultate sunt introduse în matricea de sincronizare.

Analiza finală a unei secvențe are loc după parcurgerea tuturor ciclurilor dintr-o secvență. Directorul însumează toate fazele cognitive pentru a le sintetiza în evaluarea finală a COA al forțelor proprii analizate. Criteriile de selecție ale comandantului sunt reperele de bază în această analiză a rezultatelor obținute la sfârșitul secvenței. De aici, se determină avantajele și dezavantajele COA analizat. Acestea includ aserțiuni calitative privind posibilitatea de preluare a inițiativei, realizarea surprinderii sau riscuri asociate acțiunilor. Analiza finală încheie desfășurarea fiecărei secvențe și trebuie să aibă loc în momentul în care există suficiente informații și concluzii pentru a se face în mod eficient.

2. Evaluarea finală a rezultatelor jocului de război

Această activitate se desfășoară după încheierea analizei finale a fiecărei secvențe din cadrul WG. Pe baza informațiilor și concluziilor rezultate, se va putea realiza compararea cursurilor de acțiune ale forțelor proprii, astfel încât, în secvențele ulterioare din cadrul procesului de planificare operațională, să se ia decizia privind alegerea celui mai bun COA și să se parcurgă secvența de optimizare a acestuia. La activitatea de evaluare participă directorul, coordonatorul, reprezentanții celulelor RED și BLUE și experții. Ei trebuie să utilizeze criteriile de selecție ale comandantului, ca repere de bază, și rezultatele obținute pe timpul WG.

Evaluarea finală a rezultatelor are ca obiect observațiile și concluziile rezultate din WG. Acestea conțin informații esențiale referitoare la estimarea pierderilor, cerințe adiționale de forțe și capacități și cerințe de sincronizare a acțiunilor, punctele de decizie (și cerințele de informații critice care le sprijină), variantele și alternativele necesare, riscurile și oportunitățile semnificative, în funcție de COAs ale oponentilor, sarcini ale structurilor subordonate, precum și posibilități de optimizare a fiecărui COA al forțelor proprii și corectarea deficiențelor¹⁰.

Înregistrarea rezultatelor se poate face sub formă narativă sau schematică și contribuie la realizarea produselor informaționale, dintre care o parte va fi utilizată la analiza fiecărui COA al forțelor proprii: lista avantajelor și dezavantajelor (din analiza finală a fiecărei secvențe), matricea de sincronizare (completată pe timpul desfășurării secvențelor), harta cu segmentele analizate în cadrul WG, imaginea generală a COA. Analiza fiecărui COA se bazează așadar pe sinteza informațiilor și concluziilor rezultate din analiza finală a fiecărei secvențe, în care un COA al forțelor proprii a fost confruntat cu unul al adversarului. Este important de precizat faptul că se pot compara cursurile de acțiune ale forțelor proprii numai după determinarea avantajelor și dezavantajelor fiecăruia.

¹⁰ SMG-3, Manualul de planificare a operațiilor, București, 2016, art. 0437.

Compararea cursurilor de acțiune ale forțelor proprii reprezintă secvența care fructifică cea mai mare parte din informațiile obținute în urma desfășurării jocului de război. Rezultatul acestei activități se materializează, în special, prin selectarea unui COA al forțelor proprii, care va fi optimizat și dezvoltat ulterior în plan. Adiacent, se configurează diferite modalități de acțiune de contingență, care se dezvoltă cu grade diferite de detaliere, în funcție de riscul generat de situațiile pe care trebuie să le rezolve. Aidoma întregului proces de planificare, și această activitate de comparare a COAs are un grad estimativ pronunțat, însă nivelul de probabilitate atribuit poate fi ridicat prin utilizarea conjugată a unor metode care pun la dispoziția decidentului o serie de instrumente informaționale ce evidențiază și justifică decizia luată. Aceste metode de sprijin a deciziei realizează compararea COAs proprii din punct de vedere calitativ și cantitativ.

Metodele de comparare calitative vizează compararea avantajelor și dezavantajelor inerente fiecărui COA, analiza pe baza matricei SWOT și compararea performanțelor (eficacității), costurilor și riscurilor în funcție de COAs ale oponentilor. Fiecare dintre aceste trei metode menționate oferă decidentului informații structurate a căror eficiență se află într-o relație de proporționalitate directă cu acuratețea completării produselor rezultante. Atât în cadrul acestui set de comparații, cât și în cel ce urmează (cel cantitativ), relevanța și veridicitatea rezultatelor jocului de război, precum și eficiența valorificării acestora sunt cruciale.

Metodele cantitative urmăresc compararea COAs în funcție de criteriile de selecție, stabilite de către comandant. COAs elaborate vor îndeplini în mod diferit aceste criterii de selecție, iar participanții la procesul de luare a deciziei trebuie să pună la dispoziția comandantului produse ale analizei informaționale care să evidențieze cât mai bine aceste diferențe. Metodele cantitative generează matrice, care prezintă diferite tipuri de indicatori de comparație atribuiți fiecărui COA, în funcție de criteriile de selecție ale comandantului. În consecință, rezultatele aplicării metodelor cantitative pun la dispoziția decidentului tablouri care evidențiază

gradul în care COAs satisfac criteriile de selecție, specificate în prealabil, utilizând în acest sens descriptori sintetici (ridicat/moderat/scăzut), indicatori numerici ponderați sau indicatori codificați (++/+/0/-/--).

Astfel, cele trei tipuri de metode pot fi aplicate în mod conjugat, dar, în tot acest proces de comparare, nu trebuie uitat faptul că el rămâne un proces subiectiv și nu trebuie schimbat într-o ecuație matematică. În final, rolul acestora nu trebuie să depășească rolul de a pune la dispoziția decidentului instrumente ajutătoare cât mai clare și, în consecință, eficiente pentru luarea deciziei privind alegerea COA al forțelor proprii și optimizarea acestuia.

Cele prezentate mai sus vizează scopul principal al jocului de război, și anume generarea produselor necesare comparării cursurilor de acțiune a forțelor proprii și identificarea celui optim dintre acestea, însă nu trebuie uitate celelalte scopuri la atingerea cărora contribuie informațiile rezultate din desfășurarea acestui proces. Un rol extrem de important al jocului de război îl ocupă validarea/invalidarea estimărilor realizate de către specialiștii din cadrul statului major, ca produs al prognozei. De vreme ce designul operației și, în special, COAs ale forțelor proprii și ale adversarului, confruntate în cadrul jocului de război, sunt configurate pe baza unor informații estimative, dintre care unele se află încă la nivelul de ipoteze, validarea sau invalidarea și ajustarea acestora devine esențială. În acest sens, prin parcurgerea jocului de război, comandantul și statul major au posibilitatea să vizualizeze pas cu pas operația, în diferite variante de executare, pe de o parte, în scopul sincronizării acțiunilor și, mai ales, pentru a identifica gradul de certitudine aferent estimărilor rezultate din procesul de prognoză. Unele dintre cele mai importante aspecte vizate sunt: determinarea necesarului de capabilități, identificarea punctelor tari, a deficiențelor și a vulnerabilităților acestora și formularea unor eventuale cereri, în cazul constatării insuficienței. În acest caz, este vizată în mod direct eficiența desfășurării operației, aflată în conexiune directă cu alocarea resurselor, în special a celor umane și materiale, ceea ce conferă acestui scop urmărit

o importanță crucială în economia acțiunilor militare viitoare.

Un alt deziderat, important în egală măsură, se referă la identificarea principalelor elemente ale designului operației și, în consecință, a concepției operației care va fi dezvoltată în continuare din COA selectat. Dintre toate acestea, ne vom referi la punctele de decizie, adică „punctele definite în spațiu și timp, identificate pe timpul procesului de planificare, în care se anticipează necesitatea luării unei decizii de către comandant, cu privire la un anumit curs de acțiune”¹¹, pe timpul executării operației. Desfășurarea corectă și eficientă a jocului de război permite anticiparea posibilelor evenimente și identificarea potențialelor riscuri și oportunități pentru contracararea și exploatarea diferitelor situații care pot apărea pe timpul executării operației. De regulă, modalitățile de acțiune, rezultate în urma considerării acestora, sunt dezvoltate în planuri de contingență, menite să configureze răspunsul optim în situații care pot fi critice sau decisive. Analizând modul de desfășurare a jocului de război, în special etapa de executare a rundelor din cadrul secțiunilor, se poate constata că identificarea punctelor de decizie și a modalităților de acțiune alternative cursului principal este în strânsă legătură cu modul în care se realizează aprecierea rezultatelor ciclului ACȚIUNE–REAȚIE–CONTRAACȚIUNE. Ne referim aici la evaluarea rezultatelor confruntării dintre cele două forțe, mai ales în ceea ce privește aprecierea probabilității de obținere a succesului (eficacitate) și înregistrarea de pierderi (eficiență), precum și în ceea ce privește identificarea posibilității unei părți de a detecta acțiunile celeilalte. Aprecierea cantitativă și calitativă a celor două aspecte menționate îi revine, în cazul apariției dilemei, arbitrilor, la solicitarea directorului WG. Pentru prima dintre probleme – aprecierea eficacității și eficienței acțiunilor forțelor care se confruntă –, decizia arbitrilor este sprijinită, de cele mai multe ori, de cercetarea/analiza operațională, în parte desfășurată de către specialiști. Analiza operațională presupune, pe de o parte, implementarea de modele și algoritmi matematici

¹¹ SMG-3, Manualul de planificare a operațiilor, București, 2016, Anexa nr. 1 – Termeni și definiții.

și logici, dezvoltarea de analize statistice și simulări, iar, pe de altă parte, valorificarea competenței și experienței specialiștilor, precum și a modelelor operaționale și lecțiilor învățate, deduse din acțiunile anterioare. Modelele matematice și simulările constituie nucleul analizei operaționale, însă doar rezultatele obținute în urma implementării acestora, analizate separat, oferă o bază limitată pentru luarea deciziilor. Ele trebuie interpretate de către specialiști pe baza competenței acestora, corelată cu lecțiile învățate, astfel încât să ofere mai mult decât simple tendințe, și anume răspunsuri viabile. Toate acestea sunt întrebuințate de către specialiști și de către arbitru pentru a identifica factorii cantitativi și calitativi, care determină rezultatul acțiunilor forțelor proprii, precum și modalitatea de acțiune/reație a adversarului. În acest fel, analiza operațională oferă un sprijin justificativ procesului de luare a deciziei, îmbunătățind procesul de planificare operațională prin oferirea unui suport care diminuează gradul de incertitudine al estimărilor intuitive.

Concluzii

Indiferent de nivelul la care se pregătesc și se execută acțiunile militare, planificarea acestora presupune un set de activități, în cadrul căruia estimarea, ca „proces de rezolvare a unei probleme militare, direcționat de comandant, care se aplică unei probleme neclar definite, în condițiile unui mediu dinamic și caracterizat de incertitudine, împotriva unor scopuri concurente, schimbătoare sau neclar definite, adeseori având mize ridicate, și fiind desfășurat în situații de timp limitat”¹², ocupă un rol fundamental. Prin posibilitatea oferită de către jocul de război comandantului, de a vizualiza în mod secvențial modalitățile de angajare a forțelor proprii în cadrul cursurilor de acțiune, acesta se constituie într-un instrument de bază în luarea deciziei privind selectarea celei mai bune opțiuni militare, pentru a fi dezvoltată în planul operației. Mai mult, oportunitatea de a analiza în mod sistematic efectul acțiunilor forțelor proprii, în opoziție cu cele ale

¹² SMG-3, Manualul de planificare a operațiilor, București, 2016, art. 0423.

adversarului, în contextul mediului operațional, și de identificare a punctelor de decizie în care se impune o adaptare a planului, fie din punctul de vedere al capacităților, fie din punctul de vedere al acțiunilor, justifică necesitatea de a utiliza jocul de război. Considerăm că acest proces, într-o variantă din ce în ce mai eficientă și eficace, trebuie să facă parte din planificarea acțiunilor la orice nivel al artei militare, tactic, operativ sau strategic și chiar la nivel politic. Desigur că selectarea opțiunii de răspuns în situație de criză sau atac armat, în contextul planificării acțiunilor de apărare și securitate la nivel național, presupune o adaptare a acestei metode analitice specificului procesului de luare a deciziei la nivel politic. În acest caz, abordarea bazată pe efecte presupune un set de acțiuni care să integreze toate instrumentelor de putere ale actorului de tip statal, astfel încât să se obțină atingerea stării finale dorite. Această condiție determină o regândire a instrumentelor de prognoză, care sprijină decizia privind obținerea succesului și eficiența acțiunilor analizate în mod secvențial, în sensul extinderii ariei de acoperire privind datele cu care operează acestea.

BIBLIOGRAFIE:

1. Birnstiel, Marc et al., *Wargaming – guide to preparation and execution*, General/admiral Staff Officer Course, Führungsakademie der Bundeswehr, Hamburg, 2006.
2. AJP-01 (E), *Allied Joint Doctrine*, NATO Standardization Office, 2017.
3. FT-1, *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre*, București, 2017.
4. COPD, *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive (V2.0)*, SHAPE, 2013.
5. FT-2, *Manualul activității de stat major a comandamentelor din Forțele Terestre în operații*, București, 2012.
6. S.M.G./P.F.-5, *Doctrina planificării operațiilor în armata României*, București, 2013.
7. S.M.G./P.F.-3, *Doctrina pentru operații întrunite*, București, 2014.
8. SMG-3, *Manualul de planificare a operațiilor*, București, 2016.

SOCIAL MEDIA ÎN ANALIZA DE INTELLIGENCE

Teodor TROPOTEI*

Dr. Ioan DEAC**

Boomul tehnologic, înregistrat la finele mileniului II și începutul mileniului III, a determinat mutații majore, fără precedent în modul în care oamenii comunică, interrelaționează și interacționează pe toate palierele vieții personale, sociale sau profesionale. Invențiile tehnologice și gadgeturile s-au infiltrat subtil, insesizabil, dar indispensabil în realitatea cotidiană.

Articolul își propune să analizeze în ce măsură aplicații, softuri, site-uri web, special create pentru realizarea și diseminarea de conținut (în format audio, video, text etc.) social media între membrii unor grupuri sociale, pot reprezenta provocări sau oportunități pentru procesele specifice de intelligence.

Cuvinte-cheie: *intelligence; social media; ciclul de intelligence; SOCMINT; OSINT; HUMINT.*

1. Definiri conceptuale

Ne-am propus să realizăm în cele ce urmează o delimitare conceptuală și contextuală a ceea ce noi credem că va deveni o etapă marcantă pentru organizațiile de *intelligence* și va produce o schimbare majoră în modul în care acestea operează. Această schimbare majoră este determinată de apariția în mediul online a unor comunități virtuale, de tipul celor create în jurul unor proiecte contributive (de exemplu,

Wikipedia), a unor bloguri personale cu tematică socială, politică, economică, culturală ș.a.m.d. (primele trei locuri sunt ocupate de: <https://www.gatesnotes.com/>, <https://aliciakeys.com/>, <https://www.narendramodi.in/>)¹, a unor jocuri virtuale online (de exemplu, Counter Strike, World of Warcraft, Guild Wars, Final Fantasy Series, conform articolului realizat de Jamie Payne²), a unor rețele sociale sau profesionale (de exemplu, Facebook, LinkedIn), a platformelor care permit distribuirea de diverse conținuturi: text, video, audio, foto (de exemplu, BookCrossing, Youtube, Flickr, Slideshare, Trilulilu etc.).

Vom trece în revistă, într-o manieră concisă, dar edificatoare, conținutul conceptului *intelligence*, cu sensul în care vom utiliza terminologia introdusă de către Sherman Kent³, care, la mijlocul secolului trecut, definea termenul în trei moduri ce desemnau atât activitatea efectivă desfășurată, organizațiile care o derulează, cât și produsul finit al acestora.

---

¹ ***, „Top 100 most Influential Bloggers on the Web”, last updated 26 June 2019, URL: https://blog.feedspot.com/influential_blogs/, accesat la 26.06.2019.

² Jamie Payne, „Top 12 Most Popular MMORPGS, Ranked By Total Active Users”, 17 May 2018, Updated 15 April 2019, URL: <https://twinfinite.net/2018/05/most-popular-mmorpgs/10/>, accesat la 03.03.2019.

³ Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, New York, 1949, p. 151.

* Teodor TROPOTEI este student doctorand la Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București. E-mail: tropotei_teodor@yahoo.com

** Dr. Ioan DEAC este profesor universitar în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București. E-mail: ioan.deac@animv.ro

Ca etapă a procesului de *intelligence*, culegerea de informații este probabil una dintre cele mai vechi activități umane, determinată, probabil, de nevoia de a asigura supraviețuirea și, mai târziu, avantajul competitiv în relația cu diverși oponenți economici, militari, politici etc. Referitor la acest aspect, David Kahn⁴ preciza că schimbul de informații, supraviețuirea și evoluția speciei umane și, mai târziu, *intelligence* s-au realizat datorită apariției limbajului vorbit.

Completând ideea formulată de acesta, Eduard Waltz⁵ menționa că activitățile de colectare a informațiilor sunt derulate în baza unei nevoi existențiale, a unei necesități de a cunoaște, de a estima și de a contracara eventuale evoluții ale unor acțiuni sau situații. În acest sens, colectarea informațiilor s-a realizat în maniere diferite, în decursul istoriei umanității: până în perioada Revoluției Industriale, au fost utilizate, preponderent, surse umane, pentru ca, ulterior, ponderea acestora să scadă, fiind folosite, din ce în ce mai pregnant mijloace tehnice de colectare a datelor.

Același autor avansa ideea că, în perspectivă, activitatea de *intelligence* se va baza pe controlul perceptiv al țintei sau al publicului țintă, deziderat care se va realiza prin acțiuni de influențare și de manipulare.

Conceptul Social Media Intelligence (SOCMINT) face referire la etapele de identificare, colectare, colaționare, verificare, validare și analiză a datelor existente online pe site-urile de socializare, utilizând atât metode intruzive, cât și nonintruzive⁶. Mai precis, utilizând datele și informațiile obținute din Social Media Intelligence, comunitățile de *intelligence*, păstrând rigorile impuse de necesitatea respectării principiului legalității activităților desfășurate, au posibilitatea de a:

⁴ David Kahn, „An Historical Theory of Intelligence”, în *Intelligence Theory. Key Questions and Debates*, Edited by Peter GILL, Stephan MARRIN and Mark PHYTIAN, Studies in Intelligence Series, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2009, p. 4.

⁵ Edward Waltz, *Knowledge Management in the Intelligence Enterprise*, Boston, Artech House, 2003, p. 2.

⁶ Richard Norton-Taylor, „Former spy chief calls for laws on online snooping”, în *The Guardian*, 24 April 2012, URL: <https://www.theguardian.com/technology/2012/apr/24/former-spy-chief-laws-snooping>, accesat la 05.03.2019.

- monitoriza persoane sau comunități/grupuri de persoane în vederea identificării unor modele comportamentale (de exemplu, predicția proceselor de radicalizare și a comportamentelor violente într-un grup țintă);

- influența, în mediul *online*, evenimente care ar putea contribui la generarea sau amplificarea unor riscuri, amenințări sau vulnerabilități la adresa mediului de securitate (de exemplu, creșterea nivelului de reziliență, raportat la posibilitatea apariției și dezvoltării procesului de radicalizare în cadrul unor categorii/grupuri sociale).

2. Arme vechi într-un context nou

Într-un articol publicat recent, Tiberiu Lazăr⁷ deoalează modul în care o astfel de acțiune poate fi realizată, manieră acțională pe care autorul o intitulează *rețeta manipulării*, utilizând un instrumentar aplicabil *online*.

Astfel, pornind de la considerentele că un individ va filtra în mediul *online* doar subiectele care sunt asemănătoare propriului sistem de valori și credințe, un agresor informațional va proceda etapizat astfel: mesajul cu rol manipulator va porni de la fapte adevărate, verificabile, provenite din surse credibile; ulterior, acestea vor fi prelucrate pentru a prezenta o versiune deformată și exagerată a realității, căreia îi vor fi atașate elemente dezirabile persoanei sau publicului țintă; produsul va fi ulterior diseminat în mediile de socializare pe care le frecventează, iar un rol important în preluarea și revehicularea acestor mesaje va fi asumat de mass-media sau de *social media*, ceea ce va conferi mesajelor validare și continuitate.

Ideea se dovedește perfect realizabilă, exemplele abundând în comunicarea cotidiană din social media și conexă social media, dat fiind contextul virtual în care funcționează aceasta și cu acces neîngrădit al publicului de pe întreg globul la același conținut tematic. Cu titlu de exemplu iconic, de dată recentă și elocvente în

⁷ Tiberiu Lazăr, „Social media, instrument cu dublă utilizare”, în *Revista Intelligence*, București, 16 aprilie 2018, URL: <http://intelligence.sri.ro/social-media-instrument-cu-dubla-utilizare/>, accesat la 05.03.2019.

acest sens sunt situațiile referitoare la ingerința Rusiei, prin intermediul Institutului pentru Studiarea Internetului din Sankt Petersburg, în Brexit, în alegerile din SUA sau în referendumul privind independența catalană⁸.

Mai multe rapoarte, studii și articole publicate relevă faptul că platformele de socializare sunt utilizate pentru a manipula opinia publică sau pentru a strânge date (*data mining*) despre utilizatori, despre preferințele, hobby-urile, interesele acestora.

Elocvent în acest sens este raportul *Facebook and Twitter are being used to manipulate public opinion (Facebook și Twitter sunt folosite pentru a manipula opinia publică)*⁹, realizat în urma studiului efectuat de către Universitatea din Oxford, prin intermediul *Oxford Internet Institute's Computational Propaganda Research Project* (Proiectului de cercetare în domeniul propagandei cu ajutorul computerelor al Institutului pentru internet al Oxford) în nouă țări: Brazilia, China, Taiwan, Germania, Polonia, Canada, Ucraina, Rusia, SUA. Raportul prezintă modul în care social media este utilizată de către guverne sau indivizi pentru a promova informații deformate sau pentru a derula acțiuni de propagandă.

Cu titlu de exemplu, preluăm din raportul citat următoarele informații:

- în Rusia, peste 45% dintre conturile foarte active sunt boți;
- în Taiwan, funcționează mii de conturi automate care fac propagandă Chinei;
- în SUA, conturile automate pe cele două rețele de socializare (Facebook și Twitter) au făcut campanie politică unor candidați pentru a spori gradul de încredere al populației în aceștia.

⁸ Iulian Chifu, „Brexitul forțat pe social media: 150.000 de conturi false de Twitter și Facebook ale fabricii de troli din Rusia. Pulsul planetei”, în *Evenimentul Zilei*, ediția on-line, 30 noiembrie 2017, URL: <https://evz.ro/brexitul-fortat-social-media.html>, accesat la 06.03.2019.

⁹ Alex Hern, „Facebook and Twitter are being used to manipulate public opinion – report”, în *The Guardian*, ediția on-line, 19 June 2017, URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/jun/19/social-media-propaganda-manipulating-public-opinion-bots-accounts-facebook-twitter>, accesat la 06.03.2019.

Exemplele prezentate arată cât de relevant și de masiv este impactul pe care rețelele de socializare îl au în formarea, respectiv, în deformarea opiniei publice, grație numărului mare de utilizatori. Datele statistice recente, furnizate de Zephora Digital Marketing (29.07.2018)¹⁰, arată în ce măsură poate fi cuantificată și estimată influența pe care o rețea de socializare – Facebook¹¹ – o poate avea la nivel mondial:

- peste 2,23 miliarde de conturi active;
- peste 1,15 miliarde utilizatori activi zilnic (a căror activitate online este de cca. 20 de minute zilnic);
- peste 83 de milioane de profiluri false (*fake*);
- peste 300 de milioane de fotografii *uploadate* zilnic;
- în fiecare 60 de secunde, cca. 510.000 de comentarii și 293.000 de *updateuri* de status ale utilizatorilor;
- 16 milioane de pagini de afaceri.

Contextul prezentat este în măsură să justifice ceea ce unii specialiști ai domeniului pretind că ar fi o revoluție a domeniului *intelligence*¹², produsă de apariția și dezvoltarea social media. Din perspectiva realizării unui produs de *intelligence*, nicio structură de informații care parcurge un *ciclu de intelligence* nu poate omite domeniul social media din activitățile de planificare, de colectare a datelor, de analiză și de diseminare.

3. Perspectiva organizațiilor de *intelligence*

În mod tradițional, culegerea informațiilor se realizează prin utilizarea surselor umane, activitate cunoscută în literatura de specialitate sub titulatura de HUMINT. Ulterior Revoluției Industriale, această etapă a ciclului s-a

¹⁰ ***, „The Top 20 Valuable Facebook Statistics”, Updated June 2019, URL: <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics/>, accesat la 10.03.2019.

¹¹ Rob Price, „Facebook’s stock is tanking more than 20% after executives warn that revenue growth rates are coming down”, Jul. 25, 2018, URL: <https://www.businessinsider.com/facebook-q2-earnings-2018-7>, accesat la 12.03.2019.

¹² Iuliana Florina Tudoriu, „SOCMINT – Oportunități limitate?”, în *Revista Intelligence*, 20 iunie 2017, URL: <http://intelligence.sri.ro/socmint-opportunitati-limitate/>, accesat la 12.03.2019.

diversificat și a căpătat valențe tehnice, tot mai diversificate: TECHINT (informații din surse tehnice), IMINT (informații înregistrate pe peliculă), PHOTOINT (obținute prin fotografiere aeriană), SIGINT (obținute din semnalele de transmisiuni), MASINT (amprente electronice), OSINT (informații din surse deschise), MEDINT (informații din surse medicale) etc.¹³

În prezent, organizațiile de *intelligence* se axează din ce în ce mai mult pe culegerea datelor din surse deschise, care se pot dovedi viabile și extensive. Acest drum a fost deschis cu mult înainte prin utilizarea surselor de informații deschise, ceea ce presupunea, în special, accesarea de informații din date oficiale, din presă, din publicații academice etc.

Credem că este necesară realizarea unei delimitări conceptuale între OSINT și SOCMINT, deși surse bibliografice, apropiate *intelligence*-ului american, indică SOCMINT ca o subcategorie a OSINT¹⁴. Cu toate acestea, putem argumenta diferențele dintre cele două domenii, chiar dacă, până la un punct, cele două domenii se bucură de anumite similitudini: dacă OSINT se ocupă strict de conținuturile accesibile public (cu acces nereglementat), SOCMINT se ocupă atât de conținuturile informaționale publice, cât și de conținuturile informaționale private, întrucât implică monitorizarea și supravegherea informațiilor (mesaje, fotografii etc.) vehiculate în zona de interrelaționare dintre persoane, dintre persoane și grupuri, dintre grupuri de persoane¹⁵. În același domeniu, al tehnicilor utilizate în colectarea informațiilor în cele două domenii analizate, OSINT presupune culegerea noninvazivă de informații¹⁶, în timp ce SOCMINT implică utilizarea în mediul virtual

(*on-line*) de metode și tehnici specifice HUMINT (de exemplu, tehnicile de *elicitare*¹⁷) și aparatură, softuri, tehnologii care aparțin CYBERINT.

De asemenea, apărute în perioade istorice diferite, cele două concepte fac referire la procesualități diferite. Prima mențiune a conceptului OSINT datează din anul 1941, când președintele american Roosevelt a alocat 150.000 de dolari pentru înființarea Foreign Broadcast Monitoring Service (FBMS), „*cu scopul de a înregistra, traduce, stenografia și analiza programe radio propagandistice îndreptate împotriva SUA*”¹⁸. În 2011, un specialist britanic în *intelligence*, sir David Omand, a teoretizat SOCMINT drept un nou domeniu, care se află la intersecția dintre OSINT și SIGINT și desemnează colectarea, analizarea și procesarea, în manieră tehnică, prin intermediul unor programe și aplicații specializate, informații vehiculate în social media.

În vederea legitimizării SOCMINT, echipa de specialiști britanici, condusă de sir David Omand, a inițiat o clasificare a modalităților intruzive și nonintruzive utilizate în cadrul SOCMINT, sens în care menționăm:

- *Open source SOCMINT* (din surse deschise) – se referă la colectarea, prin metode ce nu presupun interceptarea sau disimularea, de informații din surse accesibile în mod public (evitându-se obținerea de informații cu caracter privat, cu excepția situațiilor în care utilizatorul nu a exprimat în mod explicit așteptări în acest sens; de exemplu, informații tip open source, preluate din Twitter via API-Application Programme Interface)¹⁹;

¹³ Isabelle Laumonier, *Internet sous l'oeil des services de renseignement*, 2003, URL: http://www.memoireonline.com/05/06/155/m_internet-sous-l-oeil-des-services-de-renseignement8.html, accesat la 12.03.2019.

¹⁴ Joel Vargas, *A comprehensive assesment of the impact of social media in the United States Intelligence Community*, Contingent Security Services, 2014, p. 26, URL: www.contingentsecurity.com, accesat la 12.03.2019.

¹⁵ ***, *Social Media Intelligence*, URL: <https://privacyinternational.org/explainer/55/social-media-intelligence>, accesat la 13.03.2019.

¹⁶ În speță, prin accesarea *big data* a unor baze de date mari cu acces nerestricționat.

¹⁷ *Elicitarea* este o tehnică utilizată pentru a colecta informații din surse umane care nu sunt accesibile decât prin tehnici specifice informative, cf. „Elicitation Techniques”, URL: <https://www.fbi.gov/file-repository/elicitation-brochure.pdf/view>, accesat la 02.03.2019; Cf. DOD Dictionary of Military and Associated Terms, February 2017, URL: <https://www.hsdl.org/?view&did=799027>, *elicitarea*, din perspectiva *intelligence*, reprezintă achiziționarea de informații de la o persoană sau un grup de persoane într-o manieră care nu deconspiră intenția interviului sau conversației (JP 2-0), accesat la 02.03.2019.

¹⁸ ***, „Ghid OSINT”, Centrul de Surse Deschise, S.R.I., URL: http://www.sri.ro/upload/Ghid_OSINT.pdf, accesat la 12.02.2019.

¹⁹ În opinia specialiștilor britanici, SOCMINT ar trebui să fie aplicat minimalist, proporționat scopului informativ

- *Directed surveillance SOCMINT* (cu scop de supraveghere focalizată) – este utilizat în vederea realizării unui profil detaliat al intereselor, punctelor de vedere și comportamentelor unei persoane prin surse deschise și/sau analiza rețelelor sociale²⁰;

- *Covert human intelligence sources SOCMINT* – similar, ca aplicabilitate și funcționalitate, cu HUMINT, utilizarea surselor umane acoperite pentru SOCMINT presupune crearea de identități digitale false (de exemplu, pseudoconturi pe rețelele de socializare Facebook sau Twitter etc.) *pentru a facilita accesul în grupuri sau chat rooms cu acces restricționat sau închis*; de asemenea, acest tip de activități presupune și interacțiunea cu membrii grupului țintă în vederea extragerii de informații;

- *Intercept or intrusive covert surveillance SOCMINT* (interceptarea sau supravegherea intruzivă SOCMINT) – *presupune măsuri ofensive care vizează obținerea de informații din cadrul conținutului comunicării realizate între două persoane prin monitorizarea, modificarea sau interferența cu sistemul de transmisiuni utilizate de către un transmițător și un receptor*. În realizarea acestui demers, sunt utilizate soluții automatizate (de exemplu, cele tip *crawler*, *spider*, *scraper*) care accesează informații fără a avea permisiunea serverului pe care sunt gestionate; în același tip de acțiuni, sunt incluse și *accesarea conturilor sau grupurilor care au acces restricționat/limitat precum și accesarea mesajelor directe (DM – direct messages), accesibile doar indivizilor între care sunt vehiculate*.

Echipa teoreticienilor britanici a identificat șase principii²¹, care ar trebui să ghideze utilizarea sa, mai cu seamă în situația în care acesta este folosit într-o manieră intruzivă (*Surveillance* vizat.

²⁰ Acest tip de SOCMINT presupune un mecanism suplimentar de autorizare statutară.

²¹ Sir David Omand, Jamie Bartlet, Carl Miller, *A ballance between security and privacy online must be struck...*, Demos, London, 2012, pp. 41-48, URL: <https://www.demos.co.uk/wp-content/uploads/2017/03/intelligence-Report.pdf>, accesat la 02.02.2019.

SOCMINT), raportat la drepturile și libertățile umane fundamentale ale SOCMINT: a) utilizarea invazivă ar putea fi justificată în condițiile în care servește securitatea națională sau asigură păstrarea ordinii și liniștii publice; b) fiecare acțiune derulată trebuie să fie justificată în cadrul fiecărei etape a ciclului de *intelligence*; c) motivarea recurgerii la astfel de metode trebuie raportată la principiile proporționalității și necesității²²; d) stabilirea unei autorități legitime care poate valida din punct de vedere etic și își poate asuma responsabilitatea pentru activitățile care perturbă intimitatea și confidențialitatea individuală în mediul online; e) SOCMINT nu ar trebui utilizat, dacă există posibilitatea de a utiliza mai multe sau alte tipuri de surse deschise de informații [...]; f) este necesar ca rezultatele, obținute în urma aplicării măsurilor intruzive, să fie pozitive.

După cum vedem, efortul cercetătorilor britanici s-a axat nu doar pe zona ce ține de delimitarea conceptuală a noului „-INT”, contextualizat de adoptarea, la nivel societal și global, a unor noi modalități de comunicare și, implicit, de organizare, ci, mai cu seamă, pe zona impactului acțional, din perspectiva respectării și salvagărdării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, după principiul echilibrului dintre asigurarea securității și respectarea intimității, în condițiile în care autorii articolului conștientizează nu atât iminența, cât mai ales amploarea utilizării social media în rutina cotidiană a organizațiilor de *intelligence*.

Chiar dacă cercetătorii britanici exemplifică utilitatea decisivă a SOCMINT în „identificarea activităților criminale, avertizare timpurie a neregulilor și amenințărilor la adresa publicului, formarea unei stări de conștientizare (*situational awareness*) în contextul unor mutații situaționale rapide [...]”²³, acest deziderat nu poate fi realizat fără trasarea coerentă și clară a limitelor axiologice, a cadrului principial în care pot fi realizate activitățile la care facem referire în prezentul articol.

²² Eventualele lezări, aduse la adresa drepturilor și libertăților cetățenești, nu trebuie să depășească pagubele care ar putea fi produse de materializarea amenințării ce se încearcă a fi combătute.

²³ Sir David Omand, Jamie Bartlet, Carl Miller, *op. cit.*, p. 9.

Considerăm că procesul de cartografiere a noului domeniu, realizat într-o manieră riguroasă și obiectivă atât de către practicienii, cât și de către teoreticienii domeniului, este o condiție *sine qua non* pentru stabilirea unui set de concepte unitar acceptate, care vor permite trasarea cu claritate a limitelor acționale ale SOCMINT.

4. Oportunități și limitări ale SOCMINT

Deși poate părea un subiect desuet, *globalizarea* își păstrează actualitatea și implică interdependențe multiple și complexe, presupune un proces amplu de interconectare și de metamorfozare societală la toate nivelurile, context în cadrul căruia Internetul și, în special, rețelele de socializare joacă un rol de catalizator al întregului proces. În fapt, societatea a dezvoltat noi metode de comunicare, ce îmbracă, în cazul *social media*, forma unor persoane virtuale (avatare), prin intermediul cărora sunt diseminate opinii, argumente, crezuri, viziuni ș.a.m.d., în medii care permit propagarea cu celeritate a informației și coagularea unor curente de opinie, care pot lua cu ușurință forma unor manifestări concrete, acțiuni ale căror urmări pot genera apariția unor mutații și transformări adaptative în cadrul unor categorii, grupuri sociale sau chiar națiuni întregi.

Ce caracteristici determinante are noul domeniu și ce impact au acestea asupra organizațiilor de *intelligence*? Deși definirea noului domeniu nu este stabilită în termeni definitivi (având un palier de OPEN SOCMINT, respectiv informații obținute într-o manieră deschisă, noninvazivă; și ceea ce specialiștii numesc SURVEILLANCE SOCMINT, respectiv interceptarea, cu respectarea condițiilor legii, a comunicărilor interpersonale, prioritar fiind accesul pe platformele de social media), vom prezenta o serie de caracteristici ale noului „-INT” care vor susține, credem noi, într-o manieră elocventă, atât din perspectiva oportunităților, cât și din cea a vulnerabilităților, necesitatea acceptării și utilizării lui de către organizațiile de *intelligence*:

a. Un prim avantaj al SOCMINT este constituit de faptul că acesta facilitează interconectivitatea,

indiferent de spațiu, de amplasarea geografică, și permite accesarea datelor și informațiilor în timp real.

Utilizarea datelor obținute și, în mod special, a *update*-urilor permite colectarea de informații despre locuri, persoane, evenimente, stări de fapt aflate în derulare, indiferent de gradul lor de importanță, oferite de indivizi care se transformă instantaneu în jurnaliști, doar datorită faptului că dețin un telefon mobil și sunt conectați la site-uri de socializare.

Elocvente în acest sens sunt evenimente precum: Primăvara Arabă (2010-2011), care s-a propagat cu rapiditate în Orientul Mijlociu; revoltele londoneze (2011); schimbarea Guvernului Ponta (2015), în urma manifestațiilor de stradă, organizate prin intermediul rețelelor de socializare, după incendiul din clubul Colectiv, din București etc.

Evenimentele menționate relevă necesitatea de a colecta datele și informațiile *postate* în timp real pe rețelele de socializare, de a le analiza și de a furniza decidenților livrabile analitice, care pot să faciliteze luarea măsurilor ce se impun în depășirea unor situații de criză.

Văzută din această perspectivă, însă, celeritatea accesului la informație prezintă un avantaj atât pentru participanții la evenimentele aflate în derulare, cât și pentru organizațiile de *intelligence*, transformarea avantajului în dezavantaj fiind dată, în acest caz, de capacitatea decidenților (fie de o parte, fie de alta) de a lua decizii acționale adecvate.

b. Un alt avantaj al SOCMINT este constituit de faptul că stochează, utilizează, furnizează cantități mari de informații, care pot fi prelucrate și diseminate facil²⁴, asigurând-le un acces instantaneu.

Totodată, această abundență de informații poate deveni un dezavantaj pentru analiștii de *intelligence*, care trebuie să deceleze între suprainformare, intoxicare informativă, dezinformare, informații nevalidate, dar credibile etc.

²⁴ Sir David Omand, Jamie Bartlet, C. Miller, „Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)”, în *Intelligence and National Security*, Vol. 27, no. 6, December 2012, p. 34.

Pentru a ilustra acest aspect este, credem, suficient să facem referire doar la volumul de date vehiculate zilnic pe rețeaua de socializare Facebook, care, în 31.03.2019, avea 2,38 miliarde de utilizatori activi, iar, dintre aceștia, 1,56 miliarde se autentifică zilnic pe conturile personale, iar 83 de milioane de profiluri sunt false; utilizatorii petrec în medie 20 de minute zilnic pe site-ul de socializare respectiv, iar la fiecare 60 de secunde sunt realizate 510.000 de comentarii, sunt actualizate 293.000 de statusuri și 136.000 de fotografii²⁵.

c. Costurile de obținere a informațiilor sunt reduse prin utilizarea SOCMINT; cu titlu de exemplu, prezentăm soluția oferită de programele de *data mining*, prin intermediul cărora pot fi obținute cantități semnificative de date, în timp scurt, date care ulterior pot fi procesate de către *software*-uri specializate, la costuri scăzute și cu performanțe care depășesc capacitățile operatorilor umani, stare de fapt care facilitează prevenirea și anticiparea unor evoluții sau evenimente, monitorizarea unor cursuri de acțiune, înțelegerea unor *patternuri*, ceea ce reprezintă o oportunitate pentru analiza de *intelligence*.

Pe lângă faptul că datele astfel obținute pot asigura un caracter preemptiv, permițând o precunoaștere, o cunoaștere anticipativă a unor evoluții sau a unor potențiale evoluții ale situațiilor sau stărilor de interes, pot facilita și identificarea factorilor generatori sau amplificatori ai unor curente de opinie.

d. De asemenea, un alt avantaj al utilizării SOCMINT, în contrapondere cu HUMINT (culegerea de informații din surse umane), constă în faptul că primul asigură siguranța fizică a collectorului de informații, în timp ce, în cazul celui de-al doilea, acest deziderat nu este realizat (exemplele în acest sens fiind abundente în întreaga istorie a omenirii, indiferent de perioada de referință, chiar dacă facem trimitere la spionii trimiși de Moise în Țara Canaanului, prinși și executați de către localnici, sau dacă ne referim

la cazuri recente²⁶, precum cele ale lui Richard Sorge sau Aldrich Ames).

e. Un alt argument în favoarea SOCMINT este acela că atât colectarea datelor, cât și verificarea acestora sunt perfect realizabile și, totodată, dezirabile, abordarea de tipul analizei din surse multiple conferind, credem noi, o notă de rigoare, coerență și credibilitate produsului analitic rezultat.

f. Din punct de vedere axiologic, culegerea informațiilor prin intermediul SOCMINT, atâta vreme cât utilizează instrumente și metode nonintruzive, reprezintă o modalitate legitimă de a colecta informații, care, de altfel, sunt furnizate „*la liber*” pe platformele de socializare; acestea din urmă reprezintă – în sine – un mediu de diseminare și de propagare propriu, un domeniu virtual, accesibil prin simpla conexiune la Internet și prin accesarea adresei spațiului vizat.

Avantajul de a accesa astfel informațiile poate deveni, însă, extrem de rapid un dezavantaj, în condițiile în care instrumentele utilizate pot leza, prin modul de aplicare, drepturi umane fundamentale (furnizăm, cu titlu de exemplu, situația în care persoane fizice clamează faptul că, prin investigarea activităților desfășurate online, prin intermediul unui avatar care le aparține, le-au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale).

În prezent, nu există o legislație coerentă, adoptată la nivel internațional, privind modul în care instrumentarul SOCMINT este utilizat în vederea culegerii și analizei de date și informații ceea ce, considerăm noi, este un dezavantaj major al acestui „-INT”.

g. Instrumentarul utilizat de SOCMINT permite monitorizarea acțiunilor și grupurilor și entităților de interes, pornind de la fraude până la acțiuni teroriste, ceea ce poate fi benefic din perspectiva organizațiilor de *intelligence*, dar beneficiarii livrabilului analitic nu sunt exclusiv membrii respectivelor organizații, ci pot fi entități care au, ca domeniu de activitate, marketingul online, cercetători, structuri teroriste etc. și, ca

---

²⁵ Potrivit *The Top 20 Valuable Facebook Statistics – Updated June 2019*, URL: <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics/>, accesat la 10.03.2019.

---

²⁶ Mihaela Adriana Pătrașcu, „Top 5 cei mai faimoși spioni”, în *Historia*, ediția on-line, URL: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/top-5-cei-mai-faimosi-spioni>, accesat la 01.04.2019.

atare, modul în care produsul menționat va fi utilizat este dificil de urmărit sau de controlat.

Menționăm faptul că, doar în anul 2018, potrivit lui Jenn Chen, care pornește de la exploatarea informațiilor furnizate în *Facebook's 2018 Q4 report*²⁷, câștigurile înregistrate de către compania respectivă, în urma campaniilor de reclamă, realizate pe site-ul de socializare erau estimate la 16,6 miliarde \$. În legătură cu acest subiect, trebuie precizat următorul aspect: cunoașterea mecanismelor funcționale ale social media permite unei părți interesate *șintirea* unui anumit public și manipularea acestuia în vederea realizării propriilor interese, după cum am arătat în cazul exemplelor furnizate de către cercetătorii de la Universitatea din Oxford, care demonstrează că percepția publicului poate fi în mod facil intoxicată prin intermediul unor algoritmi și mecanisme funcționale, incluse automat în structura site-urilor de socializare. De exemplu, mecanismul implementat de Facebook, cunoscut sub denumirea „*Îmi place*”/„*Like*”, poate induce o falsă percepție, cuantificabilă, referitoare la modul în care un fenomen sau o persoană este percepută de către un număr mare de aderenți la respectiva rețea de socializare.

Pe marginea acestui subiect, Petrică Alupoae și Flavius Sichitiu au elaborat un articol ce abordează modul în care „concepte ca manipulare, dezinformare, intoxicare media, fraudă electorală etc. [...] ce au la bază instrumente sociologice (sondaje de opinie, publicitate, inginerie socială etc.) sau psihologice (de convingere), dezvoltate de actori statali rău intenționați, [...] pot fi transformate facil în arme silențioase și folosite împotriva țintelor, într-un război tăcut cu efecte devastatoare”.²⁸

²⁷ Jenn Chen, *15 Facebook stats every marketer should know for 2019*, 19 April 2019, URL: <https://sproutsocial.com/insights/facebook-stats-for-marketers/>, accesat la 13.05.2019; datele originale ce au stat la baza realizării articolului pot fi accesate pe site-ul URL: https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_financials/2018/Q4/Q4-2018-Earnings-Release.pdf

²⁸ Petrică Alupoae și Flavius Sichitiu, „*Fereastra Overton*”, în *Revista Intelligence*, 10 octombrie 2017, București, URL: <http://intelligence.sri.ro/fereastra-overton-manipulare-la-nivel-inalt/>, accesat la 13.05.2019.

Pe de altă parte, sunt autori²⁹ care au analizat modul în care organizațiile teroriste utilizează intens social media pentru a propaga terorismul internațional, în ceea ce se numește „*Jihadosfera*”. Există, astfel, grupări teroriste care acționează în acest cadru, iar cel mai elocvent exemplu este cel oferit de organizația Stat Islamic, care acționează după modelul promovat de o structură similară, Jabhat Al-Nusra. Stat Islamic a construit pe Facebook și pe Twitter o organizație de propagandă și prozelitism – *The White Minaret (Minareta Albă)* – care acționează în vederea instaurării unui Califat Virtual.

h. Rețelele sociale sunt mediul în care se creează comunități virtuale, caracterizate de același sentiment de apartenență la grup și care generează aceleași mecanisme de conformism social, respectiv, de respectare a criteriilor identitare ale grupului virtual de apartenență. Pe de o parte, acest mecanism poate fi utilizat în vederea construirii unei identități de grup, a creșterii rezilienței grupului respectiv într-o manieră pozitivă, prosocială, proactivă. Dar, pe de altă parte, aceleași mecanisme de mimetism societal pot fi utilizate, așa cum arăta și Astrid Tuță, pentru transformarea comportamentelor în manifestări extremiste sau chiar radicale, sens în care organizații teroriste, precum Daesh au dezvoltat strategii acționale, prin care „acordă o atenție sporită tinerilor care petrec mult timp în mediul online și care, din nevoia de apartenență la un grup sau o comunitate, sunt foarte vulnerabili în fața radicalizării. [...] Avantajul platformelor de socializare este că nu implică contact direct cu potențialii recruți, care pot fi depistați, abordați și antrenați doar în mediul virtual”³⁰.

Teoreticienii domeniului *intelligence* consideră etapa analizei și realizării livrabilului de *intelligence* ca fiind cheia de boltă a ciclului de *intelligence*, având rolul de a integra, evalua și

²⁹ Rareș-Adrian Raicu și Tiberiu-Mihail Lazăr, „*Jihadosfera*”, în *Revista Intelligence*, 22 decembrie 2016, București, URL: <http://intelligence.sri.ro/jihadosfera-2-0/>, accesat on-line la 13.05.2019.

³⁰ Astrid Tuță, „*Radicalizarea prin rețea. Capcanele socializării virtuale*”, în *Revista Intelligence*, 31 august 2017, București, URL: <http://intelligence.sri.ro/radicalizare-prin-retea-capcanele-socializarii-virtuale-2/>, accesat la 14.05.2019.

analiza datele colectate (adesea, fragmentare și contradictorii), dându-le în final înțeles și semnificație. Din această perspectivă, folosind instrumentele argumentative, prezentate din perspectiva oportunităților și vulnerabilităților pe criterii calitative, cantitative, comparative cu alte INT-uri etc.), enunțate anterior, considerăm că SOCMINT (indiferent dacă este privit ca instrument analitic de tip *all source* sau *single source*), deși apărut recent în panoplia analistului, și-a conturat, credem noi, o identitate autentică, a demarcat zona sa acțională (inaccesibilă altor INT-uri) și a impus, fără drept de apel, necesitatea utilizării sale, chiar dacă, din perspectivă axiologică, se află încă în plin proces de delimitare a cadrului acțional.

Concluzii

Social Media Intelligence, concept teoretizat, în anul 2011, de către Sir David Omand, al cărui demers a fost continuat de cercetători precum Robert W. Taylor, Adrian-Liviu Ivan, Anamaria Claudia Iov, Raluca Codruța Lutai, Nicolae Marius, Kristen Purcell, Aaron Smith, reprezintă *ciclul de intelligence*, adaptat realităților actuale, respectiv mediului virtual, păstrând în totalitate procesualitatea care l-a consacrat, constând, astfel, în identificarea, culegerea, colaționarea, coroborarea și analizarea datelor și informațiilor vehiculate în social media, livrabilul analitic rezultat fiind utilizat, în cadrul organizațiilor de *intelligence*, în susținerea actului decizional care vizează securitatea națională.

Organizațiile menționate sunt puse în situația în care, respectând principiile etice și axiologice, vor trebui să pună într-un echilibru fin și fragil nevoia de a cunoaște și nevoia de a împărtăși (*need to know & need to share*) aspecte delicate care țin de sfera privată a persoanelor investigate, utilizând instrumentar specific atât *OPEN SOCMINT*, cât și *SURVEILLANCE SOCMINT*, iar acest deziderat se impune a fi realizat sub imperiul principiului potrivit căruia activitățile pe care ele însele le desfășoară au nevoie de un tip de confidențialitate, de menținerea secretului.

Mediul de propagare și viteză de diseminare a informațiilor vehiculate în cadrul platformelor

de socializare pot crea efecte surprinzătoare, de domino, întrucât orice utilizator poate prelua o știre sau o știre falsă (*fake news*) și să o propage în cercul său de relații virtuale, care, la rândul lor, vor propaga informația, context în care pot apărea fenomene sociale, coagulate sub forma unor revolte, ieșiri în stradă, manifestații etc., ce pot afecta entități economice sau instituții democratice.

În literatura de specialitate, astfel de situații și, cu precădere, cele care sunt orchestrate și orientate împotriva unor ținte reale au căpătat denumirea de agresiuni sau de atacuri hibride sau asimetrice, iar contracararea unor astfel de amenințări presupune ca activitățile de culegere de informații, de analiză și de monitorizare a unor eventuale riscuri să fie realizate exact în social media. Ca atare, organizațiile de *intelligence* vor fi puse în situația în care vor fi nevoite să se adapteze cu celeritate mutațiilor survenite în toate domeniile care afectează utilizarea SOCMINT (de la cel juridic, social până la cel tehnologic), să se adapteze modului în care indivizii, priviți în particular sau grupuri sociale, furnizează informații în mediul online, construiesc o realitate virtuală strâns corelată și în interdependență cu cea fizică.

Din prisma celor prezentate, este evident că apariția și evoluția fulminantă a social media și o dată cu ea și a SOCMINT prezintă aspecte, care, din perspectiva organizațiilor de *intelligence*, reprezintă atât oportunități, cât și riscuri sau vulnerabilități, care nu pot fi cu ușurință surmontate. Parțial, aceasta se datorează faptului că informațiile vehiculate instantaneu în cadrul platformelor de socializare nu pot fi integral monitorizate, estimate și analizate. Chiar și așa, utilitatea acestui tip de „-INT” este, credem noi, de netăgăduit și, cu toate limitările etice și legale circumscrise utilizării sale, va deveni o condiție *sine qua non* pentru orice actor competitiv din sfera *intelligence*, fie el guvernamental sau privat.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Elicitation Techniques”, URL: <https://www.fbi.gov/file-repository/elicitation-brochure.pdf/view>
2. ***, „Ghid OSINT”, Centrul de Surse Deschise, SRI, URL: http://www.sri.ro/upload/Ghid_OSINT.pdf
3. ***, „Q4 2018 Earnings Release”, URL: https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_financials/2018/Q4/Q4-2018-Earnings-Release.pdf
4. ***, „Social Media Intelligence”, URL: <https://privacyinternational.org/explainer/55/social-media-intelligence>
5. ***, „The Top 20 Valuable Facebook Statistics”, updated June 2019, URL: <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics>
6. ***, „Top 100 most Influential Bloggers on the Web”, last updated Jun 26, 2019, URL: <https://www.feedspot.com/fs/spotlight/?skip=spotlight>, accesat la 03.03.2019.
7. ***, DOD Dictionary of Military and Associated Terms, February 2017, URL: <https://www.hsdl.org/?view&did=799027>
8. ***, The Top 20 Valuable Facebook Statistics – Updated June 2019, URL: <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics/>
9. Alupoai, Petrică; Sichițiu, Flavius, „Fereastra Overton”, în *Revista Intelligence*, București, 10 octombrie 2017.
10. Chen, Jenn, „15 Facebook stats every marketer should know for 2019”, 19 April 2019, URL: <https://sproutsocial.com/insights/facebook-stats-for-marketers/>
11. Chifu, Iulian, „Brexitul forțat pe social media: 150.000 de conturi false de Twitter și Facebook ale fabricii de troli din Rusia. Pulsul planetei”, în *Evenimentul Zilei*, ediția on-line, 30 noiembrie 2017, URL: <https://evz.ro/brexitul-fortat-social-media.html>
12. Hern, Alex, „Facebook and Twitter are being used to manipulate public opinion – report”, în *The Guardian*, ediția on-line, 19 June 2017, URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/jun/19/social-media-proganda-manipulating-public-opinion-bots-accounts-facebook-twitter>
13. Ivan, Adrian-Liviu; Iov, Anamaria Claudia; Lutai, Raluca Codruța; Nicolae, Marius, „Social Media Intelligence: Opportunities and Limitations”, *CES Working Papers*, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Centre for European Studies, Iasi, Vol. 7, Iss. 2a, 2015.
14. Kahn, David, „An Historical Theory of Intelligence”, în *Intelligence Theory. Key Questions and Debates*, Edited by Peter Gill, Stephan Marrin and Mark Phytian, Studies in Intelligence Series, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2009.
15. Kent, Sherman, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, New York, 1949.
16. Laumonier, Isabelle, *Internet sous l'œil des services de renseignement*, 2003, URL: http://www.memoireonline.com/05/06/155/m_internet-sous-l-oeil-des-services-de-renseignement8.html.
17. Lazăr, Tiberiu, „Social media, instrument cu dublă utilizare”, în *Revista Intelligence*, București, 16 aprilie 2018.
18. Norton-Taylor, Richard, „Former spy chief calls for laws on online snooping”, în *The Guardian*, 24 April 2012.
19. Omand, David; Bartlet, Jamie; Miller, Carl, *A ballance between security and privacy online must be struck.....*, Demos, London, 2012.
20. Omand, David; Bartlet, Jamie; Miller, Carl, „Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)”, în *Intelligence and National Security*, Vol. 27, no. 6, December 2012.
21. Payne, Jamie, *Top 12 Most Popular MMORPGS, Ranked By Total Active Users*, 17 May 2018, updated on 17 April 2019, URL: <https://twinfinite.net/2018/05/most-popular-mmorpgs/10/>.
22. Pătrașcu, Mihaela Adriana, „Top 5 cei mai faimoși spioni”, în *Historia*, ediția on-line, URL: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/top-5-cei-mai-faimosi-spioni>.
23. Pinchot, Gifford și Pinchot, Elizabeth, *The Intelligent Organization - Engaging the Talent and Initiative of Everyone in the Workplace*, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, 1993.

24. Price, Rob, „Facebook’s stock is tanking more than 20% after executives warn that revenue growth rates are coming down”, 25 July 2018, URL: <https://www.businessinsider.com/facebook-q2-earnings-2018-7>.
25. Purcell, Kristen și Smith, Aaron, „The Social Side of the Internet”, Pew Research Center, Internet&Technology, 18 January 2011.
26. Raicu, Rareș-Adrian; Lazăr, Tiberiu-Mihail, „Jihadosfera”, în *Revista Intelligence*, 22 decembrie 2016.
27. Norton-Taylor, Richard, „Former spy chief calls for laws on online snooping”, în *The Guardian*, 24 April 2012, URL: <https://www.theguardian.com/technology/2012/apr/24/former-spy-chief-laws-snooping>
28. Taylor, Robert W., „Terrorism and Intelligence”, *Defense Analysis*, vol. 3, nr. 2, 1987.
29. Tudoriu, Iuliana Florina, „SOCMINT – Oportunități limitate?”, în *Revista Intelligence*, 20 iunie 2017, URL: <http://intelligence.sri.ro/socmint-opportunitati-limitate/>.
30. Tuță, Astrid, „Radicalizarea prin rețea. Capcanele socializării virtuale”, în *Revista Intelligence*, București, 31 august 2017.
31. Vargas, Joel, *A comprehensive assesment of the impact of social media in the United States Intelligence Community*, Contingent Security Services, 2014.
32. Waltz, Edward, *Knowledge Management in the Intelligence Enterprise*, Boston, Artech House, 2003.
33. Williams, Heather J. și Blum, Ilana, *Defining Second Generation Open Source Intelligence (OSINT) for the Defense Enterprise*, RAND Corporation, Santa Monica, 2018.
34. Pagina oficială a *Pew Research Center*, URL: <https://www.pewresearch.org/>
35. Pagina oficială a *Privacy International*, URL: <https://privacyinternational.org/>
36. Pagina web oficială a *Association of Former Intelligence Officers*, URL: <https://www.afio.com/>
37. Pagina web oficială a *FBI*, URL: <https://www.fbi.gov/>
38. Pagina web oficială a *Rand Corporation*, URL: www.rand.org/

FORUMUL ECONOMIC MONDIAL 2019: GLOBALIZAREA 4.0 – O VERSIUNE MAI BUNĂ A GLOBALIZĂRII

Dr. Cristian BĂHNĂREANU*

În perioada 22-25 ianuarie 2019, în localitatea elvețiană Davos a avut loc Forumul Economic Mondial (FEM)¹, cea mai importantă întrunire anuală a liderilor și personalităților din sfera politică, economică și științifică. Tema centrală a ediției din acest an a fost *Globalizarea 4.0 (Configurarea unei arhitecturi globale în epoca celei de-a patra revoluții industriale)*, un concept utilizat aici² pentru a explica noua eră a tehnologiilor inteligente și omniprezente, care vor conecta pe oricine și orice în modalități ce nu au putut fi atinse până acum de precedentele „motoare” ale procesului de globalizare – abur, electricitate sau computere.

Printre participanți, a existat un larg consens că relațiile internaționale și economia mondială se află într-un moment de cotitură, astfel că reuniunea din 2019 s-a dorit a fi cadrul propice pentru promovarea unei abordări cuprinzătoare a problemelor tot mai complexe ale lumii contemporane, desfășurându-se o serie de „dialoguri globale” pe diverse tematici de importanță majoră: geopolitică și o lume „multi-

conceptuală”; viitorul economiei și sisteme financiare și monetare; sisteme industriale și politică tehnologică; cibersecuritate și reziliența la risc; capital uman și o nouă narațiune socială; reformă instituțională și cooperare economică³. Principiile de lucru care au stat la baza tuturor activităților desfășurate au fost: dialogul este esențial și trebuie să implice cât mai mulți participanți; procesul globalizării trebuie să fie responsabil și sensibil la preocupările regionale și naționale; coordonarea internațională trebuie îmbunătățită acolo unde nu există cooperare multilaterală; abordarea celor mai mari provocări globale necesită întărirea colaborării dintre mediul de afaceri, autoritățile guvernamentale și societatea civilă; creșterea globală trebuie să fie incluzivă și durabilă⁴.

Pe parcursul dezbaterilor, teza esențială a fost că schimbările majore care au loc în tehnologie, geopolitică, mediu și societate se combină pentru a da naștere unei noi faze a globalizării, *Globalizarea 4.0*, a cărei traiectorie va depinde în mare măsură de consolidarea arhitecturii de guvernare la nivel național, regional, internațional, pentru a asigura eficacitatea și adaptarea acesteia la schimbările aduse de noua revoluție industrială. Concret, s-a urmărit atât reacția instituționalizată a statelor la influența

¹ World Economic Forum Annual Meeting, Davos-Klosters, Switzerland, 22-25 January 2019, URL: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting#>, accesat la 12.02.2019.

² N.A.: Pentru detalii, vezi articolul lui Klaus Schwab, fondator și președinte executiv al Forumului Economic Mondial, „Globalization 4.0 – A New Architecture for the Fourth Industrial Revolution”, în *Foreign Affairs*, 16 January 2019, <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2019-01-16/globalization-40>, accesat la 12.02.2019.

³ World Economic Forum Annual Meeting 2019 - Overview, Davos-Klosters, Switzerland, 22-25 January 2019, URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_AM19_Meeting_Overview.pdf, accesat la 14.02.2019.

⁴ *Ibidem*.

* Cristian BĂHNĂREANU este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mail: bahnareanu.cristian@unap.ro

pe care o poate avea inovarea – inteligența artificială, autovehiculele autonome și „internetul lucrurilor” (*internet of things*) –, cât și măsura în care acestea pot să țină pasul cu tehnologiile care schimbă fundamental societatea⁵. Având în vedere că intrăm într-o perioadă de instabilitate globală, provocată de o combinație de tehnologii care schimbă modul în care oamenii trăiesc, muncesc și interacționează și de realinierea forțelor geoeconomice și geopolitice, este necesar ca acest al patrulea val de globalizare să fie centrat pe om și pe nevoile acestuia.

De la ediția din acest an au lipsit unii dintre cei mai importanți lideri politici ai lumii, printre care președintele SUA, Donald Trump, cel al Franței, Emanuel Macron, sau premierul Marii Britanii, Theresa May, reținuți acasă de necesitatea soluționării unor probleme interne de natură politică, economică sau socială, dar și președintele Rusiei, Vladimir Putin, sau cel al Chinei, Xi Jinping. Cu toate acestea, cancelarul Germaniei, Angela Merkel, secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, directorul FMI, Christine Lagarde, alături de alți 24 de șefi de stat și de guvern și de aproximativ 3.000 de participanți (lideri de organizații internaționale, personalități ai societății civile, importanți reprezentanți aparținând mediului de afaceri, comunității academice, grupurilor religioase, mediului cultural și mass-media)⁶, au încercat să găsească soluții la întrebarea „Cum să construim o versiune mai bună a globalizării?”. Astfel, printre subiectele de interes, dezbătute pe parcursul celor patru zile, s-au aflat: pacea și reconcilierea într-o lume multipolară; încetinirea economiei mondiale; viitoarele scenarii ale migrației globale; cum se adaptează societatea și instituțiile la evoluția terorismului; „marea cursă” pentru energie; progresul Inițiativei chineze a Centurii și Drumului; menținerea competitivității Rusiei; conflictul comercial

⁵ Cristina Stroescu (coord.), *Politici și orientări UE*, nr. 3, 2019, Direcția pentru Uniunea Europeană, p. 35, URL: http://www.cdep.ro/eu/AFACERI_EUROPENE.listdocsupl?tip=ags, accesat la 20.02.2019.

⁶ Fon Mathuros Chantanayingyong, Ceri Parker, *Who's coming to Davos 2019?*, 15 January 2019, URL: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/everything-you-need-to-know-about-davos-2019>, accesat la 12.02.2019.

dintre SUA și China; Europa și incertitudinile privind Brexitul; blocajul guvernamental din SUA etc.

Pe fondul scăderii încrederii în ordinea internațională actuală și al exacerbării naționalismului, cancelarul german Angela Merkel a insistat, în alocuțiunea sa⁷, pe ideea că instituțiile multilaterale sunt indispensabile, dacă dorim să trăim bine în lumea de mâine. Într-o lume fracturată, caracterizată de riscuri multiple (schimbările climatice, terorism, dezastre naturale, atacuri cibernetice), se impune modernizarea și transformarea acestor instituții pentru a reflecta realitățile globale actuale și echilibrul puterii, nu uzurparea și înlocuirea lor cu altele noi. Structura instituțională existentă, născută după cel de-al Doilea Război Mondial, constituie încă baza sistemului internațional și a avut mult succes până acum. Ea a adăugat că o arhitectură globală va funcționa numai dacă suntem dispuși să facem un compromis și s-a declarat în favoarea unei ordini mondiale multilaterale, una care oferă cele mai bune răspunsuri la provocările de mâine.

Pentru a aborda eficient toate aceste probleme, este nevoie de instituții consolidate, mult mai flexibile, de un angajament clar față de multilateralism, pentru că „orice altceva nu se va termina bine”, a concluzionat Merkel.

Pe plan economic, comunitatea oamenilor de afaceri prezenți la Davos și-a manifestat încrederea că disputa comercială din SUA și China își va găsi curând rezolvarea, având în vedere că relațiile economice bilaterale sunt mult prea complexe și extrem de importante pentru economia globală. Orice perturbare a lanțurilor de aprovizionare transpacifice va afecta grav ambele țări⁸. Din cauza acestei probleme nesoluționate, dar și a celor cu care se confruntă

⁷ The Federal Government, *Speech by Federal Chancellor Angela Merkel at the 49th World Economic Forum Annual Meeting in Davos on 23 January 2019*, Press and Information Office of the Federal Government, 2019, URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/speech-by-federal-chancellor-angela-merkel-at-the-49th-world-economic-forum-annual-meeting-in-davos-on-23-january-2019-1574188>, accesat la 21.02.2019.

⁸ Dave McKay, *Davos 2019: Globalization in a Digital Age*, January 2019, p. 3, URL: http://www.rbc.com/economics/economic-reports/pdf/other-reports/DAVOS_2019.pdf, accesat la 20.02.2019.

comunitatea europeană (Italia în recesiune, Marea Britanie prinsă într-un „Brexit fără ieșire” etc.), creșterea economiei globale pare să dea semne de încetinire. Probabil, termenul de *slowbalisation*⁹, folosit de cei de la *The Economist*, reflectă cel mai bine etapa actuală, în care caracterul și ritmul procesului de globalizare s-au schimbat, iar integrarea economică a încetinit¹⁰.

În cadrul panelului „Noua ecuație energetică”¹¹, reputatul analist american în domeniul energiei Daniel Yergin a declarat că nu întrezărește prea curând atingerea vârfului producției de petrol (*oil peak*). Poate în jurul anilor 2040, dar aceasta nu înseamnă neapărat începutul unei tendințe de scădere a cererii. Având în vedere că populația globală este proiectată să crească, în următorii 30 de ani, cu circa două miliarde de persoane¹², este absolut necesară găsirea unor modalități de a face petrolul mai eficient din punctul de vedere al emisiilor de dioxid de carbon, pentru a susține creșterea și pentru a utiliza unele venituri, generate de sursele clasice de energie, ca investiții în dezvoltarea altora noi.

Discuțiile asupra „Viitorului Alianței Transatlantice”¹³ au fost moderate de diplomatul german Wolfgang Ischinger, de peste 10 ani președinte al Conferinței pentru securitate de la München, și s-au concentrat pe soliditatea

relațiilor transatlantice, aflate acum într-un moment de presiune, generată de disputele asupra angajamentului NATO, de dezvoltarea unei „armate” europene și, chiar, de anumite acțiuni ostile privind comerțul, sancțiunile și atacurile cibernetice.

Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, a reamintit că, indiferent de modul în care s-a transformat politica internațională și de provocările ces-a manifestat de-a lungul timpului în mediul de securitate, rolul NATO este același ca acum 70 de ani, acela de a proteja și a apăra interesele și valorile comune. Desigur, Alianța s-a adaptat permanent noilor amenințări, precum atacurile cibernetice, terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, competiția dintre marile puteri (SUA, China, Rusia), dar acum este nevoie de creșterea fondurilor pentru apărare pentru a proteja circa un miliard de cetățeni. În acest context, Secretarul general a anunțat că, până în 2020, contribuțiile europenilor și ale Canadei la cheltuielile de apărare vor crește cu 100 de miliarde de dolari (și chiar cu 350 de miliarde dolari, până în 2024). De asemenea, pentru a preveni conflictele, în ultimii ani au fost întărite semnificativ capacitățile de luptă a forțelor aliate și numărul acestora în flancul estic al NATO, iar SUA și-au sporit prezența militară în Europa.

Fără a nega importanța Alianței NordAtlantice pentru securitatea Europei și apărarea valorilor comune (precum libertatea, democrația, umanitarismul), ministrul german al apărării, Ursula von der Leyen, a militat pentru adâncirea integrării europene în domeniul apărării, având în vedere că în Europa există 28 de armate diferite și niciun proces eficient de planificare. Pot apărea unele probleme în locuri care au o importanță majoră pentru Europa, precum continentul african, unde NATO e mai puțin probabil să intervină.

Fostul secretar de stat american, John Kerry, a susținut că NATO a fost dintotdeauna un susținător al proiectului european și a criticat atitudinea actualei administrații de la Washington cu privire la partenerii și aliații tradiționali, precum și dezangajarea americană din mai multe tratate fundamentale, inclusiv cel cu Iran, mai ales că unii conducători de state promovează

⁹ N.A.: Termenul a fost lansat de scriitorul olandez Adjiedj Bakas, în 2015, pentru a descrie reacția împotriva globalizării.

¹⁰ ***, „Slowbalisation: The steam has gone out of globalization”, în *The Economist*, 24 January 2019, URL: <https://www-economist-com.libproxy.smu.edu.sg/leaders/2019/01/24/the-steam-has-gone-out-of-globalisation>, accesat la 20.02.2019.

¹¹ ***, *The New Energy Equation*, WEF Session, 23 January 2019, URL: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting/sessions/a0W0X00000EY4OKUA1>, accesat la 21.02.2019.

¹² ***, *World Population Prospects: The 2017 Revision*, Working Paper No. ESA/P/WP/248, Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York, 2017, p. 1, URL: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf, accesat la 25.02.2019.

¹³ ***, *The Future of the Transatlantic Alliance*, WEF Session, 24 January 2019, URL: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting/sessions/the-future-of-the-transatlantic-alliance>, accesat la 21.02.2019.

ideea că ordinea liberală a Occidentului este aproape de sfârșit. De asemenea, el și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu Brexit, turbulențele din unele țări europene, exacerbarea unui tip de neopopulism și curent demagogic, care ar putea pune în pericol nivelul ridicat de trai și nivelul redus de violență de aici. Este important că Europa începe să-și definească valorile și interesele comune și se articulează cu mai multă putere în termeni de apărare.

Un alt aspect important al întâlnirii a fost analiza, pentru următorii 10 ani, a celor mai importante riscuri globale care ar putea să apară și efectelor acestora. Conform Raportului din 2019, acestea se vor încadra mai ales în categoriile celor de mediu și tehnologice¹⁴. Din punctul de vedere al probabilității de apariție, comunitatea internațională se va confrunta cu evenimente meteorologice extreme, cu eșecul adaptării la și al atenuării schimbărilor climatice, dezastre naturale, fraude sau furt de date, atacuri cibernetice, dezastre antropice, migrație involuntară în masă, daune aduse biodiversității și colaps al ecosistemului, crize de apă, supraevaluarea activelor în cele mai puternice economii ale lumii. Față de 2018¹⁵, din top 10 au dispărut atacurile teroriste și comerțul ilicit, iar eșecul adaptării la și al atenuării schimbărilor climatice este mult mai probabil.

Ca impact și daune provocate, cele mai grave riscuri vor fi legate de armele de distrugere în masă, eșecul adaptării la și al reducerii schimbărilor climatice și evenimentele meteorologice extreme. Urmează mai multe riscuri legate de mediu (crizele de apă, dezastrele naturale, daunele aduse biodiversității și colaps al ecosistemului) și de acțiunea distructivă a omului (atacurile cibernetice, căderea infrastructurilor critice informaționale, dezastrele antropice), terminând cu răspândirea bolilor infecțioase. Față de 2018, din top 10 au dispărut crizele alimentare

și migrația involuntară în masă și a crescut importanța acordată aceluiași eșec al adaptării la și al atenuării schimbărilor climatice.

Pe parcursul anului 2019, accentuarea unor riscuri va fi o consecință a sporirii tensiunilor geopolitice și geoeconomice, iar un răspuns comun la acestea nu pare să se întrezărească prea curând. Astfel, confruntările/fricțiunile politice și economice dintre marile puteri, erodarea regulilor și acordurilor comerciale multilaterale sau atacurile cibernetice¹⁶ favorizează naționalismul, întăresc diviziunile și slăbesc dorința acțiunilor de a aborda colectiv, integrat și multidimensional aceste provocări globale.

Deși Forumul Economic Mondial nu se încheie cu o declarație finală, putem concluziona că nucleul existent al instituțiilor multilaterale este indispensabil în actuala arhitectură internațională. Nu mai puțin adevărat este faptul că îmbunătățirea acestor instituții și aranjamente, politici și reguli prin orientarea lor mai accentuată spre individ, alături de reînnoirea parteneriatelor internaționale și a angajamentului de colaborare între guverne, mediul de afaceri, investitori și societate în ansamblu, ar duce la o cooperare mai bună pentru a putea profita de oportunitățile prezente, în scopul atingerii intereselor comune de securitate, stabilitate și prosperitate.

---

¹⁴ ***, *The Global Risks Report 2019*, 14th Edition, Insight Report, World Economic Forum, 2019, p. 5, URL: www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf, accesat la 27.02.2019.

¹⁵ ***, *The Global Risks Report 2018*, 13th Edition, Insight Report, World Economic Forum, 2018, URL: www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2018.pdf, accesat la 27.02.2019.

---

¹⁶ ***, *The Global Risks Report 2019*, p. 12.

CRIZA REFUGIAȚILOR ȘI MIGRAȚIEI ILEGALE ÎN EUROPA: TENDINȚE ÎN PRIMUL SEMESTRU AL ANULUI 2019

Dr. Alexandra SARCINSCHI*

Întrebarea de la care pornim în acest demers este dacă, în prima parte a anului 2019, mai putem vorbi despre o criză a refugiaților, solicitanților de azil și migrației ilegale în Europa, în condițiile în care statisticile oficiale arată o scădere a numărului acestora. Pentru a putea formula un răspuns pertinent, pe care deja îl putem intui, problema trebuie analizată din cel puțin patru perspective: numărul populației de referință ce a intrat în țările europene în primele luni ale acestui an, comparativ cu cifrele anterioare, numărul populației de referință existent în țările europene, aspectele legate de condițiile de trai ale acestei populații și, nu în ultimul rând, reacțiile la nivelul țărilor de destinație, fie că ne referim la măsurile instituționale de gestionare a fenomenului, fie la opinia publică de aici.

1. Reducerea fluxului de refugiați și migranți ilegali nu înseamnă scăderea presiunii migratorii

Chiar dacă numărul trecerilor ilegale de frontieră a statelor membre și a celor asociate Schengen a scăzut (33.701 de treceri ilegale, în ianuarie-mai 2019¹) cu aproximativ 13.000 de treceri față de aceleași luni ale anului 2018

¹ Frontex, *Detections of illegal border-crossings statistics download (updated monthly)*, 05.07.2019, URL: https://frontex.europa.eu/assets/Migratory_routes/Detections_of_IBC_2019_07_05.xlsx, accesat la 07.07.2019.

(46.708 de treceri ilegale, în ianuarie-mai 2018²), există în continuare un *risc sporit de creștere a presiunii migratorii*. Cauzele principale sunt tensiunile de la frontiera Grecia - Macedonia de Nord³ și Turcia - Grecia⁴ (la începutul lunii aprilie 2019) și recomandarea Parlamentului European către Comisia și Consiliul Uniunii Europene de a suspenda negocierile de aderare cu Turcia⁵, ai cărei oficiali au declarat în repetate rânduri că reținerea migranților în taberele turcești depinde de rezultatul negocierilor cu UE în privința procesului de aderare⁶ (este

² *Ibidem*.

³ Sorin Popescu, „Grecia: Migranții continuă să se adune lângă Salonic, în speranța că vor putea trece frontiera”, în *Agerpres*, 06.04.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/04/06/grecia-migrantii-continua-se-se-adune-langa-salonic-in-speranta-ca-vor-putea-trece-frontiera--287750>, accesat la 06.04.2019.

⁴ Irina Cristea, „Mii de iranieni și afgani s-au masat în ultimele zile la frontiera dintre Turcia și Grecia, în urma zvonurilor pe rețele sociale”, în *Agerpres*, 08.04.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/04/08/mii-de-refugiati-masati-la-granita-dintre-turcia-si-grecia-in-urma-unor-zvonuri-pe-retele-sociale--288289>, accesat la 08.04.2019.

⁵ European Parliament, *2018 Report on Turkey*, 13 March 2019, Strasbourg, URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2019-0200+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>, accesat la 05.04.2019.

⁶ Safak Timur and Rod Nordland, „Erdogan Threatens to Let Migrant Flood Into Europe Resume”, în *The New York Times*, 25.11.2016, URL: <https://www.nytimes.com/2016/11/25/world/europe/turkey-recep-tayyip->

* Dr. Alexandra SARCINSCHI este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: sarcinschi.alexandra@unap.ro

vorba despre peste 3,9 milioane de persoane de altă naționalitate decât cea turcă în căutare de protecție internațională, peste 90% dintre acestea fiind sirieni⁷). De asemenea, nu trebuie neglijate nici crizele din Libia și Venezuela, care au adus un nou aflux de solicitanți de azil și migranți

erdogan-migrants-european-union.html, accesat la 05.04.2019; Caroline Mortimer, „President Erdogan: I will open gates for migrants to enter Europe if EU blocks membership talks”, în *The Independent*, 25.11.2019, URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/president-erdogan-turkey-eu-membership-migrants-refugees-europe-warning-a7438316.html>, accesat la 05.04.2019; ***, „Erdogan in Rome: Let Turkey be full EU member”, în *Euractiv*, 05.02.2018, URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/erdogan-in-rome-let-turkey-be-full-eu-member/>, accesat la 05.04.2019; Selcan Hacaoglu, „Erdogan Says Turkey Can't Stand Alone Against New Migration Wave”, in *Bloomberg*, 20.02.2019, URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-02-20/erdogan-says-turkey-cant-stand-alone-against-new-migration-wave>, accesat la 05.04.2019.

⁷ International Organization for Migration, MPM Turkey Migrants' Presence Monitoring. Situation Report. December 2018, 31.12.2018, URL: https://turkey.iom.int/sites/default/files/Turkey_Sitrep_12_Dec_18.pdf, accesat la 04.04.2019.

ilegali în țările UE.

Dacă, în primul trimestru al anului 2019, față de aceeași perioadă a anului 2018, presiunea migratorie a fost mutată de pe ruta central-mediteraneeană (granițele maritime ale Italiei și Maltei) pe cea est-mediteraneeană (granițele maritime ale Ciprului și Greciei și terestre ale Greciei și Bulgariei cu Turcia) și vest-mediteraneeană (granițele terestre și maritime ale Spaniei, exceptând Insulele Canare), finalul semestrului arată un număr mai mare de intrări pe ruta vest-balcanică (Grecia, Bulgaria, România, Ungaria și Croația, la granițele terestre cu țările din regiunea Balcanilor de Vest), dar și o creștere de peste 50% a numărului trecerilor ilegale de frontieră, în luna mai 2019, pe ruta central-mediteraneeană (tabelul nr. 1). De asemenea, și în ceea ce privește ruta vest-africană, luna mai a adus o creștere de peste 50% a numărului intrărilor față de perioada ianuarie-aprilie 2019,

⁸ Frontex, Detections of illegal border-crossings statistics download (updated monthly), 05.07.2019, URL: https://frontex.europa.eu/assets/Migratory_routes/Detections_of_IBC_2019_07_05.xlsx, accesat la 07.07.2019.

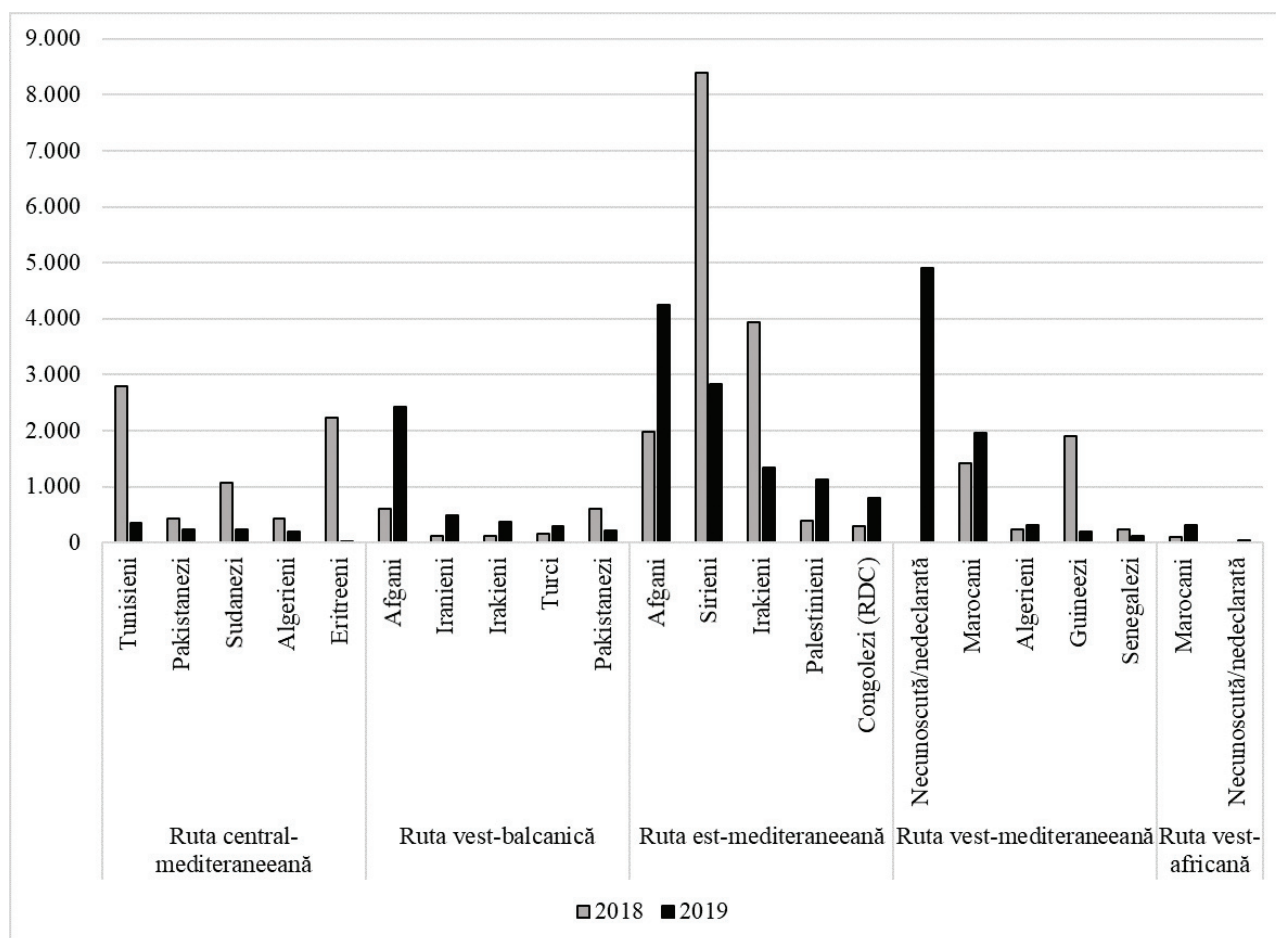
Tabelul nr. 1: Comparație între numărul trecerilor ilegale de frontieră a statelor membre și a celor asociate Schengen în primele cinci luni ale anului de vârf al crizei refugiaților și migrației ilegale în Europa (2015), ale anului 2018 și ale anului 2019, pe rute de acces⁸

	2015	2018	2019
	Ianuarie-mai	Ianuarie-mai	Ianuarie-mai
Ruta Marea Neagră	68	0	1
Ruta frontierelor estice	550	262	243
Ruta vest-africană	113	121	363 (129 în mai)
Ruta central-mediteraneeană	47.542	13.069	2.087 (1.143 în mai)
Ruta circulară Albania-Grecia	4.036	2.176	892
Ruta vest-mediteraneeană	2.093	8.154	7.968 (4.082 în ianuarie)
Ruta vest-balcanică	50.337	2.216	4.600 (1.173 în martie)
Ruta est-mediteraneeană	48.931	20.710	17.547
Altele	3	0	0
Total pe primele patru luni	153.673	46.708	33.701

în principal a cetățenilor marocani, deși, în cifre absolute, nu se poate vorbi despre un flux masiv (tabelul nr. 1).

În cazul primelor cinci naționalități cu cele mai multe intrări ilegale, înregistrate în primele cinci luni ale anului 2018, respectiv 2019 pe rutele pe care au fost înregistrate schimbări semnificative, situația se prezintă conform figurii următoare:

și a celor asociate Schengen, în primele cinci luni ale lui 2019, de la 1.975, în ianuarie-mai 2018, la 4.247, în ianuarie-mai 2019¹¹. Un fenomen interesant este fluxul masiv pe ruta vest-mediteraneeană al persoanelor care nu și-au declarat cetățenia (de la 0, în ianuarie-mai 2018, la 4.905, în ianuarie-mai 2019), fenomen existent și în cazul rutei vest-africane, dar la o scară mai mică (de la 0, în ianuarie-mai 2018, la

Figura nr. 1: Comparație între numărul trecerilor ilegale de frontieră a statelor membre și a celor asociate Schengen în primele cinci luni ale anilor 2018 și 2019⁹

Astfel, se observă că pe ruta vest-balcanică cea mai mare creștere este consemnată în cazul cetățenilor afgani (de la 601, în ianuarie-mai 2018, la 2.491, în ianuarie-mai 2019), urmați de cei iranieni, irakieni și turci¹⁰. De asemenea, și în cazul rutei est-mediteraneene, afganii înregistrează o mărire semnificativă a numărului de treceri ilegale de frontieră a statelor membre

38, în ianuarie-mai 2019)¹².

Creșterea fluxului pe ruta vest-balcanică, deși în cifre absolute mai redus decât pe celelalte rute, implică și o nouă abordare a răspunsului la această criză: de exemplu, la frontiera Bosniei și Herțegovinei cu Croația erau găzduite, la sfârșitul lui februarie 2019, 3.500 de persoane în opt centre

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

de primire¹³. De asemenea, la începutul lunii aprilie, Austria a anunțat menținerea, cel puțin până în noiembrie, a controalelor la frontierele cu Ungaria și Slovenia (instituite din 2015) ca răspuns la creșterea traficului pe această rută¹⁴, însă reacția oficialilor europeni a fost negativă, comisarul european pentru migrație, cetățenie și afaceri interne, Dimitris Avramopoulos, cerând țărilor europene (Austria, Germania, Danemarca, Norvegia și Franța) să desființeze controalele la frontierele din spațiul Schengen¹⁵.

Tot în ceea ce privește această rută, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) arată că, întrucât migrații ilegali nu mai pot traversa granițele dintre Grecia și Macedonia de Nord și dintre Serbia și Ungaria, a fost deschisă o rută către Croația prin Albania și Bosnia și Herțegovina¹⁶.

Având în vedere faptul căm la sfârșitul anului 2018, a fost înregistrat un număr total de 150.033 de treceri ilegale de frontieră¹⁷, sub jumătate din numărul trecerilor de frontieră din luna de vârf a întregii perioade a crizei (în octombrie 2015, au fost înregistrate 433.620 de treceri), se poate afirma că, doar din punct de vedere numeric,

criza refugiaților și migrației ilegale în Europa este în curs de încheiere. Totuși, cifrele furnizate de Frontex nu includ statisticile referitoare la numărul de persoane cărora li s-a acordat protecție temporară pe teritoriul Turciei, ca urmare a acordului dintre aceasta și UE.

2. Există riscul denunțării de către Turcia a acordului cu Uniunea Europeană?

În luna martie 2019¹⁸, Parlamentul European a adoptat o rezoluție asupra Raportului Comisiei din 2018 referitor la Turcia, care a adus în primplan îngrijorarea forurilor europene cu privire la „regresul grav în domeniul libertății de exprimare, al libertății de întrunire, al libertății de asociere și al drepturilor procedurale și de proprietate”¹⁹. Această situație a determinat formularea unei recomandări către Comisia și Consiliul Uniunii Europene, ca, „în conformitate cu cadrul de negociere, să suspende în mod oficial negocierile de aderare cu Turcia”²⁰, deși dialogul politic, precum și utilizarea fondurilor, alocate prin Instrumentul de asistență pentru preaderare, vor continua. Totuși, Parlamentul European recunoaște rolul pe care Turcia îl joacă în gestionarea crizei refugiaților proveniți în special din Siria. De la intrarea în vigoare a *Declarației UE-Turcia* (20.03.2016), până la sfârșitul lunii mai 2019, taberele turcești au înregistrat peste 3,6 milioane de sirieni, dar și un număr semnificativ de cetățeni de alte naționalități cu statut de solicitant de azil sau de refugiat (figura nr. 2). În acest context, președintele turc, Recep Tayyip Erdogan, afirmă că, dacă nord-estul Siriei, de-a lungul graniței cu Turcia, va fi stabilizat, un milion de sirieni se vor întoarce acasă²¹, însă Panos Moutzisz, coordonatorul

---

¹³ Sorin Calciu, „Migranți: Bosnia se așteaptă la o «escaladare» în 2019 pe ruta balcanică”, în *Agerpres*, 08.03.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/03/08/migranti-bosnia-se-asteapta-la-o-escaladare-in-2019-pe-ruta-balcanica--271274>, accesat la 08.03.2019.

¹⁴ Tudor Martalogu, „Austria extinde controalele la frontierele cu Ungaria și Slovenia până în noiembrie”, în *Agerpres*, 07.04.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/04/07/austria-extinde-controalele-la-frontierele-cu-ungaria-si-slovenia-pana-in-noiembrie--288018>, accesat la 07.04.2019.

¹⁵ Raluca Anghel, „UE: Comisarul european pentru Migrație Avramopoulos cere încetarea controlului la frontierele din spațiul Schengen”, în *Agerpres*, 09.04.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/04/09/ue-comisarul-european-pentru-migratie-avramopoulos-cere-inctetarea-controlului-la-frontierele-din-spatiul-schengen--288771>, accesat la 09.04.2019.

¹⁶ Doris Pundy, „Ruta balcanică: noi căi, violențe și victime”, în *Deutsche Welle*, 15.04.2019, URL: <https://www.dw.com/ro/ruta-balcanic%C4%83-noi-c%C4%83i-violen%C5%A3e-%C5%9Fi-victime/a-48326974-0>, accesat la 15.04.2019.

¹⁷ Frontex, *Detections of illegal border-crossings statistics download (updated monthly)*, 03.04.2019, URL: https://frontex.europa.eu/assets/Migratory_routes/Detections_of_IBC_2019_04_03.xlsx, accesat la 04.04.2019.

¹⁸ Parlamentul European, *Rezoluția Parlamentului European din 13 martie 2019 referitoare la Raportul Comisiei pe 2018 privind Turcia (2018/2150(INI))*, 13.03.2019, URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2019-0200+0+DOC+XML+V0//RO>, accesat la 06.04.2019.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Angela Sârbu, „Erdogan: numărul sirienilor care se întorc acasă va ajunge la un milion după înființarea zonei de siguranță în nord-estul țării”, în *Agerpres*, 25.06.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica->

umanitar regional pentru criza siriană al ONU, estimează că Turcia s-ar putea confrunta cu un nou val de până la două milioane de sirieni, dacă luptele în nord-vestul Siriei se intensifică²².

datele publicate de Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), se observă o creștere a numărului total, mai ales în ceea ce privește naționalitățile cu deținător de permis de ședere,

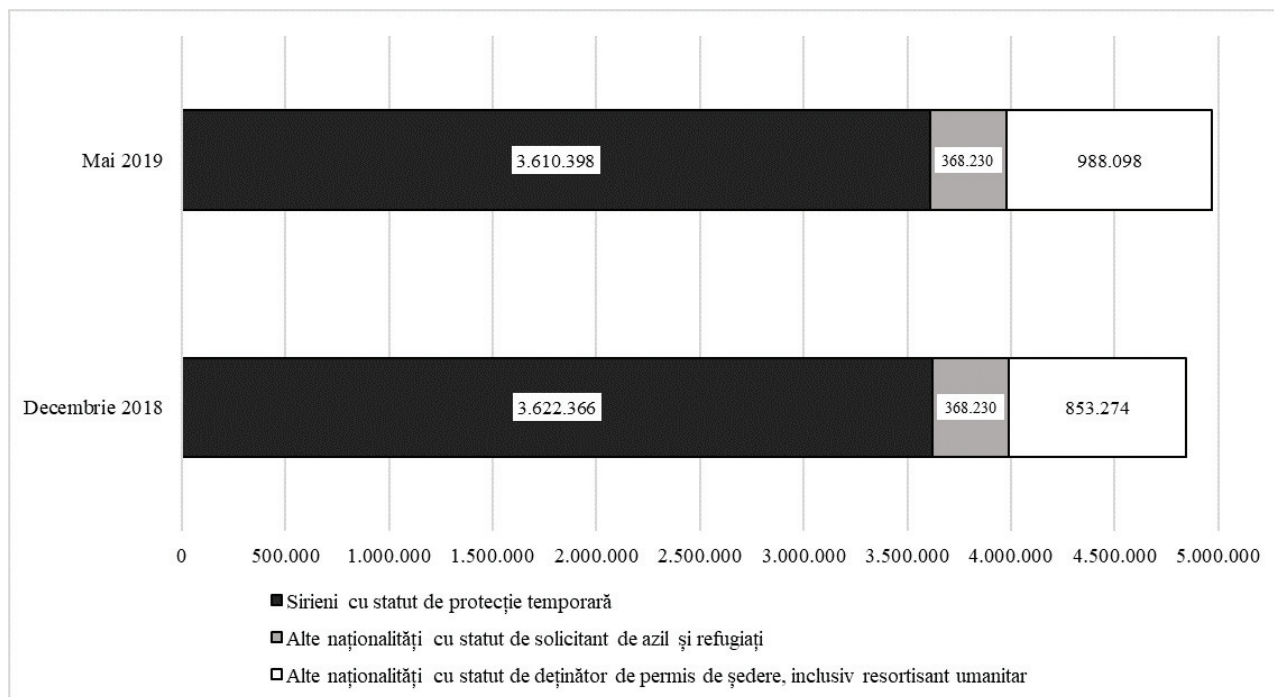

Figura nr. 2: Numărul persoanelor cărora le-a fost acordat statutul de protecție temporară pe teritoriul Turciei²³

Conform figurii nr. 2, care ilustrează

[externa/2019/06/25/erdogan-numarul-sirienilor-care-se-intorc-acasa-va-ajunge-la-un-milion-dupa-ce-va-fi-instaurata-o-zona-sigura-in-nord-estul-tarii--331490](https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/06/25/erdogan-numarul-sirienilor-care-se-intorc-acasa-va-ajunge-la-un-milion-dupa-ce-va-fi-instaurata-o-zona-sigura-in-nord-estul-tarii--331490), accesat la 25.06.2019.

²² Violeta Gheorghe, „ONU: Până la două milioane de sirieni s-ar putea refugia în Turcia în cazul intensificării confruntărilor”, în *Agerpres*, 10.06.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/06/10/onu-pana-la-doua-milioane-de-sirieni-s-ar-putea-refugia-in-turcia-in-cazul-intensificarii-confruntarilor--323715>, accesat la 10.06.2019.

²³ International Organization for Migration, *MPM Turkey Migrants' Presence Monitoring. Situation Report. December 2018*, 31.12.2018, URL: https://turkey.iom.int/sites/default/files/Turkey_Sitrep_12_Dec_18.pdf, accesat la 08.04.2019. Raportul include următoarele date ale statisticilor: 27.12.2018 pentru categoriile „Sirieni cu statut de protecție temporară” și „Alte naționalități cu statut de deținător de permis de ședere, inclusiv resortisant umanitar”, respectiv 31.10.2018 pentru „Alte naționalități cu statut de solicitant de azil și refugiați”.

International Organization for Migration, *MPM Turkey Migrants' Presence Monitoring. Situation Report. May 2019*, 31.05.2019, URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Turkey_Sitrep_05_May_19.pdf, accesat la 27.06.2019.

inclusiv resortisant umanitar²⁴. În decurs de cinci luni, numărul acestora a crescut cu 134.824 persoane. Statistica publicată nu dispune de alte date pentru mai 2019, față de cele din octombrie 2018, în ceea ce privește numărul persoanelor de alte naționalități decât siriană (afgani, iranieni, irakieni, somalezi etc.) cu statut de solicitant de azil și refugiat.

În ceea ce privește una dintre cele mai importante prevederi ale Declarației UE-

pdf, accesat la 27.06.2019. Raportul include următoarele date ale statisticilor: 29.05.2019 pentru categoriile „Sirieni cu statut de protecție temporară” și „Alte naționalități cu statut de deținător de permis de ședere, inclusiv resortisant umanitar”, respectiv 28.02.2019 pentru „Alte naționalități cu statut de solicitant de azil și refugiați”.

²⁴ În ceea ce privește cazul refugiaților sirieni, Turcia a implementat un sistem de „protecție temporară”, care garantează dreptul legal de ședere, precum și un anumit nivel de acces la drepturi și servicii de bază, întemeiat pe Articolul 91 al Legii referitoare la străini și protecția internațională (aprilie 2013) și pe Regulamentul referitor la protecția temporară (octombrie 2014).

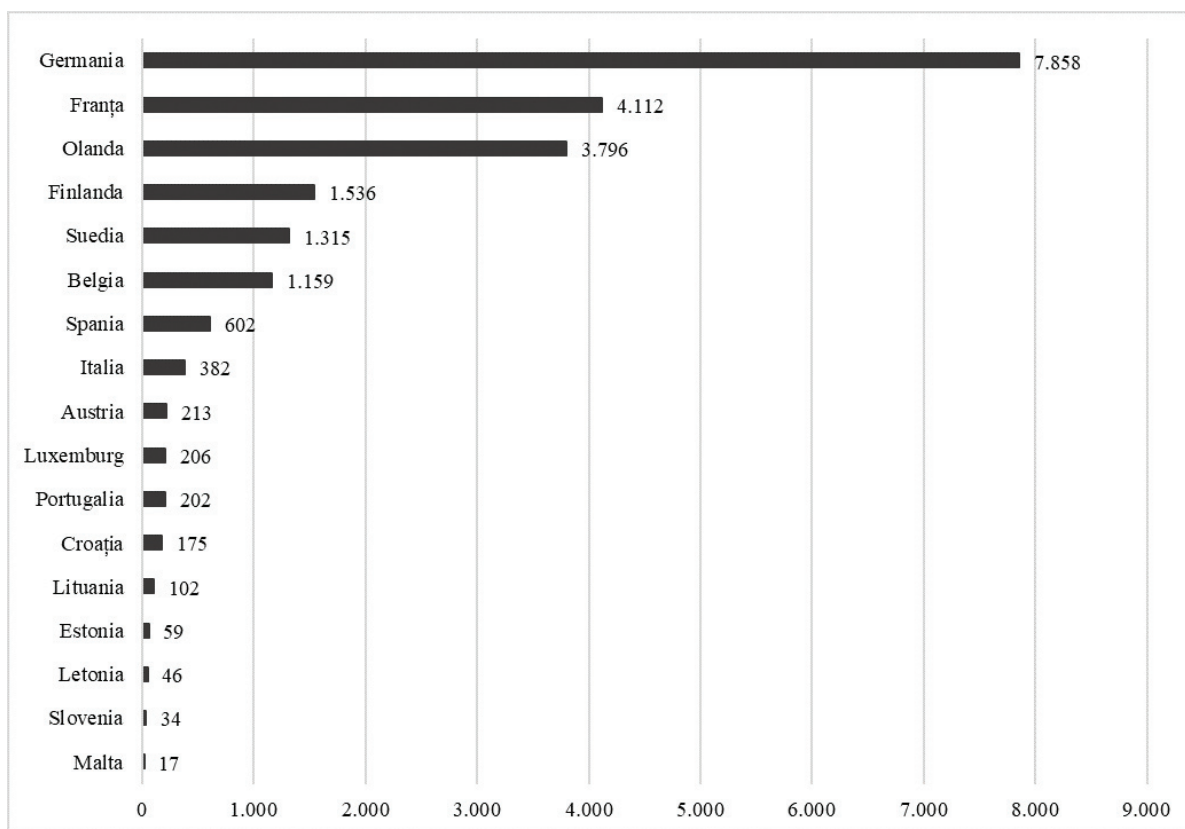

Figura nr. 3: Numărul sirienilor relocați din Turcia în UE, la 30.05.2019²⁵

Turcia, anume clauza de returnare și relocare a cetățenilor sirieni (pentru fiecare persoană de această naționalitate returnată Turciei din insulele grecești, un alt sirian din taberele turcești va fi relocat într-una dintre țările UE), până la sfârșitul lui mai 2019, din cei peste 3,6 milioane de sirieni, doar 21.814 au fost relocați (figura nr. 3). Așadar, țările UE au preluat doar aproximativ 0,6% din sirienii care au părăsit țara de origine, restul rămânând pe teritoriul Turciei.

Potențialitatea ca Turcia să denunțe acordul cu UE, în condițiile în care aceasta din urmă ar suspenda negocierile de aderare, constituie unul dintre *scenariile de risc* atât la adresa securității europene (revirimentul naționalismului extremist, intrarea în țările europene a unor elemente teroriste, odată cu refugiații din Turcia etc.), cât

și la adresa refugiaților și migranților ilegali (condiții foarte proaste de călătorie și trai, confruntări violente cu mișcările naționaliste extremiste din Europa etc.). Situația este complicată și de faptul că, în ultimele luni, Turcia a arătat o deschidere deosebită a relațiilor cu Federația Rusă pe mai multe planuri – de la cel energetic (relansarea proiectului TurkStream) la cel militar (cooperarea în Siria, achiziția de sisteme de rachete incompatibile cu sistemele NATO)²⁶ –, ceea ce ar putea determina o și mai mare permeabilitate a populației și chiar a decidenților la mesajele eurosceptice și anti-NATO. De altfel, un sondaj de opinie, realizat

²⁵ International Organization for Migration, *MPM Turkey Migrants' Presence Monitoring. Situation Report. May 2019*, 31.05.2019, URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Turkey_Sitrep_05_May_19.pdf, accesat la 27.06.2019.

²⁶ ***, *Our cooperation with Russia in the area of energy is one of the pillars of our economic relations*, Presidency of the Republic of Turkey, 08.04.2019, URL: <https://tcgb.gov.tr/en/news/542/103852/-our-cooperation-with-russia-in-the-area-of-energy-is-one-of-the-pillars-of-our-economic-relations>, accesat la 08.04.2019; Alice Tidey, „Erdogan and Putin to talk arms sales, Syria cooperation despite US warnings”, în *Euronews*, 08.04.2019, URL: <https://www.euronews.com/2019/04/08/erdogan-and-putin-to-talk-arms-sales-syria-cooperation-despite-us-warnings>, accesat la 08.04.2019.

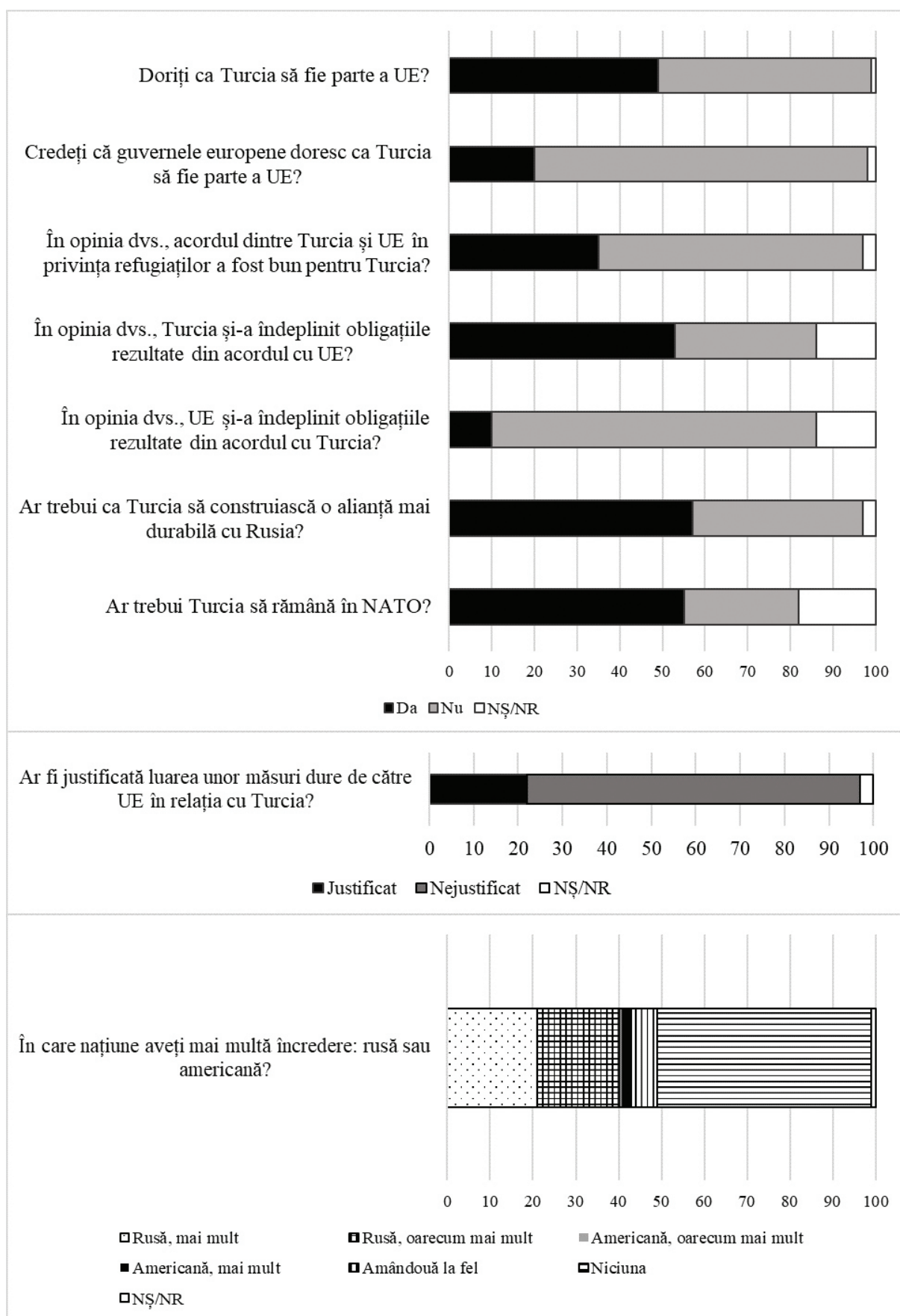

Figura nr. 4: Opinia publică din Turcia referitoare la relațiile cu UE, Rusia și NATO²⁸

în a doua parte a anului 2018, de către Centrul pentru Progres American²⁷ arată că, în ciuda faptului că în societatea turcă coexistă două tendințe total opuse privind apartenența la UE (49% dintre repondenți sunt pentru apartenența la Uniune, în timp ce 50% sunt împotriva), situația este diferită în ceea ce privește imaginea pe care Turcia o are în rândul țărilor UE, relația cu Uniunea, acordul privind refugiații și posibilele sancțiuni împotriva țării lor (figura nr. 4).

Considerăm că este deosebit de important să prezentăm în detaliu rezultatele sondajului realizat de Centrul american, deoarece ajută la înțelegerea faptului că, în această configurație a opiniei publice, corelată cu anunțul Parlamentului European, este posibilă apariția și adâncirea tensiunilor în societate vis-à-vis de gestionarea problematicei refugiaților și a relației cu UE, deși beneficiile economice, derivate din implementarea Declarației UE-Turcia (în plus, comunitatea europeană este principalul partener comercial al Turciei, iar Turcia este a patra piață de export și al cincilea furnizor de importuri al UE²⁸), ar putea fi considerate mai importante decât anularea unilaterală a acordului.

Elementele de risc identificate în prima parte a anului 2019 sunt completate de tensiunile apărute la frontierele Grecia - Macedonia de Nord²⁹ și Turcia - Grecia³⁰, la începutul lunii aprilie. Ca urmare a unor informații apărute pe

rețelele de socializare³¹, grupuri de refugiați și migranți ilegali din taberele din Grecia și Turcia s-au îndreptat spre granițele acestor țări cu Macedonia de Nord, respectiv cu Grecia, pentru a trece în țările Uniunii Europene. Deși la momentul elaborării acestei analize, situația era ținută sub control de autoritățile celor două țări, se pot produce ciocniri violente în Grecia și Turcia, fiind declanșată o spirală a neîncrederii și conflictualității între populația țărilor respective și populația de refugiați și migranți ilegali.

3. Războiul din Libia și posibile implicații asupra crizei refugiaților și migranților ilegali în Europa

Primele luni ale lui 2019 au adus în primplan o nouă serie de evenimente care continuă cel de-al doilea război civil din Libia – ofensiva militară a forțelor șefului Armatei Naționale, Khalifa Haftar, împotriva capitalei libiene, care este sediul Guvernului de Uniune Națională, condus de Fayez al-Sarraj, recunoscut la nivel internațional. Operațiunile militare au un impact puternic nu doar asupra libienilor, ci și asupra refugiaților și migranților ilegali din centrele de primire (este important de reamintit existența *Memorandumului de înțelegere referitor la cooperarea în domeniile dezvoltării, luptei împotriva imigrației ilegale, traficului de persoane și contrabandei cu combustibil, precum și referitor la consolidarea securității frontierelor între Statul Libia și Republica Italiană*, din 2 februarie 2017, care are drept scop reducerea numărului de refugiați și migranți ilegali care provin din sau tranzitează Libia, având Italia drept primă destinație).

Din vara de după semnarea Memorandumului cu Italia, adică din luna iunie 2017, numărul sosirilor în Italia de pe teritoriul libanez a scăzut semnificativ³², iar, în ultimul trimestru al anului trecut, Libia a fost înlocuită de Tunisia

---

²⁷ Max Hoffman, *A Snapshot of Turkish Public Opinion Toward the European Union*, Center for American Progress, 27.09.2018, URL: <https://cdn.americanprogress.org/content/uploads/2018/09/26140215/TurkishSurveyEU-brief1.pdf>, accesat la 07.04.2019.

²⁸ European Commission, *Countries and regions. Turkey*, Last update: 15 Feb 2019, URL: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/turkey/>, accesat la 07.04.2019.

²⁹ Marius Hosu, „Grecia: sute de migranți și refugiați au părăsit taberele și s-au adunat la frontieră”, în *Agerpres*, 05.04.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politic-ex/2019/04/05/grecia-sute-de-migranti-si-refugiati-au-parasit-taberele-si-s-au-adunat-la-frontiera--287085>, accesat la 05.04.2019.

³⁰ Irina Cristea, „Mii de refugiați, masați la granița dintre Turcia și Grecia, în urma unor zvonuri difuzate pe rețele de socializare”, în *Agerpres*, 08.04.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/04/08/mii-de-refugiati-masati-la-granita-dintre-turcia-si-grecia-in-urma-unor-zvonuri-pe-retele-sociale--288289>, accesat la 08.04.2019.

³¹ ***, „Greek Police Clash With Refugees At North Macedonia Border After False Reports”, ReliefWeb, 07.04.2019, URL: <https://reliefweb.int/report/greece/greek-police-clash-refugees-north-macedonia-border-after-false-reports>, accesat la 07.04.2019.

³² ***, *The Mediterranean and Migration: Postcards from a "Crisis"*, European Council on Foreign Relations, URL:

ca principală țară de plecare pentru migrații detectați pe ruta central-mediteraneeană (cu 87%)³³. De asemenea, comparând lunile ianuarie și februarie ale anului 2018 cu cele ale lui 2019, se remarcă o reducere de aproximativ trei ori a numărului celor salvați în operațiile Pazei de Coastă Libiene, dar și a celor decedați și dispăruți, în timp ce numărul operațiilor a fost suplimentat cu patru (figura nr. 5).

ale acestui an³⁵, ci și ca urmare a crizei umanitare semnalate de organizațiile de profil, care atrag atenția asupra rețelilor de tratare și abuzurilor aplicate refugiaților și migraților ilegali. Mai mult, un raport al UNHCR, din 28 iunie 2019, arată că, la sfârșitul lunii, 268.629 de libieni erau dislocați intern, din cauza războiului civil, Paza de Coastă Libiană a desfășurat 44 de operații în cursul a șase luni, iar 55.770 de persoane erau

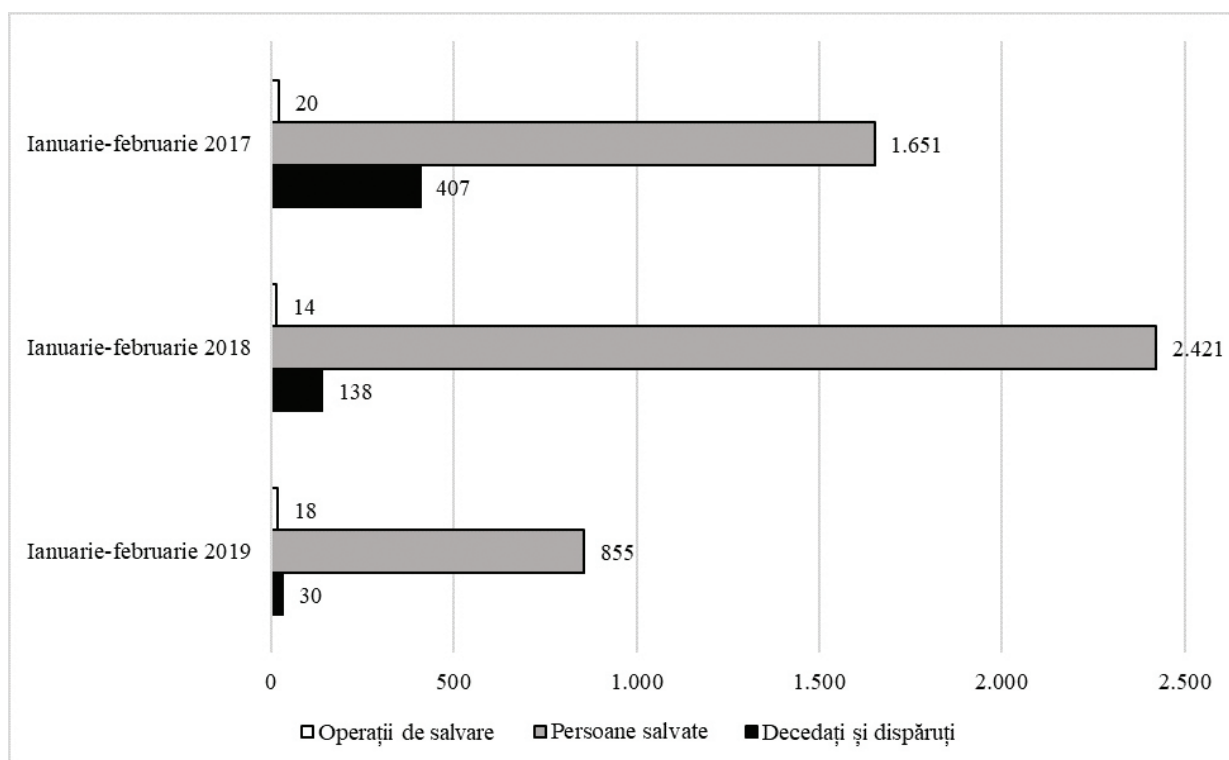

Figura nr. 5: Operații de salvare ale Pazei de coastă libiene și rezultatele acestora (ianuarie-februarie 2017, 2018, 2019)³⁵

În ciuda acestor aspecte pozitive, situația în Libia este dramatică nu doar din cauza războiului intern, care a determinat dislocarea internă a unui număr de 2.410 de persoane, în primele trei luni

înregistrate ca refugiați sau solicitanți de azil (44% sirieni, 21% sudanezi, 14% eritreeni)³⁶. În ceea ce privește această ultimă categorie, organizațiile de profil atrag atenția asupra rețelilor de tratare și abuzurilor aplicate refugiaților și migraților ilegali, acuzând UE de faptul că, deși este la curent cu aceste practici, nu le stopează³⁷.

https://www.ecfr.eu/specials/mapping_migration#, accesat la 08.04.2019.

³³ Frontex, *Migratory Routes: Central Mediterranean Route*, URL: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/central-mediterranean-route/>, accesat la 04.04.2019.

³⁴ International Organization for Migration, *Mixed Migration Flows in the Mediterranean. Compilation of Available Data and Information. February 2019*, 2019, p. 46, URL: <https://www.iom.int/mediterranean-mixed-migration-flows-mediterranean-compilation-available-data-and-information-1>, accesat la 04.04.2019.

³⁵ IOM, *Libya Update 16-31 March 2019*, 2019, URL: https://www.iom.int/sites/default/files/situation_reports/file/libya_sr_20190316-31.pdf, accesat la 04.04.2019.

³⁶ UNHCR, *UNHCR Update Libya*, 28.06.2019, URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Libya%20Update%2028%20June%202019.pdf>, accesat la 01.07.2019.

³⁷ ***, *More evidence of abuses in Libya should spur EU to help people seeking safety*, Amnesty International,

Referitor la implicarea UE în gestionarea acestei situații, dacă, la începutul anului 2019, Italia se pronunța pentru retragerea din operația Sophia, ceea ce, conform unor surse apropiate Înalțului reprezentant al Uniunii Europene pentru politica externă, ar fi însemnat desființarea sa³⁸, la sfârșitul lunii martie, mandatul EUNAVFOR MED operația Sophia a fost prelungit cu încă șase luni, până la sfârșitul lunii septembrie 2019³⁹. În continuarea mandatului, va fi consolidată supravegherea cu ajutorul mijloacelor aeriene, precum și sprijinul acordat pazei libiene și marinei militare în îndeplinirea sarcinilor de aplicare a legii pe mare prin monitorizare îmbunătățită, inclusiv pe uscat, și va continua procesul de instruire. Așadar, în prezent, UE nu mai contribuie cu nave, ci doar cu mijloace aeriene: Predator, Falcon 50, AN-28 B1R BRYZA, LUX SW3 MERLIN III și ESP CN-235 VIGMA D4⁴⁰.

Luând în considerare atât intensificarea conflictului libian și retragerea componentei maritime a operațiunii UE, cât și poziția guvernului italian referitoare la criza refugiaților și migrației ilegale, considerăm că *este necesară monitorizarea continuă a rutei central-mediteraneene* (deși fluxul a scăzut în acest an), *dar și a celei vest-mediteraneene*, care, deși nu a înregistrat un număr comparabil de persoane venind din Libia, ar putea prelua totuși o parte din fluxul potențial amplificat de război.

06.03.2019, URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/03/more-evidence-of-abuses-in-libya-should-spur-eu-to-help-people-seeking-safety/>, acesta la 06.03.2019.

³⁸ Gabriela Ionescu, „UE este gata să pună capăt operațiunii SOPHIA dacă Italia renunță la ea (surse)”, în *Agerpres*, 23.01.2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/01/23/ue-este-gata-sa-puna-capat-misiunii-sophia-daca-italia-renunta-la-ea-surse--245824>, accesat la 23.01.2019.

³⁹ Council of the EU, *EUNAVFOR MED Operation Sophia: mandate extended until 30 September 2019*, 29.03.2019, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/29/eunavfor-med-operation-sophia-mandate-extended-until-30-september-2019/>, accesat la 29.03.2019.

⁴⁰ EUNAVFOR MED operation Sophia, Deployed Units, URL: https://www.operationsophia.eu/media_category/assets/, accesat la 04.04.2019.

4. Criza din Venezuela și presiunea asupra sistemului de azil

Un alt element important pentru analiza tendințelor în desfășurarea crizei refugiaților și migrației ilegale în Europa, în primul semestru al anului 2019, este cazul Venezuelei. Aici, criza economică și politică, începută încă de pe vremea președintelui Hugo Chavez, s-a înrăutățit la începutul acestui an, când președintele Nicolas Maduro, reales în 2018, a fost contestat de liderul opoziției, Juan Guaido, autoproclamat președinte interimar, dar susținut de SUA, cea mai mare parte a țărilor UE și a vecinilor Venezuelei. Dacă, inițial, a fost vorba despre o rată foarte mare a inflației, sărăciei și emigrației masive, în prezent, sub actualul președinte, Nicolas Maduro, criza economică s-a adâncit, corupția s-a extins, drepturile omului sunt încălcate la scară largă: pentru sfârșitul anului 2019, FMI estimează o inflație de 10.000.000%⁴¹, în timp ce statisticile arată că, în martie 2019, 94% dintre venezueleni trăiau în sărăcie și 25% aveau nevoie de asistență umanitară⁴².

În aceste condiții, UNHCR înregistrează peste 4 milioane de refugiați și migranți în toată lumea, majoritatea în țările Americii de Sud⁴³. De asemenea, în primul trimestru al lui 2019, UE a înregistrat 10.800 de prime cereri de azil din partea cetățenilor venezueleni, cu 6.600 mai multe decât în primul trimestru al anului 2018⁴⁴.

Pentru a ilustra amploarea crizei, trebuie să subliniem faptul că, în această perioadă, numărul primelor cereri de azil, formulate de

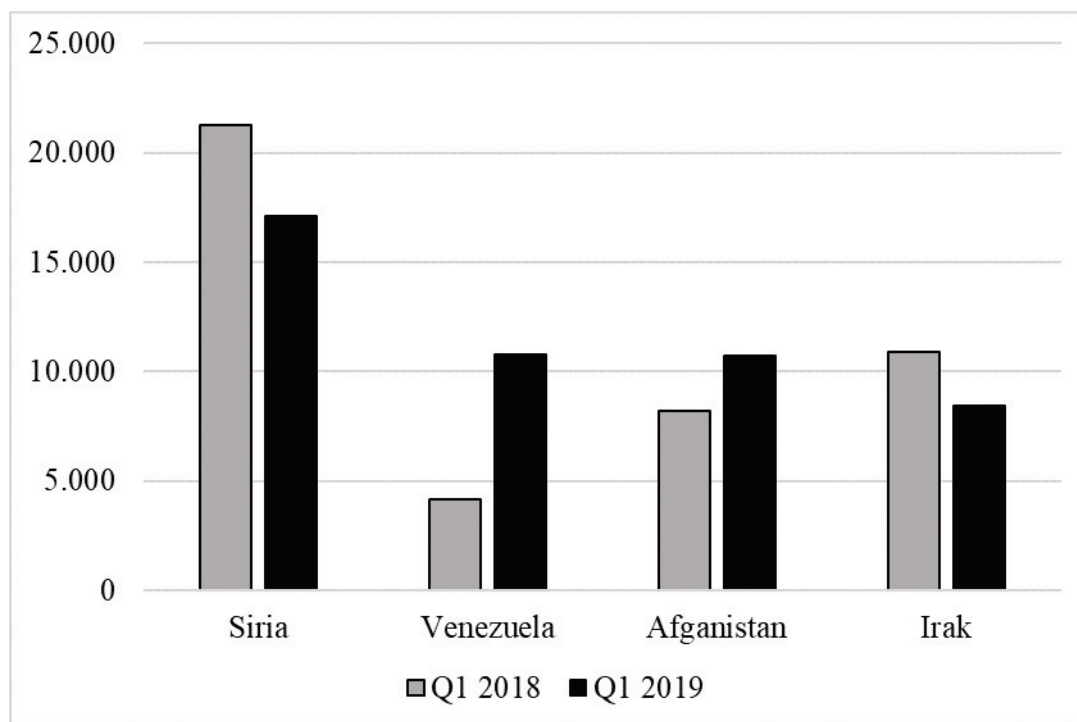
---

⁴¹ Luc Cohen, „IMF sees Venezuela inflation at 10 million percent in 2019”, în *Reuters*, 09.10.2019, URL: <https://in.reuters.com/article/venezuela-economy-idINKCN1MJ1YX>, accesat la 01.07.2019.

⁴² Michelle Nichols, „Venezuelans facing ‘unprecedented challenges,’ many need aid – internal U.N. report”, în *Reuters*, 28.03.2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-un/venezuelans-facing-unprecedented-challenges-many-need-aid-internal-u-n-report-idUSKCN1R92AG>, accesat la 01.07.2019.

⁴³ ***, *Venezuela situation*, UNHCR, URL: <https://www.unhcr.org/venezuela-emergency.html>, accesat la 01.07.2019.

⁴⁴ ***, *Asylum quarterly report*, Eurostat, Data extracted: 17 June 2019, URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/13562.pdf>, accesat la 01.07.2019.

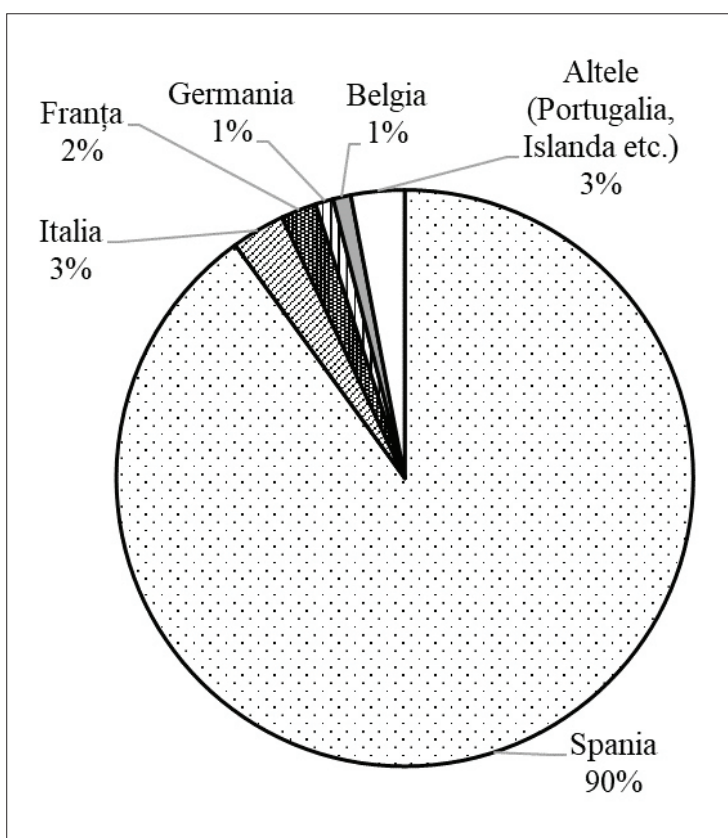

Figura nr. 6: Cereri de azil, depuse pentru prima dată în UE (comparație între primul trimestru al anului 2018 și primul trimestru al anului 2019)⁴⁷

cetățenii venezueleni, a crescut cu 158% față de primul trimestru al 2018, cel al cetățenilor sirieni a scăzut cu 20%, comparând cele două perioade (17.900 de prime cereri de azil, față de 21.290, în primul trimestru al 2018), iar cel al cetățenilor irakieni, respectiv afgani, care erau pe pozițiile 2 și 3 în primul trimestru 2018, a fost depășit de cel al cererilor depuse de cetățenii venezueleni⁴⁵ (figura nr. 6).

Principalele țări de destinație din UE sunt Spania (9.730 de persoane), Italia (375 de persoane), Franța (200 de persoane), Germania (155 de persoane), Belgia (125 de persoane) și altele (210 persoane, în Portugalia și chiar în Islanda)⁴⁷.

Se observă că 90% dintre venezueleni doresc să obțină azil în Spania, ceea ce este de înțeles, date fiind caracteristicile culturale comune (în principal, limbă și

Figura nr. 7: Distribuția pe țări de destinație UE a cererilor de azil, depuse pentru prima dată de către cetățenii venezueleni, în primul trimestru al anului 2019⁴⁹

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem.*

religie) ale celor două popoare.

Așadar, în cazul Venezuelei, se poate prognoza un *risc de creștere a presiunii asupra sistemului european de azil*, din trei motive principale: adâncirea crizei politice (în ciuda eforturilor comunității internaționale de a o stinge), agravarea crizei economice și, nu în ultimul rând, accentuarea crizei umanitare.

Concluzii

În ultimii ani, asistăm la promovarea oximoronului „democrație iliberală”, ca o formă de transformare a Europei de către populști și a euroscepticismului corelat, scena politică fiind „inundată” de *discursuri centrate pe mesaje antiimigrație*. Cazurile Austriei, Italiei și Ungariei sunt cele mai mediatizate. Sfârșitul lui 2018 și prima lună a lui 2019 au fost marcate de divergențele legate de *Pactul global pentru asigurarea unei migrații legale, desfășurate în condiții de siguranță și de ordine* (adoptat prin rezoluția Adunării Generale a ONU, la data de 19 decembrie 2018): deși scopul acestuia este de a găsi soluții globale de gestionare a migrației și de a împărți responsabilitatea la scară mondială, pe baza cooperării internaționale, o parte dintre țările direct implicate în acest proces au votat împotriva (Ungaria, Republica Cehă și Polonia, dar și SUA și Israel), iar altele s-au abținut (Austria, Bulgaria, Italia, Letonia, România, în timp ce Slovacia nu a votat)⁴⁹.

În acest context, decizia Curții de Justiție a UE (CJUE), care permite Germaniei să returneze solicitanții de azil în țara de intrare în UE, poate crea *noi tensiuni între țările care implementează sistemul de relocare și cele care se opun*, în special Italia, Ungaria și Polonia. Opoziția avea, ca principal temei, faptul că beneficiile sociale reduse și condițiile de viață, în special în țările de origine ale migranților, care au devenit țări de tranzit pentru refugiați și migranții ilegali, nu sunt potrivite pentru returnarea solicitanților

---

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *** „Nine EU members stay away from UN migration pact”, în *Euractiv*, 19.12.2018, URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/nine-eu-members-stay-away-from-un-migration-pact/>, accesat la 26.02.2019.

de azil. Astfel, Decizia CJ UE din 19 martie 2019, stabilește că: deficiențele din sistemul de protecție socială al unui stat membru nu ar trebui să împiedice returnarea solicitanților de azil; excepțiile se aplică doar în cazuri extreme, în care solicitantul respectiv este lipsit de „nevoile de bază, cum ar fi hrană, igienă și găsirea unui adăpost”; sistemul de azil din UE se bazează pe încredere reciprocă, iar deciziile luate de statele Uniunii trebuie să respecte drepturile omului; trebuie respinse cererile de azil, în cazurile în care solicitanții se bucură deja de protecție subsidiară într-un alt stat membru⁵⁰.

Corelarea problematicii refugiaților și migrației ilegale cu euroscepticismul a făcut ca, în câteva dintre țările Uniunii, partidele eurosceptice să fie deosebit de vocale. Mai mult, în Austria, Grecia, Italia, Olanda, Polonia și Ungaria, acestea dețin majoritatea la guvernare (în coaliție sau nu). Un caz special este cel al Olandei, unde alegerile provinciale, din martie 2019, au consemnat ascensiunea în Camera Superioară a Parlamentului a Forumului pentru Democrație (FvD), partid conservator și eurosceptic, ceea ce a determinat ca Partidul Libertății (PVV), partidul populist de dreapta al premierului Mark Rutte, să piardă majoritatea. Pentru tendința analizată este interesant faptul că liderul FvD a refuzat să întrerupă campania electorală, după atentatul de la Utrecht, amplificând discursul antiimigrație⁵¹.

De asemenea, acest tip de discurs eurosceptic a adus modificări și la nivel de grupuri politice europene, unde *Partidul Popular European (EPP)* a suspendat, în martie 2019, partidul prim-ministrului Ungariei, *Fidesz*, ca urmare a suspiciunilor existente în ceea ce privește respectarea statului de drept și a valorilor PPE în Ungaria. În plus, rezultatul alegerilor pentru

---

⁵⁰ C.M., „CJUE: Germania poate deporta solicitanți de azil în state UE mai sărace”, în *Euractiv*, 19.03.2019, URL: <https://www.euractiv.ro/extern/cjue-germania-poate-deporta-refugiati-in-state-ue-mai-sarace-13914>, accesat la 19.03.2019.

⁵¹ Shehab Khan, „New Dutch anti-immigration party surges in election days after Utrecht shooting”, în *The Independent*, 21.03.2019, URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/dutch-election-fvd-far-right-anti-immigration-utrecht-shooting-a8833826.html>, accesat la 21.03.2019.

Parlamentul European arată că, deși proeuropenii au reușit consolidarea unei tripartite (popularii, socialiștii, liberalii), partidele eurosceptice și antiimigrație au cunoscut și ele un reviriment (*Identitate și Democrație și Europa Libertății și Democrației Directe*). Dacă aceste partide își vor consolida poziția în interiorul UE, *rolul lor în configurarea politicilor europene, implicit în ceea ce privește politica de migrație și azil, va crește*. Situația este cu atât mai problematică pentru UE, cu cât problemele structurale persistă, chiar dacă numărul refugiaților și migranților ilegali a scăzut la începutul acestui an.

Analiza tendințelor de evoluție a crizei refugiaților și migrației ilegale în Europa în primul semestru al anului 2019 nu vizează doar componenta de număr a populației și (re) configurări de rute și fluxuri sau cea de politici în domeniu, ci și modul în care această criză poate conduce la remodelarea politică a Europei prin utilizarea acestei teme în propagandă, dezinformare și *fake news*. Efectul utilizării

acestei teme în discursurile eurosceptice este cu atât mai mare cu cât ea este asociată altor două teme de impact, a căror susținere reală este discutabilă: criza economică, ce ar putea reveni, fiind accentuată de prezența refugiaților și migranților, și problematica suveranității naționale, așa-zis afectată de deciziile UE în materie de returnare.

Așadar, deoarece încă avem de-a face cu o criză a refugiaților și migrației ilegale în Europa, pentru următorul semestru, considerăm că este necesară continuarea monitorizării aspectelor legate de traficul pe ruta vest-balcanică și pe cea central-mediteraneeană, a situației la granițele Grecia-Macedonia de Nord și Turcia-Grecia, a rolului Turciei și Libiei în gestionarea presiunii migratorii la frontierele UE, a situației din Venezuela, care poate determina creșterea numărului solicitărilor de azil, precum și a modului în care această temă a crizei se va reflecta în discursurile politice post-alegeri pentru Parlamentul European.

CURSUL PROVOCĂRILOR LA ADRESA SECURITĂȚII EUROPENE

Dr. Cristina BOGZEANU*

Debutul și evoluția crizei ucrainene, postura agresivă adoptată de Federația Rusă în afacerile internaționale, criza europeană a refugiaților, menținerea unui climat profund conflictual în Orientul Mijlociu, tendințele în politica externă a SUA sub mandatul lui D. Trump, votul pro-Brexit dat de cetățenii britanici, ascensiunea unor partide politice naționalist-extremiste, populiste și eurosceptice pe scenele politice interne ale statelor europene constituie câteva dintre coordonatele în care am analizat dinamica securității și insecurității, a stabilității și instabilității la nivel european în ultimii ani.

În prima jumătate a anului 2019, deși am asistat la evoluții semnificative la nivel regional, securitatea europeană este marcată de aceeași coexistență a tendințelor de fragmentare cu eforturile de consolidare a solidarității europene, în paralel cu persistența provocărilor externe. Notabilă este în acest sens *relația cu partenerul american*, caracterizată de atitudinea distinctă față de unele aspecte ale relațiilor internaționale. Faptul că SUA și actori europeni semnatari au poziții contrare în problema Acordului nuclear, negociat de B. Obama cu oficialii iranieni (Planul comun de acțiune cuprinzător – JCPOA), este doar unul dintre exemplele ilustrative. Lucrarea de față cuprinde o scurtă trecere în revistă a evenimentelor cu impact asupra dinamicii securității europene pe termen scurt și mediu.

1. Disensiuni SUA – UE privind dezvoltarea capabilităților militare europene

În aceeași tendință, putem înscrie și atitudinea negativă a SUA față de inițiativele UE de dezvoltare a capabilităților militare. În cursul lunii mai, printr-o scrisoare adresată Înalțului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, F. Mogherini, de către Pentagon și Departamentul de Stat, SUA își manifesta îngrijorarea privind excluderea companiilor americane de la două inițiative europene pentru dezvoltarea capabilităților militare – Cooperarea Structurată Permanentă (PESCO) și Fondul European pentru Apărare (EDF)¹. Opinia SUA în această privință este că aprofundarea cooperării militare la nivelul UE ar putea genera un regres la nivelul integrării apărării euroatlantice². PESCO și EDF constituie instrumente pentru dezvoltarea autonomiei strategice a UE, conform liniilor stabilite prin *Strategia Globală pentru Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene* (2016). Mai mult, atât dezvoltarea autonomiei strategice, cât și crearea sau activarea acestor mecanisme se află

¹ Paul McLeary, „State, DoD Letter Warns European Union to Open Defense Contracts, Or Else”, în *Breaking Defence*, 17 May 2019, URL: <https://breakingdefense.com/2019/05/state-dod-letter-warns-european-union-to-open-defense-contracts-or-else/>, accesat la 25.06.2019.

² Guy Chazan, Michael Peel, „US warns against European joint military project. Washington letter to Brussels threatens retaliation if American groups are shut out”, în *Financial Times*, 14.05.2019, URL: <https://www.ft.com/content/ad16ce08-763b-11e9-bbad-7c18c0ea0201>, accesat la 19.05.2019.

** Dr. Cristina BOGZEANU este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București.
E-mail: bogzeanu.cristina@unap.ro*

în concordanță cu solicitările repetate ale SUA ca aliații europeni să își sporească contribuția financiară la NATO.

Răspunsul formulat la Bruxelles subliniază maniera obiectivă și transparentă în care cele două inițiative au fost lansate, angajamentul pentru evitarea duplicării efortului în relație cu NATO, concomitent cu dezvoltarea interoperabilității, precum și faptul că PESCO și EDF sunt parte a efortului european de a echilibra împărțirea poverii (*burden sharing*) în planul securității transatlantice, fapt solicitat în mod repetat aliaților europeni de către Washington³. Dincolo de semnificația consistentă a acestui schimb oficial de opinii, dezvoltările în planul dimensiunii de securitate și apărare a UE au fost mai puțin consistente decât cele petrecute în cursul anului trecut. În opinia noastră, două aspecte majore au fost determinante pentru această perioadă – *alegerile europarlamentare (23-26 mai)* și *Brexit*.

2. Alegerile europarlamentare

Dat fiind câștigul în proporții al euroscepticismului, populismului și al negocierilor eșuate pentru un Brexit, în contextul alegerilor europarlamentare, au existat temeri justificate pentru ascensiunea la conducerea Uniunii a unor grupări politice antieuropene. Alegerile din 23-26 mai au fost caracterizate de o prezență sporită la vot a cetățenilor europeni, ajungând, pentru prima oară în istorie, la 50,62%⁴, vădind astfel interesul acestora pentru viitorul UE. Mai departe, rezultatul alegerilor a indicat într-adevăr o creștere a popularității partidelor naționaliste și populiste, însă balanța a înclinat în mod clar către partidele proeuropene, atașate valorilor democrației liberale și ideii integrării europene. Cu toate acestea, în ciuda preeminenței partidelor proeuropene și cu un succes al partidelor eurosceptice mai redus decât cel

³ Pentru detalii, a se vedea: Daniel FIOTT, *Poison Pill: EU Defence on US Terms*, 14 June 2019, EU Institute for Strategic Studies, URL: <https://www.iss.europa.eu/content/poison-pill-eu-defence-us-terms>, accesat la 25.06.2019.

⁴ ***, *European elections results*, URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/elections-press-kit/0/european-elections-results>, accesat la 30.06.2019.

scontat, rezultatele obținute de grupurile politice PPE (Partidul Popular European) și SD (Alianța Progresistă a Socialiștilor și Democraților) nu au putut susține o majoritate proeuropeană, impunându-se astfel cooptarea unei noi grupări parlamentare⁵. În prezent, cele două formațiuni politice dețin majoritatea europarlamentară alături de Noua Europă (*Renew Europe*) și Ecologiști.

Dacă legăm analiza alegerilor europarlamentare de cele două tendințe majore din planul securității europene – coagulare și fragmentare – putem spune că alegerile europarlamentare din 2019 le ilustrează pe amândouă. Pe de o parte, creșterea nivelului de reprezentare în forul european al partidelor naționaliste, cu o direcție eurosceptică ilustrează tendința de fragmentare a coeziunii europene. De cealaltă parte, menținerea preeminenței partidelor proeuropene, chiar dacă redusă, precum și participarea consistentă la vot a cetățenilor europeni constituie o dovadă a dorinței și interesului acestora pentru viitorul UE. În același mod, ne putem raporta și la *Declarația de la Sibiu* (9 mai 2019) a liderilor europeni, în care este reafirmat angajamentul acestora față de proiectul european comun⁶.

Totodată, nu trebuie subestimat impactul pe care evoluțiile pe scena politică internă a statelor membre sau candidate îl pot avea la nivelul Uniunii. Relevante sunt, în acest sens, evoluțiile pe scena politică internă a „motoarelor” Uniunii, respectiv Franța, Germania și Italia. În Franța, începutul anului a fost marcat de continuarea fenomenului „vestelor galbene”, în paralel cu o scădere exponențială a popularității și sprijinului populației pentru politica lui E. Macron⁷. *Proteste antiguvernamentale* de mai

⁵ Valentin Naumescu, „Europa după vot. Entuziasmul inițial, iepurii din pălărie și complicațiile care urmează”, în *Contributors*, 31 mai 2019, URL: <http://www.contributors.ro/editorial/europa-dupa-vot-entuziasmul-initial-iepurii-din-palarie-si-complicatiile-care-urmeaza/>, accesat la 3.06.2019.

⁶ *Declarația de la Sibiu. Comunicat de presă*, 9 mai 2019, URL: <https://www.ft.com/content/ad16ce08-763b-11e9-bbad-7c18c0ea0201>, accesat la 17.05.2019.

⁷ A.Z., „Popularitatea lui Macron a scăzut din nou în sondaje/ Trei sferturi dintre francezi sunt nemulțumiți de deciziile președintelui”, în *Hotnews*, 4 ianuarie 2019, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international->

mică amploare au avut loc în această perioadă și în Cehia⁸, Ungaria⁹, Serbia¹⁰. În Germania, este preconizată o ieșire a actualului cancelar din viața politică pe termen mediu, iar Italia este guvernată de un partid de extremă dreapta, care se plasează din ce în ce mai frecvent într-o relație conflictuală nu doar cu celalalte state membre, ci și cu instituțiile europene, una dintre temele majore de dezacord fiind legată de evoluțiile recente în planul migrației. Relevant în acest sens este efortul premierului Italiei de a crea o alianță a partidelor politice antieuropene, populiste de extremă stânga.

Dificultatea de a identifica și de a alege liderii celor mai importante instituții europene este ilustrativă pentru criza internă prin care proiectul european trece în prezent. Cea mai disputată funcție a fost cea de Președinte al Comisiei Europene, ocupată, în fine, de fostul ministru german al apărării, Ursula Von Leyen.

3. Impasul Brexit

Procesul de negociere a condițiilor în care Marea Britanie va părăsi cadrul instituțional al UE a cunoscut, de asemenea, evoluții notabile. Spre finele anului 2018, după mai bine de doi ani de negocieri intense între Londra și Bruxelles, părțile au agreeat un acord asupra condițiilor în care Marea Britanie ar urma să se retragă din

UE¹¹. Aprobabil de Consiliul European, la 10 decembrie 2018, acordul nu a reușit să obțină și aprobarea forului parlamentar britanic, a Theresei May, prim-ministrul britanic care a negociat condițiile din acord, eșuând de trei ori în a obține acordul parlamentarilor britanici. Principalul punct nevralgic se referea la „plasa de siguranță” (*backstop*), oferită Irlandei de Nord, prin care se urmărește evitarea creării unei granițe dure între Irlanda și Irlanda de Nord. Aceasta presupune ca Marea Britanie să rămână în uniunea vamală a UE, până când va fi identificată o nouă soluție prin care să se evite efectuarea controalelor la graniță, iar Irlanda de Nord să rămână parte a reglementărilor aferente pieței UE. Prevederea în cauză este sursa temerii susținătorilor Brexitului că Marea Britanie va rămâne în continuare legată comercial de UE și că nu va putea promova o politică comercială proprie.

În cele din urmă, premierul britanic a obținut o prelungire a perioadei de negociere până la 31 octombrie 2019 și, la scurtă vreme, și-a prezentat demisia, într-o perioadă în care scena politică internă a Marii Britanii continua să rămână puternic divizată. Din acest punct de vedere, evoluția negocierilor pentru Brexit, precum și rezultatul acestora depind, într-o mare măsură, de orientarea persoanei care va prelua postul de premier.

În tot acest timp, conservatorii britanici, în frunte cu Jeremy Corbyn, susțin necesitatea organizării unui al doilea referendum pentru Brexit. Opinia lor este susținută și de rezultatele unor sondaje de opinie pe această temă, care indicau că, în situația în care s-ar organiza un nou referendum, cetățenii britanici ar opta în majoritate pentru a rămâne în UE¹². Astfel, un

22893936-popularitatea-lui-macron-scazut-din-nou-sondaje-trei-sferturi-dintre-francezi-sunt-nemultumiti-deciziile-presedintelui.htm, accesat la 4.01.2019.

⁸ *** „Proteste masive la Praga împotriva premierului acuzat de fraudă cu fonduri europene”, în *Digi24*, 5.06.2019, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/proteste-masive-la-praga-impotriva-premierului-acuzat-de-frauda-cu-fonduri-europene-1142633>, accesat la 23.06.2019.

⁹ V. M., „Ungaria: Noi proteste împotriva premierului Viktor Orban – «Ne-a ajuns!»”, în *Hotnews*, 19.01.2019, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22922805-video-ungaria-noi-proteste-impotriva-premierului-viktor-orban-ajuns.htm>, accesat la 20.01.2019.

¹⁰ Nemanja Rujević, „Proteste extinse în Serbia: «Primăvara Balcanică» bate la ușă?”, în *Deutsche Welle*, 18 Martie 2019, URL: <https://www.dw.com/ro/proteste-extinse-%C3%AEn-serbia-prim%C4%83vara-balcanic%C4%83-bate-la-u%C8%99%C4%83/a-47958182>, accesat la 03.04.2019.

¹¹ *Draft Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community, as agreed at negotiators' level on 14 November 2018*, URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement_0.pdf, accesat la 23.06.2019.

¹² Adam Lusher, „Brexit: Political will of the people must be in question as 55 per cent now want to stay in the EU, poll finds”, în *Independent*, 26 March 2019, URL: [independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-will-of-people-poll-leave-remain-eu-second-referendum-vote-centre-social-research-curtice-a8839996.html](https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-will-of-people-poll-leave-remain-eu-second-referendum-vote-centre-social-research-curtice-a8839996.html), accesat

curs de evoluție în care cetățenii britanici să fie chemați din nou la referendum rămâne posibil. Aceasta cu atât mai mult cu cât, dincolo de implicațiile economice, un Brexit fără acord ar readuce puternic în prim-plan riscul reescaladării tensiunilor la granița cu Irlanda, dar și încercări de obținere a independenței de partea Scoției.

Astfel, în această perioadă în care politica internă a Marii Britanii poate cunoaște o nouă turnură, este dificil de anticipat care va fi cursul pe care procesul Brexit îl va cunoaște. O relevanță majoră în acest context este legată de persoana celui/celei care va ocupa funcția de premier. Până la finele lunii iunie 2019, principalii favoriți la funcția de prim-ministru al Regatului Unit erau Boris Johnson (promotor al ieșirii Marii Britanii din UE, cu sau fără acord) și Jeremy Hunt (promotor al Brexit, dar cu acord, considerând riscantă ieșirea din UE fără acord). O analiză *The Financial Times* estima că Boris Johnson ar avea 93% șanse să ajungă prim-ministru, în timp ce Jeremy Hunt, doar 11%¹³. Prin urmare, în cazul unui rezultat în consecință, ne putem aștepta la o abordare dură, puțin dispusă la compromisuri, din partea Marii Britanii în ceea ce privește Brexit. Totuși, oricine va ocupa această poziție în guvernul Marii Britanii, acesta se va confrunta cu aceeași problemă ca și T. May – sprijinul insuficient în forul legislativ.

Dacă decizia unui stat de a părăsi cadrul instituțional Uniunii poate fi apreciat ca fiind o criză a UE, punând sub semnul întrebării viabilitatea și însuși viitorul acesteia, atunci ne putem raporta la cursul pe care Brexit l-a cunoscut în prima parte a anului 2019 ca fiind o criză a procesului de retragere a Marii Britanii din UE, „o criză a crizei”. Dificultățile întâmpinate nu reflectă doar implicațiile implementării unei decizii adoptate într-un context de vădită

---

la 10 mai 2019; ***, „If there was a referendum on Britain’s membership of the EU, how would you vote? (Eurotrack)”, *Field work dates*: 13 February 2012 - 13 May 2019, URL: <https://whatukthinks.org/eu/questions/if-there-was-a-referendum-on-britains-membership-of-the-eu-how-would-you-vote-2/>, accesat la 23.05.2019.

¹³ Sebastian Payne, Cale Tilford, Joanna S. Kao, Martin Stabe, „UK’s next prime minister — who are the lead candidates? - A guide to who’s most likely to lead on Brexit”, în *The Financial Times*, URL: <https://ft.com/uk-prime-minister-leadership-contest/>, accesat la 24.06.2019.

scindare puternică la nivel social și politic¹⁴, ci și dificultatea de a renunța la o serie de avantaje implicite statutului de stat membru al Uniunii, ceea ce, în opinia noastră, constituie una dintre cele mai solide dovezi ale viabilității proiectului european, în ciuda perioadei de criză pe care o traversează în prezent.

4. Balcanii de Vest, între Occident și Federația Rusă

Evoluții notabile s-au înregistrat și în vecinătatea apropiată a UE, cu relevanță și pentru interesele și implicarea Federației Ruse în aceste spații. Astfel, după ce cu un an înainte a fost rezolvat diferendul istoric dintre Atena și Skopje privind numele statului vest-balcanic, prin Acordul de la Prespa, *Macedonia de Nord* a semnat acordul de aderare la NATO (6 februarie), care este supus în prezent ratificării statelor membre. Federația Rusă și-a manifestat deschis opoziția față de schimbarea numelui statului (aprobată în legislativul macedonean în ianuarie 2019), argumentând că actuala denumire nu reflectă voința poporului¹⁵. Mai mult, imediat după actul ratificării, președintele rus a atras atenția asupra unei încercări a Occidentului de a-și „impune dominația în regiune”¹⁶, ceea ce, în opinia sa, constituie un important factor de destabilizare.

În contextul în care relațiile dintre Belgrad și Priștina au cunoscut o deteriorare accentuată,

---

¹⁴ Retragerea Marii Britanii din UE este un proces care a demarat odată cu notificarea oficială a Therese May și cu activarea articolului 50 din Tratatul de la Lisabona. La baza deciziei s-a aflat dorința poporului britanic, care, la 26 iunie 2016, s-a exprimat în cadrul unui referendum în acest sens pentru ieșirea din Uniunea Europeană.

¹⁵ I.B., „Rusia: Decizia de a redenumi Republica Macedonia în Macedonia de Nord nu reflectă voința poporului”, în *Hotnews*, 15 ianuarie 2019, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22912247-rusia-decizia-redenumi-republica-macedonia-macedonia-nord-nu-reflecta-vointa-poporului.htm>, accesat la 20.01.2019.

¹⁶ I.B., „Vladimir Putin acuză Occidentul că destabilizează Balcanii / Lavrov: Nu putem fi de acord cu cei care spun că Rusia nu își are locul său în Balcani”, în *Hotnews*, 16 ianuarie 2019, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22915821-vladimir-putin-acuza-occidentul-destabilizeaza-balcanii-lavrov-nu-putem-acord-cei-care-spun-rusia-nu-isi-are-locul-sau-balcani.htm>, accesat la 20.01.2019.

spre finele anului trecut, pe fondul majorării substanțiale de către Kosovo a taxelor vamale pentru produsele sârbești, precum și a deciziei legislativului kosovar de a transforma KSF (Kosovo Security Force) într-o armată națională, în perioada analizată, notabil a fost efortul de a reface stabilitatea regională. După ce partea kosovară a respins propunerea Belgradului de a modifica frontiera în cadrul Dialogului Belgrad-Priștina (martie 2019), a fost organizat un summit la Berlin pentru Balcanii de Vest, unde liderii europeni au subliniat că prioritatea Uniunii în regiune este stabilitatea, și nu politica de extindere. Având în vedere provocările serioase cu care UE se confruntă pe plan intern și instabilitatea proprie, o astfel de poziție față de regiunea vest-balcanică era una de așteptat, la fel și încercarea de a media normalizarea relațiilor dintre cele două părți, cu atât mai mult cu cât regiunea este una de interes strategic pentru UE, iar Federația Rusă își consolidează constant relațiile cu anumiți actori din acest spațiu.

Semnificativă a fost și vizita președintelui rus în Serbia, la începutul anului. În cadrul discursurilor, V. Putin a acuzat Priștina de adoptarea unor măsuri provocatoare, cu trimitere în special la crearea armatei naționale, și de destabilizarea regională. Agenda discuțiilor a inclus, de asemenea, și un posibil acord de creare a unei zone de liber schimb între Uniunea Eurasiatică și Serbia, precum și intenția părții ruse de a investi 1,4 miliarde de dolari în dezvoltarea unei infrastructuri care să permită conducerii TurkStream să tranziteze Serbia. Turkstream este o alternativă la South Stream menită să transporte gaz natural din Rusia, prin Marea Neagră și Turcia, în Europa. Conform Gazprom, posibile piețe de desfacere pentru hidrocarburile tranzitate astfel sunt Bulgaria, Grecia, Italia și Ungaria¹⁷.

Dincolo de implicațiile clare în plan economic și energetic ale vizitei președintelui rus în Serbia, în opinia noastră o relevanță

majoră o are și mesajul transmis, astfel, celorlalți actori internaționali cu interese în spațiul vestbalcanic. În contextul aderării relativ recente a Muntenegrului la NATO (2017), precum și al deblocării aderării Macedoniei de Nord la NATO și UE, după acordul de la Prespa (2018), în contextul tensionării relațiilor dintre Belgrad și Priștina, evenimentul de la începutul anului poate fi interpretat ca o reafirmare a intereselor rusești în spațiul vest-balcanic și ca o măsură de consolidare a parteneriatelor deja existente.

5. Alegerile parlamentare din Republica Moldova

Evoluții notabile au avut loc și în vecinătatea estică a spațiului european. În Republica Moldova, în cursul lunii februarie au avut loc alegeri parlamentare. Partidul Socialist prorus a acumulat 35 din cele 101 locuri în forul legislativ, Partidul Democrat, 30, iar gruparea proeuropeană ACUM, 26 de locuri, făcând imposibil pentru oricare dintre cele trei grupări politice majore să alcătuiască majoritatea parlamentară, în absența unei coaliții. După mai bine de trei luni de criză politică internă, partidul proeuropean ACUM, împreună cu partidul socialist prorus au alcătuit o coaliție de guvernare, cel puțin inedită și neașteptată. Liderul partidului ACUM, Maia Sandu, a fost numită în funcția de premier, declanșându-se o nouă criză politică la nivel intern (partidul democrat declară noul guvern invalid, invocând depășirea termenului limită pentru formarea acestuia, președintele I. Dodon este suspendat temporar din funcție). Formarea unei coaliții din două formațiuni politice cu direcții complet opuse, proeuropeană (ACUM), respectiv prorusă (PSRM), a fost privită fie ca soluție de compromis, necesară scoaterii Republicii Moldova din criza politică, sau ca moment de excepție în care Rusia, UE și SUA s-au pus de acord într-un aspect de politică internațională¹⁸ și de a crea un fundament pentru lupta contra

---

¹⁷ ***, „On Visit to Serbia, Putin Accuses Kosovo Of «Illegally» Setting Up An Army”, în *Radio Free Europe*, 17 January 2019, URL: <https://www.rferl.org/a/head-of-high-level-visit-to-serbia-putin-blasts-west-s-role-in-balkans/29714843.html>, accesat la 19.01.2019.

¹⁸ Patrick Kingsley, „Moldova Had Two Governments. One Has Finally Resigned”, în *New York Times*, 14 June 2019, URL: <https://www.nytimes.com/2019/06/14/world/europe/moldova-new-government.html?rref=collection%2Ftimestopic%2FMoldova>, accesat la 15.06.2019.

corupției, fie ca început al creșterii influenței ruse în acest stat¹⁹. Deși președintele de la Chișinău a infirmat susținerea partidului socialist de către Moscova și faptul că noua coaliție va fi complet occidentală, în opinia noastră, este de așteptat ca, pe termen scurt și mediu, Republica Moldova să aibă o dublă orientare în politica externă, încercând să consolideze relațiile deopotrivă cu actorii occidentali, și cu Federația Rusă.

6. Alegerile prezidențiale din Ucraina

În Ucraina continuă confruntările militare în Donbass, iar relațiile cu Federația Rusă se mențin profund tensionate²⁰. Și în acest caz, au avut loc evoluții notabile pe scena politică internă. Scrutinul prezidențial din 31 martie s-a desfășurat pe fondul multiplelor acuzații de corupție la nivel înalt, precum și al intensificării confruntării în zona de est a țării, temeri referitoare la intenția Federației Ruse de a influența rezultatul alegerilor sau la posibile atacuri cibernetice. Petro Poroșenco s-a plasat pe locul al doilea, fiind surclasat net de comediantul Volodymyr Zelenski²¹, care a câștigat alegerile cu un program bazat pe soluționarea conflictului din estul țării și orientare prooccidentală. După finalizarea alegerilor prezidențiale, Moscova a anunțat intenția de a facilita obținerea cetățeniei ruse pentru rezidenții ucraineni din regiunile din afara controlului autorităților de la Kiev²²,

¹⁹ Valentin Naumescu, „De ce a mușcat Maia mărușul otrăvit? Criza Republicii Moldova și capacana Rusiei”, în *Curs de Guvernare. Opinii și Editorial*, 10 iunie 2019, URL: <https://cursdeguvernare.ro/valentin-naumescu-de-ce-a-muscat-maia-marul-otravit-criza-republicii-moldova-si-capcana-rusiei.html>, accesat la 15.06.2019.

²⁰ Pentru detalii, a se vedea *Crisis Watch. Tracking Conflict Worldwide*, Crisis Group, URL: https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/database?location%5B%5D=73&date_range=last_6_months&from_month=01&from_year=2019&to_month=01&to_year=2019, accesat la 3.07.2019.

²¹ Roman Goncharenko, „Alegeri în Ucraina: Victorie fulminantă a lui Volodimir Zelenski”, în *DW*, 21 April 2019, URL: <https://www.dw.com/ro/alegeri-%C3%AEn-ucraina-victorie-fulminant%C4%83-a-lui-volodimir-zelenski/a-48412657>, accesat la 6.05.2019.

²² *** „Rusia intenționează să simplifice accesul la cetățenia rusă pentru toți locuitorii Ucrainei”, în *Digi24*, 27 April 2019, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/rusia/rusia-intentioneaza-sa-simplifice-accesul-la>

noul președinte ucrainean avertizând că aceasta este o mișcare menită să pregătească anexarea regiunii Donbass sau crearea unei enclave rusești în acest spațiu²³. În cursul lunii mai, Zelenski a anunțat dizolvarea parlamentului și organizarea de alegeri anticipate în cursul lunii iulie.

Notabilă în acest sens este și reacția Ucrainei la rezoluția Consiliului Europei, prin care este redat Rusiei dreptul de vot (17 mai 2019), suspendat în 2014. Partea ucraineană a descris decizia drept act de capitulare, în timp ce ministrul de externe german, Heiko Maas, a argumentat că nu este în interesul Consiliului Europei să excludă Moscova din acest for²⁴.

Concluzii

Per ansamblu, putem aprecia că, în ceea ce privește securitatea europeană, se manifestă aceeași tendință, în care forțele ce vulnerabilizează integritatea construcției europene se manifestă în același timp cu cele care acționează pentru consolidarea acesteia. Într-un astfel de mediu al contrastelor, vulnerabilitățile pot fi accentuate sau valorificate, chiar și la nivel de discurs, verbal, în vederea obținerii de câștiguri de putere și influență. Spre exemplu, ascensiunea partidelor populiste, eurosceptice, extremist naționaliste, cu un discurs iliberal, la guvernarea statelor membre ale UE constituie cu siguranță unul dintre aspectele reale și imposibil de ignorat, dovadă și sancțiunile impuse de Bruxelles Ungariei și Poloniei. Rezultatele alegerilor europarlamentare ar trebui să conțină deopotrivă motive de îngrijorare și de speranță

²³ cetatenia-rusa-pentru-toti-locuitorii-ucrainei-1122136, accesat la 6.05.2019.

²⁴ V. M., „Zelenski spune că ucrainenii nu vor accepta oferta lui Putin privind cetățenia rusă și propune în schimb pașapoarte ucrainene pentru ruși”, în *Hotnews*, 28 aprilie 2019, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-23113099-zelenski-spune-ucrainenii-nu-vor-accepta-oferta-lui-putin-privind-obtinerea-cetateniei-ruse-propune-schimb-pasapoarte-ucrainene-rusilor.htm>, accesat la 6.05.2019.

²⁴ S.A., „Consiliul Europei a adoptat o rezoluție prin care redă Rusiei dreptul la vot”, în *Hotnews*, 17 mai 2019, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-23148435-consiliul-europei-adoptat-rezolutie-prin-care-reda-rusiei-dreptul-vot.htm>, accesat la 20.05.2019.

din acest punct de vedere. Însă, aceeași stare a lucrurilor constituie un teren favorabil acceptării unor idei, precum cea promovată de președintele rus la finele lunii iunie 2019, conform căreia „ideea liberală este perimată și intră în conflict cu interesul majorității covârșitoare a populației” și că aceasta „începe să nu mai existe”²⁵.

Același tip de vulnerabilitate poate fi exploatat, și chiar amplificat, și în cazul statelor vecine UE, constituindu-se în timp în surse de instabilitate pentru construcția europeană.

---

²⁵ Elemente ale unui interviu acordat de V. Putin pentru The Financial Times. Pentru detalii, a se vedea: Dan POPA, „Financial Times: Interviul cu Vladimir Putin. „Ideologia liberală a devenit învechită”, în Hotnews, 28 iunie 2019, URL: https://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-23227831-financial-report.htm, accesat la 9.06.2019.

FRONTUL LARG DE ACȚIUNE AL KREMLINULUI

Dr. Marius-Titi POTÎRNICHE*

1. Implicarea Federației Ruse în zona Arctică

Rusia și-a intensificat eforturile de extindere a controlului economic și militar asupra zonei Arctice cu scopul de a securiza resursele din zonă pe termen lung, de a-și extinde prezența militară și de a câștiga un avantaj strategic asupra SUA și Chinei. Pe 20 martie, președintele V. Putin a deschis exploatarea de gaze din Kharasaveyskoye, peninsula Yamal, în nordul Rusiei¹, odată cu planul anunțat de Ministerul Resurselor Naturale², care prevede peste o sută de proiecte de valorificare a resurselor minerale din zona Arctică. V. Putin pune un accent deosebit pe investițiile din zona Arctică, considerând zona o potențială sursă de creștere economică pentru Rusia³. Acest spațiu contribuie cu 12 –

15% la PIB-ul Rusiei⁴. Moscova a continuat să își extindă facilitățile și capabilitățile militare în Nordul Îndepărtat, amiralul Nikolai Ievmenov, comandantul Flotei de Nord, declarând că forțele armate ruse vor finaliza în curând o bază de apărare antiaeriană în Tiksi, în apropierea Cercului Polar⁵. În ultimii ani, Rusia și-a extins considerabil prezența în regiune cu noi capabilități militare, prin instalarea sistemelor S-400 și Tor-M2DT și a unor nave dotate cu rachete anti-navă⁶. Kremlinul urmărește consolidarea prezenței sale în regiune și întărirea poziției de putere dominantă în zona Arctică, în principal pentru a securiza accesul la resursele naturale și controlul Căii Maritime de Nord. Este de așteptat ca Rusia să accelereze acest efort, știind că SUA au pregătit o strategie pentru zona Arctică, ce va fi prezentată Congresului în iunie 2019.⁷

¹ ***, „Launch of Kharasaveyskoye Gas and Condensate Field”, în *Oil and Gas Journal*, 21 March 2019, URL: <https://www.ogj.com/articles/2019/03/gazprom-starts-kharasaveyskoye-development.html>, accesat la 01.04.2019.

² ***, „Russia realise Comprehensive Plan for Arctic logistic - Developed by the Ministry of Natural Resources of Russia, Sent to the Government of the Russian Federation”, în *The Maritime Executive*, 19 March 2019, URL: <https://www.maritime-executive.com/article/russia-releases-comprehensive-plan-for-arctic-logistics>, accesat la 01.04.2019.

³ Lincoln Edson Flake, „Russia’s Security Intentions in a Melting Arctic”, în *INSS Military and Strategic Affairs*, Vol. 6, No. 1, March 2014, URL: [http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/sites/2/systemfiles/SystemFiles/MASA6-1Eng%20\(4\)_Flake.pdf](http://www.inss.org.il/wp-content/uploads/sites/2/systemfiles/SystemFiles/MASA6-1Eng%20(4)_Flake.pdf); accesat la 01.04.2019.

⁴ Russian Federation Policy for the Arctic to 2020, 30 March 2009, URL: <http://www.arctis-search.com/Russian+Federation+Policy+for+the+Arctic+to+2020>, accesat la 01.04.2019.

⁵ Trude Pettersen, „Northern Fleet gets own air force, air defense forces”, în *The Barents Observer*, 1 February 2016, URL: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/02/northern-fleet-gets-own-air-force-air-defense-forces>, accesat la 01.04.2019.

⁶ ***, „Russia Will Deploy New Missiles to Defend Arctic, Admiral Says”, în *Moscow Times*, 13 March 2019, URL: <https://www.themoscowtimes.com/2019/03/13/russia-will-deploy-new-missiles-to-defend-arctic-admiral-says-a64789>, accesat la 01.04.2019.

⁷ Dan Lamothe, „Trump Administration’s New Arctic Defense Strategy Expected to Zero In on Concerns About China”, în *Washington Post*, 15 March 2019, URL: <https://>

* Col. (r.) dr. Marius-Titi POTÎRNICHE este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: potirniche.marius@unap.ro

Rusia își revendică controlul asupra Căii Maritime de Nord pentru a proteja accesul la viitoarele schimburi comerciale pe această rută și pentru a câștiga un avantaj strategic asupra SUA și Chinei. Ziarul pro-Kremlin *Izvestia* arăta că au fost introduse noi reguli care vor obliga navele militare străine să notifice Rusia cu cel puțin 45 de zile în avans asupra planurilor lor de a tranzita Calea Maritimă de Nord și de a accepta la bord marinari ruși pentru pilotarea navelor⁸. De asemenea, parlamentul rus a acordat companiei de stat Rosatom (companie care activează în domeniul energiei nucleare) drepturi extinse în gestionarea și dezvoltarea infrastructurii și securității pe această rută comercială⁹. V. Putin a solicitat ca guvernul să crească cu prioritate volumul schimburilor comerciale pe această rută¹⁰. Acest efort poate fi considerat parte a unei campanii de extindere a influenței asupra rutelor comerciale importante pe întreg globul și este încurajat de lipsa de răspuns la acțiunea sa din Strâmtoarea Kerchi. Cel mai probabil, în absența unei reacții ferme din partea SUA și NATO, acest gen de dispută în apele internaționale va continua.

Rusia nu dispune de resurse financiare pentru a-și urma planurile în zona Arctică, motiv pentru care Ministerul rus al Resurselor Naturale a elaborat un plan de atragere a investițiilor din sectorul privat. Din acest motiv, Rusia încearcă și un parteneriat cu China, unul dintre competitorii săi strategici în această zonă. De reținut, în acest context, este faptul că Beijingul s-a declarat putere Arctică și a inițiat „Drumul Polar al Mătăsii”,

ca extensie a inițiativei Drumului Mătăsii¹¹. China urmărește să obțină acces facil la Calea Maritimă de Nord pentru a face conexiunea cu Europa. Totodată, nevoia urgentă a Kremlinului pentru investiții poate conduce la cooperare, și nu la competiție cu China în zona Arctică, cu atât mai mult cu cât China este un partener important la exploatarea de gaze naturale din peninsula Yamal și continuă să investească în proiecte similare în Nordul Îndepărtat. În plus, oamenii de știință chinezi și ruși au fost de acord să coopereze pentru explorarea în comun a acestei zone către care marile puteri își îndreaptă tot mai mult atenția¹². Cooperarea tot mai extinsă dintre China și Rusia poate limita libertatea de mișcare a SUA în zona Arctică.

2. Rolul unor schimbări în structura forțelor armate

Armata rusă continuă procesul de reorientare a instruirii trupelor, trecând de la pregătirea pentru un conflict convențional, de mare amploare, la apărarea împotriva acțiunilor militare hibride (nonliniare în varianta rusească). Convinși de faptul că noul raport de forțe între militar și nonmilitar este de 1 la 4, forțele armate ruse acționează pe deplin în acest sens¹³. Astfel, pentru a crește gradul de coeziune al operațiilor informaționale, președintele V. Putin a aprobat, în anul 2018, crearea unei Direcții Politico-Militare¹⁴ în cadrul Ministerului Apărării, numind la comanda acesteia un ofițer

---

www.washingtonpost.com/national-security/2019/03/15/trump-administrations-new-arctic-defense-strategy-expected-zero-concerns-about-china/, accesat la 01.04.2019.

⁸ Paul Goncharoff, „Russia’s Arctic North Sea Route”, în *RussiaKnowledge*, 6 March 2019, URL: <http://www.russiaknowledge.com/2019/03/09/russias-arctic-north-sea-route/>, accesat la 01.04.2019.

⁹ On Amendments to Certain Legislative Acts of the Russian Federation, Russian State Duma, 28.12.2018, URL: <http://kremlin.ru/acts/news/59539>, accesat la 01.04.2019.

¹⁰ Daryana Maximova, „Sustainable Development of the Russian Arctic Zone: Challenges & Opportunities”, în: *Arctic Yearbook 2018*, URL: https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2018/Scholarly_Papers/21_AY2018_Maximova.pdf, accesat la 01.04.2019.

¹¹ China’s Arctic Policy, Chinese State Council, ianuarie 2018, URL: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm, accesat la 01.04.2019.

¹² ***, „Russian and Chinese Scientists Will Jointly Study the Ocean, the Arctic, and Antarctica”, în *TASS*, 24.03.2019, URL: <http://tass.com/economy/1050272>, accesat la 01.04.2019.

¹³ Foreign Military Studies Office, *Special Operations Forces*, Volum 8, august 2018, URL: <https://aquadoc.typepad.com/files/oe-watch-vol-08-issue-08-aug-2018.pdf> accesat la 03.04.2019.

¹⁴ Jeremiah Jacques, „Putin Creates Political Wing for Russian Army, in Chilling Echo of Soviet Era”, în *The Trumpet*, 07.08.2018, URL: <https://www.thetrumpet.com/17585-putin-creates-political-wing-for-russian-army-in-chilling-echo-of-soviet-era>, accesat la 03.04.2019.

cu experiență de luptă pe frontul din Siria, fost comandant al Districtului Militar de Vest, numire care denotă importanța acordată acestei structuri în cadrul efortului general de modernizare a structurilor armatei, precum și traiectoria pe care se încadrează viitorul acțiunilor militare ce vor fi duse de Rusia. Noutatea rezidă în faptul că Ministerul Apărării va numi în fiecare unitate, până la nivel de companie, ofițeri care să raporteze direct acestei Direcții Politico-Militare, o structură de comandă paralelă, pe care factorii de conducere o consideră potrivită pentru un conflict modern, cu sarcina de a administra componenta morală și ideologică în rândul militarilor. „În condițiile informatizării globale și a confruntării psihologice cu Occidentul, rolul politicului și al unității morale în cadrul armatei și societății crește dramatic”¹⁵.

În contextul confruntării hibride, la nivelul conducerii Rusiei, poate exista temerea ca acțiunile informaționale adverse să pună în pericol unitatea forțelor sale armate. Relevantă este, în acest sens, alocațiunea adresată unor cadeți de către comandantul Direcției Politico-Militare, care afirmă că unul dintre obiectivele sale este de a crea „conștiința patriotică” în întreg sistemul de apărare rus și că, până la 1 martie 2019, programa de învățământ din școlile militare se va modifica prin includerea temelor de instruire politico-militară¹⁶. Prin această modificare, Kremlinul vrea să se asigure că generațiile viitoare de ofițeri vor conștientiza importanța susținerii efortului factorilor politici și că obiectivele acestora vor fi îndeplinite cu mai multă seriozitate. Este de așteptat ca această Direcție să se ocupe și de propaganda politico-militară externă. Kremlinul folosește în mod regulat presa de stat în sprijinul campaniilor sale informaționale și cu siguranță va integra efortul

¹⁵ Alexander Knshin (analist politic rus care creionează politica militară rusă), „Putin Recreates Soviet-Era Patriotic Directorate in Russia’s Army”, în *The Moscow Times*, 31.07.2018, URL: <https://www.themoscowtimes.com/2018/07/31/putin-recreates-soviet-era-patriotic-directorate-russias-army-a62402>, accesat la 03.04.2019.

¹⁶ Mason Clark, Catherine Harris, „Russia’s New Tool for Wielding Information”, Institute for the Study of War, 15.01.2019, URL: <http://iswresearch.blogspot.com/search?updated-max=2019-03-12T17:29:00-04:00>, accesat la 03.04.2019.

acestora în atingerea obiectivelor sale.

Anunțata retragere a forțelor militare americane din Siria dă Moscovei posibilitatea să-și extindă rolul de mediator în conflictul din regiune, dar și de a avea acces la resursele naturale din zonă, precum și de a slăbi pe viitor poziția SUA în Orientul Mijlociu. Rusia este implicată activ în obținerea unei înțelegeri între președintele sirian și Forțele Democratice Kurde din Siria, dorind să coopteze la aceste negocieri și partenerul său strategic din zonă, Turcia, cu scopul de a implica, într-o manieră sau alta, și NATO¹⁷. Aceasta nu echivalează însă cu existența unei intenții din partea Moscovei ca Turcia să obțină avantaje teritoriale în Siria. Este, de asemenea, relevant faptul că atât Rusia, cât și Iranul au început să exploateze oportunitatea creată de retragerea SUA, iar evoluțiile recente ale negocierilor par că vor duce la transferul controlului asupra zonei de nord și de est a Siriei către coalitia ruso-iraniană.

3. Federația Rusă și campania prezidențială din Ucraina

Alegerile prezidențiale din Ucraina pot fi considerate, pentru Federația Rusă, un moment determinant pentru viitoarele acțiuni militare în estul Ucrainei. În opinia noastră, indiferent care ar fi fost rezultatul alegerilor, influența politică a Rusiei ar fi crescut. Majoritatea candidaților prezidențiali sunt, într-un anumit grad, destul de maleabili cu privire la interesele Rusiei. Fostul președinte, Petro Poroshenko, a fost candidatul cu cel mai ridicat grad de aliniere la cerințele Occidentului, dar popularitatea sa a scăzut, ca urmare a eșecului său de a lansa o reformă anticorupție, aceasta și ca urmare a campaniei de dezinformare, susținută intens de Rusia. Dacă P. Poroshenko ar fi câștigat alegerile, nu ar fi avut sprijinul parlamentului, întrucât era previzibil că formațiunea sa politică va pierde locuri în legislativul ucrainean. În contrast, oponentii

¹⁷ Elise Labott, „Bolton Leaves Turkey on Sour Note Over Trump’s Syria Plans”, în *Politico*, 08.01.2019, URL: www.politico.com/story/2019/01/08/bolton-turkey-trump-syria-plans-1088715, accesat la 03.04.2019.

acestui erau în mare parte populiști, dornici să facă concesii Kremlinului sau politicienilor care și-au exprimat deschis sprijinul pentru Rusia și V. Putin. Rusia este decisă să-și atingă scopurile strategice în Ucraina, motiv pentru care și-a schimbat modul de abordare a personalităților politice – investește și cultivă relațiile cu mai mulți politicieni, din întreg spectrul politic, nu numai într-un singur candidat sau într-un singur partid. Considerăm că atât timp cât V. Putin va fi la putere, Rusia va încerca să controleze Ucraina. Acesta este hotărât să nu facă nicio concesie care să ducă la creșterea suveranității Ucrainei, în timp ce și Ucraina este decisă să nu facă nicio înțelegere care să ducă la pierderea integrității statale. Acest lucru înseamnă că singura cale de ieșire din impas ar fi ca președintele Ucrainei să redefină linia roșie peste care nu se poate trece¹⁸.

Kremlinul a organizat o campanie informațională puternică împotriva lui P. Poroshenko, accentuând scorul negativ din sondaje și presupusa implicare într-o amplă schemă de spălare de bani¹⁹. Presa de orientare rusească s-a concentrat în mod exclusiv pe presupusele acuzații privind implicarea acestuia în activități criminale, deși surse independente au dezvăluit că principalii săi rivali politici sunt, de asemenea, implicați în manipulare electorală și în violarea condițiilor de finanțare a campaniei electorale²⁰. P. Poroshenko era candidatul cel mai puțin dorit de Kremlin.

---

¹⁸ Madeline Roache, „Ukraine Goes to the Polls on Sunday. Can its Next President End the Frozen War with Russia?”, în *Time*, 29.03.2019, URL: <http://time.com/5561085/ukraine-elections-stalemate-russia/>, accesat la 01.04.2019.

¹⁹ Daria Shulzhenko, „Pre-election poll gives Poroshenko highest ‘anti-rating’ of all presidential candidates”, în *Kyiv Post*, 28.12.2018, <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/pre-election-poll-gives-poroshenko-highest-anti-rating-of-all-presidential-candidates.html>, accesat la 01.03.2019.

²⁰ Oleksiy Sorokin, „Yuriy Tymoshenko Allegedly Offered Bribe to Quit Presidential Race”, în *Kyiv Post*, 07.03.2019, URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/yulia-tymoshenkos-namesake-allegedly-offered-bribe-to-quit-presidential-race.html>, accesat la 03.04.2019.

4. Noua președinție ucraineană – miza pentru Ucraina și Occident

Așa cum arătam mai sus, implicarea Rusiei în campania prezidențială din Ucraina a condus la câștigarea alegerilor, din 21 aprilie, de către Volodimir Zelenski, eveniment ce a surprins în mod plăcut criticii care nu îi dădeau șanse, cu atât mai mult cu cât se pare că este un adept al reformelor. Kremlinul vede în Zelenski o oportunitate ca, în mod gradual, să recâștige influența economică și politică în Ucraina, dar președinția acestuia prezintă unele riscuri atât pentru Ucraina, cât și pentru Occident.

1. *Zelenski este vulnerabil la influențele externe*, acesta neavând o poziție politică clar definită. Pe timpul campaniei electorale, a prezentat o viziune limitată pentru viitorul Ucrainei, făcând doar promisiuni populiste²¹ și a evitat pe cât posibil dezbaterile politice²², fiind evident faptul că este puternic influențat de echipa de consilieri. Cele câteva declarații publice au arătat lipsa acestuia de înțelegere a unor aspecte importante ale societății și, în special, cele legate de securitatea națională. Lipsa experienței politice creează un risc de dependență față de consilierii externi și persoanele influente din societate, așa cum este oligarhul Igor Kolomoisky, cel care are asociați în echipa de consilieri a președintelui²³, iar Kremlinul va putea cu ușurință să influențeze personalul din jurul acestuia.

2. *Agenda oligarhului Igor Kolomoisky ar putea avea un impact negativ asupra progresului reformelor din Ucraina*. Este de

---

²¹ ***, „Power of people in ‘Dreamland’: Election program of Volodymyr Zelensky”, *112.ua News Agency*,

²² May 2019, URL: <https://112.international/article/power-of-people-in-land-of-dreams-election-program-of-volodymyr-zelensky-38402.html>, accesat la 03.07.2019.

²³ ***, „Media Movement Calls on Zelensky to Go to the Press Before April 19”, *Radio Svoboda*, 16 April 2019, URL: <https://imi.org.ua/en/articles/media-movement-calls-zelensky-to-go-to-the-press-before-april-18th/>, accesat la 03.07.2019.

²⁴ Bermet Talant, Matthew Kupfer, „Presidential Front-Runner Zelensky Presents His Team Two Days before Election”, în *Kyiv Post*, 18 April 2019, URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/presidential-front-runner-zelenskiy-presents-his-team-2-days-before-election.html>, accesat la 03.07.2019.

așteptat ca acesta să influențeze politicile pentru a-și urmări interesele economice, în special cele din domeniile bancar și energetic. Acesta intenționează să recâștige controlul asupra unei companii de stat cu afaceri în domeniul petrolului și gazelor naturale, precum și asupra celei mai mari bănci de stat, după ce a pierdut controlul acestora pe timpul președinției anterioare²⁴. De asemenea, I. Kolomoisky încearcă să-și întărească poziția prin crearea unei coaliții în parlament pentru sprijinul președintelui, iar pentru aceasta va trebui să apeleze la partide populiste sau la politicieni favorabili Rusiei, dacă reformiștii din campanie nu susțin politica sa. Igor Kolomoisky nu este neapărat un oponent al Rusiei, deși acționează împotriva separatiștilor din provincia Dnipropetrovsk prin finanțarea milițiilor locale. Este de așteptat ca acesta să acționeze, în principal, conform intereselor sale financiare, care ar putea însemna și anumite concesiuni făcute Rusiei. Kremlinul ar putea să aleagă să se împotrivescă, considerând că interesele acestuia ar putea duce la o încetinire a reformelor, ceea ce ar fi în favoarea Rusiei.

3. *Factorii de putere, înlăturați în contextul Revoluției Euromaidan din 2014, ar putea beneficia de un context favorabil revenirii la putere.* Aliații fostului președinte Viktor Ianukovici (a cărui președinție s-a încheiat în 2014), și-au exprimat optimismul în privința lui Zelenski, considerându-l o șansă pentru schimbare în Ucraina, văzând o oportunitate pentru recâștigarea influenței economice și politice. Întoarcerea acestora ar însemna o încetinire majoră a reformelor și o îngrădire a libertăților civile.

4. *Președinția lui Zelenski ar putea polariza grupul reformiștilor în Ucraina.* Reformiștii nu sunt uniți, mulți dintre ei având îndoieli cu privire la competența actualului președinte, integritatea morală și independența politică, ca cerințe elementare pentru sprijinul administrației. Prezența reformiștilor în guvern și în parlament este câștigul cel mai mare al

Revoluției Euromaidan. Serviciul public a fost neatractiv pentru profesioniști pentru o perioadă îndelungată de timp, dar anul 2014 a oferit o șansă unora pentru a intra în guvern și astfel să își poată valorifica competența. Președinția lui Zelenski amenință cu dezmembrarea acestui mic grup, de unde și scăderea șanselor pentru reformă în Ucraina.

5. *Președinția lui Zelenski ar putea fi un vector pentru Kremlin pentru a-și recâștiga influența în Ucraina.* Kremlinul înțelege că nu va putea să-și recâștige poziția dominantă imediat în Ucraina, motiv pentru care se concentrează acum pe alegerile parlamentare. Obiectivul principal al Rusiei este de a menține Ucraina în sfera sa de influență. Obiectivul strategic este de a reorienta politica Ucrainei către Rusia și de a se asigura că Ucraina nu devine o țară cu o democrație funcțională, care să provoace autoritarismul Kremlinului și al lui V. Putin. Cel mai probabil, Kremlinul va încerca să-și crească prezența economică în Ucraina, va exploata sentimentele favorabile din clasa oamenilor de afaceri, printre care și cei apropiați lui Ianukovici, care vor avea de câștigat de pe urma relansării schimburilor comerciale. Pe termen scurt, acest plan ar putea duce la creșterea economiei slăbite a Ucrainei, iar Rusia, printr-o campanie de informare, ar putea crea impresia de creștere a condițiilor de trai ale ucrainenilor. În fapt, se urmărește crearea unei dependențe mari a economiei Ucrainei de Rusia și blocarea reformelor. Rusia urmărește limitarea producției de gaze naturale a Ucrainei, recâștigarea controlului asupra sistemului de tranzit, subordonând astfel întreaga economie. Kremlinul ar putea reduce tensiunile militare din estul Ucrainei, iar mașina de propagandă ar transpune această decizie ca pe un pas spre pace în Ucraina. De asemenea, Kremlinul ar putea exploata decizia președintelui Zelenski de a organiza un referendum pe tema unei potențiale accederi ca țară membră a UE și NATO, așa cum parlamentul ucrainean a aprobat includerea acestei aspirații în Constituția țării²⁵. Referendumul este vulnerabil unei manipulari,

²⁴ Bermet Talant, „Kolomoisky rails against Ukraine and Poroshenko”, în *Kyiv Post*, 23 November, URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/kolomoisky-rails-against-ukraine-and-poroshenko.html>, accesat la 04.07.2019.

²⁵ ***, „Power of people in ‘Dreamland’: Election program of Volodimir Zelenski”, *112.ua News Agency*, 21 May 2019, URL: <https://112.international/article/>

astfel că Rusia ar putea avea câștig de cauză. Kremlinul ar putea exploata lipsa de experiență a lui Zelenski pentru a transforma campania militară într-un câștig politic în Ucraina. Zelenski a făcut deja câteva declarații conciliatorii privind nevoia unei întâlniri cu Putin și adoptarea unui acord de încetare a focului în estul Ucrainei²⁶, ceea ce poate indica lipsa unei înțelegeri în profunzime a conflictului din Donbass și a faptului că Rusia are capacitatea de a reduce sau de a crește nivelul conflictului, în funcție de interese. Putin urmărește legitimizarea autoproclamatei republici din estul Ucrainei, pentru că autonomia Donbass-ului ar permite o permanentă influență asupra Ucrainei. Mai mult, acest fapt ar crea un precedent internațional, care, de fapt, ar legitima invazia unui stat suveran, ar putea constitui un model pentru alte state, ca un agresor să poată invada o țară, sub pretextul susținerii unei minorități.

În viziunea Rusiei, Ucraina reprezintă nu atât un stat tampon, cât un stat care face parte din valorile sale culturale, economice și militare. Kremlinul intenționează să creeze în Europa zone cu state care susțin politica pe care o promovează, iar grupul acestora este format din Ucraina, Belarus și Republica Moldova. De asemenea, încearcă să creeze o a doua zonă formată din Ungaria, statele baltice și alte țări care nu sunt membre ale UE sau NATO. În atingerea acestui obiectiv, Kremlinul alimentează instabilitatea socială din aceste state, și nu numai, sprijină partidele politice populiste și diseminează propria ideologie în întreaga Europă.

Restabilirea influenței rusești în Ucraina în mod gradual ar putea legitima acțiunile agresive. Alte state, precum China, ar putea încerca să adopte acest comportament. Creșterea influenței Rusiei în Ucraina ar putea duce la scăderea proporțională a influenței SUA și UE. SUA și NATO ar putea reduce programele de sprijin economic și militar, precum și reformele

---

power-of-people-in-land-of-dreams-election-program-of-volodymyr-zelensky-38402.html, accesat la 03.06.2019.

²⁶ Yusuf Hatip, „Ukraine ‘ready to negotiate with Russia’ says Zelensky”, Anadolu Agency, 4 June 2019, URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/ukraine-ready-to-negotiate-with-russia-says-zelensky/1497104>, accesat la 01.06.2019.

guvernamentale, ca răspuns la legăturile Ucrainei cu Rusia. Se poate afirma că alegerea lui Zelenski reprezintă un risc pentru progresul reformelor în Ucraina și integrarea cu Occidentul.

5. Rusia își continuă campania de prevenire a extinderii NATO și UE în Balcani

În perioada 29–30 aprilie, la Berlin, Germania și Franța au organizat un summit, în speranța redeschiderii negocierilor dintre Kosovo și Serbia, summit care nu a adus niciun progres în ceea ce privește stabilirea granițelor dintre cele două părți, normalizarea schimburilor comerciale și recunoașterea de către Serbia a independenței Kosovo, motiv pentru care s-a stabilit o nouă rundă de negocieri în luna iulie 2019. Decizia legislativului kosovar de a transforma forțele de securitate (Kosovo Security Forces – *KSF*) în forțe armate naționale a determinat Belgradul să lanseze amenințări cu intervenția armată. De asemenea, taxele vamale de 100%, impuse de Kosovo bunurilor importate din Serbia, după ce aceasta din urmă a blocat integrarea Kosovo în Interpol, au contribuit într-o măsură considerabilă la escaladarea tensiunilor. Astfel, președintele kosovar a criticat UE ca fiind „prea slabă” și „dezbinată”, considerând că, „din cauza UE, Kosovo este cea mai izolată țară din Europa”. Din acest motiv, Kosovo a cerut ca SUA să dețină rolul primordial în medierea neînțelegerilor²⁷. În același timp, ministrul de externe sârb a acuzat Germania și Franța că fac presiuni pentru ca Serbia să recunoască Kosovo²⁸, motiv pentru care a solicitat implicarea Rusiei în aceste negocieri²⁹.

Unul dintre obiectivele strategice ale Kremlinului este de a opri extinderea NATO și

---

²⁷ ***, „Pristina: EU Keeps Silent About Serbia’s ‘Anti-European Behavior’”, în *NI*, 2 May 2019, URL: [http://rs.n1info\(.\)com/English/NEWS/a480674/Pristina-accuses-Brussels-for-ignoring-Serbia-s-anti-European-behaviour.html](http://rs.n1info(.)com/English/NEWS/a480674/Pristina-accuses-Brussels-for-ignoring-Serbia-s-anti-European-behaviour.html), accesat la 03.06.2019.

²⁸ ***, „Serbia’s FM: Berlin Summit Isn’t Format for Belgrade – Pristina Talks”, în *NI*, 30 April 2019, URL: [http://rs.n1info\(.\)com/English/NEWS/a480148/Berlin-summit-not-good-format-for-Belgrade-Pristina-talks-FM-says.html](http://rs.n1info(.)com/English/NEWS/a480148/Berlin-summit-not-good-format-for-Belgrade-Pristina-talks-FM-says.html), accesat la 03.03.2019.

²⁹ ***, „Russia in Review: Balkans Campaign Update”, Institute for the Study of War, 9 May 2019, URL:

UE în Balcani, motiv pentru care mizează pe prevenirea normalizării relațiilor diplomatice dintre Serbia și Kosovo. Kremlinul s-a opus de la început independenței provinciei Kosovo, considerând acest demers un „act ilegal și unilateral”, impus de NATO Serbiei în anul 1999³⁰. Moscova se teme că o recunoaștere a Kosovo ar putea încuraja anumite regiuni autonome din Rusia să solicite independența, motiv pentru care va continua să folosească presiunea diplomatică, în scopul subminării oricărui progres pe tema normalizării relațiilor dintre Serbia și Kosovo. În vederea promovării intereselor sale, Rusia a oferit Serbiei un amplu program de sprijin financiar și economic în domeniul infrastructurii energetice.

În mod similar, președintele bosniac prorus Milorad Dodik a reiterat că va bloca orice încercare de includere a Bosniei și Herțegovinei în NATO și sabotează orice legătură între UE și statul pe care îl conduce³¹. Mai mult, acesta, ca fost președinte al Republicii Srpska,

și-a intensificat retorica secesionistă³², care amenință să destabilizeze Bosnia și Herțegovina, prin exprimarea nemulțumirii față de actuala organizare politică, promovând unirea Republicii Srpska (parte integrantă a Bosniei și Herțegovinei, locuită majoritar de etnici sârbi) cu Serbia. Dodik încearcă să construiască o forță militară care să sprijine aspirațiile sale pentru o republică independentă, încurajat fiind și de Rusia, care folosește toate mijloacele pentru a bloca o eventuală accedere a Bosniei și Herțegovina la NATO³³.

În final, Rusia poate valorifica influența pe care o are în Bosnia și Herțegovina, în special în Republica Srpska, pentru a destabiliza statele vecine, precum și structurile UE și NATO.

<http://iswresearch.blogspot.com/2019/05/russia-in-review-balkans-campaign-update.html> accesat la 17.07.2019.

³⁰ Speech by the Permanent Representative of the Russian Federation A. Lukashovich at a Meeting of the OSCE Permanent Council on the 20th Anniversary of the NATO Bombing of the Federal Republic of Yugoslavia, URL: <https://osce.mid.ru/web/osce-en/-/alexander-lukashevich-on-the-20th-anniversary-of-the-nato-bombing-of-the-federal-republic-of-yugoslavia-28-march-2019?inheritRedirect=true>, accesat la 17.06.2019.

³¹ ***, „Bosnia Temporarily Suspended from Council of Europe”, în *NI*, 9 April 2019, URL: [http://ba.n1info\(.\)com/English/NEWS/a337048/Bosnia-temporarily-suspended-from-Council-of-Europe.html](http://ba.n1info(.)com/English/NEWS/a337048/Bosnia-temporarily-suspended-from-Council-of-Europe.html), accesat la 17.06.2019.

---

³² ***, „Bosnian Serb Leader’s Call For Wartime Uniforms Tugs At Bosnia’s Nationalist Threads”, în *Radio Free Europe*, 13 mai 2019, URL: <https://www.rferl.org/a/bosnian-serb-dodik-call-for-wartime-uniforms-tugs-at-bosnia-nationalist-threads/29938148.html>, accesat la 18.07.2019.

³³ ***, „Turning Towards NATO: In the United States, Calls to Help Bosnia and Herzegovina Resist the ‘Influence’ of the Russian Federation”, în *RT*, 25.04.2019, URL: [https://russian.rt\(.\)com/world/article/624774-ssha-bosniya-gercegovina-rossiya-vliyaniye](https://russian.rt(.)com/world/article/624774-ssha-bosniya-gercegovina-rossiya-vliyaniye), accesat la 25.05.2019.

RETENSIONAREA RELAȚIEI SUA – IRAN, PE FONDUL DECIZIILOR AMERICANE DE POLITICĂ EXTERNĂ

Dr. Mirela ATANASIU*

Evenimentele din prima jumătate a anului 2019 arată că politica americană, în timpul președintelui Donald Trump, a înregistrat schimbări bruște și radicale cu efecte vizibile în plan politico-diplomatic, economic și militar. Printre deciziile de politică externă, care s-au demonstrat a fi bulversante pentru mediul de securitate, se numără cea din anul 2018 de a se retrage din Acordul pe termen lung de limitare a capacităților nucleare militare ale Iranului, la care SUA era parte din anul 2015, încheiat după îndelungi negocieri în perioada administrației Obama.

Reacțiile și consecințele acestei decizii ale administrației Trump au fost dintre cele mai diverse, dar cea mai gravă dintre ele se referă la înrăutățirea relațiilor americane cu alți actori ai arenei internaționale. În special în cazul Iranului, este notabilă amplificarea antiamericanismului și accentuarea tendinței de stabilire a hegemoniei în regiune, exprimată prin continuarea activității de îmbogățire a uraniului, fapt ce afectează nu numai SUA, ci pe toți actorii internaționali; și situația devine din ce în ce mai critică.

Așadar, analiza geopolitică a regiunii MENA, în contextul deciziilor SUA, reflectă revenirea în prim-planul politicii regionale a tensionării relațiilor SUA–Iran, fapt ce ridică semne de întrebare cu privire la contribuția americană reală și actuală la securitatea acestui spațiu.

Raporturile dintre SUA și Iran au avut o istorie controversată, relațiile dintre acestea

fiind dintre cele mai diverse, de la sprijin la tensiune acută. O imagine a acestei caracteristici relaționale dintre cele două state, cu înțelegerea unor cauze tradiționale care au dus la fricțiunile și neîncrederea actuală reciprocă, poate fi o bună bază de pornire pentru înțelegerea situației tensionate în creștere, din primul semestru al anului 2019, care poate accentua instabilitatea regională în Orientul Mijlociu și în nordul Africii, deja puternic afectată de diferende și conflictualitate.

1. Contextul istoric al relațiilor SUA-Iran ante-Trump

De la inițierea relațiilor diplomatice americano-iraniene, în 1856, cordialitatea a fost o constantă a acestora. Relațiile reciproce au fost marcate de sprijinul oferit de Agenția Centrală de Informații (CIA) americană, cu ocazia reinstalării la putere a șahului Iranului Mohammad Reza Pahlavi, în 1953, aliat strategic al SUA în Orientul Mijlociu, și în contextul creării serviciului de informații iranian Savak, în 1957, cu ajutor și după model american.

Relațiile bilaterale americano-iraniene au început a se deteriora odată cu Criza Petrolului din 1973, când Iran a refuzat scăderea prețului petrolului, transformându-se, în opinia Washingtonului, din „jandarmul Golfului Persic” într-un „megaloman care își urmărește doar interesele

** Dr. Mirela ATANASIU este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.
E-mail: atanasiu.mirela@unap.ro*

propriii fără a ține cont de interesele SUA”¹. În contextul revoluției desfășurate în 1979, iranienii îl dau jos de la putere pe șahul Mohammad Reza Pahlavi și un guvern islamic antioccidental, condus de ayatollahul Ruhollah Khomeini, a preluat puterea. Ayatollahul, devenit lider suprem al Iranului, declara SUA drept „Marele Satan”², îndemnând iranienii la „dezintoxicarea” de influențele Occidentului.

SUA au suspendat relațiile diplomatice cu Iran, după un atac asupra ambasadei SUA și apariția crizei ostaticilor americani³. Din acest punct, istoria relațiilor dintre Iran și SUA este plină de acțiuni ostile reciproce și oportunități de cooperare ratate. La acest moment, statul american a impus statului iranian primele sancțiuni care constau în „blocarea tuturor proprietăților și intereselor aflate în proprietatea guvernului iranian, instrumentelor și entităților controlate și Băncii Centrale a Iranului, care sunt în jurisdicția SUA sau care se află în sau intră în posesia sau sub controlul persoanele aflate în jurisdicția SUA”⁴. În același timp, președintele în funcțiune al momentului, Jimmy Carter, a declarat starea de urgență națională pentru a face față amenințării la adresa securității naționale, politicii externe și economiei americane, constituită de situația din Iran, în contextul crizei ostaticilor.

În anii '80, Iran acuza SUA că îl sprijină pe Saddam Hussein, în contextul războiului iranian-irakian și că deține responsabilitatea pentru crearea instabilității în Orientul Mijlociu, prin invadarea Afganistanului și Irakului. SUA,

la rândul lor, acuzau Iran că sprijină permanent grupurile militare šiite, considerate un factor destabilizator în regiune și o sursă a diviziunii sectare dintre sunniți și šiiti. De altfel, în 1984, Iran a fost inclus în lista „statelor sponsor ale terorismului”⁵. Ulterior, în 1990, Iran a fost acuzat că a sprijinit o serie de atacuri teroriste ale Hamas și Hezbollah în întreaga lume.

În 1997, reformistul Mohammed Khatami a fost ales președinte al Iranului, iar SUA au retras o parte din sancțiunile impuse. Pe perioada mandatului său, în 2001, SUA au colaborat cu Iran pentru a găsi o soluție politică pentru un nou guvern post-taliban în Afganistan⁶. Atitudinea SUA s-a înăsprit din nou după atacurile din 11 septembrie 2001, moment în care președintele în funcție al momentului, George W. Bush, încadra Iranul în „Axa răului” la nivel mondial, alături de Irak și Coreea de Nord⁷. Astfel, relațiile dintre cele două state s-au rezumat, timp de trei decenii, la sancțiunile economice, științifice și militare impuse de SUA Iranului.

În 2013, moderatul Hassan Rouhani preia puterea în Iran și, pe fondul dorinței de a scoate statul iranian din izolare și de a-l elibera de sancțiuni, demarează negocieri cu SUA. În urma acestora, în 2015 este definitivat *Acordul pe termen lung de limitare a capacităților nucleare militare ale Iranului* (JCPOA)⁸, încheiat între P5 + 1 (SUA, Marea Britanie, Franța, China, Rusia și Germania) și Iran, precum și ridicarea sancțiunilor aferente. În acest context, evoluția pașnică a relațiilor dintre cele două părți părea un curs firesc.

¹ Sam Sasan Shoamanesh, „History brief: timeline of US-Iran relations until the Obama administration”, în *MIT International Review*, 2009, p. 2, URL: <http://web.mit.edu/mitir/2009/online/us-iran-2.pdf>, accesat la 12.04.2019.

² Gerald F. Seib, „A Regime Still Fighting the ‘Great Satan’”, în *The Wall Street Journal*, 1 March 2019, URL: <https://www.wsj.com/articles/a-regime-still-fighting-the-great-satan-11551454517>, accesat la 15.05.2019.

³ Pe 4 noiembrie 1979, 52 de diplomați americani sunt luați ostatici și deținuți timp de 444 de zile. Criza ostaticilor s-a încheiat odată cu semnarea Acordurilor de la Alger pe 19 ianuarie 1981. Criza ostaticilor americani conduce la o sistare completă a legăturilor diplomatice dintre SUA și Iran, care desființează relațiile formale din aprilie 1980. A se vedea: Sam Sasan SHOAMANESH, *op. cit.*, p. 3.

⁴ Executive Order No. 12170, Blocking Iranian government property, 14, November 1979.

⁵ ***, *State Sponsors of Terrorism*, Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism, URL: <https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism/>, accesat la 25.07.2019.

⁶ Ishaan Tharoor, „The key moments in the long history of U.S.-Iran tensions”, în *The Washington Post*, 2 April 2015, URL: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/03/31/the-key-moments-in-the-long-history-of-u-s-iran-tensions/?utm_term=.fced2763482a, accesat la 12.07.2019.

⁷ ***, „Text of President Bush’s 2002 State of the Union Address”, în *The Washington Post*, 29 January 2002.

⁸ Prin acest acord, Iran accepta să-și limiteze activitățile nucleare sensibile și să permită supravegherea acestora de către inspectorii internaționali.

2. Politica americană sub conducerea președintelui Trump

La nivel analitic, interesele americane perene declarate în relația cu Iran includ neproliferarea nucleară, stabilitatea regională și combaterea terorismului, promovarea drepturilor omului și democrației în interiorul Iranului și normalizarea relațiilor bilaterale dintre SUA și Iran⁹. Dar, politica externă a SUA sub administrația Trump în vederea atingerii acestor interese este diferită de cea dezvoltată sub mandatul lui B. Obama, care a mizat pe dialogul politic, având ca principal element de referință încheierea acordului JCPOA.

Această schimbare de abordare, de la dialog la confruntare, s-a reflectat în decizia administrației Trump, din mai 2018, de a retrage SUA din acordul nuclear cu Iran și de a restabili sancțiunile anterioare asupra Iranului, în noiembrie același an, ambele acțiuni având drept consecință diminuarea puterii Teheranului în regiune. De altfel, în Ordinul Executiv 13846, emis în 6 august 2018, cu privire la reimpunerea anumitor sancțiuni Iranului, obiectivul principal declarat al SUA era „de a exercita o presiune financiară asupra regimului iranian, în vederea găsirii unei soluții cuprinzătoare și durabile la întreaga gamă a amenințărilor reprezentate de Iran, inclusiv proliferarea și dezvoltarea de rachete și alte capacități de arme asimetrice și convenționale, a agresiunii regionale, a sprijinului pentru grupurile teroriste și a activităților maligne ale Corpului Gărzii Revoluționare islamice și ale surogatelor sale”¹⁰. Astfel că, în prezent, administrația americană duce o campanie de „maximă presiune” împotriva acestuia despre care unii specialiști, dar mai ales mass-media, consideră că reprezintă un preludiv la un posibil război¹¹. În perioada administrației lui Donald

Trump, imediat după ieșirea din JCPOA, lista sancțiunilor împotriva Iranului este extinsă, fiind cele mai dure sancțiuni americane impuse vreodată statului iranian, vizând sectoare critice ale economiei acestuia, cum ar fi energia, transportul maritim, construcțiile navale și sectoarele financiare (Tabelul nr. 1).

Totuși, dacă luăm în considerare faptul că Iranul a fost subiect al sancțiunilor economice americane timp de trei decenii, iar evoluțiile regionale recente¹³ arată că prezența iraniană în domeniile-cheie ale preocupărilor americane nu a înregistrat o relaxare sau moderare, ci din contră este din ce în ce mai expansionistă și activă, se poate deduce că SUA nu și-au atins obiectivele în ce privește Iranul, deși specialiștii susțin că impactul imediat al sancțiunilor asupra economiei iraniene a fost evident prin scăderea producției de petrol și a PIB-ului, slăbirea monedei iraniene și creșterea inflației¹⁴.

Bulletin of the Atomic Scientists, May 6, 2019, URL: <https://thebulletin.org/2019/05/the-trump-administrations-maximum-pressure-campaign-a- Prelude-to-war-with-iran/>, accesat la 12.06.2019.

¹² Ca parte a eforturilor de implementare a legislației, Biroul de Control al Bunurilor Externe (OFAC) publică o listă a persoanelor și societăților deținute sau controlate de țările vizate sau care acționează în numele acestora. De asemenea, enumeră persoane, grupuri și entități, cum ar fi teroriștii și traficanții de stupefiante desemnați în cadrul programelor care nu sunt specifice țării. În mod colectiv, astfel de persoane și companii sunt numite „cetățeni special desemnați” sau „SDN”. Activele lor sunt blocate, iar cetățenilor americani, în general, le este interzis să tranzacționeze cu aceste categorii. A se vedea: „Specially Designated Nationals And Blocked Persons List (SDN) Human Readable Lists”, US Department of the Treasury, 25.07.2019, URL: <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/sdn-list/pages/default.aspx>, accesat la 25.07.2019.

¹³ Printre câștigurile de politică externă ale Iranului din ultimii ani considerăm că se numără: încheierea JCPOA în 2015 și, ulterior, ridicarea sancțiunilor internaționale legate de domeniul nuclear, care a permis statului iranian o relaxare economică pentru o perioadă până la restabilirea sancțiunilor în 2018; acceptarea Iranului în 2015 în procesul de negociere a păcii siriene, alături de SUA, Rusia și Turcia, ceea ce denotă recunoașterea ca putere regională; menținerea JCPOA cu statele europene, chiar și după retragerea americană.

¹⁴ Stephanie Segal, „The Economic Impact of Iran Sanctions”, Center for Strategic and International Studies, 5 noiembrie 2018, URL: <https://www.csis.org/analysis/economic-impact-iran-sanctions>, accesat la 14.04.2019.

---

⁹ Kian Tajbakhsh, „Getting Real About Iran”, în *Foreign Policy*, 19 martie 2019, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2019-03-19/getting-real-about-iran>, accesat la 12.04.2019.

¹⁰ ***, Reimposing Certain Sanctions With Respect to Iran, Executive Order 13846 of August 6, 2018, Federal Register, Vol. 83, No. 152, August 7, 2018.

¹¹ Dina Esfandiary, „The Trump administration’s maximum pressure campaign: A prelude to war with Iran?”, în

Tabelul nr. 1 – Sancțiuni impuse Iranului după ieșirea SUA din JCPOA, conform Ordinul Executiv 13846, emis în 6 august 2018

Nr. crt.	Tipul sancțiunii	Subiecți ai sancțiunilor
1.	Sancțiuni de blocare a achiziționării de către guvernul iranian a bancnotelor sau a metalelor prețioase din SUA	Anumiți cetățeni iranieni aflați pe lista persoanelor cu interdicție ¹² , sectorul iranian pentru energie, transport și construcții navale și operatori portuari
2.	Sancțiuni referitoare la plățile aferente sectorului auto din Iran	Anumiți cetățeni iranieni și comercianți de produse petroliere și petrochimice iraniene
3.	Sancțiuni referitoare la comerțul cu petrol, produse petroliere și produse petrochimice iraniene	Anumiți cetățeni iranieni
4.	Sancțiuni referitoare la Rialul iranian	Orice instituție financiară străină care a efectuat sau a facilitat orice tranzacție semnificativă legată de cumpărarea sau vânzarea a monedei iraniene sau a încheiat contracte derivate în Riali
5.	Sancțiuni privind deturnarea de bunuri destinate poporului iranian, transferul de bunuri sau tehnologii în Iran, care sunt susceptibile de a fi folosite pentru a comite abuzuri cu privire la drepturile omului și cenzură	Orice persoană sau entitate angajată în acte de corupție sau alte activități referitoare la deturnarea de bunuri
6.	Interzicerea intrării pe teritoriul SUA	Orice cetățean iranian având calitatea de imigrant sau nu

Ieșirea SUA din JCPOA, precum și restabilirea sancțiunilor în domenii cheie ale economiei iraniene au fost primul pas către perturbarea echilibrului diplomatic fragil. Ulterior, au urmat o serie de replici diplomatice și acțiuni, precum accelerarea de către Iran a programului de îmbogățire a uraniului, până la o puritate de 20%¹⁵, încălcând acordul nuclear, și doborârea unei drone militare americane. Mai mult, în aprilie 2019, oficialii iranieni amenințau că vor închide calea navigabilă¹⁶, ca

¹⁵ A se vedea: ***, „Iran president: Uranium enrichment may resume if deal fails”, în *The Mainichi*, 9 May 2018, URL: <https://mainichi.jp/english/articles/20180509/p2g/00m/0fp/005000c>; Roland OLIPHANT, „Iran ‘could dump nuclear deal and restart enrichment’ if Donald Trump pulls out”, în *The Telegraph*, 5 May 2018, URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/05/05/iran-could-dump-nuclear-deal-restart-enrichment-donald-trump/>.

¹⁶***, *The Strait of Hormuz: A U.S.-Iran Maritime Flash Point*, Council on Foreign Relations, 18 June 2019, URL: https://www.cfr.org/article/strait-hormuz-us-iran-maritime-flash-point?gclid=CjwKCAjw1f_pBRAEEiwA_pp0JKFaj7M0PEgy2w6Q__aKju04W3Fvs7hggTsCyrMcG_

răspuns la decizia președintelui american de a aplica sancțiuni importatorilor de petrol iranian. Ulterior, după o serie de atacuri asupra tancurilor petroliere americane din Golful Oman, în special în Strâmtoarea Ormuz¹⁷ (oficialii iranieni au negat că au fost inițiatorii acestor acțiuni¹⁸), SUA angajează USS Abraham Lincoln și un bombardier în cadrul Comandamentului Central al SUA cu scopul de a proteja instalațiile petroliere din regiune de alte eventuale atacuri.

În tot acest timp, a fost consolidată relația americană cu Israel, principalul rival al Iranului în regiune. De altfel, D. Trump a pledat, încă

[hnVWGKmEAYK4xoC8SIQAvD_BwE](https://www.wvgk.com/EAYK4xoC8SIQAvD_BwE), accesat la 20.07.2019.

¹⁷ A se vedea: Patrick Wintour, Julian Borger, „Two oil tankers attacked in Gulf of Oman”, în *The Guardian*, 13 June 2019, URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/13/oil-tankers-blasts-reports-gulf-of-oman-us-navy>; Jon Gambrell, „Tankers struck near Strait of Hormuz; US blames Iran”, în *AP News*, 14 June 2019, URL: <https://www.apnews.com/d67714ab8ac344a3b3af19cca1c20192>, accesate la 15.07.2019.

¹⁸ Jon Gambrell, *art. cit.*

din perioada electorală, pentru mai mult sprijin american pentru Israel și pentru refacerea relației bilaterale, care se deteriorase în special în contextul încheierii acordului nuclear cu Iran pe durata mandatului lui B. Obama; într-un discurs în Cleveland, D. Trump numea Israelul „cel mai mare aliat al nostru în regiune”¹⁹. Ca urmare, pentru a-și demonstra veridicitatea angajamentului față de Israel, după ce a fost ales la conducerea statului american, Trump a întreprins o serie de acțiuni majore, inclusiv recunoașterea Ierusalimului drept capitală a statului evreu și mutarea ambasadei SUA acolo, precum și recunoașterea suveranității israeliene asupra Înălțimilor Golan, care aparțin, în prezent, Siriei. Este de văzut dacă aceste decizii vor contribui la pacificarea regiunii. Astfel de acțiuni sunt proiectate pentru eliminarea obstacolelor din calea recunoașterii Israelului la nivel regional dar, prin aceste decizii, SUA au creat precedentul de a recunoaște și alte schimbări de frontieră, care s-au făcut prin folosirea forței militare.

Un alt element care arată materializarea sprijinului american pentru Israel este și adoptarea în Senatul SUA a unei măsuri care a definitivat Acordul de sprijin militar, semnat în 2016, în timpul administrației Obama, prin care Israel va beneficia de 38 de miliarde de dolari din finanțare americană, între 2019 și 2028²⁰. Astfel, 3,3 miliarde de dolari sunt direcționați către finanțarea militară externă și 500 de milioane de dolari către programele de cooperare pentru apărarea antirachetă.

Consecințele deciziilor SUA pot fi impredictibile nu numai pentru actorii implicați direct în acestea, ci și pentru părți terțe prinse la mijloc între interesele americane și presiunile administrației de la Washington și interesele proprii. Un exemplu elocvent în această privință

este, în contextul deciziei SUA de a se retrage din Acordul nuclear, enunțarea posibilității ca accesul pe piața și sectorul financiar american a celor care rămân parteneri economici ai Iranului să fie refuzat²¹, ceea ce a declanșat nemulțumire în Europa. Ca urmare, statele europene semnatare ale JCPOA – Franța, Germania și Regatul Unit al Marii Britanii – au refuzat să se retragă din Acordul nuclear. Totuși, firmele din sectorul privat european, temându-se de sancțiunile americane, s-au retras de pe piața iraniană, ceea ce a creat un decalaj vizibil între discursurile guvernelor și liderilor europeni, în favoarea acordului nuclear și evoluția economică a comerțului dintre Iran și Europa. În cele din urmă, statele membre ale Uniunii Europene au reacționat, constituind un „vehicul dedicat” – *Special purpose vehicle (SPV)* –, un sistem pentru a evita sancțiunile americane impuse Iranului, respectiv o entitate legală pentru a facilita tranzacții financiare legitime cu Iranul²². Acest instrument financiar oferă o modalitate de a susține avantajele economice promise Iranului în cadrul acordului, dar arată și capacitatea UE de a oferi un răspuns la problema cauzată de decizia unilaterală a SUA. Evident, relațiile SUA – UE au de suferit pe seama acestor evenimente.

3. Cadrul general de securitate regională în prima jumătate a anului 2019

În regiunea Orientului Mijlociu și Africii de Nord (MENA) persistă crizele și conflictele cu origini identitare diverse, cu impact devastator asupra structurii sociale a statelor și populațiilor acestora. Analizii au identificat cel puțin patru tipuri de conflicte care s-au manifestat de-a

---

¹⁹ Yaakov Katz, „Trump adviser to ‘JPOST’: president-elect will be best friend Israel ever had”, în *The Jerusalem Post*, 9 noiembrie 2016, URL: <https://www.jpost.com/Us-Election-Results/Donald-Trump/Trump-adviser-to-Post-President-elect-will-be-Israelis-best-friend-ever-472115>, accesat la 05.04.2019.

²⁰ ***, „U.S. Allocates \$38 Billion Military Aid Package to Israel to Boost ‘Security’”, în *Southfront*, 4 octombrie 2018, URL: <https://www.mintpressnews.com/us-aid-to-israel/250278/>, accesat la 05.04.2019.

²¹ ***, „Iran sanctions: Trump warns trading partners”, în *BBC News*, 7 august 2018, URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45098031>, accesat la 09.04.2019.

²² ***, „Europenii instituie un „vehicul dedicat” - Special purpose vehicle (SPV) -, un troc pentru a evita sancțiunile americane impuse Iranului”, în *Adevărul*, 25 septembrie 2018, URL: https://adevarul.ro/international/europa/europenii-instituie-vehiculul-dedicat-special-purpose-vehicle-spv---troc-evita-sanctiunile-americane-impuse-iranului-1_5baa8a2edf52022f75d3e72e/index.html, accesat la 10.04.2019.

lungul timpului în această regiune²³: *conflicte interne*, care decurg din crearea unor structuri de guvernare disjuncte în regiune (materializate prin lovituri de stat repetate în Egipt, Irak, Siria, Yemen și Tunisia); *conflicte transnaționale*, materializate în provocări la frontierele unor state recunoscute (insurgența kurdă, ambițiile transnaționale ale mișcărilor jihadiste); *conflictul israeliano-palestinian* (derivat din crearea statului Israel); *conflicte care decurg din proiecția exterioară a Iranului* (materializate în războiul Iran-Irak, războaiele Israel-Hezbollah); *conflicte asociate cu radicalizarea sunnită*, declanșată de înfrângerea statelor arabe în războiul din 1967 și asediul, din Mecca, din 1979 (jihadisti – sovietici în Afganistan, atacul de la 11 septembrie 2001, din SUA); *războaie civile* declanșate în urma Primăverii Arabe din 2011 (Siria, Libia, Yemen).

Reprezentativă pentru prima jumătate a anului 2019 este situația fără precedent în care aproape toate statele MENA sunt implicate, într-o anumită măsură, într-unul sau mai multe conflicte în desfășurare, variind de la implicarea militară directă, la înarmarea și instruirea actorilor nonstatali. Dar, nu numai atât, insecuritatea în regiunea Orientului Mijlociu și nordului Africii s-a accentuat în perioada de referință, cauzele generale ale intensificării tensiunilor fiind datorate, cu predilecție, actorilor statali, care își dispută puterea în plan regional, și nu actorilor subnaționali. Unele dintre aceste cauze le prezentăm într-o lucrare anterioară²⁴:

- căderea organizației teroriste Stat Islamic, care a creat un vid de putere pe care actorii regionali s-au grăbit să îl acopere, începând din

²³ Joost Hiltermann, Maria Rodríguez Schaap, *From the depths to the surface: conflict drivers in the MENA region*, Elcano Royal Institute, 12 June 2019, URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/ri/elcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari68-2019-hiltermannrodriguezschaap-from-depths-surface-conflict-drivers-mena-region, accesat la 15.07.2019.

²⁴ A se vedea: Mirela Atanasiu, „Consecințe ale retragerii americane din acordul nuclear cu Iranul”, în *Dinamica mediului de securitate*, aprilie-mai 2018, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2018, pp. 4-5, URL: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_apr-mai18.pdf, accesat la 12.05.2019.

2018 și continuând în anul 2019²⁵. Acest lucru este valabil mai ales în Siria și Irak – două dintre țările pe care le vedem ca fiind cele mai vulnerabile la impactul războaielor *proxy*, duse în plan regional;

- creșterea influenței Iranului în regiune, fapt care nemulțumește o serie de actori²⁶. De altfel, cea mai evidentă reflectare a acestei nemulțumiri este deschiderea Arabiei Saudite spre cooperare cu Israel (adversar afirmat al Iranului)²⁷, deși cele două state nu sunt tocmai prietene;

- obiectivele Iranului și Israelului, incompatibile din punct de vedere politico-diplomatic și militar, ca urmare a inițiativelor recente ale Iranului, orientate către consolidarea prezenței regionale (în special în Siria și Liban) și a viziunii Israelului că acest demers reprezintă o provocare inacceptabilă la adresa securității naționale, reprezintă un alt factor major care contribuie la instabilitatea regională;

- transformarea dinamicii politicilor interne și externe ale Arabiei Saudite și Israelului²⁸;

- disensiunile interstatale, alimentate în contextul încercării de obținere a supremației regionale sau a recunoașterii unor drepturi pe plan internațional (state precum: Iran, Arabia Saudită, Israel, Qatar);

- schimbarea liniei de politică externă americană (în timp ce administrația Obama a adoptat o abordare mai previzibilă și mai neutră,

²⁵ Scăderea influenței organizației teroriste Stat Islamic în Orientul Mijlociu către sfârșitul anului 2017 a permis reapariția manifestă a vechilor linii de fractură geopolitică, puse anterior în așteptare, pe fondul eforturilor comune de a învinge grupul terorist.

²⁶ În ultimii ani, Iran și-a consolidat influența în regiune, având aliați în Liban, Irak și Siria, chiar și în Yemen, prin rebelii houthi. A se vedea: Barbara SLAVIN, „The Dangerous Consequences of US Withdrawal from the Iran Nuclear Deal”, *Atlantic Council*, 7 May 2018, URL: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-dangerous-consequences-of-us-withdrawal-from-the-iran-nuclear-deal>, accesat la 08.05.2019.

²⁷ Dacă, pentru saudiți, conducerea șiiită a Republicii Islamice Iran reprezintă un rival regional, pentru israelieni aceasta reprezintă o amenințare existențială.

²⁸ În Arabia Saudită, Mohammed bin Salman este arhitectul unor eforturi de politică externă mai asertivă, dar și al unora de consolidare a puterii în plan intern, iar, în Israel, premierul Benjamin Netanyahu și-a schimbat, în ultimii ani, poziția politică, pentru a-și păstra sprijinul partenerilor săi de coaliție de extremă dreaptă și ultraortodoxă.

pe timpul președinției lui Trump, SUA au oferit sprijin aliaților regionali tradiționali, în special Arabiei Saudite și Israelului, și au luat o poziție mai fermă față de Iran);

- ieșirea SUA din Acordul pe termen lung de limitare a capacităților nucleare militare ale Iranului (JCPOA), încheiat în 2015 între grupul P5 + 1 (SUA, Marea Britanie, Franța, China, Rusia și Germania) și Iran.

Eventualitatea unei confruntări directe între SUA și Iran ar contrazice angajamentul președintelui Trump de a evita implicarea SUA în războaie externe. Totuși, deciziile din prima jumătate a anului 2019 sunt contradictorii în această privință, ceea ce dă un caracter de impredictibilitate evoluțiilor ulterioare. Pe de o parte, asistăm la o reducere a implicării SUA în regiune prin anunțul de retragere a trupelor americane din Siria și Afganistan, la sfârșitul anului 2018, readusă în actualitate în 2019. De cealaltă parte, în ianuarie 2019, au fost întreprinse bombardamentele asupra pozițiilor ISIL din Siria²⁹ și, în martie 2019, împotriva grupului extremist Shabab, afiliat al-Qaeda din Somalia, context în care au existat chiar suspiciuni privind implicarea armatei americane în crime de război³⁰. Toate acestea pot indica, de fapt, menținerea implicării SUA în conflicte externe, în ciuda celor afirmate de președinte în discursul anual *State of the Union 2019*, care reitiera că „națiunile mari nu luptă în războaie nesfârșite”³¹. Declarația susține decizia de retragere a trupelor americane din Siria și Afganistan, dar poate contribui la

---

²⁹ Trevor Aaronson, Ali Younes, „U.S. ramps up bombing of ISIS in Eastern Syria following Trump withdrawal announcement”, în *The Intercept*, 3 ianuarie 2019, URL: <https://theintercept.com/2019/01/03/syria-bombing-troop-withdrawal/>, accesat la 02.04.2019.

³⁰ ***, „U.S. Airstrikes In Somalia May Amount To War Crimes, Says Rights Group”, în *National Public Radio*, 20 martie 2019, URL: <https://www.npr.org/2019/03/20/705090399/u-s-airstrikes-in-somalia-may-amount-to-war-crimes-says-rights-group>; ***, *The hidden US war in Somalia. Civilian casualties from air strikes in lower shabelle*, Amnesty International, London, UK, 2019, p. 7, accesate la 12.04.2019.

³¹ Discursul președintelui Donald Trump. A se vedea: *State of the Union 2019: Read the full transcript*, CNN, 6 februarie 2019, URL: <https://edition.cnn.com/2019/02/05/politics/donald-trump-state-of-the-union-2019-transcript/index.html>, accesat la 16.04.2019.

creșterea neîncrederii partenerilor locali (în Siria – kurzii –, în Afganistan – guvernul afgan), dar și aliaților.

Concluzii

După ce relațiile diplomatice americano-iraniene au fost cordiale pentru mai mult de 120 de ani de la inițierea lor, odată cu disensiunile asupra prețului petrolului, intervenite în contextul crizei petrolului din 1973, acestea au devenit tensionate la nivel de discurs din partea SUA, iar începând cu momentul Revoluției Iraniene din 1979, politica externă a Republicii Islamice a fost definită de principiul cheie numit *antiamericanism*. Rezultatul acestor poziții antagonice, asumate de ambele părți, a fost încetarea relațiilor diplomatice dintre cele două, în noiembrie 1979, pentru o perioadă lungă.

Odată cu ajungerea la un consens în problematica nucleară cu Iran, prin perfectarea JCPOA, în perioada administrației Obama, relațiile dintre cele două păreau a fi relansate, odată cu încetarea sancțiunilor legate de domeniul nuclear, impuse de SUA, UE și ONU.

Tot în contextul relansării relațiilor și ieșirii din izolarea diplomatică, Iran a fost acceptat la masa negocierilor în criza siriană, alături de SUA, Rusia și Turcia, ceea ce a constituit o dovadă de reacceptare a puterii sale în plan regional.

Evenimentele au luat o turnură tensionată în relațiile bilaterale americano-iraniene, odată cu ieșirea SUA din JCPOA și reinstaurarea sancțiunilor impuse Iranului, principala consecință a retragerii unilaterale a SUA, până la încheierea unui acord în termeni noi, fiind provocarea de mai multă instabilitate în Orientul Mijlociu.

Și mai îngrijorător este faptul că încheierea unui nou Acord nuclear cu Iran de către SUA este imposibilă în prezent, în contextul în care există o ostilitate evidentă, afișată pe fondul unei dispute diplomatice între părți, materializată nu doar în declarații, ci și în acțiuni ostile, precum atacarea tancurilor petroliere, doborârea dronelor și încălcarea acordului nuclear din 2015, prin îmbogățirea uraniului, orice efort de normalizare părând inefficient. Evident, aceste

acțiuni afectează și statele UE, care sunt presate de Iran să determine SUA să-i reducă sancțiunile, dacă vor ca Iranul să respecte în continuare prevederile JCPOA.

De asemenea, fluctuațiile în relația SUA–Iran afectează, fără îndoială, Israelul, care, în prezent, este considerat de SUA principalul său aliat în regiune, iar Iran este considerat de Israel cea mai mare amenințare externă. Deciziile luate de președintele Trump în plan regional, în primul semestru al anului 2019, precum sprijinirea evidentă a Israelului prin recunoașterea Ierusalimului drept capitală a Israelului, mutarea ambasadei americane în Israel, la Ierusalim, recunoașterea suveranității israeliene asupra Înălțimilor Golan, care aparțin, în prezent, Siriei (unde Iran, alături de Rusia și Turcia, susțin forțele guvernamentale ale lui Bashar al-Assad și integritatea teritorială a statului sirian în forma sa recunoscută în plan internațional), nu au făcut decât să tensioneze situația în regiune între cele două rivale. Mai mult, decizia de retragere a SUA din Acordul nuclear, luată în sensul onorării unei promisiuni electorale, amplifică considerabil posibilitatea unei confruntări directe între Iran și Israel, sau chiar între Iran și Arabia Saudită, alt aliat strategic al SUA în Orientul Mijlociu.

Scopurile diferite urmărite de statele care aspiră la hegemonie în regiune (SUA, Iran, Israel, Arabia Saudită) au fost exprimate, pe parcursul perioadei analizate, la nivel discursiv sau prin atacuri frecvente de mică amploare în zonele de

desfășurare ale războaielor proxy. Deși există riscul ca, pe viitor, în urma unei greșeli tactice sau a unei reacții excesive a oricăreia dintre părți, să se ajungă la intensificarea tensiunilor sau chiar la conflicte de intensitate joasă, considerăm totuși că o confruntare semnificativă sau susținută este mult mai puțin probabilă.

Concluzia noastră este fundamentată pe cel puțin două elemente relevante. Primul este faptul că Iranul nu își dorește să își pună flagrant în pericol eforturile de menținere a acordului nuclear cu restul statelor P5 + 1 prin inițierea unui război deschis cu Israelul (aliat tradițional al SUA), fapt ce ar duce la pierderea unor avantaje câștigate anterior. În al doilea rând, nici Israel, la momentul de față, nu-și dorește degenerarea situației către un conflict militar israeliano-iranian, chiar și având sprijinul ferm al americanilor, deoarece focalizarea pe disensiunile cu Palestina reprezintă, la momentul de față, o direcție de politică externă mult mai atrăgătoare, și implicarea într-un război îi va aduce cu siguranță mai multe neajunsuri decât câștiguri în acest sens. Totuși, deși consider că niciunul dintre actorii regionali interesați nu urmărește o confruntare militară directă, nu se poate exclude posibilitatea escaladării conflictelor proxy, desfășurate cu implicarea forțelor militare, dar nici pe cea unui conflict militar interstatal direct, pe fondul unor decizii politice precipitate de forță ale unuia dintre actorii aflați pe poziții de adversitate.

ETEROGENITATEA TEMATICII NUCLEARE ȘI POLITICA MONDIALĂ

Dr. Mihai ZODIAN*

Deseori, s-a remarcat că subiecte, precum controlul armamentului și proliferarea nucleară, implică o pluralitate de actori și situații, ceea ce conduce la divergențe între politici și acțiuni, chiar atunci când este vorba despre aceleași state sau instituții, în sens larg¹. Evenimentele din primele șase luni ale anului 2019 par să susțină maxima respectivă. Am avut de-a face cu criza, poate fatală, a unui tratat de dezarmare, un conflict regional, violent și foarte scurt, între două state cu arsenale nucleare și două summituri, alături de alte evenimente, mai puțin mediatizate, în care a existat multă confuzie, dar și tensiuni între politici.

1. Tratatul privind forțele nucleare cu rază intermediară (INF)

Cea mai simplă este tensiunea dintre binele public global și interesele naționale ale actorilor, anume dintre obligațiile de dezarmare și politicile de dezvoltare a capacităților, aici referința fiind tratatul referitor la rachete cu rază scurtă și medie de acțiune (INF)². Anunțul președintelui american, din toamna trecută, a condus la o serie de evenimente, culminând cu declarația administrației de la Washington de suspendare

¹ Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevehouse, *International Relations*, 10th edition, Pearson, 2014, pp. 4-5.

² *Ibidem*, pp. 218-219.

a aplicării tratatului INF, din februarie 2019, un ultim pas înainte de retragerea din acesta, care trebuie aprobată de Congres. Deciziile executivului SUA au invocat încălcarea de către Federația Rusă a prevederilor documentului, în principal prin amplasarea a două regimente de rachete de croazieră cu baza la sol, a căror rază de acțiune intra în limitele interzise. În timp ce autoritățile de la Moscova au negat acuzațiile, NATO a sprijinit afirmațiile factuale ale Statelor Unite, dar discuțiile nu au condus la niciun rezultat³.

Tratatul INF are o dublă valoare, simbolică și practică. El a semnat un pas în reducerea tensiunilor Est-Vest, care au precedat sfârșitul Războiului Rece, prin rezolvarea unei crize politice, și care rămăsese un element important al acordurilor de control al armamentelor dintre Washington și Moscova, principalele puteri nucleare⁴. Pragmatic, rachetele intermediare și cele cu rază scurtă erau considerate redundante și periculoase, și exista percepția existenței unui

³ ***, Press Statement by Secretary of State, Michael R. Pompeo, „U.S. Intends to Withdraw from the INF Treaty”, *U.S. Mission to International Organizations in Geneva*, 2 februarie 2019, URL: <https://geneva.usmission.gov/2019/02/04/u-s-intent-to-withdraw-from-the-inf-treaty-february-2-2019/>, accesat la 3 martie 2019.

⁴ Arms Control Association, „The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance”, 22 octombrie 2018, URL: <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty>, accesat la 3 martie 2019.

* Dr. Mihai ZODIAN este cercetător științific gradul III la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mail: Zodian.Vladimir@unap.ro

interes reciproc în eliminarea acestora⁵.

Trebuie subliniat că, atât în literatura de specialitate, cât și potrivit tratatului, rachetele cu rază scurtă (500-1.000 km) și medie de acțiune (1.000-5.000 km) cu baza la sol reprezintă categorii diverse de sisteme de armament, balistice și de croazieră, proiectate pentru misiuni și roluri de descurajare, operaționale, de teatru sau regionale, dezvoltate de către Washington și Moscova⁶. Ele nu sunt definite doar după criteriile tehnice, ci și instituționale sau diplomatice, deoarece, de exemplu, rachetele lansate naval au fost excluse din clasele respective. Pentru alte state, de exemplu, în cazul puterilor mici și medii, ele pot reprezenta arsenale strategice.

Tratatul INF (1987) interzicea proiectarea, testarea, dislocarea sau deținerea rachetelor cu rază scurtă și medie de acțiune și promova unele sisteme de inspecție intruzive, considerate inovatoare sau, mai curând, care aplicau, în premieră, idei propuse încă de la sfârșitul anilor '40, dar care fuseseră respinse⁷. După *Arms Control Association*, peste 2.000 de sisteme au fost distruse de la intrarea în vigoare a documentului⁸. În general, INF era considerat o înțelegere de succes, a cărei viabilitate părea garantată.

Unul dintre paradoxurile subliniate în literatura de specialitate despre regimurile de control al armamentelor este că, atunci când sunt necesare, în perioade conflictuale, devin vulnerabile, situație explicată prin absența unei autorități politice centrale la nivel global sau prin divergența valorică⁹. Pe măsură ce relațiile dintre Federația Rusă și lumea occidentală

s-au deteriorat, în special după intervenția din Crimeea și Ucraina de Est, nu este de mirare că acordurile respective au trecut prin perioade de neîncredere. Implicațiile acestei situații se pot dovedi de anvergură mai mare.

Astfel, în contextul agravării tensiunilor Est-Vest, apariția informațiilor referitoare la mai multe proiecte de cercetare rusești, în special legate de rachetele RS-24, RS-26, R-500 Iskander și racheta de croazieră SSC-8/9M729, centrul controverselor actuale, a constituit primele semnale¹⁰. Administrația Obama a acuzat regimul condus de Vladimir Putin de încălcarea regimului de control al armamentului și de dezarmare, definit de tratatul INF. S-a preferat o abordare mai diplomatică, poate și în contextul unei politici mai favorabile proiectelor de cooperare internațională în domeniul nuclear.

Fluxul evenimentelor s-a accelerat în momentul în care președintele Trump a anunțat că SUA vor renunța la tratat, dacă regulile acestuia nu vor fi respectate (20 octombrie 2018), referindu-se la construirea și amplasarea de către Federația Rusă a unor rachete de croazieră SSC-8, după cum a reieșit din pozițiile oficiale¹¹. Președintele SUA a inclus însă și unele referințe la China, în legătură cu un eventual document multilateral¹². După o serie de discuții, NATO a sprijinit poziția americană, adresând un ultimatum de două luni, în care era solicitată renunțarea la sistemul respectiv¹³.

În replică, reprezentanții Federației Ruse

¹⁰ Hans M. Kristensen, „Russia Missile Test Creates Confusion and Opposition in Washington”, în *Federation of American Scientists*, 3 July 2013, URL: <http://fas.org/blogs/security/2013/07/yars-m>, accesat la 6 martie 2019; Pavel Podvig, „Too many missiles – Rubezh, Avangard, and Yars-M”, în *Russian strategic nuclear forces*, 6 July 2013, URL: http://russianforces.org/blog/2013/07/too_many_missiles_-_rubezh_ava.shtml, accesat la 6 martie 2019; Arms Control Association, *op. cit.*

¹¹ Julian Borger, Martin Pengelly, „Trump says US will withdraw from nuclear arms treaty with Russia”, în *The Guardian*, 21 octombrie 2018, URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/20/trump-us-nuclear-arms-treaty-russia>, accesat la 1 martie 2019; Global Security: „9M729-SSC-8”, URL: <https://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/ssc-8.htm>, accesat la 1 aprilie 2019.

¹² *Ibidem.*

¹³ Statement on the Intermediate Range Nuclear Forces (INF) Treaty, NATO, 4 decembrie 2018, URL: <https://>

⁵ Arms Control Association, *op. cit.*

⁶ ***, Treaty Between The United States of America And The Union Of Soviet Socialist Republics On The Elimination Of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles, U.S. Department of States, 1987, URL: <https://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm#text>, accesat la 8 martie 2019.

⁷ N.A.: De exemplu, în cadrul discuțiilor legate de planul Baruch, din 1946. A se vedea: James GRANT, *Bernard Baruch: The Adventures of a Wall Street Legend*, Axios Press, 2012.

⁸ Arms Control Association, *op. cit.*

⁹ John Baylis, Mark Smith, „The Control of Weapons of Mass Destruction”, în: John Baylis, James Wirtz, Colin S. Gray, Eliot Cohen (coord.), *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, p. 235.

au negat afirmațiile liderilor occidentali și au răspuns cu propriile acuzații referitoare la drone sau la scutul antirachetă, care nu erau acoperite sau excluse în mod explicit de tratat, așa cum a evidențiat, de pildă, diplomația românească¹⁴. Ei au susținut că SSC-8 ar fi fost doar cu puțin sub limita de 500 km, precizată de tratat, o presupusă machetă fiind chiar expusă, dar explicațiile Moscovei nu au convins¹⁵. În trecut, opiniile elitei statului respectiv despre tratatul INF au fost mult mai nuanțate, fiind ridicată și posibilitatea retragerii, motivată prin existența unor decalaje de putere (referințe implicite la China sau NATO)¹⁶.

După două luni, în februarie 2019, reprezentanții americani au considerat că Federația Rusă a ignorat cerințele din decembrie 2018 și au făcut publică suspendarea respectării obligațiilor din tratat și intenția de retragere din acesta, peste jumătate de an¹⁷. Un anumit acord al Congresului american trebuie însă obținut de administrația Trump¹⁸. Cu toate acestea, a fost lăsată deschisă o ușă diplomatică, prin ideea că,

dacă politica rusească se va modifica, SUA vor reveni asupra deciziei¹⁹.

La rândul lor, autoritățile de la Moscova au anunțat suspendarea, blamând politica adoptată de omologii lor americani și o intenție similară de retragere²⁰. Potrivit BBC, președintele Vladimir Putin a discutat chiar despre amplasarea unor noi tipuri de rachete „hipersonice” și a altor sisteme de armament, promițând că va evita o cursă a înarmărilor²¹. În octombrie, omologul său american, Donald Trump, sugerase că Federația Rusă nu își permite o asemenea competiție²².

Din câte se pare, cu excepția unor schimbări rapide și radicale, tratatul INF va fi denunțat, slăbind, în mod serios, regimul de control al armamentelor și de dezarmare Est-Vest, dar și pe cel referitor la interzicerea răspândirii acestui tip de armament. Potrivit tratatului de neproliferare nucleară (NPT), statele deținătoare sunt obligate să negocieze „cu bună credință” abandonarea arsenalelor respective²³. Astfel, consecințele pot depăși contextul european al acestei dispute.

Multe lucruri vor depinde de motivațiile, deciziile și politicile autorităților de la Washington și Moscova, momentan, fiind destul de multe neclarități în fața opiniei publice. Pe lângă unele inevitabile, referitoare la fapte, cele mai importante se referă la intențiile Federației Ruse legate de SSC-8 (de ce au fost desfășurate și care este locul lor într-un context mai extins), în timp ce altele se referă la SUA (modificarea strategiei diplomatice și, mai ales, ce va urma)²⁴.

---

www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_161122.htm, accesat la 13 martie 2019.

¹⁴ *** „Russia will build missiles if US leaves treaty”, în *BBC News*, 5 decembrie 2018, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-46458604>, accesat la 10 martie 2019; art. VII, al. 3 al tratatului, Treaty Between The United States of America..., Ministerul Afacerilor Externe: „Precizări de presă”, 25 octombrie 2018, URL: <http://www.mae.ro/node/47245>, accesat la 2 aprilie 2019.

¹⁵ Tom Balmforth, Andrew Osborn, „Russia takes wraps off new missile to try to save U.S. nuclear pact”, în *Reuters*, 23 ianuarie 2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-nuclear-russia/russia-in-effort-to-defuse-u-s-nuclear-dispute-displays-new-missile-idUSKCN1PH15A>, accesat la 20 martie 2019.

¹⁶ Nikolai Sokov, „Russian Military Debates Withdrawal from the INF Treaty”, în *WMD Insights*, Issue 9, October 2006; Tom Nichols, „The INF Treaty and Russia’s Road to War”, în *The National Interest*, 2 August 2014, URL: <http://nationalinterest.org/feature/the-inf-treaty-russia%E2%80%99s-road-war-11001?page=2>, accesat la 20 martie 2019.

¹⁷ Lesley Wroughton, Arshad Mohammed, „U.S. says to withdraw from arms control treaty in six months”, în *Reuters*, 1 februarie 2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-nuclear-russia/u-s-says-to-withdraw-from-arms-control-treaty-in-six-months-idUSKCN1PQ4VW>, accesat la 19 martie 2019.

¹⁸ Walter C. Clemens, „Can Trump abrogate the INF Treaty Without Congress”, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, 8 februarie 2018, URL: [https://thebulletin.org/2019/02/can-](https://thebulletin.org/2019/02/can-trump-abrogate-the-inf-treaty-without-congress/)

---

trump-abrogate-the-inf-treaty-without-congress/, accesat la 19 martie 2019.

¹⁹ Lesley Wroughton, Arshad Mohammed, *op. cit.*

²⁰ *** „Russia will exist INF nuclear pact in six months: I fax”, în *Reuters*, 6 februarie 2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-nuclear-russia/russia-will-exit-inf-nuclear-pact-in-six-months-ifax-idUSKCN1PV0Q9>, accesat la 18 martie 2019.

²¹ *Ibidem.*

²² Julian Borger, Martin Pengelly, *op. cit.*

²³ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), art. VI, URL: <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text>, accesat la 18 martie 2019.

²⁴ Robert Gramer, Lara Seligman, „Trump and NATO Show Rare Unity in Confronting Russia’s Arms Treaty Violation”, în *Foreign Policy*, 4 decembrie 2018, URL: https://foreignpolicy.com/2018/12/04/trump-and-nato-show-rare-unity-in-confronting-russia-arms-treaty-violation-inf/?utm_source=PostUp&utm_medium=email&utm_

Spectrul de posibilități este destul de larg.

Unul dintre posibilele cursuri de evoluție, analoagă cazului SALT II, ar consta în atitudinii prudente din partea ambelor părți și în respectarea tacită a prevederilor tratatului, chiar denunțat. Motivația ar consta în faptul că amplasarea de noi sisteme ar avantaja, mai curând, state din afara spațiului european, neimplicate în dispută, precum China, din cauza costurilor și a tensiunilor. Sunt unele semne, în special declarațiile referitoare la dorința de a nu amplasa, pe scară largă, sisteme cu baza la sol, dar și multe obstacole, inclusiv unele acțiuni ale Federației Ruse.

Scenariul diplomatic, evocat și de președintele SUA, în octombrie 2018, se referă la un nou tratat, care ar putea implica și statul chinez. Documentul inițial ignora intenționat puterile nucleare secundare, nu doar acesta din urmă, ci și Marea Britanie și Franța, considerate fie mai puțin importante, fie mai puțin interesate în proiecte de înarmare de anvergură. Aici, riscul este apariția unor probleme similare celor din cazul INF.

O altă posibilitate implică un amestec de conflict și prudență. Relațiile dintre SUA și aliații lor, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte, ar rămâne tensionate, noi sisteme de armament ar putea fi amplasate, dar, din cauza costurilor implicate și existenței unor interese de stat multiple, impactul acestor acțiuni ar fi limitat sau de anvergură regională. Este un scenariu plauzibil, dar multe depind de ce se va întâmpla în perioada imediat următoare.

Poate cel mai pesimist scenariu privește o nouă cursă a înarmărilor, analoagă cu cea din timpul Războiului Rece, cu zeci de mii de focoaase nucleare construite, sau poate o versiune *high-tech*, un spectru des invocat în mass-media occidentală²⁵. Aceasta ar presupune un eșec al întregului regim de control al armamentelor,

---

campaign=7795&utm_term=Editor, accesat la 4 martie 2019.

²⁵ De exemplu, Rafael Behr, „Trump and Putin have relaunched the arms race. Hug Europe close, Britain”, în *The Guardian*, 6 februarie 2019, URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/feb/06/trump-putin-arms-race-british-secutiry-europe-nuclear-weapons>, accesat la 15 martie 2019.

nu doar al tratatelor, ci și al obișnuințelor și așteptărilor decidenților, instituțiilor de forță și opiniei publice, din anii '80 încoace. Momentan, pare destul de improbabil și nu este clar dacă elitele din Statele Unite și Federația Rusă sunt interesate, dar nu imposibil, având în vedere că pot exista și evoluții neanticipate, în special în problemele de securitate.

Dincolo de speculațiile referitoare la viitorul apropiat, criza tratatului INF arată că agenda nucleară încă rămâne importantă în relațiile dintre actorii majori, chiar dacă frecvența și intensitatea disputelor diferă, prin comparație cu perioada Războiului Rece. Ea arată și importanța atribuită, uneori, stilului personal și credințelor, valorilor și ideilor decidenților politici în configurarea cursului evenimentelor, chiar și atunci când este vorba despre prezența unor constrângeri puternice, reprezentate, în acest caz, de sistemul descurajării reciproce dintre SUA și Federația Rusă, pe care documentul trebuia să îl consolideze, precum și de politica internă. Unele implicații ale disputelor pot depăși cadrul bilateral, implicând alte mari puteri, precum China sau state europene, și pot influența tematici înrudite, îndeosebi politicile de combatere a proliferării.

2. Guvernare globală și conflictul din Asia de Sud

O altă ambiguitate se referă la intersecția dintre politicile de mare putere, conflictele regionale și tematici, precum combaterea terorismului, combaterea proliferării nucleare și gestionarea consecințelor acesteia. Astfel, conflictul dintre India și Pakistan s-a intensificat pentru o scurtă perioadă (februarie 2019), transmițând un semnal opiniei publice internaționale despre riscul pe care îl pot prezenta asemenea fenomene. Ambele state se află într-o relație complexă de securitate, analoagă celei de descurajarea nucleară dintre Washington și Moscova, și sunt deseori invocate ca exemple în controversele referitoare la proliferare, dar, din fericire, tensiunile au fost rapid moderate și ca urmare a intervenției

comunității internaționale²⁶.

Aici a fost vorba despre una dintre moștenirile decolonizării, similar confruntării israeliano-palestiniene și chiar crizei din Crimeea. Astfel, conflictul a avut în centru mai vechea problemă a Cașmirului, teritoriu istoric împărțit între India și Pakistan, în principal, revendicat de amândouă, zonele de control fiind separate de o linie de armistițiu²⁷. După al Doilea Război Mondial, elitele britanice au acceptat, cu multe restricții și sub presiune, acordarea independenței teritoriilor deținute în Asia de Sud²⁸. Rezumând o istorie complicată, împărțirea între statele India și Pakistan s-a bazat și pe criteriul religiei populației în linii mari, dar, în cazul Cașmirului, rajahul (monarhul) hindus a fost presat să aderare la cel dintâi stat, ceea ce, împreună cu alți factori, a condus la unul dintre cele mai vechi conflicte prelungite din perioada postbelică, legat de două conflicte majore și de câteva minore, precum și de acte de terorism, uneori influențând inclusiv țări vecine, precum Afganistan și Bangladesh²⁹.

²⁶ În special în: Kenneth N. Waltz, „The Spread of Nuclear Weapons: More May Better”, în *Adelphi Papers*, International Institute for Strategic Studies, Londra, 1981; Scott D. Sagan, „The Perils of Proliferation: Organization Theory, Deterrence Theory, and the Spread of Nuclear Weapons”, în *International Security*, 18(4).

²⁷ China deține o porțiune din Cașmir, traversată și de comunicațiile dintre Xinjiang și Tibet. A se vedea: Erin Blakemore, „The Kashmir conflict: How did it start?”, în *National Geographic*, 2 martie 2019, URL: <https://www.nationalgeographic.com/culture/2019/03/kashmir-conflict-how-did-it-start/>, accesat la 3 aprilie 2019; Jack Guy, Katie Hunt, Nikhil Kumar, Helen Regan, „Why Kashmir means so much to both India and Pakistan”, în *CNN*, 28 februarie 2019, URL: <https://edition.cnn.com/2016/09/30/asia/kashmir-explainer/index.html>, accesat la 2 aprilie 2019; Michel Boivin, *Istoria Indiei*, Editura Corint, București, 2003; James Heitzman, Robert L. Worden, *India: a country study*, Library of Congress, 1966; Aymeric Chauprade, Francois Thruval, „India”, „Pakistan”, în: Aymeric Chauprade, Francois Thruval, *Dicționar de geopolitică*, Corint, București, 2003, pp. 150-153, 258-261; Shashi Tharoor, *Nehru. Inventarea Indiei*, Editura Paideia, București, 2004; Stuart Lau, „How a road on China and India’s border led to the power’s worst stand-off in decades”, în *South China Morning Post*, 6 iulie 2017, URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2101578/how-road-china-and-indias-border-led-two-powers-worst>, accesat la 5 aprilie 2019.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

Două trăsături fac acest conflict de interes general, în primul rând, legătura cu politica marilor puteri. Chiar dacă fenomenele politice din regiune, cu excepția Afganistanului, au fost relativ separate de cele globale, Pakistanul este un aliat tradițional al Statelor Unite și un partener al Chinei și Arabiei Saudite, dar și membru al Commonwealth³⁰. India a reprezentat unul dintre liderii mișcării țărilor nealiniat în timpul Războiului Rece, a întreținut și a menținut relații apropiate cu Moscova, inclusiv printr-un tratat de cooperare cu Uniunea Sovietică, fiind considerată o potențială mare putere și reprezintă, cel puțin, una regională, esențială, împreună cu Japonia, în probleme precum ascensiunea Chinei și politica americană din spațiul Asia-Pacific³¹.

În al doilea rând, intervine problematica nucleară, iar aici contează consecințele proliferării (două state rivale, dotate cu acest tip de armament), controlul și eficiența descurajării reciproce, trei tematici dificil de conciliat³². Cele două state nu fac parte din NPT, iar aranjamentele lor de securitate și acordurile cu SUA, China sau Federația Rusă se pot dovedi insuficiente ca substitut. Orice conflict între ele, chiar și unul foarte mic, trezește temeri legate de stabilitatea relației nucleare.

Șirul evenimentelor nu este nici el foarte clar. Organizația teroristă Jaish-e-Mohammad a efectuat un atentat sângeros împotriva forțelor de poliție din Cașmirul indian, în urma căruia au murit peste 40 de persoane (14 februarie)³³. Gruparea este considerată a fi apropiată de statul pakistanez, care a fost blamat de autoritățile de la New Delhi, dar Pakistanul a negat orice implicare, autoritățile de la Beijing fiind, la rândul lor, criticate, din cauza sprijinirii statului musulman la ONU, iar, pentru a complica și mai

³⁰ Jonah Blank, „Thank You for Being a Friend. Pakistan and China’s Almost Alliance”, în *Foreign Affairs*, 15 octombrie 2015, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2015-10-15/thank-you-being-friend>, accesat la 5 aprilie 2019.

³¹ Aymeric Chauprade, Francois Thruval, *op. cit.*

³² K. Waltz, *Op. Cit.*; S. Sagan, *op. cit.*

³³ ***, „Pulama terror attack: Timeline of conflict between India and Pakistan”, în *Gulf News*, 27 februarie 2019, URL: <https://gulfnews.com/world/asia/pulwama-terror-attack-timeline-of-conflict-between-india-and-pakistan-1.1551170592587>, accesat la 3 aprilie 2019.

mult lucrurile, experții occidentali presupun că Jaish-e-Mohammad a avut în trecut legături cu talibanii și cu Al-Qaeda³⁴.

Autoritățile de la New Delhi au adoptat o politică de mână forte și au bombardat ținte din Cașmirul controlat de Pakistan, în Balakot, atribuite organizației Jaish-e-Mohammad. În cursul operației, un avion, probabil MiG-21 *Bison* (modernizat), a fost doborât (26 februarie)³⁵. India a susținut că acțiunile s-au bucurat de succes și că a lovit un aparat F-16 al forțelor rivale, însă ambele afirmații sunt destul de controversate și contestate de presă și de unii experți occidentali, iar dovezi clare încă nu sunt cunoscute, disputele continuând³⁶. Pakistanul a răspuns cu acțiuni aeriene în Cașmirul indian, însă, și în acest caz, sunt necesare mai multe informații³⁷.

Șeful guvernului de la New Delhi, Narendra Modi, a promovat o politică de mână forte, probabil greu de evitat pentru liderul partidului naționalist Bharatiya Janata Party (BJP) aflat cu doar câteva săptămâni înaintea alegerilor generale³⁸. Popularitatea sa a crescut, de la 36% la 51%, în ciuda criticilor menționate mai sus și a

³⁴ Amy Kazmin, „Kashmir terror attack revives old India-China tensions”, în *Financial Times*, 18 februarie 2019, URL: <https://www.ft.com/content/6068703c-335d-11e9-bb0c-42459962a812>, accesat la 9 aprilie 2019; ***, „Pulwama attack: What is militant group Jaish-e-Mohammad”, în *BBC News*, 15 februarie 2019, URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-47249982>, accesat la 7 aprilie 2019.

³⁵ Joseph Treviyhick, „We Cut Through the Conflicting Claims and Misinformation Surrounding India’s Strikes on Pakistan”, în *The Drive*, 7 martie 2019, URL: <https://www.thedrive.com/the-war-zone/26836/we-cut-through-the-conflicting-claims-and-misinformation-surrounding-indias-strikes-on-pakistan>, accesat la 7 aprilie 2019.

³⁶ Simon Scarr, Chris Inton, Han Hueng, „An air strike and its aftermath”, în *Reuters*, 6 martie 2016, URL: <https://graphics.reuters.com/INDIA-KASHMIR/010090XM162/index.html>, accesat la 7 aprilie 2019; Joseph Treviyhick, *Op. Cit.*; Marcus Hellyer, Nathan Ruser, Aakriti Bachhawat, „India’s Balakot Airstrike Shows How Hard Precision Bombing Is”, în *The National Interest*, 27 martie 2019, URL: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/indias-balakot-airstrike-shows-how-hard-precision-bombing-49397>, accesat la 7 aprilie 2019.

³⁷ Joseph Treviyhick, *op. cit.*

³⁸ Fayaz Bukhari, Sanjeev Miglani, „India’s PM Modi warns Pakistan of strong response to Kashmir attack”, în *Reuters*, 15 februarie 2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-india-kashmir/indias-pm-modi-warns-pakistan>

ieșit câștigător în această competiție³⁹. De cealaltă parte, tot de orientare naționalistă, premierul pakistanez, Imran Khan, a invocat riscul unui război nuclear accidental, din percepții eronate, pe care îl implicaau tensiunile dintre cele două părți⁴⁰.

Marile puteri au îndemnat la calm, temându-se, probabil, de o escaladare a conflictului, în condițiile în care evoluția evenimentelor de pe teren devenise destul de complicată, iar luptele din Cașmir au coincis, parțial, și cu întâlnirea dintre liderii SUA și Coreei de Nord, din Vietnam. Președintele Statelor Unite, Donald Trump, a declarat că „este o situație periculoasă” și a promovat o politică de calmare a tensiunilor, inclusiv prin medieri; la rândul lor, Federația Rusă și China au susținut că India și Pakistanul trebuie să renunțe la confruntări⁴¹.

of-strong-response-to-kashmir-attack-idUSKCN1Q40HS, accesat la 8 aprilie 2019.

³⁹ ***, „National security takes over jobs as key concern, PM Modi’s popularity on the rise after Pulwama: Survey”, în *India Today*, 11 martie 2019, URL: <https://www.indiatoday.in/elections/lok-sabha-2019/story/national-security-takes-over-jobs-as-key-concern-pm-modi-s-popularity-on-the-rise-survey-1475731-2019-03-11>, accesat la 15 aprilie 2019; Michael SAFI, „India election results 2019: Modi claims landslide victory”, în *The Guardian*, 23 mai 2019, URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/may/23/india-election-results-narendra-modi-bjp-victory>, accesat la 28 iunie 2019.

⁴⁰ ***, „Wars are miscalculated, let’s talk: Imran tells Modi”, în *Khaleej Times*, 28 februarie 2019, URL: <https://www.khaleejtimes.com/international/pakistan/Live-Wars-are-miscalculated-lets-talk-Imran-to-Modi->, accesat la 28 aprilie 2019.

⁴¹ Melissa Quinn, „Trump on India-Pakistan conflict: ‘Hopefully that’s going to be coming to an end’”, în *Washington Examiner*, 28 februarie 2019, URL: <https://www.washingtonexaminer.com/news/trump-on-india-pakistan-conflict-hopefully-thats-going-to-be-coming-to-an-end>, accesat la 25 aprilie 2019; ***, „India, Pakistan facing ‘very dangerous situation’: Trump”, în *Khaleej Times*, 23 februarie 2019, URL: <https://www.khaleejtimes.com/international/americas/india-pakistan-facing-very-dangerous-situation-trump>, accesat la 17 aprilie 2019; ***, „Trump Calls India-Pakistan Standoff ‘Very Dangerous’”, în *Radio Free Europe*, 22 februarie 2019, URL: <https://www.rferl.org/a/trump-calls-india-pakistan-standoff-very-dangerous-kashmir/29785785.html>, accesat la aprilie 2019; ***, „China urges India, Pakistan to show restraint, seek dialogue”, în *The Economic Times*, 27 februarie 2019, URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/china-urges-india-pakistan-to-show-restraint-seek-dialogue/videoshow/68185063.cms>, accesat la 12 aprilie 2019; ***, „Russia Offers to Help Mediate

Cum informațiile credibile despre motivații și evenimente sunt insuficiente⁴², pentru moment, nu este clar care dintre factori a fost mai important.

După ce Islamabadul a returnat pilotul indian luat prizonier, criza pare că s-a terminat, fără a conduce la rezultate diplomatice de profunzime⁴³. Ambele părți și-au demonstrat disponibilitatea de a recurge la forță, cel puțin în regiunea Cașmir, dar nu se întrevăd schimbări radicale de strategie sau obiective. Criticile la adresa eficienței intervenției autorităților de la New Delhi au sugerat însă existența unor limite importante ale acestui instrument⁴⁴.

În ciuda intervențiilor diplomatice, nu este clară profunzimea influenței marilor puteri. Statele Unite și-au ameliorat relațiile cu India și au avut probleme în alianța cu Pakistanul, dar au nevoie de amândoi actorii, în contextul regional (Afganistan etc.) și în ceea ce privește politica față de China. Controlând o parte din Cașmir, decidenții de la Beijing pot avea dificultăți, ca eventuali mediatori, iar Federația Rusă nu deține influența fostei Uniuni Sovietice.

Evenimentele au demonstrat dificultățile cu care se confruntă decidenții și comunitatea internațională, în condițiile în care numărul statelor deținătoare de armament nuclear crește. Manifestările conflictului au fost variate, încă înainte de inventarea unor termeni, precum asimetrie, îmbinând mijloace politice cu formule clasice, terorism sau gherilă, proliferare nucleară, criminalitate organizată și alianțe ambigue. Nivelurile de interacțiune regional și global au contribuit, la rândul lor, la creșterea complexității.

Between India and Pakistan”, în *The Moscow Times*, 28 februarie 2019, URL: <https://www.themoscowtimes.com/2019/02/28/russia-offers-to-help-mediate-between-india-and-pakistan-a64662>, accesat la 17 aprilie 2019.

⁴² Asif Shazad, Saad Sayeed, „Ex-cricketer Imran Khan elected prime minister of Pakistan”, în *Reuters*, 17 august 2018, URL: <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-politics-primeminister/ex-cricketer-imran-khan-elected-prime-minister-of-pakistan-idUSKBN1L21E0>, accesat 17 aprilie 2019.

⁴³ James Schwemlein, „Trump Doesn't Want to Play Peacemaker”, în *Foreign Policy*, 5 martie 2019, URL: <https://foreignpolicy.com/2019/03/05/trump-doesnt-want-to-play-peacemaker-india-pakistan-war-pulwama/>, accesat la 17 aprilie 2019.

⁴⁴ S. Scarr, Ch. Inton, H. Huang, *op. cit.*

Pe termen scurt, perspectiva cea mai probabilă este continuarea blocajului și a conflictului legat de regiunea Cașmir, cu un nivel redus al tensiunilor, adică revenirea la *statu-quo*. Criza din februarie a arătat că niciuna dintre cele două părți nu dispune de căi pentru a-și impune punctul de vedere. Deși este greu de stabilit cu precizie, aparent, descurajarea nucleară reciprocă a ținut lucrurile sub control, de la un moment dat, chiar dacă au crescut, totodată, mizele confruntării.

3. Înarmarea nucleară, negocierile și dificultatea concesiilor în Asia de Nord-Est

În timp ce regimul de control al armamentului nuclear este contestat, iar unele statele posesoare *de facto* intră în conflict deschis, lucrurile se mișcă și în ceea ce privește prevenirea sau măcar controlul proliferării nucleare. Două summituri s-au desfășurat în prima parte a anului 2019, unul reușit, altul eșuat, dar consecințele rămân de văzut. Alături de speculațiile referitoare la construcția unei centrale nucleare în Arabia Saudită și la tensiunile create de dosarul nuclear, acest fapt ne arată cât de dificilă poate fi uneori diplomația⁴⁵.

Astfel, cea de-a doua întâlnire la nivel înalt dintre președintele american, Donald Trump, și liderul nord-coreean, Kim Jong-un, de la Panmunjom, la frontiera dintre cele două state coreene (30 iunie), a fost considerată drept un moment important din punct de vedere diplomatic, oficial și din punctul de vedere al relațiilor publice⁴⁶. Potrivit *BBC*, cei doi decidenți au căzut de acord să reia negocierile,

---

⁴⁵ Timothy Gardner, „U.S. energy secretary unsure if Saudi nuclear approvals came after Khashougi killing”, în *Reuters*, 28 martie 2019, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-saudi-nuclearpower-perry/u-s-energy-secretary-unsure-if-saudi-nuclear-approvals-came-after-khashougi-killing-idUSKCN1R92K4>, accesat la 20 aprilie 2019; Jennifer Hansler, Zachary Cohen, „US announces new round of sanctions on Iran”, în *CNN*, 22 martie 2019, URL: <https://edition.cnn.com/2019/03/22/politics/state-treasury-iran-sanctions/index.html>, accesat la 20 aprilie 2019.

⁴⁶ ***, „US-North Korea: Trump and Kim agree to restart talks in historic meeting”, în *BBC*, 30 iunie 2019, URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-48814975>, accesat la 30 iunie 2019.

dar detaliile au rămas în continuare ambigue⁴⁷. Liderul de la Casa Albă a trecut, în premieră, teritoriul nord-coreean⁴⁸.

Anterior, primul summit se sfârșise în mod intempestiv, în condițiile în care niciuna dintre părți nu a făcut concesii semnificative⁴⁹. Desfășurat la Hanoi, capitala Vietnamului (27-28 februarie), reuniunea a coincis cu escaladarea conflictului din Cașmir. Potrivit șefului administrației americane, acestuia i s-ar fi cerut eliminarea tuturor sancțiunilor, în schimbul demontării reactorului de la Yongbyon, o propunere considerată insuficientă, pentru că nu acoperea tot programul nuclear⁵⁰.

Anul trecut, cei doi decidenți au anunțat un acord politic referitor la mai multe tematici, inclusiv la cea a arsenalului respectiv⁵¹. Înțelegerea a venit după o serie de crize, declarații incendiare și testări care au caracterizat o bună parte a anului 2017 și a fost salutată de opinia publică internațională⁵². Regimul de la Phenian a înghețat programul, însă nu erau prevăzute decizii și schimbări concrete, ceea ce a atras și o serie de critici⁵³.

Programul nuclear nord-coreean a început acum câteva decenii și a condus la construirea unei infrastructuri industriale și a unui număr redus de focoase nucleare și rachete. Politicile uzuale ale comunității internaționale nu au funcționat în mod convingător în acest caz, în care autoritățile de la Phenian chiar au exagerat

---

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ ***, „Timeline, North Korean Nuclear Negotiations, 1985-2019”, Council on Foreign Relations, URL: <https://www.cfr.org/timeline/north-korean-nuclear-negotiations>, accesat la 30 iunie 2019.

⁴⁹ Bill Birtles, „Trump-Kim meeting: The big moments from the dramatic summit in Vietnam”, în *ABC News*, 28 februarie 2019, URL: <https://www.abc.net.au/news/2019-02-28/trump-kim-summit-the-key-moments/10853000>, accesat la 26 aprilie 2019.

⁵⁰ Everett Rosenfeld, „Trump-Kim summit was cut short after North Korea demanded an end to sanctions”, în *CNBC*, 28 februarie 2019, URL: <https://www.cnbc.com/2019/02/28/white-house-trump-kim-meetings-change-of-schedule.html>, accesat la 26 aprilie 2019.

⁵¹ ***, „Trump-Kim summit: Second meeting by end of February”, în *BBC News*, 18 ianuarie 2019, URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46927761>, accesat la 26 aprilie 2019.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*.

dimensiunile arsenalului deținut⁵⁴. Coreea de Nord a denunțat Tratatul de Proliferare Nucleară (NPT), a negociat cu Vestul, a încălcat câteva înțelegeri și se află acum la a treia generație de lideri care, aparent, urmăresc aceeași politică⁵⁵.

Când administrația Trump a preluat mandatul, la începutul lui 2017, au apărut noi probleme, evenimentele intensificându-se în cursul anului respectiv. Regimul comunist și-a manifestat interesul de a dezvolta rachete balistice intercontinentale dotate cu arme termonucleare, trecând la un alt nivel. Aici, vorbim despre o serie de teste și lansări, dar și despre câteva anunțuri senzaționale, în urma cărora a reieșit că statul nord coreean a realizat progrese importante, mai ales în ceea ce privește vectorii⁵⁶.

Este foarte ușor de anticipat continuarea blocajului, sub forma fie a reluării criticilor reciproce, fie a prelungirii situației din ultimul an, în care, în ciuda înțelegerii politice, nu s-au produs schimbări majore. Foarte multe lucruri depind de procesul concret al negocierilor, de oferte, credibilitatea lor și de felul în care ar trebui să fie respectate. Niciuna dintre părți nu pare a fi presată de nevoia de a găsi un compromis urgent.

Un succes al discuțiilor cu regimul de la Phenian ar reprezenta o victorie majoră pentru administrația Trump, având în vedere că predecesorii săi nu au identificat soluții clare, pentru că, în linii mari, nici nu sunt foarte multe opțiuni disponibile și blocajul pare să mulțumească, parțial, actorii. Fiecare dintre aceste două scenarii poate cuprinde mai multe variante. Nu avem încă suficiente informații pentru a indica probabilități, chiar și intuitiv, iar prudența în estimări este recomandabilă, mai ales în cazul acestui dosar.

---

⁵⁴ ***, „North Korea Nuclear Timeline, Fast Facts”, în *CNN Library*, 22 martie 2019, URL: <https://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-timeline--fast-facts/index.html>, accesat la 30 aprilie 2019.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

Concluzii

Criza tratatului INF ridică mai multe probleme, dintre care cea mai des discutată se referă la caracterul alternativei care îi va urma. După cum am văzut, aici avem cele două posibilități extreme, înarmare masivă și o nouă negociere, între care se situează mai multe eventualități, care pot influența decizii și proceduri din cadrul NATO, printre altele, și tematici, dintre care cea referitoare la verificare este doar cea mai evidentă. Interacțiunile respective pot influența și regimul centrat în jurul NPT, din cauza prevederilor și legitimării sale.

Relațiile dintre India și Pakistan și dosarul nuclear nord-coreean se aseamănă, deoarece privesc în mod direct consecințele înarmării, dar, parțial, din motive normative, sunt tratate în cadrul tematicii proliferării nucleare, și mai puțin în cel al controlului armamentelor, dominat, poate prea mult, de diada SUA/NATO-Federația Rusă.

Între aceste două regimuri internaționale, există o zonă gri de reguli *ad hoc*, nondecizii, alături de principii și rezoluții internaționale, care poate fi privită ca o problemă sau ca o dovadă de pragmatism. De aici au provenit o serie de crize și conflicte, dar, din fericire, majoritatea cazurilor implică mize limitate, cel puțin atâta vreme cât prestigiul marilor puteri nu este implicat.

Ca și alți aliați americani, România este membră a NATO, o instituție implicând și descurajarea extinsă oferită de Statele Unite, și stat nonnuclear, parte a NPT, cu o anumită tradiție națională în această zonă tematică⁵⁷. În consecință, monitorizarea evenimentelor prezintă cel puțin o valoare informativă, dincolo de curiozitatea și interesul trezite de acțiunile privite în sine. Aici, este important de subliniat caracterul eterogen al politicilor, scopurilor și acțiunilor întreprinse, în legătură cu respectivul subiect.

---

⁵⁷ A se vedea, de exemplu, Andreas Lutsch, „Problem solved? The German Nuclear Question and West Germany’s accession to the NPT (1967-1975)” și alte studii din John Baylis, Yoko Iwama (coord.), *Joining the Non-Proliferation Treaty. Deterrence, Non-Proliferation and the American Alliance*, Routledge, f.l., 2019; Laurien Crump-Gabreels, „Non-proliferation under pressure. The nuclear debate within the Warsaw Pact, 1965-1968”, în: Roland Popp, Liviu Horovitz, Andreas Wenger (coord.), *Negotiating the Nuclear Non-Proliferation Treaty. Origins of the nuclear order*, Routledge, f. l., 2017.

DIALOG STRATEGIC

cu Comandantul (Rectorul) UNAp „Carol I”, prof. univ. dr. Gheorghe Calopăreanu

Prezenta rubrică este prilejuită de participarea comandantului (rectorului) Universității Naționale de Apărare „Carol I” la Conferința Comandanților, care a avut loc la Roma, în perioada 28-30 mai 2019.

Conferința comandanților instituțiilor de apărare (Conferința comandanților, cum este consacrată – în limba engleză, *Conference of Commandants*, abreviată CoC) este o conferință anuală, organizată de Colegiul de Apărare NATO, ce reunește comandanți de nivel național și ai altor instituții majore de apărare ale NATO, ale țărilor partenere, entități din afara NATO, de tipul companiilor private, universități, think-tank-uri și alte instituții academice, aflate în coordonarea Comandantului NATO Defence College (NDC).

În mod tradițional susținută în primăvară, Conferința Comandanților oferă un forum pentru a încuraja schimbul de informații și idei dintre autorități care împărtășesc responsabilități similare în domeniul învățământului superior de apărare. În mod special, Conferința ajută la îmbunătățirea programelor academice și metodelor educaționale, promovând, în același timp, înțelegerea reciprocă, conștientizarea și identificarea domeniilor în care colegiile de apărare își pot oferi asistență sau sprijin reciproc.

Prima conferință s-a desfășurat la Roma, în perioada 24 – 26 mai 1972. Întâlnirile anuale erau organizate pentru a oferi un forum în care cei responsabili cu învățământul superior de apărare puteau avea schimburi de opinii fructuoase.

Ca urmare a schimbării mediului de securitate la sfârșitul anilor '80, Conferința a dobândit o nouă dimensiune, cu importanță considerabilă. Conform liniilor directoare ale Summitului de la Roma, din 1991, privind promovarea cooperării cu țările din Europa Centrală și de Est în domeniul educației și al pregătirii, Conferința a fost extinsă în 1992, astfel încât să includă un număr mai mare de țări din cadrul Parteneriatului pentru pace (Partnership for Peace – PfP) și al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) cu instituții de învățământ în domeniul apărării de nivel înalt. În anul 2000, Conferința a fost extinsă și mai mult, astfel încât să includă și partenerii „Dialogului mediteranean”.

Odată cu această extindere, a fost adoptat un format dual al Conferinței. Prima parte a fost rezervată comandanților NATO, iar cea de-a doua parte, conferința extinsă, a devenit deschisă comandanților instituțiilor educaționale superioare în domeniul apărării din țările Parteneriatului pentru Pace și Dialogului mediteranean. Din anul 2003, s-a renunțat la ideea de a dedica prima zi exclusiv comandanților NATO¹.

***

---

¹ Sursa: Conference of Commandants, URL: <http://www.ndc.nato.int/outreach/outreach.php?icode=1>, traducerea redacției.

- ❶ **Impact Strategic (IS):** *Domnule general, recent, ați participat la o activitate importantă, organizată de către NATO, anume, Conferința Comandanților (CoC). Ne puteți oferi detalii privind această activitate?*

Comandantul (Rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Prof. univ. dr. Gheorghe Calopăreanu (GC): După șaptezeci de ani, misiunea istorică a NATO a rămas deosebit de relevantă. Cu o implicare tot mai mare a partenerilor în eforturile conferinței de dezvoltare învățământului militar, acest eveniment servește tot mai mult ca un forum de dezbateri pentru a facilita schimburile de informații și idei. De aproape cinci decenii, conferința contribuie la îmbunătățirea programelor educaționale, a cooperării dintre instituțiile implicate în procesul de învățământ superior militar și a înțelegerii reciproce, permițând, totodată, participanților să își ofere asistență și sprijin reciproc.

Anul acesta, în perioada 28-31 mai, conferința a reunit 113 persoane, comandanți și specialiști din țările Alianței, dar și din statele partenere, activitatea fiind prezidată de comandantul Colegiului de Apărare al NATO, doamna general-locotenent Chris Whitecross, și de domnul general-locotenent Massimiliano Del Casale, din partea Centrului de Înalte Studii pentru Apărare (CASD) din Italia, care a fost gazda reuniunii.

- ❷ **IS:** *În acest context, puteți preciza, pentru cititorii Impact strategic, care au fost cele mai importante subiecte abordate la această ediție a conferinței?*

GC: Subiectele discutate pe durata Conferinței anuale a comandanților instituțiilor militare de învățământ superior din țările membre ale NATO, UE, Pfp, Dialogul mediteranean, Inițiativa de la Istanbul și partenerii globali, rezultă din preocupările actuale ale Alianței Nord-Atlantice și aliaților săi. Tema conferinței din acest an a fost *Leadership in NATO – Challenges for the Future*, temă aleasă cu scopul de a explora nevoile educaționale ale viitorilor lideri militari. Programul conferinței s-a concentrat pe dezvoltarea educației militare profesionale (PME) pentru viitorii lideri, plecând de la întrebarea: „Cum conectăm următoarea generație de lideri la viitorul mediu de securitate, cu scopul ca viitorii lideri să gândească strategic, inovativ și eficient, pentru a le oferi acestora capacitatea de a funcționa în contextul multiplelor schimbări?”.

După o sesiune intitulată „NATO la 70 de ani: care sunt provocările pentru viitor la adresa Alianței?”, discuțiile s-au mutat, de la perspectiva viitorilor lideri, asupra strategiei și inovării. O atenție deosebită a fost acordată conceptului „Thinking the Unthinkable”, care schimbă contextul leadershipului și care a dat formă lucrărilor conferinței.

Mediul de securitate, aflat într-o rapidă evoluție, a fost examinat din punctul de vedere al tendințelor demografice globale și al tehnologiilor disruptive. Pe acest fundal, a doua zi a conferinței a început cu un studiu de caz privind „Organizarea leadershipului în domeniul științei și tehnologiei în cadrul NATO”. Ulterior, leadershipul a fost examinat dintr-o perspectivă istorică, precum și în termenii provocărilor viitorului – incluzând și elemente de planificare.

Pe durata celei de-a doua după-amieze, trei grupuri de discuții au fost formate pentru a analiza aspecte legate de învățământul militar postmodern, în mod particular imperativul de a avea studii de conducere strategică de natură incluzivă, metode educaționale în pregătirea evenimentelor non-normative, crearea de programe de învățământ.

3 **IS:** *Ce aduce nou CoC în activitatea academică românească și care este impactul participării UNAp?*

GC: În cadrul acestei conferințe, accentul nu este pus pe dezvoltările ce pot fi aduse mediului academic, ci pe o nouă abordare privind pregătirea viitorilor lideri, la nivel strategic, politico-militar și mai puțin la nivel operațional. Pentru a face un exercițiu, vă invit să vă imaginați orice scenariu de securitate care ar putea să se deruleze doar peste 10 ani, în condițiile unei dezvoltări tehnologice, într-un domeniu pe care îl cunoaștem, precum inteligența artificială, nanotehnologia, biotehnologia, realitatea virtuală sau în condițiile unor modificări demografice neprevăzute, modificări de frontiere, migrație, urbanizare excesivă sau în contextul apariției unor revoluții, războaie civile sau religioase. Acum, imaginați-vă că acest scenariu ar putea avea loc peste 10 zile, sau chiar și mai repede, peste 10 ore. Plecând de la această idee, ne punem întrebarea: care sunt pârgھیile și instrumentele politice, economice, militare și tehnologice cu care trebuie să lucreze concomitent viitorul lider, astfel încât pierderile să fie minimizezate? Cu alte cuvinte, nu este vorba despre formarea de viitori comandanți sau specialiști, ci despre viitori lideri, capabili să acționeze pârgھیile potrivite, lideri care ar trebui să iasă din clișeele unor proceduri standard și care, în primul rând, ar trebui să înțeleagă războiul viitorului, să fie persoane cu viziune, cu capacitate mare de prognoză și, mai ales, persoane foarte creative, cu capacitate mare de adaptare în situații neprevăzute.

4 **IS:** *Putem spune că această conferință reprezintă un important instrument de cooperare internațională. Considerați că, în acest cadru, se pot identifica și evidenția și alte forme de cooperare?*

GC: Este adevărat că aceste întâlniri, care reunesc comandanți ai instituțiilor de învățământ militar superior oferă posibilitatea schimbului de idei și de proiecte, iar, în funcție de nevoile instituționale identificate la nivelul fiecărei instituții, se pot contura diverse activități de cooperare, în plan bilateral sau multilateral.

Din punctul de vedere al cooperării bilaterale, îmi amintesc, de pildă, că, în urmă cu trei ani, la Conferința Comandanților, am avut discuții cu omologul meu din Bulgaria și am convenit derularea în comun a unui exercițiu de stat major cu masteranzii Facultății de Comandă și Stat Major din cele două instituții, exercițiu care se derulează anual, alternativ, în România și în Bulgaria. Acesta este doar un exemplu de cooperare militară, inițiat pe durata CoC.

Din punct de vedere al cooperării multilaterale, menționez că, în anul 2007, la propunerea Universității de Apărare din Republica Cehă, a fost inițiat Forumul Central European în domeniul învățământului militar (Central European Forum on Military Education – CEFME). Acesta reprezintă o formă regională de cooperare, care reunește anual comandanți din 10 instituții de învățământ superior militar din Europa Centrală, respectiv Austria, Cehia, Croația, Estonia, Polonia, România, Ungaria, Serbia, Slovacia, Slovenia. De asemenea, la fiecare reuniune au fost prezenți și reprezentanți ai Secretariatului Internațional NATO (NATO IS). Întâlnirile reprezentanților universităților militare aveau loc de două ori pe an, prima întâlnire anuală desfășurându-se pe durata Conferinței Comandanților (cu rol informal). În prezent, însă, nu mai există nicio legătură între cele două evenimente.

5 **IS:** *În trecut, UNAp a găzduit o ediție a CoC, precum și o ediție a CEFME. Ce tematică este avută în vedere în cadrul CEFME?*

GC: Țara gazdă CEFME se desemnează prin rotație. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” a găzduit o întâlnire de lucru a CEFME în 2011, pe 5 aprilie, la care au participat comandanți

sau reprezentanți de la instituțiile de învățământ militar superior din Republica Cehă, Estonia, Polonia, Austria, Slovacia, Slovenia, Serbia, România, dar și Secretariatul Internațional al NATO.

Dintre subiectele discutate în anii precedenți pe durata reuniunilor CEFME, aș dori să evidențiez câteva, dintre cele mai importante: efectele procesului de la Bologna asupra învățământului militar superior; dezvoltarea cooperării în domeniile educației, cercetării și instruirii în condiții de austeritate; dezvoltarea unui curriculum pentru un curs strategic comun – idee aflată în stadiul de proiect, la care și-au adus contribuția toate statele participante. Alte subiecte importante se referă la implementarea programelor ERASMUS în învățământul militar superior și la crearea unei rețele de experți/profesorii/lectori la nivelul instituțiilor de învățământ militar superior. Totodată, s-a discutat despre organizarea, desfășurarea și modernizarea învățământului militar, cercetării științifice și despre posibilitățile de cooperare viitoare între părți, despre armonizarea programelor de studii ale instituțiilor de învățământ militar superior pe cele trei cicluri, la nivel european. Nu în ultimul rând, alte subiecte discutate în cadrul conferinței anilor precedenți au făcut referire la cooperarea pe linia publicațiilor științifice, care se poate traduce prin publicarea de articole în revistele specializate ale instituțiilor partenere, precum și la posibilitatea extinderii participării la acest forum și a unor țări din alte zone ale Europei.

Datorită faptului că subiectele din ultimele reuniuni ale Conferinței CEFME s-au concentrat pe aspecte de cooperare pe linie ERASMUS, pe cercetarea științifică în domeniul tehnologic, precum și pe armonizarea programelor de studii ale instituțiilor de învățământ militar superior, în special pentru studiile universitare de licență, am convenit cu comandantul academiilor categoriilor de forțe și, respectiv, cu conducerea Academiei Tehnice Militare, ca aceștia să reprezinte România la CEFME.

- 6 **IS:** *În ceea ce privește ERASMUS +, ținând cont de cooperarea internațională a UNAp cu parteneri tradiționali regionali, cum considerați că se poate dezvolta acest program?*

GC: În anul 2014, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” a obținut Carta Universitară Erasmus+, iar, în perioada 2014-2019, s-au încheiat mai multe acorduri interinstituționale cu universități din Europa care au constituit cadrul pentru desfășurarea mobilităților de studenți și personal didactic și de cercetare, dintre care peste 30 de mobilități de personal (*incoming* și *outgoing*).

Universitatea noastră respectă standardele impuse de către Comisia Europeană prin Agenția Națională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educației și Formării Profesionale în ceea ce privește transparența, egalitatea de șanse și respectarea principiului imparțialității privind selecția studenților, a personalului și a potențialilor parteneri în cadrul programului Erasmus+, înțelegând, totodată, internaționalizarea ca un obiectiv principal și ca un reper pentru creșterea calității învățământului.

În prezent, sunt semnate 11 acorduri interinstituționale cu țările participante la program, în cadrul acțiunii KA103 – *proiecte de mobilitate în domeniul învățământului superior între țările programului*, dintre care amintim: Universitatea de Apărare din Brno, Republica Cehă; Școala de Administrare a Afacerilor (SRI) din Turība, Letonia; Universitatea „Matej Bel” din Banská Bystrica, Slovacia; Academia Fortelor Armate „General Milan Rastislav Štefánik” din Liptovský Mikuláš, Slovacia; Academia Militară „Gheorghii Rakovski” din Sofia, Bulgaria; Universitatea de studii de război din Varșovia, Polonia; Universitatea Militară Națională „Vasil Levski” din Veliko Tarnovo, Bulgaria.

În anul 2019, valorificând oportunitatea de a coopera cu universități din Grecia, Ungaria și Turcia, am depus un prim proiect de tipul KA107 – *proiecte de mobilitate în domeniul învățământului*

superior cu țările partenere, în colaborare cu Academia Militară „Alexandru cel Bun” din Chișinău, Republica Moldova, iar participarea în cadrul proiectului „Educational for eDrone”, din cadrul programului ERASMUS+, a permis încheierea de acorduri interinstituționale cu Universitatea de Stat din Republica Moldova și cu Universitatea Sannio-Benevento din Italia și demararea procedurilor pentru înființarea unui curs de acest tip în universitatea noastră.

Pentru viitorul apropiat, există demersuri pentru încheierea de acorduri Erasmus + atât cu universități din țări participante la Programul Erasmus +, cât și cu universități militare și civile din Ucraina, Georgia și Serbia, state partenere ale Uniunii Europene și, în același timp, parteneri regionali tradiționali ai țării noastre.

7 **IS:** *Rămânând în sfera cooperării interinstituționale, ce ne puteți spune despre cooperarea internațională a UNAp?*

GC: Activitatea de cooperare internațională a instituției cuprinde mai multe componente.

Pe de o parte, avem în vedere activitățile care se desfășoară în România, iar pe de altă parte, activitățile în străinătate. Cu toate că bugetul anual alocat activităților de cooperare internațională nu este prea prietenos, fiind, de cele mai multe ori, insuficient pentru desfășurarea tuturor activităților pe care le planificăm, UNAp acordă o importanță deosebită activităților de cooperare internațională, prin grija Biroului cooperare internațională.

UNAp participă cu regularitate la câteva activități internaționale de mare vizibilitate: mă refer aici, de pildă, la Conferința comandanților instituțiilor de apărare națională (CoC), la Seminarul comandanților academiilor militare europene (EUMACS), la Grupul de lucru pentru învățământ distribuit avansat la distanță din cadrul Consorțiului PFP.

Universitatea noastră găzduiește în mod curent vizite de lucru ale unor reprezentanți din conducerea ministerelor apărării din țări NATO și partenere, precum și din structura de comandă și de forțe a NATO, ale unor reprezentanți din prestigioase instituții de învățământ militar superior și de cercetare, la care se adaugă vizitele de studii ale cursanților unor instituții prestigioase de învățământ militar. De asemenea, UNAp primește și instruieste anual cursanți străini, care urmează unul dintre programele noastre de studii.

În ceea ce privește vizitele de informare-documentare, găzduite de către UNAp în acest an universitar (n.n. 2018-2019), am fost onorați să primim vizita de documentare a Colegiului de Apărare NATO de la Roma, care are loc cu regularitate o dată la fiecare doi ani, vizita cursanților de la Institutul de Înalte Studii de Apărare Națională din Franța și călătoria de studii a Colegiului Național de Apărare al Academiei Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” (AMFA) din Republica Moldova. La rândul nostru, organizăm călătorii de studii pentru cursanții noștri, la instituțiile UE și NATO din Bruxelles și la Garmisch-Partenkirchen, în baza unui Memorandum, încheiat cu Centrul European pentru Studii de Securitate „George Marshall”.

Un aspect pozitiv pe care doresc să îl menționez este creșterea semnificativă a numărului de cursanți străini care participă la programe de studii în instituția noastră. În acest an universitar, numărul cursanților străini a fost mai mare decât dublu (144), comparativ cu anul precedent (67), cei mai mulți cursanți străini fiind înregistrați la Departamentul Regional de Studii pentru Managementul Resurselor de Aparare (DRESMARA), urmat de Departamentul Regional de Management al Crizelor și Operații Multinaționale (DRMCOM), unde am predat, la rândul meu, înainte de a deveni locțiitor al comandantului, și ulterior, comandant al Universității. Cei mai numeroși cursanți provin din țări partenere NATO, respectiv Georgia, Tunisia, Emiratele Arabe Unite, R. Moldova, Azerbaidjan și Ucraina.

De asemenea, UNAp trimite, anual, tineri ofițeri la instruire la Colegiul European de de Securitate și Apărare din Bruxelles, la Școala NATO de la Oberammergau și la Centrul George Marshall din Garmisch.

În privința cooperării bilaterale, UNAp are o cooperare intensă, așa putea spune, cu China, una dintre direcțiile de cooperare fiind concretizată în înființarea unui laborator destinat învățării limbii chineze, încă din anul 2010, acesta fiind, cel puțin la vremea respectivă, singurul astfel de laborator din regiune.

Un alt partener cu care avem o colaborare deosebită sunt vecinii bulgari, împreună cu care desfășurăm, în ultimii trei ani, exercițiul de stat major *Muntenia*, alternativ, în România și în Bulgaria, la care participă masteranzii Facultății de Comandă și Stat Major din UNAp și din Academia Militară „George Rakovski”, despre care am amintit ceva mai devreme.

Doresc să evidențiez și faptul că UNAp este activ implicată în programul NATO de dezvoltare a învățământului în domeniul militar (Defence Education Enhancement Programme – DEEP), destinat oferirii de asistență și sprijin pentru reformarea sistemului și a instituțiilor de învățământ militar în țările partenere NATO din Caucaz, Asia Centrală și Europa de Est, respectiv Republica Moldova, Georgia, Afganistan, Azerbaidjan, Macedonia de Nord și, mai recent, Irak, toate aceste activități beneficiind de finanțare integrală NATO. Ca recunoaștere a eforturilor depuse de către UNAp în acest program, instituției noastre i s-a solicitat și oferit să asigure poziția de instituție coordonatoare DEEP pentru Afganistan și Republica Moldova încă din 2014, respectiv 2015. De asemenea, legat de acest program, așa dori să mai menționez și faptul că UNAp este parte integrantă a Grupului de lucru privind dezvoltarea învățământului militar al NATO (Education Development Working Group).

Cooperarea internațională pe linia cercetării și publicațiilor se concretizează în participarea cadrelor didactice/ale cercetătorilor UNAp la conferințe în străinătate, pe de o parte, și la primirea reprezentanților unor instituții similare la conferințele noastre, lucrările cu care aceștia contribuie fiind publicate în volumele de conferință, indexate în baze de date internaționale. Din cauza fondurilor precare, afirm, însă cu regret, că există o participare anuală minimă a experților cadre didactice și cercetători la conferințe științifice internaționale, astfel că, în acest an universitar, doar patru cadre didactice s-au deplasat la trei manifestări științifice. Dintre acestea, menționez desfășurarea în comun de către UNAp și AMFA din Republica Moldova, în luna mai a acestui an, a două manifestări științifice: CSSAS/UNAp a organizat Seminarul internațional „Cooperarea regională – instrument pentru realizarea securității”, la Chișinău desfășurându-se, simultan, Conferința internațională „Mediul strategic de securitate: Provocări și tendințe. MSSPT-2019”, în care CSSAS/UNAp a deținut rolul de coorganizator.

Anii trecuți, am desfășurat o cooperare ceva mai consistentă pe linia participării la manifestări științifice cu partenerii din regiune – Ungaria, Cehia, Republica Moldova, Bulgaria.

Complementar, o serie de activități internaționale se desfășoară sub egida proiectelor cu finanțare europeană, în cadrul cărora UNAp este partener, în derulare anul acesta fiind proiectele PYTHIA și ECHO.

Totodată, UNAp realizează schimb de publicații științifice cu parteneri: spre exemplu, UNAp expediază revista *Impact strategic* către 45 de instituții de profil din întreaga lume, primind, la rândul său, publicații prestigioase, precum *Connections Quarterly Journal*, editată de Consorțiul PFP, *Jane's Defence Weekly*, *Österreichische Militärische Zeitschrift*, *RUSI* (Royal United Services Institute) *Journal*, *per Concordiam*, de la George C. Marshall Center și alte reviste din străinătate.

8 **IS:** *Extrapolând discuția la învățământul militar românesc, care considerați că sunt punctele sale forte? Dar punctele sale slabe? Ce îmbunătățiri s-ar putea aduce?*

GC: Din postura mea, vă pot răspunde în ceea ce privește instituția pe care o conduc și o reprezint. Pot spune că unicitatea în peisajul academic românesc al Universității Naționale de Apărare „Carol I” constituie atât punctul său forte, cât și cel mai mare dezavantaj al universității

noastre. Spun asta pentru că universitatea are o ofertă educațională conceptualizată diferit față de ce există în prezent atât în învățământul superior în România, cât și în învățământul militar, dată fiind misiunea fundamentală de formare, specializare și perfecționare de nivel universitar și postuniversitar a comandanților, ofițerilor de stat major și experților militari și civili, pentru îndeplinirea atribuțiilor de conducere și expertiză în domeniile fundamentale *Științe militare și Informații și securitate națională*.

Un punct forte al instituției îl reprezintă tradiția sa în excelență, statuată prin muncă asiduă pe parcursul a 130 de ani, recunoscută și confirmată de evaluările pozitive asupra procesului educațional, exprimate atât de studenții și cursanții noștri, cât și de conducătorii instituțiilor militare sau civile în care aceștia și-au desfășurat activitatea după finalizarea studiilor.

Pe de altă parte, apartenența instituției la sistemul militar, în același timp cu racordarea incrementală la sistemul educațional, structurat pe un schelet *predominant civil*, ne poziționează permanent la joncțiunea dintre mediul militar și cel civil, ceea ce a constituit și principalul dezavantaj al universității noastre. Numai prin efortul și stăruința conducerii Ministerului Apărării Naționale, a cadrelor didactice, precum și a personalului din universitate, reușim să trasăm linia de echilibru între caracterul stoic militar și fluiditatea internaționalizării, dictată de apartenența noastră la sistemul de învățământ superior.

Trebuie subliniat că acest aspect nu ocolește niciuna dintre instituțiile de învățământ superior din sistemul militar, toate fiind confruntate cu permanenta necesitate de adaptare la specificul a două sisteme conceptualizate diferit. Absolvenții noștri vor purta amprenta patriotismului, ca izvor al dorinței de perfecționare, motiv pentru care ne străduim cu atât mai mult în a dezvolta atașamentul față de tot ceea ce înseamnă Armata română și valorile acesteia în cadrul NATO. Aici, absolvenții noștri sunt, poate, diferiți față de mediul internațional și de viziunea *globalistă*, promovată de alte instituții de învățământ superior. Este o sarcină dificilă aceea de a forma ofițeri cu viziune globală și cu sentimente profund patriotice, dar, dată fiind dedicația noastră și caracterul excepțional al ofițerului român, îndrăznesc să spun că reușim.

Un alt aspect demn de menționat și care poate părea o provocare, dar în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” a fost tratat întotdeauna ca o oportunitate de dezvoltare permanentă, este de a asigura pregătirea ofițerilor interarme și garantarea unui set de competențe în domenii conexe, precum planificare strategică, politici de securitate sau geopolitică și analiză. Ofițerul unei armate moderne este un veritabil *om vitruvian*, ale cărui competențe excedează domeniul strict al specializării sau al armeei acestuia. Ofițerul modern cunoaște atât specificul național, cât și particularitățile date de apartenența la organizațiile internaționale precum NATO, ONU și UE, este capabil de analiză geostrategică, este vorbitor de limbi străine și este pregătit să își desfășoare cu profesionalism orice sarcină. Putem spune că ofițerul român este stindardul gloriei armatei noastre și este unul dintre cele mai mari motive de mândrie națională.

Referitor la îmbunătățirile care ar putea fi aduse, sunt mai multe aspecte. Dar vă invit să dăm timpul înapoi, dintr-o perspectivă a dezvoltării tehnologice, și să ne amintim câteva afirmații care aveau la acea vreme valoare de certitudine:

- „*Heavier-than-air flying machines are impossible*” – Lord Kelvin, 1895
- „*Airplanes are ...of no military value*” – Marshal Ferdinand Foch, 1911
- „... *(T)here is world market for maybe five computers*” – T. Watson, IBM Chairman, 1943

De asemenea, în secolul trecut, nu se știa de spațiul cibernetic. Prin comparație cu vremurile actuale, dezvoltarea tehnologică în domeniul militar a cunoscut o creștere pe care ar fi fost greu să ne-o imaginăm în deceniile trecute. Acum, vă invit să vă imaginați viitorul tehnologic. Cum va arăta războiul viitorului? Ce ar trebui să învețe, în prezent, ofițerii cursanți și masteranzi astfel încât să fie pregătiți pentru ceea ce va urma?

Evident, încercând să răspundem la aceste întrebări, ar trebui să găsim soluții pentru a introduce în programele de învățământ ale Universității Naționale de Apărare „Carol I” noi teme care nu au fost abordate până acum și care ar avea un impact pozitiv în formarea viitorilor comandanți ca lideri cu viziune, creativitate și gândire strategică, pregătiți pentru a se adapta rapid oricăror forme pe care ar putea să le capete amenințările viitoare la adresa mediului de securitate.

Redacția IS

ATELIERUL DE LUCRU

„ROMÂNIA2019.EU: interese și soluții comune”

- Joi, 21 martie 2019 -

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” a organizat, joi 21 martie 2019, Atelierul de lucru cu tema „România2019.EU: interese și soluții comune”.

Manifestarea științifică și-a propus să ofere un prilej pentru diseminarea rezultatelor expertizei profesionale și cercetării științifice a practicienilor și teoreticienilor referitoare la mecanisme de cooperare interinstituțională solidă și coerentă, având în vedere următoarele obiective:

- evidențierea și analiza priorităților Președinției României la Consiliul UE;
- analiza obiectivelor pe termen lung, în contextul promovării unor strategii eficiente în domeniul economic, în special în plan comercial și financiar, precum și cultural;
- identificarea și analiza factorilor, caracteristicilor, scopurilor și capacităților de care trebuie ținut cont în etapele procesului de reflecție asupra modului de dezvoltare și implementare a proiectului european;
- promovarea intereselor și soluțiilor comune în cadrul procesului de negociere pentru dezvoltarea și implementarea acquis-ului comunitar și, implicit, pentru consolidarea cooperării statelor membre ale Uniunii.

Evenimentul științific s-a adresat cadrelor didactice și cercetătorilor din instituții de învățământ și cercetare, precum și masteranzilor, doctoranzilor și postdoctoranzilor cu preocupări în domeniu.

Participanții au beneficiat de experiența și opiniile avizate ale specialiștilor din cadrul Statului Major al Apărării, statelor majore ale categoriilor de forțe, Ministerul Afacerilor Externe, precum și Academiei Forțelor Terestre.

Fotografie de grup de la Atelierul de lucru

SEMINARUL INTERNAȚIONAL

„Cooperarea regională - instrument pentru realizarea securității”

- Joi, 23 mai 2019 -

De asemenea, în data de 23 mai 2019, în Sala Senatului Universității Naționale de Apărare „Carol I” s-a desfășurat Seminarul internațional „Cooperarea regională – instrument pentru realizarea securității”, organizat de CSSAS în cooperare cu Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din Republica Moldova. Simultan, partenerii moldoveni au organizat, la Chișinău, Conferința internațională „Mediul strategic de securitate: Provocări și tendințe. MSSPT-2019”, în care CSSAS a deținut rolul de coorganizator.

Fotografie de grup de la Seminarul internațional

În cadrul Seminarului, vorbitorii au subliniat importanța cooperării regionale în domenii precum gestionarea crizelor transfrontaliere prin instrumente NATO și mecanisme UE, în ceea ce privește atât misiunile internaționale la care participă Forțele Armate Române, cât și ale celorlalte instituții din sistemul de securitate națională. Mai mult, un punct central al dezbaterilor a fost constituit de problematica securității regiunii Mării Negre și a modului în care instrumentele și mecanismele menționate concură la realizarea securității regionale.

Fotografie de grup de la Conferința internațională AMFA

Astfel, auditoriul – format din atașaji militari (ai Republicii Populare Chineze, ai Statelor Unite Mexicane și Ucrainei), cercetători, cadre didactice, studenți și cursanți – s-a bucurat de participarea unor profesioniști în domeniile menționate, reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe, structurilor Statului Major al Apărării, Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est, Inspectoratului General al Poliției Române, Punctului Național de Contact FRONTEX, Serviciului de Protecție și Pază, Inspectoratului General pentru Situații de Urgență.

La fiecare ediție, Seminarul științific, organizat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, își propune să abordeze teme de actualitate și de larg interes și să reunească experți și personalități de marcă din țară și din străinătate.

Andra PÎNZARIU*

* Andra PÎNZARIU își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări științifice din cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate. E-mail: pinzariu.andra@unap.ro

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE - IUNIE 2019

În primul semestru al anului 2019, CSSAS a organizat patru manifestări științifice și a publicat două studii de cercetare, precum și o serie de articole.

Având în vedere faptul că România a exercitat Președinția Consiliului UE în primul semestru al acestui an, CSSAS a organizat, în data de 21 martie, un *Atelier de lucru* cu tema „România2019.EU - Interese și soluții comune”, la care au participat cu lucrări reprezentanți ai Ministerului Apărării Naționale și ai Ministerului Afacerilor Interne.

În luna mai, mai precis pe 23, CSSAS a organizat *Seminarul internațional* cu tema „Cooperarea regională - instrument pentru realizarea securității”, despre care veți putea afla mai multe în rubrica *Eveniment științific*.

Tot în acest prim semestru au fost organizate *două prelegeri publice la Cercul Militar Național*, intitulate *România – NATO, 15 ani de la aderare. Contribuția la operații de răspuns la crize NA 5*, susținută de către directorul Centrului, domnul colonel dr. Florian Cîrciumaru, și *Refugiați și migranți ilegali în UE: de la criză umanitară la temă de dezbatere politică*, susținută de către CS II dr. Alexandra Sarcinschi.

În ceea ce privește publicațiile apărute, semnalăm *două studii de cercetare*, unul cu privire la *Conflictele din Balcanii de Vest – războaie înghețate? Regiunea vest-balcanică în contextul de securitate european*, realizat de către CS II dr. Cristina Bogzeanu, și unul intitulat *Perspective și implicații ale crizei refugiaților și migranților ilegali în Europa. Provocări socio-culturale în următorii 50 de ani* respectiv, realizat de CS II dr. Alexandra Sarcinschi, în coautorat cu ACS dr. Cătălina Todor.

Totodată, în *Colocviu Strategic*, suplimentul lunar al revistei *Impact Strategic*, au fost publicate de către doctoranzi și cursanți ai UNAp o serie de articole pe teme referitoare la securitatea națională și internațională, după cum urmează: „Mediul virtual și legislația de drept internațional a conflictelor armate – jus in bello”, „Cooperarea civili-militari în cadrul operațiilor informaționale”, „Cooperarea civili-militari în cadrul misiunii ONU în Liberia (UNMIL)”, „Aspecte referitoare la justiție și afaceri interne în spațiul administrativ al Uniunii Europene”, „Conflictul cultural și aculturația”.

În perioada următoare, CSSAS are în vedere demersurile privind înscrierea și organizarea *Conferinței științifice internaționale Strategii XXI*, cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, care se va desfășura în perioada 14-15 noiembrie 2019.

Detalii despre toate activitățile științifice organizate de CSSAS se regăsesc pe website-ul: <http://cssas.unap.ro/en/events.htm>.

Raluca STAN*

* *Raluca Stan își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări științifice din cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate. E-mail: stan.raluca@unap.ro*

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE

- ✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** și în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică
- ✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior
- ✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate
- ✓ **Bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid
- ✓ **Redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice**
- ✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

- ✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (între 25.000 și 50.000 de cuvinte)**, inclusiv notele de subsol, bibliografia și figurile.
- ✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4
- ✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la 1 rând, cu diacritice**.
- ✓ Denumirea fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și titlul articolului și nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

- ✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24)
- ✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.
- ✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)
- ✓ **6-8 cuvinte-cheie** (caractere italice)
- ✓ **Introducere/Considerații preliminare** (nu se numerotează)
- ✓ **Două-patru capitole**, eventual sub-capitole
- ✓ **Concluzii** (nu se numerotează)
- ✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. **Pentru a fi asigurată lizibilitatea, acestea vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format .jpeg / .png / .tiff.**
- ✓ În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X: titlu**”, iar în cazul imaginilor eg. hărți, etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X: titlu**”. În ambele cazuri, se menționează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Articolul va cuprinde note de subsol și bibliografie, după modelul ilustrat în cele ce urmează.

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine dacă este cazul/opțional, traducerea titlului din limba străină;

NOTE DE SUBSOL

Titlul unui articol se marchează cu ghilimele, iar numele revistelor și al cărților se marchează cu caractere înclinate (cursive) /italice.

Exemplu de carte: Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevenhouse, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37 - 45.

Exemplu de articol: Gheorghe Calopăreanu, „Securitate prin educație și instruire în UE”, în *Impact Strategic* nr. 2/2013, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 15.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg, și data accesării).

Exemplu de articol preluat de pe internet: John N. Nielsen, „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, URL: <http://geopoliticaticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2018.

Exemplu de document oficial preluat de pe internet: Council of the European Union, *Council conclusions on the EU's comprehensive approach (Concluzii ale Consiliului privind abordarea cuprinzătoare a UE)*, Bruxelles, 2014, p. 1, URL https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/142552.pdf, accesat la 06.01.2018.

Așadar, la scrierea notelor, se începe cu prenumele autorului, iar la finalul notei, se menționează și nr. paginii/paginilor.

BIBLIOGRAFIE

Se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, scris cu majuscule, și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Exemplu de articol: CALOPĂREANU, Gheorghe, „Securitate prin educație și instruire în UE” în *Impact Strategic* nr. 2 /2013, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg.

Exemplu: NIELSEN, John N., „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, disponibil la <http://geopoliticaticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilități:

- a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;*
- b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță sau*
- c) *respingerea articolului.*

Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TERMENE DE PREDARE

Articolele vor fi trimise în format electronic în limba română (spre a fi evaluate) la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul stabilit de comun acord (termen standard: două săptămâni) și va corespunde formei finale a materialului în limba română.

Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale.

Primim articole pe tot parcursul anului.

NOTA BENE

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză: “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție constituie implicit acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Director: Colonel Alin CRIVINEANU

Corector: Carmen IACOBESCU
Tehnoredactor: Andreea GÎRTONEA

Lucrarea conține 146 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail: editura@unap.ro
Tel: 021/319.40.80/215